

Fabiny Tamás
A kötényes Isten

FABINY TAMÁS

A KÖTÉNYES ISTEN

Igehirdetések az irgalomról és a vigasztalásról

Budapest, 2016

Szerkesztette: Pap Kinga Marjatta

Minden jog fenntartva. Bármely másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli engedélyéhez van kötve.

© Fabiny Tamás, 2016

© Luther Kiadó, 2016

Tartalom

Ajánlás	7
Vigasztalás és irgalom	11
I. BIBLIATANULMÁNYOK	25
A diakónia gyökerei	27
Lukács doktor példája	33
Fehér és fekete: orvosok és lelkészek	40
A tékozló samaritánus	45
Felemelő tolerancia	52
Mezítelenül	73
II. BEFOGADÁS	85
Köztünk élő angyalok	87
Áldás és átok	93
A negyedik szög	98
Falbontás	101
Karácsony a Bárkával	106
Hiszem a test feltámadását	114
Hol lakik az Úristen?	124
Befogadó egyház	130
Akik belehaltak a reménybe	135

III. A HAJLÉKTALAN JÉZUS	141
Adnánk-e jó mézecsskét?	143
Szolga csak egy van, az Isten	148
Az álruhás Jézus	160
Krisztusi tágasság	172
Csak az egyházat, vagy a világot is?	182
Krisztus szamarai	186
Tedd teljessé a mosolyt!	192
Emberi méltóság és istenképűség	198
IV. MÉLYSÉGEKBEN	201
Éjféli istentisztelet	203
Könyörgés szabadításért	210
A tékozló fiúk	215
Mélységből kiáltó szó	223
Ítélet alatt vagyunk	227
Szendrői meditáció	234
Nekünk együtt kell a mennybe menni	243
A múltat be kell vallani	251
V. ÁLDÁS	255
Ne zárkózz el testvéred elől!	257
Az alétheia az fix!	267
Kötényben, felövezett derékkal	270
Csenyéte példája, avagy vágódás a hamisítatlan lelki tejre	277
A sareptai özvegy	280
Száz év szolgálat	285
A Krisztus-arcú egyház	291
Ároni áldás	296
Az igehirdetések textusai	301

Ajánlás

„Ahogy az anya vigasztalja fiát, én is úgy vigasztallak titeket.”

Húsvét éjszakáján az egyház ujjong és örvendez Ura, Jézus Krisztus feltámadásának örömeiben és fényében. A feltámadott Urat, a világ Világosságát jelképező húsvéti gyertyát köszöntő énekében arra ragadtatja magát a hívő ember, hogy így kiáltson: „Lám, mennyire szükséges volt Ádám vétke, hogy Krisztus legyen váltságának díja! Ó, szerencsés vétkek, hogy ilyen hatalmas és fölséges Megváltót kívánt és érdemelt!” O felix culpa – ó, szerencsés Vétkek, mondjuk ki, szerencsés bűn, amely Isten irgalmát, irányunkban túláradó és kiáradó irgalmát a földre vonzotta, hogy megmentsen bennünket. Kortársainkkal együtt ezt keressük, mert életünk veszélyeztetett, törékeny, mert bűn van bennünk és környezetünkben, és éhezünk, szomjúhozunk a személyes, irgalmas, mindannyiunkat magához ölelő szeretetnek. Ez nem más, mint Isten, nekünk, keresztényeknek Jézus Krisztus, az ő

Fia, aki nem rajtunk kívül, hanem bennünk lakik, és belülről szeret, ölel magához, szabadít meg minden félelemtől.

Isten Jézus Krisztusban megjelent örömhírét és irgalmasságát több mint kétezer éve hirdetik a földön az egyházban, a közösségekben, gyülekezeteinkben. Mintha jobban értették volna, mintha éhesebbek és szomjasabbak lettek volna korai keresztény testvéreink ennek befogadására. Szívükkel értették, hitükben fogadták el, hogy Isten feltételek nélkül lehajolt az emberhez, egy lett közülünk, hogy közel jöhessen hozzánk, és magához emeljen, magához hívjon minket. Ezt az isteni nagylelkűséget igehirdetésünkben és a köznyelvünkben is meghonosodott szóval, használt és egyúttal elhasznált szavunkkal kegyelemnek, ingyenes ajándéknak mondjuk, de mintha nem hinnénk abban, hogy ilyen lehetséges. Feltételekhez kötöttük, pedig hívő tapasztalat, hogy Isten ihlete, sugallata, Lelke az, aki indít és elindít bennünket az úton, és ha már megihletett a Szent, akkor érezzük át bűnös és méltatlan voltunkat, valljuk meg bűnünket, fordulunk el attól, hogy ne legyen akadály az Istennel való találkozásban, közösségben. Az egész Biblia erről a kezdeményező szeretetről, szívet megtörő lehajlásról, közeledésről szól. Így lesz Isten Igéje minden nemzedéknek éltető és újjáteremtő szava.

Egy ősképet hordozunk magunkban, a pásztorét, a jó pásztorét, aki érzi, átéli juhainak inségét és ösztönös vágyát, hús vízhez, tágas legelőre akarja a rábízott nyáját vinni.

Ennek megvalósítója kortársaink közül Ferenc pápa, aki a keresztények és az őket körülvevő világ szenvedő

dését látva programként hirdette meg az irgalmasság évét. Nincs olyan megnyilatkozása, amelyben ne ezt hangsúlyozná. Ezekben a napokban van Rómában a bencés apátok gyűlése. Ma ezt mondta nekünk Ferenc pápa: „Maga Krisztus hív bennünket, hogy legyünk irgalmasak, mint az Atya, és ennek ti vagytok a kitüntetett tanúságtevői... A világ mind jobban rászorul erre az irgalomra, mely a keresztény élet középpontja, ugyanakkor konkrét életstílus, olyan lélegzet, mely élteti a személyes kapcsolatokat, és ami annak az üzenetnek a hitelességét és hitelre méltóságát tárja föl, melynek az egyház a letéteményese és meghirdetője.”

Örömmel ajánlom figyelmetekbe *A kötényes Isten – Igehirdetések az irgalomról és a vigasztalásról* című kötetet, amelyet kiadója az ez évi alapige – „*Ahogy az anya vigasztalja fiát, én is úgy vigasztallak titeket*” – szellemében állított össze. Az igehirdetés tanítás, segítség azoknak, akik Isten irgalmasságát és vigasztalását közvetítik. A jó pásztor szerető hangja szólal meg mindegyikből, és téged, az Olvasót, majd a Hallgatót szólítja meg, hogy fogadd be, ami éltet, és add tovább a szomjazónak, vágyakozónak is.

„*Boldogok az irgalmasok, mert irgalomban lesz részük.*”
(Mt 5,7)

Pannonhalma–Róma, 2016. szeptember 8.

Várszegi Asztrik
pannonhalmi főapát

Vigasztalás és irgalom

Elhangzott 2016. január 1-jén Budapesten, a Bécsi kapu téri evangélikus templomban

„Ahogyan az anya vigasztalja fiát, úgy vigasztallak én titeket.” (Ézs 66,13)

Keresztény gyülekezet, szeretett testvéreim a Jézus Krisztusban!

Megszoktuk, hogy a Biblia Istenről olyan férfias, maskulin metaforákkal beszél, mint Úr vagy Uraknak Ura, király, királyok királya. A bibliaolvasó *Útmutató* alapján 2016-ra kijelölt ézsaiási ige viszont azt mutatja, hogy Istenről lehet nagyon gyengéden, ha úgy tetszik, feminin metaforákkal is beszélni. A próféta Istent egy édesanyához hasonlítja: *„Ahogyan az anya vigasztalja fiát, én is úgy vigasztallak titeket”* – mondja Istenünk. Isten természetesen se nem férfi, se nem nő. Mint ahogyan hallottuk az oltári igében a Galatákhöz írt levélből, Krisztusban nincsen sem férfi, sem nő. Természetesen

Isten is egyszerre őrzi a férfi- és a női tulajdonságokat, de egyikhez sem rendelhető kizárólagosan oda, és ez így van jól. E „hajnali órán” – hiszen sokan talán egy hosszú szilveszteri együttlét után vannak itt – Istenről mint vigasztaló édesanyáról gondolkodunk együtt. Elöljáróban utalok arra, hogy a vigasztalás és az irgalmasság a legszorosabban összetartozik. Ezt azért is érdemes hangsúlyozni, mert katolikus testvéreink most tartják az irgalmasság szent évét. Megrendítő szépségű évi igénkkel mi is örömmel állunk melléjük.

Érdemes a szöveggörnyezetet megnézni. A 40. részben egy egészen új egység következik Ézsaiás könyvében. Ott a fejezet első verse így hangzik: „*Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet! [...] letelt rabsága*”, és most a könyv legutolsó, 66. része megint csak a vigasztaló Istent mutatja be. Ám micsoda különbség: most már nemcsak a vigasztaló Istenről beszél, hanem maga a vigasztaló Isten szólal meg. Gondoljunk csak ebbe bele egy gyermek szemszögéből! Ha ő tele van aggodalommal, félelemmel, akkor lehet neki beszélni a szüleiről, a szüleinek a vigasztalásáról, vagy megszólalhat maga az édesanya vagy az édesapa. Természetesen az utóbbi sokkal többet jelent. Ezért nem egyszerűen egy szép, inkluzív, keretes szerkezetet mutat a prófétai könyvnek ez a része, hanem mondhatjuk azt, hogy fokozás van benne: először a vigasztaló Istenről beszél az ige, a végén pedig megszólaltatja magát a vigasztaló Isten.

Elgondolkoztató továbbá, hogy a héber nyelv az irgalomra a *rahamin* szót használja, ami az 'anyaméh' főnévnek a többes száma. Az irgalom valamilyen formában a születéssel, az anyaméhvel van összefüggésben.

„Ahogy az anya vigasztalja fiát...” Két igeversssel korábban Ézsaiás még szókimondóbban ír Jeruzsálemmel kapcsolatban: „Mert jóllakásig szophattok vigasztalást nyújtó melleiből, gyönyörködve szívhatjátok duzzadó kebleit.” (Ézs 66,11) A két ige közelsége elgondolkodtató. Mindkettő az anyaság képét használja: az első esetben a szent várossal, a másodikban a szent Istennel kapcsolatban. Az Ószövetségben Isten, aki a Sionon lakik, gyakran azonosítja magát Jeruzsálemmel. Ezért nem érzem az ige kiforgatásának, ha a Jeruzsálem és Isten utáni vágyódást összekapcsoljuk. A kiszolgáltatott ember csak Jeruzsálem emlőin nyugszik meg. Ezzel mintegy Isten keblére hajtja fejét. Szép énekünk szavával: „Isten szívéen megpihenve...” Innen pedig már csak egy lépés, hogy az új Jeruzsálem, az anyaszentegyház után vágyódjunk.

Az elmúlt hetekben egyházkerületi és családi karácsonyi üdvözlőnként Rembrandt megrendítően szép festményének motívumával küldtük el partnereinknek, barátainknak. A kép címe: *A tékozló fiú hazatérése*. Ezen a képen láthatjuk a tékozló fiút, amint ott térdel az apa előtt, aki mint egy szakállas pátriárka ott áll, és két kezét ráteszi a fiú vállára. A bal kéz határozottan férfias: ezzel az apa nemcsak megérinti, de tartja is a fiút, hogy az össze ne zuhanjon. A jobb kéz a maga hosszabb ujjával viszont kifejezetten nőies. Lágyság és gyöngéd. Szinte simogat. Vigasztal.

Ez a semmi máshoz nem hasonlítható, egészen különleges, talányos „szent jobb” azt sugallja, hogy Istenben ott rejtőzik a gyengéd nőiség is. Nos, újesztendő reggelén erről a gyengédségről, erről a vigaszról és erről az irgalomról szeretnék szólni.

De mielőtt a kezekre visszatérnék, először a szemről és a szívről szeretnék szólni, mert ami a kezekben végződik, az a szemmel kezdődik és a szívvel folytatódik. Miért beszélek a szemről? Azért, mert az irgalom és a szánalom összefüggésében az evangéliumokban elő-

ször többnyire a szemről olvasunk. Jézus végignéz rajtuk, és megszanja őket, mert „*olyanok, mint a juhok pásztor nélkül*” (Mt 9,36). Először néz Jézus, először lát, és utána indul meg szívében a fájdalom. De ugyanígy az említett példázatban, a tékozló fiú példázatában is szó szerint

azt írja Lukács evangélista, hogy az apa meglátta a fiát, megszánta, elébe futott, nyakába borult és megcsókolta. Ez a megrendítően szép folyamat azzal kezdődik, hogy „meglátta”. És csak azért, mert meglátja a testét-lelkét hazavonzoló fiát, tudja aztán megszánni, tud elébe futni, nyakába borulni és megcsokolni őt. De az irgalmas samaritánus példázata is összefüggésbe hozza a látást és a szánalmat. Először a pap és a lévita meglátja ugyan az összevert embert, de nagy ívben kikerüli őt. Velük szemben a samaritánus az, aki meglátja és megszánja a nyomorultat. Megint csak a látással kezdődik az a folyamat, ami aztán az irgalomban, a szív megváltozásában, majd a kezek evangéliumában folytatódik.

Nekünk is látnunk kell. Mivel Isten látja a szánandó embert, mivel a tékozló fiú apja meglátja a fiát, mivel a samaritánus meglátja az összevert embert, nekünk is ilyen nyitott szemmel kell járni a világban. Nem hunyhatjuk be a szemünket a világ nyomorúsága előtt, nem dughatjuk a fejünket a homokba, hanem nekünk is, akik ott körbenézünk, látnunk kell. Látnunk kell az emberi nyomorúságot, a könnyeket, a fájdalmat, a sírást, az esendő, bűnös embereket. Látnunk kell annak érdekében, hogy a szánalom is elinduljon bennünk.

Jézus még a kereszten is ezt teszi. Fönt van a kereszten, meglátja az anyját, és ezt mondja János evangélista szerint: „Asszony, íme a te fiad!” Majd meglátja a szeretett tanítványt, és ezt mondja: „Íme a te anyád!” Jézus még a kereszten is lát, az elébe zuhanó hajtincseken és a véres verítéken keresztül is lát, az esendő embert látja, és irgalomra indul. Ezért *nekünk is meg kell hogy nyíljon a szemünk* a másik ember gyötrelme és szenvedése előtt, a fizikai

és lelki nélkülözések előtt, a szegénység előtt, a szükségét szenvedő gyermek előtt, a nehézségekkel küzdő családok előtt, hajléktalanok látványa előtt, az élete értelmét kereső fiatal előtt, magányos idős előtt, menekült és számkivetett előtt. De ide tartoznak azok is, akiknek nincs esélyük továbbtanulásra, nincs esélyük magas szintű egészségügyi ellátásra, nem férnek hozzá művészetekhez, kultúrához. Látnunk kell őket annak érdekében, hogy a szívünk is meginduljon.

Mert a szem után következik a szív. Említettem, hogy a héberben az irgalom szava az anyaméhvel függ össze. Érdekes módon hasonlóan van ez a görögben is: ott a *szplanhna* szó az ember belső részét, a zsigerét, a szívét jelenti. Amikor az ember irgalomra indul, akkor egyszer csak a belseje jön mozgásba. Ugye, ismerjük ezt az érzést, amikor valami pszichoszomatikus folyamat zajlik bennünk? Magunk sem értjük, hogy mi az, de valami bizserég, valami moccanás a bensőnkben. Jeremiás ezt írja egy helyen: „*Hát nem drága fiam Efraim? Hát nem az én kedves gyermekem? Valahányszor megfenyegetem, végül mégis elfog a szájalom iránta: megremeg érte a bensőm, irgalmaznom kell neki.*” (Jer 31,20) Megrendítő, szép kifejezés ez, amit Isten mond az emberre. Ugye, szülőként ismerjük ezt az érzést, hogy a bensőnk remeg a gyermekünkért? Ugye, ápolóként ismerjük ezt az érzést, amikor ott vagyunk a betegágy mellett, hogy a bensőnk remeg a másik emberért? De megvan ez a belső remegés, ami szívünkbe hatol, ha a világ közeli és távoli szenvedőire gondolunk? Nem pedig kőszívvel, kemény szívvel viseltetünk irántuk, mondván, hogy ez nem a mi ügyünk, ők távol vannak tőlünk?

„Ne vedd a szívedre!” – szoktuk mondani akkor, ha valaki túl érzékeny, túlságosan empatikus. Ne vedd a szívedre! Nos, szeretett testvéreim, Isten igenis a szívére veszi az ember sorsát. Isten a szívére veszi a te sorsodat és az én sorsomat, és benseje remeg azért, mert nem mindegy, hogy mi történik velünk ma és 2016 következő 365 napján. (Szökőévben vagyunk, ezért eggyel több a nap, de ezzel talán eggyel több Isten kegyelmének a napja is.) Átélnhetjük azt, hogy Isten remeg értünk. Anselmus a középkorban feltette a kérdést, hogy miért lett Isten emberré. *Cur Deus homo?* S hogyan válaszolta meg? Talán két szóban is össze lehet foglalni az ő hosszú, teológiailag veretes válaszának a lényegét. „Sola misericordia!” – Egyedül irgalomból! Igen, Isten egyedül irgalomból lett emberré. A *misericordia* pedig – hogy egy újabb nyelvi sajátosságot osszak meg a gyülekezettel – a szív irgalmát jelenti. Benne ott dobog a *cor*, a szív kifejezés. Igen, az irgalom a szívvel, a benső remegésével kapcsolatos. Ami elkezdődött a szemmel, hogy látjuk a szenvedő, bajba jutott embert, az folytatódik a szívvel, a belső remegéssel – és így jut el ez a folyamat a kézhez. Ahogyan Rembrandt képén az a két kéz, a férfias és a női kéz tart és áld, úgy mi is a kezünkkel tudjuk tartani és áldani a másik embert. A kéz az irgalom eszköze. Így beszélhetünk a kezek evangéliumáról, szeretett testvéreim. Fiatalok, gyerekeim is szokták mondani: *free hug*, vagyis szabad, ingyen ölelés. Milyen kedves, amikor odalépnek egymáshoz, és átölelik egymást! Az utcán is kiteszik ezt a cédulát, hogy *free hug*, és talán meglepődnek, meghökkennek ezen az emberek. Ingyen öle-

lés? Igen, végre valami ingyen van, és végre gesztusokat merünk gyakorolni akkor, amikor mindenki elzárkózik, fél az érintkezéstől, fél a gesztusoktól. Félünk attól, hogy ha valami ingyen van, akkor az becsapást jelent? Legyen az ölelés ingyen! Rab Zsuzsa *Vaspántok* című versét nagyon szeretem, most csak az első versszakot idézem:

Ha így szólnék a kedves, fiatal kalauzhoz:

– Kalauz úr,

hogy ha ma este hazamegy,

ölelje meg nagyon a feleségét,

dicsérje meg, ami éppen rajta van,

akár az ócska pongyoláját –

Ha így szólnék –

ugye... bolondnak tartanának?

Igen, így kezdődik. Hogy a kalauzok, a tanárok, a lelkesek, a presbiterek odalépjenek a házastársukhoz, és öleljék meg, talán az új esztendőben újra átélve annak az örömét, hogy az ingyen ölelés, a *free hug* a mi lehetőségünk, a mi adományunk, és ezzel tudjuk kifejezésre juttatni az Isten szeretetét is.

Ami a szemmel kezdődik, az a szívvel folytatódik és a kezekben végződik. Mindez nagyon személyes, ugyanakkor egyszerre nagyon közösségi. Nagyon személyes, hiszen aki legközelebb van hozzánk, azt kell leginkább szeretnünk: a hitsorsost, a felebarátot, a családtagot. Ahogy József Attila írja rövid kis epigrammájában: „Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj kész ez a vers is!” (*Irgalom, édesanyám*) Itt is az anyai irgalom, az anyai sze-

retet, az anya iránti vágyódás fogalmazódik meg, mint aki legközelebb van hozzá. Ugyanakkor mindennek társadalmi távlatai is vannak. A régiek így mondták: *miser cordia perfecit societatem*, vagyis az irgalom tökéletesíti a társadalmat. Tökéletesíti? Nem tudom, de talán kiteljesíti. Máté evangélista azt írja egy helyen: „*Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes.*” (Mt 5,48) Mindig félek ettől a mondattól, túl magasnak érzem a mércét, de mindig megvigasztal, ahogyan Lukács ugyanezt írja. Őszerinte ugyanis Jézus ezt mondja: „*Legyetek irgalmasok, amint a ti Atyátok is irgalmas!*” (Lk 6,36) Tökéletesek aligha tudunk lenni, de irgalmasok igen. Izraelben – erről tanúskodik az Ószövetség – ez az irgalom szociális mintává lett: az idegenek befogadása, a rabszolgák felszabadítása, a kiskorúak, az özvegyek, az árvák, a szegények, az elesettek védelme természetes kötelessége volt mindenkinek. Csak egyetlen gondolat a Leviticus könyvéből: „*Ha testvéred elszegényedik és tönkremegy melletted, segítsd őt, hogy mint jövevény vagy betelepült megélhessen melletted. Ne szedj tőle kamatot vagy uzsorát. Légy istenfélő, hadd éljen meg a testvéred melletted.*” (3Móz 25,35–36) Testvéreim, ezért maradt meg a választott nép, ezért maradt meg Izrael. A testvér a testvért így tudta segíteni, és nem nevetett a másik baján. Nem konok módon tekintett a másik nyomorúságára, hanem azt mondta, hogy ha te bajban vagy, ha te elszegényedtél, akkor én segítelek téged, hogy itt megélhess mellettem. Nem kérek kamatot és uzsorát, hanem istenfélőként melletted vagyok, és segítelek téged. És ez nemcsak az egyéni jó szándékon múlt, hanem a jogalkotó jogrendjét jelentette. Ezért ahol az irgalmasság hiányzik, ott az is-

tenismeret és a jog is csorbát szenved. Ha ez hiányzik, szétesik a közösség. S ennek messiási vonatkozása is van. Nemrég, szenteste hallottuk Ézsaiás próféciját a megszületendő Messiásról, az Immánuelről. Olyan szépen kezdődik ez a prófécia: *„Vesszőszál hajt ki Isai törzsökéről.”* (Ézs 11,1) Aztán a befejezés is milyen szép: *„Immánuélnak nevezik majd – ami azt jelenti: velünk az Isten.”* De a közepét mintha elfelejtenénk, mert a prófécia közepe nagyon is gyakorlatias, amikor a megszületendő Messiásról ezt mondja: *„...igazságosan ítél a népek ügyében, a nincstelenek ügyében, és méltányosan dönt az ország szegényeinek dolgában.”* Testvéreim, erre kormányprogramot lehetne építeni: igazságosan ítélni a nincstelenek ügyében, és méltányosan dönteni az ország szegényeinek ügyében.

Ez igazán vigasztaló evangélium, ez az evangélium szociális dimenziója, és mivel Isten vigasztal, ezért mi is vigasztalunk. Megvigasztalt vigasztalóként lehetünk jelen környezetünkben. *„Irgalom atyja, ne hagyj el”* – szoktuk mondani a költővel együtt, de imádkozhatjuk ezt a szó szoros értelmében, hogy az irgalom Atyja maradjon velünk, hogy irgalmasak tudjunk lenni egy irgalmatlan világban. Luther még azt kérdezte: *„Hogyan találok kegyelmes Istent?”* Bonhoeffer már átfogalmazta: *„Hogyan találok irgalmas felebarátot?”* Mert hiányzik az irgalmas ember egy irgalmatlan világban.

Az új esztendő kérdése egyházban és társadalomban ez: épül-e az irgalmasság kultúrája? Európában és hazánkban, szociális és ökológiai téren megvalósul-e az irgalom? Tegnapelőtt kaptam kézhez a taizéi közösség füzetét. *Javaslatok 2016-ra – Az irgalmasság bátorsága*

címet viseli, és az a közösség, amely gyönyörű énekeivel, liturgiájával, közösségépítésével olyan sokunk szívéhez közel áll, egészen merész, bátor módon szól a közlétről is. Az irgalmasság társadalmi dimenziójáról ezt írja: „A szegény országok adóssága gyakran annak következménye, hogy a hatalmasabb nemzetek kihasználják őket, megfosztják őket erőforrásaiktól.” Vagy: „Világszerte asszonyok, férfiak és gyerekek kényszerülnek elhagyni hazájukat. A gazdag országok felelősséget viselnek azokért a sebekért, amelyek hatalmas népvándorlást indítottak el Afrikából és a Közel-Keletről.” Vagy: „Lássuk be, hogy a menekültáradat és a bevándorlók nehézségeket okoznak, ugyanakkor esélyt is jelentenek. Akik az övéknél gazdagabb országok ajtaján kopogtatnak, nagyobb szolidaritásra ösztönöznek.”

Mindezek nyomán erre a következtetésre jut a taizéi közösség dokumentuma: „Ezért haladjuk meg az idegenektől, a kultúrák különbözőségétől való félelmünket. Ez a félelem persze érthető, akik nagylelkűen segítik a bevándorlókat, néha erejük végén járnak. Csakhogy nem az elszigetelődés csökkenti a félelmet, hanem a találkozás azokkal, akiket még nem ismerünk.” Ezt a mondatot szeretném felerősíteni: Nem az elszigetelődés oszlatja a félelmet, hanem a találkozás azokkal, akiket még nem ismerünk. S még egy fontos mondat, amit a mai magyar közéletben meg kell szólaltatnunk: „Ahelyett, hogy az idegenekben az életszínvonalunkat és kultúránkat fenyegető veszélyt látnánk, fogadjuk be kölcsönösen egymást, mint egyazon ember családtagjait.”

S akkor itt összeér a két ige, 2015 igéje – „Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket!” – és 2016 igéje az irgalmasságról és a vigasztalásról. S végül mindennek még nagyobb távlatai, ha úgy tetszik, ökológiai távlatai is vannak, mert ez a kis füzet azt is írja, hogy „az ökológiai katasztrófák első áldozatai gyakran a legszegényebbek, az éghajlati változások miatt már sokan kényszerülnek elhagyni a lakóhelyüket. A Föld, közös lakóhelyünk ma szenved, nem lehetünk közömbösek a környezeti károk, fajok kihalása, a természet sokszínűségét fenyegető veszélyek, az erdők tömeges kipusztulása láttán, amelyek a Föld némely pontján bekövetkeznek. Ezért fejezzük ki a teremtett világ iránt érzett teljes szolidaritásunkat, tudatosan döntsünk a józanság mellett, és az életmódunk egyszerűsítése örömforrás lehet.”

Szeretett testvéreim, ez nem valami politikai traktátus, nem valamiféle ballib megfogalmazás, hanem ez egy hiteles keresztény közösség hitvallása arról, hogy hogyan kell az irgalmasságot gyakorolnunk közeliekkel és távoliakkal.

Az irgalmasság azt jelenti, szélesre tárjuk a kapukat. Ahogyan a római katolikus egyházban Ferenc pápa meghirdette az irgalmasság szent évét, és jelképesen kinyitotta a Szent Péter-székesegyház kapuját, és ezt tették a megyéspüspökök a maguk egyházmegyéiben is, nekünk is a szó szoros és átvitt értelmében is szélesre kell tárnunk templomaink ajtaját, hogy oda bejöjjenek sokan, és megtapasztalják Isten irgalmát. És onnan kiemelve el tudják, el tudjuk vinni az irgalmasság evangé-

liumát. Mert 2016 igéje is erről az irgalomról és erről a vigasztalásról szól. A kettő összetartozik. Ahogy Pál apostol írja a Második korinthusi levélben: *„Áldott az Isten [...], az irgalom Atyja és minden vigasztalás Istene, aki megvigasztal minket minden nyomorúságunkban.”* (2Kor 1,3–4a) Ámen.

I. BIBLIATANULMÁNYOK

A diakónia gyökerei

Elhangzott diakóniai csendesnapon, 2012. április
24-én Révfülöpön

A rendszerváltozás előtt kínosan sokat lehetett „az egyház társadalmi diakóniájáról” hallani. Sajnos legtöbb esetben nem a mai értelemben használták ezt a kifejezést, hanem a szocialista rendszer iránti feltétlen lojalitás jelszavaként: nem szolgálatot, hanem kiszolgáltatást értettek rajta. Mert ideológiává silányult. Teológushallgató, majd segédlelkész koromban, az 1980-as években kikarikíroztuk azokat, akik az egyház társadalmi diakóniájáról értekeztek, és kajánul az újságcikkeket és rádiós igehirdetéseket uraló ENÜF-jelenségről beszélünk, amin ezt értettük: az „Emberiség Nagy Ügyeinek Felkarolása”... Mert úgy éreztük, azok beszéltek szolgálatról, akik a maguk körében uralkodni akartak. Aki viszont igazán segíteni akart – példának okáért a kitelepítettek, majd a kallódó fiatalok között –, azt nem engedték szolgálni.

Emlékszem, hogy ebben a helyzetben milyen vigasztalóan hatott rám az a bizonyára népi etimológia, amely szerint a diakónia ezt jelenti: por által, poron keresztül. A görög szó ugyanis nagy valószínűséggel a görög *konisz* = por főnévből származik, a *dia* pedig azt jelenti, hogy valamin keresztül, valami által. (Más vélemény szerint a *diakonia* a latin *conor* = igyekszik, nekifog, vállalkozik igével áll kapcsolatban.) Igen, vigasztalónak találtam azt az olvasatot, amely szerint a diakónia azt jelentené, hogy „a puszta homokján keresztül”. Jólesett arra gondolnom, hogy talán a pusztai vándorlásról lehet szó. Mert az a helyzet, amelyben az egyház akkor élt, minden akkori híreszteléssel szemben nem volt igazán a Kánaán. Sőt a próbatételek és nélkülözések helye volt. Dehogy tudta akkor bárki is, hogy ez a pusztai vándorlás a mi esetünkben is mintegy negyven évig fog tartani! De a helyzet elhordozását némileg segítette a diakóniának ez a jelentéstartalma.

A televízióban láthatjuk, hogy milyen kegyetlen feladatra vállalkoznak azok az autósok és motorosok, akik a Párizs–Dakar-rali keretében a homoksivatagon próbálnak keresztülevickélni. Ki tudja, könnyebb dolguk van-e azoknak, akiknek életpályája és szolgálata elsivatagosodott emberi sorsok között vezet?!

Előadásom elején a rendszerváltás előtti időszak némi jelenségét meglehetősen iróniával illetem. Szeretném azonban egyértelművé tenni: akkor is voltak sokan, akik erre a hősi feladatra vállalkoztak. Fiatalként felfigyeltem az ő munkájukra, és talán kimondatlanul is megérlelődött bennem a szándék, hogy egykor majd magam is ilyen szolgálatba álljak. Apró dolgokkal kezdő-

dött. Gimnazistaként leginkább a budavári gyülekezet ifjúságába jártam. Egyszer egyik lelkészünk, Madocsai Miklós megkérdezte tőlünk, hogy ki látogatna meg rendszeresen egy idős asszonyt és leányát, akik az Ördögárok utcai szeretetotthonba kerültek. Másodmagammal jelentkeztünk, és attól kezdve rendszeresen kijártam Húvösvölgybe. Nem tudtam, hogy azt a diakóniai otthont Sztehlo Gábor alapította. Ugyancsak gimnazistaként aztán az angliai Hothorpe Hallban, az evangélikus egyház konferenciatelepén végezhettem nyári munkát. Mit ad Isten? Lelkész férjével Sztehlo Ildikó volt annak az otthonnak a vezetője. A számos közösségi élmény mellett őrzöm azoknak a látogatásoknak is az emlékét, amelyeket a közeli börtönben tettünk: beszélgettünk, énekeltünk vagy éppen együtt kosárlabdáztunk a rabokkal. Bátyám nemcsak ebbe a közösségbe vezetett be, hanem – még mindig gimnazista voltam ekkor – elvitt a Baba utcai intézetbe is, ahol légzésbénult (Heine–Medin-kóros) fiatalokat látogattam, volt, akit angolra tanítottam. Sokat köszönhetek nekik, hiszen megtanítottak arra, hogy miként lehet velük természetesen viselkedni. Bréda Icával még egy Illés-koncertre is eljutottunk... Meghatároztak a gyenesdiási Kapernaumban eltöltött nyarak. Középiszolások és teológushallgatók segítőtünk a konyhán, látogattuk az időseket, együtt voltunk velük az áhítatokon. Amikor a Down-szindrómás Baráth Lacika letette a furulyáját, akkor próbáltam beszélgetni vele. Mari nénit sem fogom soha elfelejteni, hiszen mellette találkoztam először a haldoklással és a meghalással. Amikor teológushallgató voltam, akkor a piliscsabai Béthelben még fogyatékosok éltek. Éjszakai ügyelet után

reggel sorra kellett pelenkázni kicsiket és nagyokat. Amikor 1988-ban, még mindig a rendszerváltás előtt megszerveztük a Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetséget, akkor elég egyértelmű volt, hogy a leghitelesebb munkaág az elsősorban mozgás- és látássérültekkel foglalkozó Bárka szakcsoport lesz.

A fenti példákkal semmiképpen sem a magam személyét kívánom előtérbe tolni. Csupán azt akartam jelezni, hogy a rendszerváltás előtt is lehetett érdemi diakóniai munkát végezni, illetve hogy egy fiatalember életét és későbbi szolgálatát mennyire meghatározhatja néhány ezzel kapcsolatos élmény. Hálával emlékezem mindazokra, akik ezen a területen irányítottak engem.

Azóta megtanultam, hogy az egyház diakóniája a születéstől a halálig tart, és különösen az emberi élet krízishelyzeteire irányul. Az emberi lélek ugyanis törékeny, az egészség mulandó, az élet véges. Ám a szolgálatot akkor is – sőt annál inkább – végezni kell, ha a küzdelem reménytelennek tűnik. Halmozottan fogyatékosok között, ahol már az óriási eredménynek számít, ha a túlmozgásos kisfiú az evőkanállal megtalálja a száját. Hidrokefál gyermekek mellett. Befogadva a brutális férj miatt otthonról menekülő fiatalasszonyt és gyermekeit. Cigányok között. A hajléktalanoknak nappali melegedőt, meleg ebédet és éjjeli menedéket biztosítva. Távoli tanyákon élőknek ebédet és gyógyszert szállítva. Idős testvérek alkonyi éveit szebbé téve.

Aki a diakóniában dolgozik, az a puszta homokján és porán megy keresztül. Közben tudván tudja, hogy *isa, pur es homu vogymuk*. Ám közben arról tehet bizonyosságot, hogy egy törékeny és öreg test is lehet szép, a

ráncok is lehetnek megszenteltek, a hegek is lehetnek áldottak. Ismerni kell azt a gyakran pusztai és poros világot, amelyben élünk. Korunkban sokan menekülnek az „isa, pur es homu vogymuk” realitásától, és a reklámok, az úgynevezett valóságshow-k és kibeszélő műsorok bódítása és butítása következtében egy felszínben csillogó, valójában talmi világot teremtenek magukban. Ennek tudatában annál inkább el kell mondanunk azt, hogy van, aki nem szoláriumban, hanem vastüdőben fekszik. Van, aki nem teljesítménynövelő dopping-szert szed, hanem életmentő gyógyszert. Van, aki számára a „való világ” nem mesterségesen létrehozott, ál-laza környezetet jelent pezsgőfürdővel, hanem a kórházi ágyat a lélegeztetőgéppel. Aki itt szolgál, az arról az Úrról tehet tanúbizonyságot, aki *„a megrepedt nádszálát nem töri össze, a füstölő mécsest nem oltja ki”* (Ézs 42,3).

Meg kell becsülnünk azoknak a munkáját, akik az egyházi szeretetszolgálatban fáradoznak. Egy szótár úgy határozza meg a *diakonosz* képies értelmét, hogy a szolga „felveri maga körül a port”. Magam a kép egy további dimenzióját érzékelem: *diakonosz* az, aki vállalja, hogy piszkos és poros lesz, aki összesározza magát. Vagyis nem lakáj. Nem libériás inas. Nem kesztyűs sofőr. Nem protokollfőnök. Nem reprezentáló bábu. Hanem vállalja a sarat, a piszkot, a port. Nem egyszerűen a szimpátia, hanem az empátia embere. A pszichológus Buda Béla egyik írásában különbséget tesz e kettő között: szimpátiának azt a magatartást nevezi, amikor valaki sajnálkozik egy gödörbe esett embertársán, empátiának viszont azt, ha be is mászik érte a gödörbe. Aki pedig

erre vállalkozik, az óhatatlanul poros lesz, sőt be is sárosodik.

Annak a Jézusnak vagyunk a követői, aki nem állt meg a gödör szélén, hogy kezét tördelve sajnálkozzon a szenvedés látványán. Ő nem kérdezi meg – mint a pszichológus az egyszeri viccben – a mélybe zuhanttól, hogy „akarsz róla beszélni?” Ő nem szociológiai kutatásaihoz gyűjt anyagot. Hanem nekigyürkőzik – bibliai nyelven felövezi magát –, és bemászik a gödörbe, hogy felhozza onnan a bajbajutottat. Közben nem törődik azzal, hogy ruhája poros lesz vagy kifejezetten besárosodik.

Teológiai nyelven *kenózisnak* nevezzük azt, amikor Isten Jézus Krisztusban megüresíti magát. *„Mert ő Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel, emberekhez hasonlónak lett, és emberként élt; megalázta magát, és engedelmes volt mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.”* (Fil 2,6–8)

Lukács doktor példája

Elhangzott az evangélikus orvosok találkozásán,
2009. március 5-én Budapesten, az Északi Egyház-
kerület tanácstermében

*„Köszönt titeket Lukács, a szeretett orvos.” (Kol
4,14)*

Ruth MacLean a Harmat Kiadónál megjelent *Lukács dr. orvosi naplója* című könyvének feljegyzéseiben olyan emberekről lehet olvasni, akik csodálatos módon gyógyultak meg súlyos betegségeikből.

Az egyik evangélium és a Cselekedetek könyvének szerzője nemcsak történetírói igyekezettel tett kísérletet Jézus életének és az őskereszténység kezdetének bemutatására, de a megbízható hagyomány szerint orvos is volt. Legalábbis erre utal Kolossé 4,14 fent idézett szövege. Ezek alapján joggal tekinthetjük őt a keresztény orvosok példaképének. Ezért az Északi Egyházkerület területén szolgáló orvosok találkozásját is a reá való visszaemléke-

zéssel és az ő sorsának ábrázolásával kezdjük. Abban a reményben jöttünk össze, hogy egyrészt az orvoslás szépségéről és nehézségeiről tudunk szót ejteni, másrészt abban tudunk megerősödni, hogy hivatásunkat Istentől kapott feladatként tölthessük be.

Magában a harmadik evangéliumban találunk rejtett utalást arra, hogy annak szerzője azonos Pál apostol orvosával. A korábban íródott Márk evangéliumának szerzője kétségtelenül szigorú ítéletet mond a korabeli orvosok fölött, amikor egy tizenkét éve beteg asszony kapcsán így ír: *„... sok orvostól sokat szenvedett, és mindenét rájuk költötte ugyan, mégsem látta semmi hasznát, hanem még rosszabbul lett...”* (Mk 5,26) Érdekes, hogy Lukács úgy mutatja be ugyanezt az esetet, hogy – a legrégebbi kéziratok bizonyossága szerint – elhagyja ezt az orvosokkal szemben igen kritikus mondatot... Talán ő belülről látta e hivatás nehézségeit. Persze az is lehet, hogy a szakma már évszázadokkal ezelőtt is képes volt összezární, ha szükségét érezte...

Lássuk ezek után, mit is tudunk Lukácsról? Evangélista, de nem tagja Jézus tizenkét fős tanítványi körének. Éppen a harmadik evangéliumban esik szó egy hetvenfős körőről, amelynek tagjai a maguk környezetében továbbadták Jézus tanítását. Elképzelhető ugyan, de nincs rá bizonyíték, hogy Lukács ennek a szélesebb tanítványi körnek a tagja volt.

Ismerünk olyan feltételezéseket is, hogy Lukács a két emmausi tanítvány egyike volt. Ez a teória nyilván abból táplálkozik, hogy az evangéliumi szövegben csak az egyik emmausi neve, Kleopás szerepel, másikuk anonim marad.

A későbbi egyházi hagyományban Lukács az orvosok, a festők, továbbá a nótáriusok és a mészárosok védőszentje... Az utóbbiak oka egyelőre maradjon talány. Az ismertebb orvosi kapcsolat egyik magyarországi megnyilvánulása viszont, hogy Budapesten a Lukács fürdő (és így az irgalmasrendi kórház) épületének homlokzatán ott látható a szobra.

Kol 4,14-ben Pál apostol Lukács mellett még megemlíti egy Démász nevű embert is. Utóbbi később valami oknál fogva elpártolt az apostoltól, hiszen 2Tim 4-ben már ezt a keserű mondatot írja le: *„Démász elhagyott engem, mivel ehhez a világhoz ragaszkodott [...]. Egyedül Lukács van velem.”* (2Tim 4,10–11) Lukács doktor tehát hűségből is jelesre vizsgázott. Szükség is lehetett rá, hiszen mint tudjuk, Pált sokféle betegség gyötörte. 2Kor 12,7-ben így ír: *„...tövis adatott a testembe: a Sátán angyala, hogy gyötörjön, hogy el ne bizakodjam.”* Ma már nem tudjuk, mi lehetett ez a tövis. Némelyek szerint egyszerűen csak ellenségei ármányára utal itt az apostol, mások szerint itt kifejezett testi esendőségről van szó. Ez lehetett valami krónikus betegség: látásprobléma, epilepszia, viperamarás, migrén vagy éppen malária.

Lk 9,39-et lehet idézni annak érzékeltetésére, hogy az evangélista nem tudja elfojtani magában az orvost. Egy fiáért aggódó édesapa szájába ugyanis egészen hiteles tünetleírást ad az epilepsziáról: *„Időnként valami lélek ragadja meg, és hirtelen kiáltozni kezd, úgy rázza őt, hogy habzik a szája, és nehezen távozik tőle, miután meggyötörte.”*

Aligha véletlen, hogy Lukács Jézusban is az orvost látja. Két egymást követő fejezetben is használja vele kapcsolatban az orvos metaforát: *„[Jézus] pedig így szólt*

hozzájuk: Biztosan azt a közmondást mondjátok rám: Orvos, gyógyítsd meg magadat!” (Lk 4,23); „Jézus így válaszolt nekik: Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek.” (Lk 5,31)

A szentek legendáit magában foglaló középkori *Legenda aurea* szerint nem egyszerűen Jézus vagy Lukács gyógyított, hanem erre képes maga az ige is! Az evangélium gyógyít azáltal, hogy a megtört szívűeknek hirdeti a megváltást!

A továbbiakban a képzőművészet – és érintőlegesen az irodalom – segítségével kívánom Lukácsot közelebb hozni a mai emberhez.

Elsőként álljon itt egy ismeretlen művész alkotása, amely Lukács evangélistát mint festőt ábrázolja. Mozdulatait mintegy az angyalok irányítják: előtte az állványon a Madonna a gyermekével. Ő tehát az az evangélista, aki nemcsak szavakkal, de ecsettel is ábrázolja az újszövetségi eseményeket. A festőszerszámok között meglehetősen idegen testként ott az ökör mint Lukács attribútuma is. Ennek eredője az, hogy a harmadik evangélium Zakariás áldozatával kezdődik. Ez a magyarázata annak a fenti utalásomnak is, hogy ő egyebek mellett a mészárosok védőszentje is.

A szépirodalomban is van példa arra, hogy Lukácsot mint festőt jellemzik. *A tékozló fiú hazatérése* című drámai költeményében így ír André Gide:

„A magam titkos gyönyörűségére, miként a régi szárnyas oltárokon szokás, lefőstöttem itt e példázatot, melyet Mi Urunk Jézus Krisztus elbeszél volt. [...] Ha az olvasó istenfélelmet várna tőlem, talán nemhiába keresi festményemben, ahol, mint az adományozó a kép sarkában, térden állok a tékozló fiú oldalán, miként ő, egyszerre mosolyogva és könnyben ázó arccal.”

Számos középkori ábrázolás dolgozza fel azt a témát, hogy Szent Lukács a Madonnát festi. Ezek közül csak utalok Rogier van der Weyden 1435–40-ben, Jan Gossaert 1520-ban, valamint Quentin Massys 1530-ban készült festményére.

A festő-evangélista és az orvos alakját legizgalmasabban azonban Maarten van Heemskerck 1553 körül ké-

szült alkotása ötvözi. Az eredeti festményen olvasható a páli SALVTAT VOS LVCAS CHARISSIMUS („Köszönt titeket Lukács, a szeretett orvos...”, Kol 4,14) felirat. A kép előtere pedig orvostörténeti szempontból is jelentős: ott számos motívum utal ugyanis Lukács orvosi hivatására.

A kuporgó ökör lába előtt ott látható a vizeletes edény, a padlón pedig nyitott könyvek fekszenek: az egyik talán a Biblia, a másik egy görög nyelvű orvostudományi mű.

Jobboldalt, a polcon antik gyógyászati könyvek sorakoznak. A háttérben látható antik szobrok pedig azt jelzik, hogy a festészethez tanulmányozni kell az antik művészetet, hiszen ahhoz kellő anatómiai ismeretek is kellenek. A kisdéd Jézus kezében a papagáj a bűn fölötti győzedelmeskedést jelzi.

A fenti illusztrációk reménység szerint egyértelművé teszik, hogy a tudomány, a művészet és az evangélium-hirdetés milyen szorosan összetartozik. Érdemes ma is Lukács nyomdokaiban járni.

Fehér és fekete: orvosok és lelkészek

Megjelent az *Evangélikus Élet* 2006. november 12-i számában

Nemrégiben olyan orvostanhallgatók között voltam, akik fontosnak tartják keresztény hitüket. Arról kérdeztek, miben tudnának lelkipásztorok, teológusok segítséget nyújtani felkészülésükben vagy éppen a hivatásukban való megerősödésükben. A beszélgetés során azt tapasztaltam, hogy az egykor irigyelt pályára készülők körében sokfajta bizonytalanság üti fel a fejét. Korántsem feszít mindenkit az öröm és a büszkeség, hanem sokakban ott a félelem, sőt a szorongás, esetleg az alkalmatlanság érzése is. Talán nem haszontalan, ha velük megosztott gondolataimat szélesebb körben is megismertetem, hátha ezzel többeknek segítséget tudok nyújtani.

Érdeemes ebben az összefüggésben is végigolvasni az irgalmas samaritánus példázatát (Lk 10,30–37). A jól ismert elbeszélés utolsó mondatában – „*Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj!*” – a hivatás és a küldetés kapcsos-

lódik egybe. Tanításával Jézus meghív egy olyan világba, amelyre nem a szokásos e világi törvényszerűségek jellemzők. Hív és vár, hogy szava felüldítsen és erősítsen; hogy közelében az ember feltöltődjön és erőt merítsen, hogy róla vegyen példát. Majd pedig küld: menj, és hasonlóképpen cselekedj!

Hasonlóképpen! Kempis Tamás főművével lehet ennek jelentőségét érzékeltetni: *Imitatio Christi*. Krisztus követése, ha úgy tetszik, utánpótlása. A „hasonlóképpen” azt jelenti, hogy a hallgató tanítvánnyá lehet. Annak a Jézusnak a tanítványa, aki fáradhatatlanul gyógyította a betegeket: leprásokat, sorvadtt kezűeket, vakokat, siketnémákat, eszelősöket, depressziósokat, vérfolyásosokat, megszállottakat. Közelében a legkülönbözőbb kórházi osztályokat fel lehetett volna állítani. Mégsem állt kórház a rendelkezésére: útszélen és kicsi házban, zsinagógában és tóparton egyaránt gyógyított. Amerre járt, kórházat alapított. Ő maga volt a kórház.

Hasonlóképpen! Egy orvos vagy ápoló abban is tanítványa lehet, hogy egyszerre törődik az emberek testével és lelkével. Mert Jézus a legszorosabb pszichoszomatikus egységben látta az embert: tudta, hogy számos testi nyavalyának lelki eredője van, ezért a gyógyulás útja is sokszor az emberi lelken át vezet.

Hasonlóképpen! Tanítványainak nemcsak azt mondja Jézus, hogy Isten országát terjesszék és az örömhírt hirdessék, hanem az evangéliumban ezt is olvassuk: „Magához hívta tizenkét tanítványát, és hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkek felett, hogy kiűzzék azokat, és gyógyítsanak mindenféle betegséget és erőtlenséget.” (Mt 10,1) Később pedig ezt mondja nekik: „Gyógyítsatok betegeket,

támasszatok fel halottakat, tisztítsatok meg leprásokat, űzzetek ki ördögöket! Ingyen kaptátok, ingyen adjátok!” (Mt 10,8)

Persze a mai magyar társadalom – vagy akár az orvos-társadalom – helyzetét látva jogos lehet a medikusok félelme. Naponta hallunk híreket az egészségügyben uralkodó kusza, rendezetlen viszonyokról. Sokaknak jelent nehezen elviselhető terhet a vizitdíj, mások attól félnek, hogy gyógyszereket benzinkúton és szupermarketekben is lehet majd vásárolni. Sok egészségügyi dolgozó vágyódik külföldre.

Az orvosoknak talán a túlzott elvárásokkal vagy éppen az előítéletekkel kell megküzdeniük. Persze nincs új a nap alatt. Amikor a szenvedő Jóbot barátai nem tudják meggyógyítani, ő indulatosan ezt mondja: *„...mindannyian mihaszna orvosok vagytok.”* (Jób 13,4) Jeremiás próféta pedig egy sajátos orvoshiányra panaszkodik: *„Nincs balzsamolaj Gileádban, nincs ott orvos? Miért nem tudnak begyógyulni népemen a sebek?”* (Jer 8,22) Azután Márk evangélista mond szigorú ítéletet a korabeli orvosok fölött, amikor egy tizenkét éve beteg asszony kapcsán így ír: *„...sok orvostól sokat szenvedett, és mindenét rájuk költötte ugyan, mégsem látta semmi hasznát, hanem még rosszabbul lett.”* (Mk 5,26) Érdekes, hogy egy másik evangélista, Lukács úgy mutatja be ugyanezt az esetet, hogy a legrégebbi kéziratok bizonyossága szerint ő elhagyja ezt az orvosokkal szemben igen kritikus mondatot. Ennek oka az lehet, hogy ő maga is orvos volt... (Kol 4,14) Ő belülről látta e hivatás nehézségeit.

Sokan talán azért félnek a rájuk váró feladatoktól, mert az orvos sokszor magányos. Elsősorban vidéken, egymástól távol, elszórtságban, nem értelmiségi környe-

zetben kell helyállniuk. Erre a lehetséges magányra utal Jézus szava is: „Biztosan azt a közmondást mondjátok rám: Orvos, gyógyítsd meg magadat!” (Lk 4,23) Ma ezt így kérdeznénk: „Doktor úr, a maga szíve sose fáj?” De találunk vigasztaló üzenetet is. Megint csak Jeremiásnál olvassuk ezt a reménysugarat jelentő mondatot: „Bekötözöm sebeidet, meggyógyítom zúzódásaidat – így szól az Úr.” (Jer 30,17) A „hasonlóképpen cselekedj” imperativusza mögött tehát az a tény áll, hogy maga Isten az igazi orvos.

Ám legyünk őszinték: az orvosokra váró körülmények többnyire nem éppen isteniek... A mai egészségügy helyzetének, a siralmas technikai felszereltségnek, a rendezetlen fizetéseknek ismeretében emberileg érthető lehet az aggodalom. Az orvos – főleg ha hívó ember – megpróbál az irgalmas samaritánus nyomában járni, ám amikor „olajat és bort” akar a sebre önteni, akkor azt tapasztalja, hogy üres a korsó és zavaros a bor. Bekötné a sebeket, ám nem steril a kötszer. Feltenné a sérültet a szamar hátára, de ez a szegény pára összeesik a teher alatt. Aztán a végén még az is kiderülhet, hogy egyáltalán nincs vendégfogadó, ahová a beteget vihetné...

Mit lehet tenni?

Nehezedő, keményedő feltételek közepette fokozottabban érvényes az egymásra utaltság. Ez érvényes az orvosok és a lelkészek közös munkájára, összefogására is. Számos kórházban példaszerű az együttműködés. Egyházi részről egyre szakszerűbb a klinikai lelki gondozás, és szerencsére mind több kórházigazgató ismeri fel, hogy a lelkészeket nem egyszerűen megtérni kell (ami a korábbi ellenséges magatartás után esetleg

már sikernek számított), hanem támogatni. Csak remélni tudom, hogy az orvosok fehér és a lelkészek – többnyire – fekete viselete jól megfér egymás mellett. A lelki gondozó nem akadályozza, hanem segíti a gyógyító munkát. Betegek és hozzátartozók mellett adott esetben az orvosok és az ápolók is rászorulhatnak a lelkipásztor segítségére.

Néhány éve nagy reményeket tápláltunk egy szerveződő evangélikus kórház ügye iránt. Ma – a megnehezedett külső és belső körülmények miatt – talán kevesebbet hallunk erről az álomról, ám nem adjuk fel. További szakmai tervek készülnek, és sokan imádkoznak ezért a nemes ügyért.

Addig is meg kell becsülnünk a jelen lehetőségeit. Jó, hogy egyházunk küldöttei ott lehetnek a kórházakban. Most nemcsak a fekete, hanem a fehér szín is megjelenik előttem. Hiszen nemcsak a lelkészek képviselhetik a keresztény hitet, azon belül az evangélikusságot, hanem elkötelezett, hívő orvosok és ápolók is.

A fehér és a fekete jól megfér egymás mellett.

A tékozló samaritánus

A Mária Rádióban 2011. április 26-án elhangzott szöveg bővített változata

„Ekkor felállt egy törvénytudó, hogy megkísértse őt, és ezt kérdezte: Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet? Ő pedig ezt mondta neki: Mi van megírva a törvényben? Hogyan olvasod? Ő pedig így válaszolt: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes erőd-ből és teljes elméd-ből, és felebarátodat, mint magadat.” Jézus ezt mondta neki: Helyesen feleltél: tedd ezt, és élni fogsz. Ő viszont igazolni akarta magát, ezért megkérdezte Jézustól: De ki a felebarátom? Válaszul Jézus ezt mondta neki: Egy ember ment le Jeruzsálemből Jerikóba, és rablók kezébe esett, akik kifosztották, meg is verték, azután félholtan otthagya elmentek. Történetesen egy pap ment azon az úton lefelé, de amikor meglátta, elkerülte. Hasonlóképpen egy lévita is oda-

ért arra a helyre, de amikor meglátta, ő is elkerülte. Egy arra utazó samaritánus pedig, amikor odaért hozzá és meglátta, megszánta, odament, olajat és bort öntött sebeire, és bekötötte azokat. Azután feltette őt a saját állatára, elvitte egy fogadóba, és gondját viselte. Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadósnak, és azt mondta neki: Viselj rá gondot, és ha valamit még ráköltesz, amikor visszatérek, megadom neked. Mit gondolsz, e három közül ki volt a felebarátja a rablók kezébe esett embernek? Ő így felelt: Az, aki irgalmas volt hozzá. Jézus erre ezt mondta neki: Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj!” (Lk 10,25–37)

Jézus példázatának hagyományos címe: *Az irgalmas samaritánus*. A korabeli zsidóság azt vallotta, hogy ebben az esetben a jelző és a jelzett szó kibékíthetetlen ellentétben áll egymással. A kettő között feloldhatatlan az ellentét, az irgalmasság és a samaritánus lét *ab ovo* kizárja egymást.

Ezt a népcsoportot a zsidók nem tartották az egy Isten követőinek: a pogányokkal egy szinten levő bálványimádóknak tekintették őket. Érdekes, hogy egy helyen maga Jézus is óvja tanítványait attól, hogy pogányokhoz és Samáriába menjenek (Mt 10,5). Ezzel szemben – a lukácsi hagyományban különösen is – sokszor kifejezetten pozitív példaként szerepelnek: a 9. részben Jézus nem engedi, hogy a mennydörgés fiainak nevezett két tanítványa tüzet kérjen samáriai falvakra, a 17. részben a meggyógyított tíz leprás közül csak egy ad hálát

utólag Jézusnak, mégpedig egy samáriai, illetve a Cselekedetek könyve 8. részében Fülöp diakónus Samáriában végez eredményes missziót.

Ha valakit abban az időben samaritánusnak neveztek, az nem egyszerűen a származást jelölte, hanem becsmérlő kifejezésnek számított. A samaritánusok voltak a zsidók cigányai. Ahogy végső elkeseredésében József Attila is ezt vágja édesanyja szemébe: „Cigány vagy!” (*Kései sirató*), úgy Jézusra is ezt mondják ellenfelei: „...samaritai vagy te, és ördög van benned.” (Jn 8,48)

Mindezek nyomán érthető, hogy az „irgalmas” jelző nem illett a samaritánus jelzett szó elé. Jézus példázata-

nak üzenetét különösen is meghökkentővé, szokatlanná és extravagánssá teszi a nagyon is realista háttér. A rablók tevékenységében visszaköszön Palesztina korabeli rossz közbiztonsága. Sok utazót fosztottak ki haramiák. A válási törvények ismeretében pedig nem lehetett csodálkozni azon, hogy a pap és a lévita nem segít az összevert emberen. Ha úgy cselekednének, tisztátalanná válnának, ami alkalmatlanná tenné őket áldozat bemutatására vagy abban való részvételre.

Ebben az összefüggésben azt a jelentős megfigyelést tehetjük, hogy ennek a példázatnak elsősorban nem etikai tartalma van. Igaz, hogy Jézus zárómondata így hangzik: *„Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj!”* (Lk 10,37), ebben a tanításban nem valamiféle olcsó moralizmus van. Az elbeszélés teológiai tartalmat hordoz. Jézus példázataiban ugyanis Isten országa elközelítéséről van szó. Mivel a történéseket a samaritánus szemszögéből látjuk, ezt mondhatjuk: amilyen közel van a samaritánus az összevert emberhez, annyira közel van már Isten országa!

Mindez valóban az ellenségszeretet példája. Ám nem egyszerűen arról van szó, hogy szeressük rosszakaróinkat, hanem hogy fogadjuk el: Isten is szeret minket, jóllehet hitetlenségünkben és engedetlenségünkben ellenségei vagyunk. Ez az idegennek tűnő, ellenségnek számító ember az, aki megszégyeníti a választott nép tagjait. Valójában a samaritánus tanúskodik Isten szeretetéről. Mert ebben az ellenségszereteten istenszeretet van. Erről ír Pál is: *„Mert ha akkor, mikor ellenségei voltunk, megbékéltettünk Istennel Fia halála által, akkor, miután megbékéltettünk, még inkább üdvözíteni fog élete által.”* (Róm 5,10)

A példázat összevert emberének egyszerűen nincs más választása: ő kénytelen elfogadni az ellenség szeretetét. Ez pedig a vallás előírásai szerint tilos lett volna. Képzeljük el a jelenetet, amint a fogadóban magához tér emberünk.

– Mi történt velem?

– Haramiak megtámadtak és kifosztottak.

– Minden tagom fáj, de életben maradtam.

– Igen, mert valaki elsősegélyt adott, és behozott ide hozzánk.

– Ki volt ő? Biztos egy jó hitsorsosom.

– Dehogy. Egy samaritánus.

– Micsoda?!

Igen, e példázat fő tanítása nem egyszerűen a gyakorló ellenségszeretet, hanem annak mintegy passzív változata: az ellenség szeretetének elfogadása.

Az, aki mint ellenségét szeret bennünket, ráadásul sokkal többet tesz annál, mint amit az általános humánus elvárna. Nemcsak bekötözi a sebet, hanem a sérültet el is viszi a vendégfogadóba. Ott még pénzt is ad az ápolásra. Sőt kilátásba helyezi, hogy visszatérése után újra mélyen a zsebébe nyúl.

Olyan ez, mint Jézus tanítása a Hegyi beszédben: ha egyik arcunkat megütik, tartsuk oda a másikat is. Ha el akarják venni alsóruhánkat, engedjük át a felsőt is. Ha egy mérföld megtételére akarnak kényszeríteni, menjünk el kettőre (Mt 5,38–42).

Magunktól nem volnánk erre képesek. Minden porcikánk tiltakozna az ilyen balekség ellen. Ám mivel maga Isten ad példát erre az ellenségszeretetre, nekünk is meg lehet, meg kell azt tenni.

Az irgalmas samaritánus sokkal többet ad, mint amit bárki is elvárna tőle. Ezért nevezhetjük őt tékozló samaritánusnak is. Az irgalom bősége szétfeszít minden realitást.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk el arról sem, hogy az irgalom gyakorlásával együtt törekednünk kell az okok megszüntetésére is. Hiszem, hogy ez is Isten akaratja. Ebben az összefüggésben idézhetjük a példázat nem kevés mai aktualitást hordozó parafrázisát:

„Amikor másodszor is Jerikó felé ment, megint talált egy sebesültet a samaritánus. Harmadik, negyedik, ötödik útján újabb és újabb áldozatok feküdtek az országúton. Százszor tette meg az utat, és száz szerencsétlen feküdt ott, majd ezerre és ezerre bukkant. Mindig ugyanazon a helyen. Ez foglalkoztatta, amikor kétezer-háromszázharmincharmadszor ment Jeruzsálemből Jerikóba. Szinte belebotlott az újabb sebesültbe, annyira gondolataiba merült. Sóhajtván szedte elő a kötszert a nyeregtarisznyából, rutinosan látta el a kétezer-háromszázharmincharmadik sebesültet.

Gyakorlott mozdulattal emelte a szamárra a vérborított testet, és lám, az állat magától indult el a fogadó felé a jól ismert úton. A szamár és a sebesült szerencsésen meg is érkeztek. A samaritánus pedig a sivatag felé tartott, hogy megkeresse a rablótanyát. Mert amikor a kétezer-háromszázharmincharmadik áldozatba botlott, hirtelen rádöbbsent, hogy sokkal jobb samaritánus lehetne, ha végre a tettesekkel is törődne, s nem csak ragtapaszokat osztogatna...”

(Ernst Schnydrig nyomán)

Igen, az irgalom a bűn és az irgalmatlanság elleni határozott fellépéssel is együtt jár. Isten is ezt teszi: szereti a bűnöst, de gyűlöli a bűnt.

Az ember tanulhat tehát Isten cselekedetéből. És persze az isteni irgalom és az emberi irgalom is egyértelműen összefügg egymással. Ha valóban az irgalmas Isten tanítványai vagyunk, akkor mi is irgalmasok lehetünk másokhoz.

Luther Márton, amikor nagy lelki tusakodás közepette elindította a reformáció munkáját, így fogalmazta meg a maga kérdését: hogyan találok irgalmas Istent? Az volt a fő kérdése, hogy Isten büntető, bosszúálló Isten, vagy pedig irgalmas Isten. És az volt az ő úgynevezett toronyélménye, amikor a Római levélből, Habakuk könyvéből és más ószövetségi próféciaiból felszabadító üzenetként értette meg, hogy Isten irgalmas.

Felemelő tolerancia

Megjelent az *Evangelikus Nevelés* XII. évf. 2013/1. számában

Egyházunk reformációi emlékbizottsága a 2013-as évet – illeszkedve a tematikus évek sorába – a reformáció és tolerancia esztendejének nyilvánította. Ennek plakátján a fotós trükkjével némileg még meg is bolondított

képen egy mozgalmas, sokszínű közösség látható, amely alatt ott áll az Ef 4,2 alapján megfogalmazott jelmondat: *„Elviselni egymást szeretetben.”*

Mint minden reformációi tematikus év, ez is kapcsolódik bizonyos évfordulókhoz. Idén négyszáznegyvenöt éves a tordai országgyűlés, illetve négyszázötven éve ült össze a tridenti zsinat, amelyet III. Pál pápa ezzel a céllal hívott össze: *„Isten dicsőségére és magasztalására, a hit és keresztény vallás fejlesztésére és felemelésére, a tévtanok kiirtására, az egyház békéjére és egységére, a papság és a keresztény nép megjavítására, a keresztény név ellenségeinek megsemmisítésére.”* Nekünk, protestánsoknak különösen fontos a szabad vallásgyakorlást biztosító II. József-féle türelmi rendelet is, valamint az idén negyvenéves Leuenbergi Konkordia, amely világszerte megvalósította az evangélikusok és a reformátusok úrasztala- és szószékközösségét.

Minden tematikus évhez kötődik egy bibliai személy is, idén Péter apostol, aki a pogány Kornéliuszt megkeresztelte: *„Most értem meg igazán, hogy Isten nem személyválogató.”* (ApCsel 10,34)

Félreértések

Amikor a reformációi emlékbizottság elnökeként az év elején több egyházi és világi fórumon is meghirdettem az idei tematikus évet, szembesültem azzal, mennyire félreértik az emberek a tolerancia szót. A teljesség igénye nélkül közlök egy csokrot a nyomtatásban és interneten megjelenő visszhangokból:

- „Ha Luthernek egy mákszemnyi köze lett volna e fölkapott csodaszóhoz, a toleranciához, akkor Wit-

tenbergben 2013-ban is még Tetzl céduláit árulnák, természetesen digitálisan...”

– „Egy hazug módon magát püspöknek nevező lutheránus lelkész milyen alapon akar dörgölni a katolikus egyházhoz? Miért akarja Krisztus egyházát bevonni a sajátjuk bűvkörébe?” (2017)

– „Lassan az lesz a kereszténység üdvözüléstana, hogy ha jól viselkedsz, majd elnyered a zsidók bocsánatát. Egyre jobban örülök, hogy a buddhizmust érzem közelebb magamhoz...”

– „Milyen mélyre süllyedtek a keresztény felekezetek a zsidók kiszolgálása, valamint a kereszténység és a magyarság elárulása terén, és milyen mértékben hatja át a holokausztvallás a kereszténynek már csak részben nevezhető hitvilágot...”

– „Az evangélikus püspöknek a reformációról is a zsidók, buzik és cigányok jutnak az eszébe.” (Az illető arra a félmondatomra utalt, amellyel a „futballhuliganizmussal előretörő intoleranciára” vagy a homoszexuálisokkal szemben megfogalmazódó ellenérzésekre utaltam.)

Mit nem értek tolerancián?

Nem hiszem, hogy védekezni kellene a fenti állítások torzításaival kapcsolatban, azt mégis szükségesnek látom, hogy leszögezzem: mi esik kívül az én toleranciafogalmamon. Nem vallási relativizálást vagy a szünkretizmus bármely formáját értem rajta. De azt sem, amit a *politically correct* mesterkélt kategóriájába kívánnak beleszuszakolni, gyakran kifejezetten intoleráns módon. Bosszantott például az a hír, hogy az Európai Unió fővá-

rosának, Brüsszelnek a főterén nem mertek, nem akartak karácsonyfát állítani a muszlimok állítólagos érzékenységre való tekintettel. Vagy ahogy ki akarják tiltani a betlehemezést az iskolákból. Számos, a genderkérdéssel kapcsolatos torzulásról is van hírünk: amikor kisfiúkat nem engednek fiús és leánykákat lányos ruhában járni, mondván, hogy a nemi hovatartozás tudata ne erősödjön meg bennük. A „meleg büszkeség” számos militáns formáját is alkalmunk van megismerni újabban már gyülekezeti keretekben is. Ez bizony éppen nem tesz jó szolgálatot a melegek ügyének, amire pedig oda kell figyelni.

Mit értek tolerancián?

Mindenekelőtt az ökumené valóságos gyakorlását családban, iskolában és más területeken. A vallásközi párbeszédet is, egyebek mellett abban a szellemben, amire az Assisiben megtartott vallásközi találkozók adnak példát. Továbbá a kegyességi formák gazdag egymás mellett élését. Számomra sokat jelent az Ágostai hitvallás VII. tételének kevesebbet idézett mondata, amely szerint „nem szükséges, hogy emberi szokások, hagyományok, szertartások mindenben egyformák legyenek”. A tolerancia érvényesülésének egyik legfontosabb területét a társadalmi együttélésben, példának okáért a roma–magyar kapcsolatokban látom.

Első példa: Zinajda

Még 1989-ben történt, hogy találkoztam Szeverényi János lelkész kollégám fotójával, amely a *Szeress!* címet viselte. Rajta egy rémült tekintetű cigánylány, bizonyos Zinajda

volt látható. Az *Evangelikus Élet* ifjúsági rovatába írtam egy meditációt, amelynek most idézem néhány bekezdését:

„Órák óta nézlek, Zinajda, s te beszélsz nekem. Nem tudod, ki vagyok, mégis azonnal megszólalsz. Nem ismerlek téged, csak a képed van előttem, de tekintetedtől nem tudok szabadulni. Két nagy, fekete szemmeddel nézel rám: alulról felfelé, hiszen te kicsi vagy még. Neked mindig felfelé kell nézned, ha meg akarod ismerni a bérháznyi embereket és a körülötted levő világot. Tekintetedben csöppnyi ijedtséget is látok: nem foglak-e bántani, nem kapsz-e verést ettől az ismeretlen embertől. Tudom, sokszor kikaptál, gyakran igazságtalanul. Eddig élt négy-öt évod során sokszor megtapasztaltad már az igazságtalanságot,

az előítéletet, az ökoljogot. Igen, ezt a csöppnyi rémületet érzem a tekintetedben, mégis egyenesen rám nézel. Örülök, hogy nem sütöd le a szemedet, nem is nézel zavartan félre. Még bízol az emberben, Zinajda, mindennek ellenére bízol benne.

Azt kéred, szeresselek.

Töviről hegyire elmondod az életedet. Már mint attól kezdve, hogy emlékezni vagy képes. Amióta az eszedet tudod, itt éltél, ebben az intézetben. Állami gondozott vagy. Szeretnéd tudni, kik a szüleid. Este, villanyoltás után biztosan megpróbálsz elképzelni édesanyádat. Nagyon szépnek és fiatalnak látod, gyönyörű ruhába van öltözve. Feléd siet, érted jön. Apáddal kapcsolatban van egy visszatérő álmod: munkából jött haza, fáradtan ül a konyhaasztalnál, de azt megengedi, hogy odabújj mellé. Megsimogatja a fejedet, majd zsebéből valamilyen ajándékot húz elő.

Azt kiáltod, szeresselek.

Mesélsz a gondozókról, akiknek sosincs rád elég idejük, pedig a maguk módján talán kedvelnek. A Zinajda nevet is ők adták neked. Azt mondod, ha nem kellene annyit dolgozniuk, akkor nem lennének olyan fáradtak és idegesek, s biztosan többet figyelnének rád. Nem válaszolnának olyan türelmetlenül, amikor megkérdezed, hogy hol van a szél akkor, amikor éppen nem fúj. Mert az ilyen kérdések nagyon foglalkoztatnak téged, de magadban tartod ezeket, mert csak kinevetnének.

Zinajda, én nem nevetlek ki.

Nem is bántalak. Azt akarom csak mondani, hogy ismerek Valakit, aki nem engedte, hogy elküldjék

a kisgyerekeket. Megtiltotta, hogy bárkit is csúfoljanak. Mindenkire volt ideje, a gyerekekhez lekuporodott, hogy játsszon velük. Nem azt nézte, hogy valakinek milyen színű a bőre. Meleg kezével megsimogatott minden heget térden és homlokon. Ölébe vette a gyerekeket, s hosszan beszélt nekik egy olyan Országról, amelyben mindenki otthon lehet valahol. Ő azt is meg tudja mondani, hogy hol van a szél, amikor éppen nem fúj.

Zinajda, ez a Valaki most is köztünk jár. Téged is észrevesz, lehajol hozzád, s halkán ezt mondja:

Szeretlek, Zinajda. Nagyon szeretlek.”

Néhány héttel később újabb cikket kellett írnom, mert közben történt valami. Kaptam ugyanis egy olvasói levelet a következő tartalommal:

„Felháborító volt részemről, amikor olvastam, hogy szeress. Én azt elhiszem, de nem a mocskos cigányt. Mi köze van egy egyházi, vallási újságba egy cigány gyereket betenni? A cigányoknak a 80%-a börtönben van. Mert a cigánynak nincs hite, vallása, amikor megdöglik egy cigány, nincs pap, aki eltemesse, mert nem fizetik az egyházat. Nem véletlen, hogy azok a gyerekek, akik a cigány gyerekek mellett vannak, már most idegenkednek a cigány gyerekektől, mert tudják, a cigány nem oda való. A cigány a keresztény nép verejtékéből él. Ha cigány nem volna, gazdag volna az ország. [...] Mert ezek nem akarnak dolgozni. Vagy vigyék őket Romániába — onnét sok magyar jön át, ezeket cserébe oda lehetne vinni. Meg van áldva

szegény Magyarország. És szégyellje magát, aki ezt a cikket beletette egyházi újságba. Fabiny Tamás! Ha ön annyira szereti, vigye ezt a mocskos cigány kölyköt a lakására és nevelje. Ha nagy lesz a gyerek, majd elvágja a maga torkát, de meg is érdemelné, hisz más cikket nem tud beletenni az újságba. Sajnálom magát. Akkor maga is cigány.”

Még egyszer Zinajdáról, a cigány lányról – Az Isten elől elrejtett gyermekek címmel ezért újabb cikket írtam, amelyben egyebek mellett a következők szerepeltek:

„Kedves Uram! Levelét névvel és a helység megjelölésével írta, bocsássa meg, hogy ennek közlésétől eltekintek. Magát a levelet is rettentően szorongva ismertetem meg az olvasókkal: a fenti sorok sokkolhatják az embereket. [...] Közvetlen környezetemben, kőbányai panelházakban rengeteg cigány él. Való igaz, magam is sokszor szenvedek azok garázdálkodásától, akik munkakerülők – de ilyenek a „magyarok” között is bőséggel akadnak. Ugyanakkor szinte könnyekig meghat, amikor istentiszteletre vagy gyerekórára betévedő cigány gyerekek Jézusról kérdeznek, majd hozzá imádkoznak. Kereszteltem, konfirmáltam már cigány gyerekeket: felemelő alkalmak voltak ezek!

Ön alighanem kereszténynek vallja magát, kedves Uram. Nem bánám, ha önmagáról ezt nem nagyon híresztelné, mert Krisztus tág ölelésű szeretetét a legdurvábban tagadja meg a bármilyen kisebbséggel szembeni ilyen elvakult gyűlölet. A romániai magyarok sorsára történő utalás az Ön szájából teljességgel

hiteltelen. Hogy »egyházi, vallásos« újságba nem lehet cigány gyerekekről írni? Ha Jézus ma járna itt a földön, a vámszedők és halászok mellett alighanem lennének cigány tanítványok is. Hadd utaljak Péter csodálatos felismerésére: „Most értem meg igazán, hogy Isten nem személyválogató, hanem minden nép között kedves előtte az, aki féli őt, és igazságot cselekszik.” (ApCsel 10,34–35)

Milyen érdekes: ebben a huszonnégyszáz évvel ezelőtti cikkben ugyanazt a bibliai idézetet említettem, mint ami az ideai tematikus évhez kapcsolódik... Változott-e valami közel negyedszázad alatt? Nem, attól tartok, társadalmunk sok szempontból még intoleránsabb lett. Az egykori olvasói levélben megfogalmazódott gyűlölködés akkoriban alighanem még kivételnek számított, mára talán már jobban elterjedt. És ez nagyon nem jól van így! Egyházi intézményeinkben különösen is egyértelművé kell tennünk, hogy *zéró toleranciát* hirdetünk. Sem iskolákban, sem diakóniai intézményekben nem válhat senki a maga mássága miatt bántás vagy gúny céltáblájává. Ha mégis ilyet tapasztalunk, a leghatározottabban szóvá kell tenni és fel kell számolni azt. Ugyanakkor jó látni azt is, hogy az eltelt időben egyházunkban is láthatunk olyan jeleket, amelyek a romák integrációját szolgálják. Példaképpen egy Szabolcs megyei, egyre izmosodó munkaágot említek. Görögszálláson Győrfi Mihály evangélikus lelkész vezetésével szociális földprogram keretében dolgoznak a romák oly módon, hogy közben lelki ébredés, megtérések sora jellemzi közösségüket. Akik korábban bűnözők voltak, most

boldogan tesznek bizonyosságot új életükről – és közben dolgoznak, a megtermelt javakat (hagymát, répát, krumplit vagy retket) pedig a piacon értékesítik. Igen, az eltelt huszonnégy évben jó és rossz tapasztalataink is vannak. Ebben az összefüggésben érdemes felidézniünk Cseh Tamás *Egy mosókonyhában* kezdetű dalát, amelynek refrénje így hangzik: „...csak tíz év múlva ne ez a dal legyen, csak húsz év múlva ne ez a dal legyen...”

Második példa: az idegenekkel való bánásmód

A mellékelt fotó Bécsben készült, ahol közel-keleti menekültek megszálltak egy templomot, és heteken keresztül ott laktak. Arra a bibliai hagyományra építettek, hogy az idegen nem űzhető el a szent helyről, ott neki *asylumot*, menedékjogot kell biztosítani. Biztosan sok zavart okozott az egyházközség életében a templomfoglalásnak ez a ténye. Magam is rendkívül nehezen kezelnék

egy ilyen helyzetet. Schönborn bécsi érsek azonban meglátogatta a menekülteket, és elbeszélgetett velük. Ezzel szemben Magyarországra még az jellemző, ami egy két-három évvel ezelőtti újsághírben olvasható:

„Éhségstrájkot kezdett harminc afgán menekült – köztük nők és gyerekek – tegnap délután a budapesti Szent István-bazilikában. A debreceni menekülttáborból jöttek és menekültstátuszt akartak. A rendőrség tájékoztatása szerint az apát bezárta a templomot, majd hívta az V. kerületi kapitányságot. A rendőrök kordonokkal vették körbe a bazilikát, és értesítették a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal menekültügyi igazgatóját.”

Harmadik példa: hajléktalanok

Ez a fotó a közelmúltban készült az egyik budapesti aluljáróban. Rendőrök igazoltatnak hajléktalanokat.

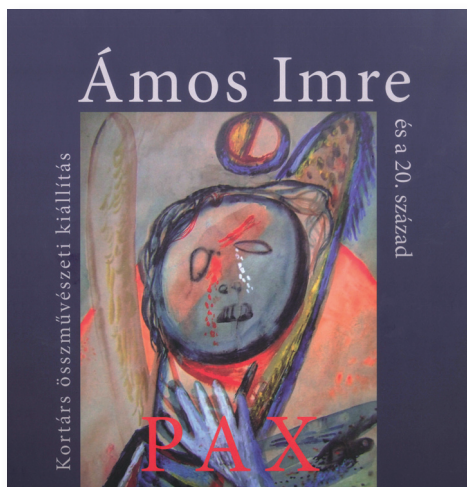
Az új, immár az alaptörvénybe is bekerült rendelkezés szerint ugyanis pénzbírsággal vagy akár börtönnel is büntethető az, aki életvitelszerűen közterületen lakik. Természetesen ebben az esetben is tudom, mennyi kellemetlenséget okoz jóérezésű embereknek, hogy sokan az aluljárókban alszanak, isznak, ürítenek. Ám tartok tőle, hogy igaza van annak a hajléktalan ismerősömnek, aki szerint a rendőrség tudatosan hagyta, hogy a helyzet idáig fajuljon, vagyis kísérletet sem tettek arra, hogy a teljesen aszociális elemeket kiszűrjék, az ártalmatlan hajléktalanokat viszont békén hagyják. Így lehet a közhangulatot a szerencsétlen sorsú emberek ellen fordítani, aminek következtében szinte már mindenki elvárja a kemény fellépést. De biztos, hogy ez a jézusi út, sőt egyáltalán az emberséges megoldás?

Negyedik példa: a zsidókhöz való viszony

Az egyháznak is a maga sajátos nézőpontjából emlékeznie kell. Emlékeznie kell mindarra, amit szóval, cselekedettel és mulasztással elkövetett zsidó testvérei ellen is. Bűnvallást kell tennie. Akár úgy, ahogy Dietrich Bonhoeffer tette a náci Németországban: „Az egyház megvallja, hogy igehirdetése [...] nem volt kellően nyílt és meggyőző. [...] Megvallja féltékenységét, a nehézségek előli kibúvásokat, veszedelmes engedményeit. Gyakran megtagadta őrállói és vigasztalói feladatát, [...] néma maradt, amikor kiáltania kellett volna, mert az ártatlanok vére az égre kiáltott. Nem találta meg az igaz szót megfelelő módon, a kellő időben.”

A rendkívül szerteágazó témát egyetlen eseményen keresztül szeretném megvilágítani. 2012 decemberében

Szentendrén nyílt meg egy kiállítás az 1944-ben munkaszolgálatosként elpusztult Ámos Imre festőművész emléke előtt tisztelegve. A kiállításon nemcsak a tragikus sorsú zsidó alkotó művei voltak láthatók, hanem azok a reflexiók is, amelyekkel kortárs írók, költők, képző-

művészek és zenészek kapcsolódtak a művekhez és a vészkorszakhoz. Az Asztali Beszélgetések Kulturális Alapítvány és egyházunk közös rendezésében szervezett tárlat arra is alkalmat kínált, hogy számot vessünk a kereszténység és a zsidóság viszonyával. A kiállítás előterében ez a mondat volt olvasható: „A Magyarországi Evangélikus Egyház felelősséget érez a múltban elkövetett mulasztásáért, és a jelen kiállítást a bocsánatkérés és a szeretet kifejezésének szolgálatába kívánja állítani.” Természetesen ez is olyan terület, ahol nagyon sokat kell még tennünk a sebek gyógyítása és a kölcsönös elfogadás érdekében.

Ötödik példa: fogyatékkal élők

A mellékelt karikatúra – Andorka Eszter evangélikus lelkész rajza – önmagáért beszél. (A meviszes fiatalok ezzel a képpel illusztrálják azt a füzetet, amelyben a fővárosi evangélikus templomok akadálymentesítését

mérik fel.) Eszter a neki adatott rövid, de rendkívüli intenzitással megélt harminchárom évében különösen sokat tett a fogyatékkal élő fiatalokért, mint ahogy mindig bátran szót emelt a romák megalázása és diszkriminációja ellen is. Alábbi írásában, amely a *Ledönteni a kirekesztés falait* címmel jelent meg, összekapcsolja ezt a két területet.

„Robi tizenhat éves, mozgássérült, roma fiú. Most végez a mozgássérültek általános iskolájában, továbbtanulásról, önálló munkáról és saját családról álmodozik. Mindenfélől falak tornyosulnak előtte: az utcákon fél a tolokocsijával közlekedni, az épületekbe nem tud bejutni a küszöbök miatt, az emberek szánakozva for-

dítják el tőle az arcukat, kapcsolatai az iskolabeliekre korlátozódnak. Szülei a vesztes szerepébe szorulóvá élik életüket, nemigen lehetnek segítségére. Lehet-e esélye egy kiteljesedett, alkotó életre, ahol harmóniában van egymással adás és kapás, ahol az ő létezése másoknak öröm és áldás lehet?

Nem lehetséges a világ gyógyulása anélkül, hogy ledöntենék, lebontanánk a falakat, melyek embereket kirekesztenek közösségeinkből – s kirekesztenek az egyházból is. Tragikus és szégyenletes, de keresztény gyülekezeteink éppen azokat nem érik el, nem képesek befogadni, akik másutt sem találnak otthonra: akik testi vagy szellemi képességeikben mások, mint a többiek, vagy akik etnikai kisebbségek tagjai. [...]

Ahhoz, hogy egyházunk és gyülekezeteink lebontsák a kirekesztés falait, és befogadják a romákat, illetve a fogyatékkal élő embereket, alapvető szemléleti váltásra van szükség. Az evangélikusok közt történelmi okokból nemigen vannak cigányok, az evangélikus háttérű sérültek közt is csak kevesen dörömbölnek a templomok kapuin akadálymentes építkezést, siketeknek is érthető jeltolmácsos istentiszteletet követelve. De Jézus Krisztus egyháza nemcsak azért van a világban, hogy saját tagjait, ha szükségét szenvednek, támogassa, hanem azért, hogy az egész világnak s benne a mindenkori legszegényebbeknek szolgálatára legyen. Nem az evangélikus romák sorsát, az egyházadót fizető fogyatékosok szenvedését fogják számon kérni rajtunk, hanem minden egyes lelket, minden szenvedést. Nem arra kell várnunk, hogy ők jöjjenek hozzánk segítségért, nekünk kell

megteremtenünk az utakat feléjük.”

(In: *„Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet”*. Andorka Eszter Emlékkönyv. Budapest, 2006, 353. k.)

Ezek a több mint tíz éve leírt gondolatok ma változatlanul aktuálisak. Az egyházaknak és az egyházi iskoláknak élen kell járniuk a még ma is létező – sőt azóta talán még magasabbra épített – falak lebontásában. Nemcsak azért, mert a társadalmi állapotok ezt kívánják, hanem főképpen azért, mert Jézus szava kötelez minket erre.

Hatodik példa: homoszexualitás

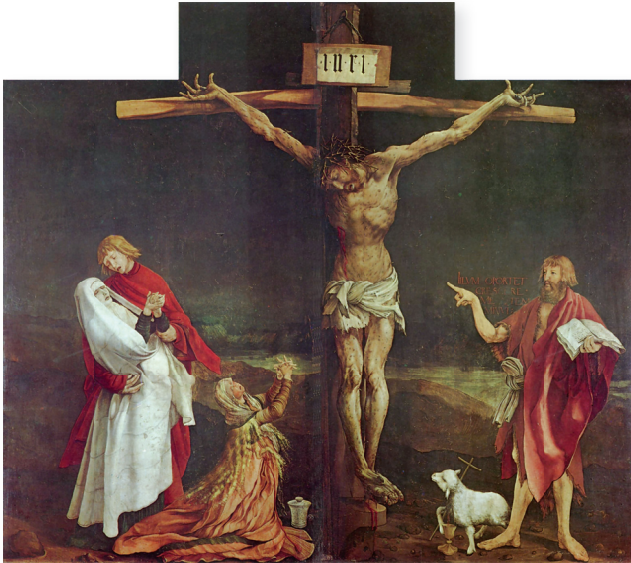
Nem könnyű, de erről a kérdésről is beszélni kell. Fentebb már említettem, hogy a militáns hozzáállás az ügynek többet árt, mint használ. Türelmetlenséggel sajnos mindkét oldalon találkozunk. Amennyire megengedhetetlen a – gyakran bibliai idézetekre hivatkozó – homofób magatartás, annyira kárt okozhat a más-ság tiszteletének doktriner sulykolása. A kontextualitást mindig komolyan kell venni, hiszen más árnyalata van a homoszexualitásnak a börtönben, ahol az alá-főlé rendeltség és a megfélemlítés egyik eszköze, vagy bizonyos művészkörökben, ahol az önmegvalósítás egyik eszköze lehet ez az életforma, vagy éppen a keresztény gyülekezetben, ahol valaki kénytelen elfojtani vagy titkolni ezt a hajlamát és életmódját. Magam az egyértelműség jegyében többször leírtam már, hogy egyrészt a lelkeszi hivatással nem érzem összeegyeztethetőnek az aktív homoszexualitást, másrészt ellenzem a hasonló nemű párok házasságát vagy egyházi megáldását is. Azzal ugyanakkor számolni kell, hogy egyházi köreinkben is

vannak leszbikusok és homoszexuálisok. Az ő kirekesztésük nemcsak embertelen, de istentelen is. Keresni kell ezért a módját, hogy feléjük is krisztusi türelemmel és szeretettel forduljunk. Mélyen igazat kell adnom Pilinszky Jánosnak, aki egy helyen így ír: „Az a baj veletek, hogy ti azt gondoljátok, az életben problémák vannak, és megoldásokat kell találni. Valójában az életben tragédiák vannak, és irgalomra van szükség.” Továbbá érdemes e tág ölelésű szeretet összefüggésében idézni Teréz anya költői vallomását:

*„Jézus a szomjazó, akinek szomját csillapítanunk kell.
Jézus a meztelen, akit fel kell ruháznunk.
Jézus a hontalan, akit be kell fogadnunk.
Jézus a beteg, akit meg kell gyógyítanunk.
Jézus a magára maradott, akit szeretnünk kell.
Jézus a kitaszított gyermek, akit örökbe kell fogadnunk.
Jézus a leprás, akinek ki kell mosnunk sebeit.
Jézus a koldus, akire rá kell mosolyognunk.
Jézus a szerencsétlen, akit meg kell hallgatnunk.
Jézus a rokkant, akit fel kell karolnunk.
Jézus a kisgyermek, akit át kell ölelnünk.
Jézus a vak, akit vezetnünk kell.
Jézus a néma, akihez szólnunk kell.
Jézus a nyomorék, akit kísérenünk kell.
Jézus az elhagyott, akinek társává kell lennünk.
Jézus a prostituált, akit ki kell szabadítanunk a veszélyből és akinek barátjává kell lennünk.
Jézus a rab, akit meg kell látogatnunk.
Jézus az öregember, akit szolgálunk kell.”*

Tolerancia, amely felemel

Gyakran hangzik a kérdés: szerepel-e egyáltalán a tolerancia szava a Bibliában? Természetesen soha nem lehet arról szó, hogy egy tanítás csakis akkor jézusi, ha azt a Bibliából vett szó szerinti idézetekkel is alá tudjuk támasztani. Mindazonáltal nem baj, ha tudjuk: mind az Ó-, mind az Újszövetség tud Isten türelméről. A Zsoltárok

könyve szerint Isten türelme hosszú, szeretete nagy (Zsolt 103,8), és Pál apostol is a türelem és vigasztalás Istenéről beszél (Róm 15,5). Amikor pedig Jézus azzal szembesül, hogy tanítványai nem tudnak segíteni a holdkóros fiún, indulatosan így kiált fel: „Meddig szenvedlek még titeket?” (Mt 17,17) – ám aztán megszánja őket, és ő maga lép akcióba.

A latin *tollo, tollere* ige egy-egy meglepő újszövetségi és egyháztörténeti továbbélésére hadd utaljak. Jézusról mint Isten Bárányáról ezt mondja Keresztelő János: elveszi a világ bűnét. Latinul *qui tollit peccatum mundi* (Jn 1,29).

Ez természetesen nem azt jelenti, hogy elfogadja a bűnt, hanem azt, hogy hordozza, magára veszi azt. Nem áll bosszút, nem vág vissza érte, hanem elszenvedti azt a kereszten. A latin *tollo* igének van ugyanis egy olyan jelentése is, hogy *felvesz, felemel*. Innen az egyháztörténeti példa: megtérésekor az addig Isten nélkül élő Augustinus egyszer csak ezeket a szavakat hallja: *tolle, lege*, azaz vedd és olvasd. Ezért veszi kézbe a Szentírást, és engedi, hogy Isten igéje új emberré tegye őt.

Döntőnek érzem, hogy a tolerancia szóban benne van a „felemel” jelentés is. Ha úgy tekintünk a mélyszegénységben élőkre, a bűn mélységében vergődőkre,

hogy keressük az ő felemelésük és megtérésük lehetőségét is, akkor új tartalmat adtunk ennek a szónak.

József Attila így ír: „Nem emel föl már senki sem / Belenehezültem a sárba.” (*Nem emel föl*) Tudjuk, ma milyen sok a lecsúszott, gödörbe került, mélyszegénységben élő ember. Jézus felemelte a bajba jutott embert.

A „kelj fel, és járj” szavakkal egyszerre adott gyógyulást és bűnbocsánatot, vagyis új életet.

Amikor pedig az irgalmas samaritánus a hivatalos vallási vezetőket megtestesítő pap és lévita közönye után meglátta a félholt embert az út szélén, akkor nem verbálisan volt toleráns vele, nem tartott sajtótájékoztatót és nem rendezett workshopot, de még csak nem is akarta őt megtéríteni – hanem lehajolt érte, és fölemelte őt, ahogy Andorka Eszter ezt a cigány fiút. Közben pedig

sáros és véres lett. A másikat fölemelő tolerancia során bizony beszennyeződhetünk.

Nem ezt tette maga az Isten? Az inkarnációban le-
hajolt az emberhez. Jézus sem tekintette zsákmánynak,
hogy egyenlő Istennel, hanem dicsőségéről lemondott,
és szolgai formát vett fel. A mélybe ment. Azért, hogy
felemelje az embert. Ezt jelenti a *tollit peccatum mundi*.

Értsük jól a 2013-as év témáját. Toleranciánk gyökere
az, hogy Isten megtűr minket. Nem azt mondja a bűnös-
nek: „Hordd el magad!”, hanem ő maga hordozza őt. Az
ő újjászült gyermekeiként mi is az irgalmat gyakorol-
hatjuk egy irgalmatlan világban. Vigaszt nyújthatunk
egy vigasztalan korban. Közben pedig elviseljük egy-
más szeretetben.

Mezítelenül

Elhangzott a második ökumenikus egyházi napokon, 2010. május 13-án Münchenben

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy a müncheni ökumenikus Kirchentagon – életem első német egyházi napjain – bibliatanulmányt tarthatok. Alapigénk Mózes első könyve 9. fejezetének 8–17. verse:

„Isten azt mondta Nóénak és fiainak: Íme, szövetségre lépek veletek és utódaitokkal, meg minden élőlényvel, amely veletek van: madárral, jószággal és minden szárazföldi vaddal, mindennel, ami a bárkából kijött, minden földi élőlényvel. Szövetségre lépek veletek, és egyetlen élőlény sem pusztul el többé özönvíz miatt, mert nem lesz többé özönvíz, hogy elpusztítsa a földet. Majd azt mondta Isten: Ez a jele a szövetségnek, amelyet most szerzek veletek és minden élőlényvel, amely veletek van, minden nemzedékkel örökre: szivárványívemet helyezem a felhőkre, az lesz a jele a szövetségnek, amelyet most a földdel megkötök. Amikor felhővel borítom be a földet, és feltűnik a szivárvány a felhőn, akkor visszaemlékezem a szövetségre, amelyet veletek és minden élőlényvel kötöttem, amely testben él, és nem válik többé a víz özönvízzé minden élőlény pusztulására. Ha ott lesz a szivárvány a felhőn, látni fogom, és visszaemlékezem az örök szövetségre, amelyet Isten kötött minden élőlényvel, amely testben él a földön. Akkor ezt mondta Isten Nóénak: Ez lesz a jele annak a szövetségnek, amelyet minden földi élőlényvel kötöttem.”

Nemcsak az özönvíz jól ismert elbeszéléséhez, hanem a mai globális fenyegetettség állapotához is erőteljesen kapcsolódik az a kép, amelyet a programfüzetben minden résztvevő megkapott. Ma sem kevesebb a tét, mint a pusztulás vagy élet alternatívája.

Szeretnék azonban egy másik képet is bemutatni nektek, amely egyrészt tovább szélesíti az asszociációs horizontot, másrészt lehetőséget kínál nekem arra,

hogy érzékeltessem, Európa melyik vidékéről érkezhettek hozzátok.

A képen egy ma már nem létező erdélyi, romániai falu, Bözödújfalú (Bezidu Nou) vízzel elborított nyomai láthatók. Magam is apai ágon erdélyi családból származom, és családommal gyakran járunk Székelyföldön,

ezen a többségében magyarulakta vidéken. Ez az egykori település a Küsmöd-patak partján helyezkedett el. Különlegességét az adta, hogy katolikus, unitárius, görögkeleti és székely szombatos felekezet egyaránt megtalálható volt benne. Kétszeresen is tragikus sorsú település. A második világháború alatt a zsidó valláshoz kötődő, úgynevezett szombatos székely lakosságot koncentrációs táborokba hurcolták. Az 1980-as években pedig a megalomán Ceaușescu diktátor által elkezdett, hírhedt falurombolás áldozatául esett a falu. Egy itt létesített víztározó feltöltése nyomán Bözödújfalú gyakorlatilag eltűnt mint település. A falucska házai, templomai, középületei mind víz alá kerültek. A lakosokat panelépületekbe költöztették

és a környező településekben szórták szét. Az előtött falu – mint egy kísértetváros – ma már teljesen víz alatt van. Egyedül a katolikus templom tornya és néhány villanypózna látszik ki a víztükörből. A település emléket egy falmaradványon elhelyezett márványtábla őrzi, rajta a felirat, amelyet a Németországba emigrált Sükösd testvérpár fogalmazott meg:

„A tó fenekén Bözödújfalú nyugszik, 180 házának volt lakói szétszórva a nagyvilágban ma is siratják. A diktatúra gonosz végrehajtói lerombolták és elárasztották, ezzel egy egyedülálló történelmi-vallási közösséget szüntettek meg, melyben különböző nemzetiségű és felekezetű családok éltek együtt évszázadokon át egymást tisztelve és szeretve, példás békeességben. Immár a katolikus, unitárius, görögkatolikus és a székely szombatosok fohászai örökre elnémultak. Legyen e hely a vallásbéke helye és szimbóluma.”

Úgy érzem, kedves Testvéreim, hogy ezeket a képeket és sok-sok ember ezekhez kapcsolódó történeteit ismerve kell közösen gondolkodnunk a bibliai özönvízről és a szivárvány esélyéről.

„Íme, szövetségre lépek veletek és utódaitokkal...” (1Móz 9,8) Ezzel a reménységet hordozó mondattal fordul az Úr Nóéhoz és fiaihoz, majd kijelenti, hogy e szövetség jeleként szivárványívét helyezi a felhőkre (9,13).

Nóé egy új korszak embere. Születésekor így jellemzi őt apja, Lámek: „*Ő vigasztal meg bennünket kezünk fáradságos munkájában a termőföldön, amelyet megátkozott az Úr.*” (5,29) A vigasztalásnak ezt az emberét négy életszakaszában ismerteti meg velünk a Genézis szövege.

Az első fázisban a bárkát építő Nóéra irányul a tekintetünk. Az igaz és feddhetetlen embert látjuk, aki „*az Istennel járt*” (6,9), és ezért „*kegyelmet talált az Úr előtt*” (6,8). Ő a Nagy Túlélés projektjének nyertese. Fanyalogva mondhatná valaki, hogy a pályázató szemszögéből nézve meglehetősen gyenge volt a mezőny, hiszen rajta kívül csupa bűnös, erőszakos és parázna ember jöhetett volna csak számításba. Ez azonban nem csökkenti Nóé érdemeit. Miután értesítést kap arról, hogy ő a szerencsés nyertes és boldog kiválasztott, engedelmesen megépíti a túlélést biztosító bárkát. Bizonyosságát adja annak, hogy nemcsak erkölcsi példa, hanem megbízható iparos is. Precíz mesteremberként áll előttünk: pontosan követi az isteni tervdokumentáció utasításait. Nem csal a minőségen: góferfát használ, és nem cédrust vagy tölgyet. Ügyel a méretek pontosságára is: a bárka hosszaként megadott 300 könyök nem lehet 299 vagy 301. Az építési naplóhoz talán még minőségi tanúsítványt is mellékel:

a piacon beszerezhető legjobb minőségű szurokkal keni be a bárka külsejét és belsejét. Tudván tudja, hogy mindennek vízhatlannak kell lennie. Ezért kész garanciát is vállalni. Ad magára: csak a legjobb minőségű munka kerülhet ki kezei közül.

A második fázisban a bárkában elhelyezkedő Nóét látjuk szereteteivel együtt. Keble dagad a büszkeségtől: nem hiába dolgozott. Fiaival, feleségével és fiainak feleségeivel (6,18) együtt veszi birtokba a bárkát. Közben talán elégedetten simogatja meg a jól megmunkált góferfát, és ellenőrzi a csapolásokat. Otthonosan mozog a bárka belsejében, hiszen tudja, miért készített rekeszeket (6,14), valamint alsó, középső és felső emeletet (6,16). Gondosan bespájzol az élelemből (6,21), talán még fel is címkézi a különféle dobozokat és korsókat: tudnia kell, minek mikor jár le a szavatossága. Elvégre hosszú idő ez a negyven nap és negyven éjjel, sőt, ki tudja, nem tart-e majd tovább ez a vállalkozás. Azzal persze számol, hogy az állatok beeresztése némi zűrzavarral jár majd, hiszen a tisztákból hetet-hetet vihet magával, hímet és nőstényt, a tisztátalanokból azonban csak kettőt-kettőt. Nem egyszerű a madarak befogása vagy a csúszómászók elhelyezése sem. Ám vállalja ezt a kellemetlenséget, hiszen így volt benne a szerződésben. Amit persze – biztos, ami biztos – vízhatlan formában magával visz a bárkára.

A harmadik fázisban pedig a feladatát teljesítő Nóét látjuk: rendet tart a bárkában, ami egy ilyen úszó állatkertben persze korántsem könnyű. A részfeladatokat megosztja fiaival, Sémmel, Hámmal és Jáfettel. Elvárja, hogy engedelmesen végezzék munkájukat, néha szűrőpróbaszerűen ellenőrzi őket. Ők persze el-

fogadják ezt a szereposztást, bár Hám olykor háborog magában.

Nóé alighanem mindvégig tudatában van annak, hogy mennyi van hátra a szerződésben foglalt negyven naptól és negyven éjjelből (7,4). Napról napra gondosan leszakítja ugyanis az aktuális naptárlapot, közben pedig ellenőrzi az étel- és italkészleteket. A 7. hónap 17. napján aztán megfeneklik a bárka az Ararát hegységben. Már csak várni kell, engedelmesen várni. Ám nem keveset! Elgondolkodtató, hogy – immár túl az özönvízen – még mennyi ideig kell a bárkában rostokolnia. Két és fél hónappal az araráti megfeneklés után, a 10. hónap 1. napján válnak csak láthatókká a hegyek csúcsai. És még mindig negyven napnak kellett eltelnie (8,6), hogy végre valahára kinyithassa a bárka ablakát! (Erre a motívumra még vissza kell térnünk: az özönvíz utáni állapot tovább tart, mint maga az özönvíz! Talán a víznél is nagyobb veszedelmet rejt a sár, az iszap és a mocsok...) Arról nem tudunk, hogy ezt a váratlan helyzetet miként oldja meg Nóé, de tény, hogy aztán tudja, mit kell tennie: előbb egy hollót enged ki a végre kinyitott ablakon. Az talán megül egy ideig valamely vízen úszó tetemen, majd újra és újra visszatér. Aztán a galambot engedi ki. A második kísérlet eredménnyel jár, mert a csőrében egy leszakított olajlevéllel tér vissza a madár. Ebből tudja meg Nóé, hogy a víz leapadt a földről (8,11).

Nóé mindhárom fázisban kiállja a próbát, amit a maga részéről megpecsétel az Úrnak bemutatott hálaáldozattal. Következhet hát az eredményhirdetés: *„Isten megáldotta Nóét és fiait, és ezt mondta nekik: Szaporodjatok, sokasodjatok, és töltsétek be a földet!”* (9,1); majd pedig: *„Íme, szövetségre*

lépek veletek és utódaitokkal." (9,9) Ez utóbbi külső jeleként helyezte a szivárványt az égre az Úr.

Nóé elégedetten szemléli ezt a szivárványt. Úgy érzi, megdolgozott érte. Alkalomról alkalomra gyönyörködik annak színeiben: a pirosban, a narancsban, a sárgában, a zöldben, a kékben, a sötétkékekben és az ibolyaszínben.

Egy hatalmas, színes hídra emlékezteti mindez Nóét. Ő még nem tudja, hogy Ambrosius nyíl nélküli íjnak fogja nevezni a szivárványt. Vagy számos néphagyomány a mennyek kapujának boltívét látja majd benne. A varázslatosan szép magyar népmesék szerint a szivárvány átjáró Tündérországba. Aki megtalálja a helyet, ahol a szivárvány a földre ér, az különlegesen nagy kincsre lel. Mivel az összes szín megtalálható benne, így az magában hordozza a mindenséget, annak sokrétűségét, színességét.

Az orosz mese- és mítoszkutató, Propp kimutatta, hogy a hősmítoszokban és a tündérmesékben az avatási szertartás bizonyos szerkezeti elemei lelhetők fel. A hős az útja során kiszakad eredeti létmódjából, átmeneti időt tölt a holtak birodalmában vagy az égben, ahol próbáknak vetik alá, ezek teljesítése során akár többször is meghal, majd „hétszerte szebb” alakban (tudatállapotban) visszatér az élők közé. Státusa a mese elejéhez képest megváltozik, legtöbbször „király” lesz, a tiszta tudás birtokosa. Az orosz varázsmesék fentebb említett beavatási elemein túl a magyar tündérmesék avatási szimbólumai közé sorolható a kacsalábon forgó kastély, a túlvilági utazások motívuma, a túlvilágra vezető híd, az égig érő fa, az üveghegy, a „hetedhét határ”, a létra vagy éppen a szivárvány. A beavatást ebben az esetben az út megté-

tele jelenti, ahogy a mesehős a káoszból a rendbe, a sötétből a fénybe jut.

A Nőé-történetet is olvashatjuk úgy, mint egy beavatást. A réginek el kell pusztulnia, abból vajmi keveset tud átmenteni a hős. Újra kell kezdenie, miközben átmegegy a káoszon, és felépül az új rend.

Ezen a ponton azonban váratlan fordulatot vesz a történet. Nőéről azt olvassuk, hogy ő, a földműves volt az első, aki szőlőt ültetett (9,20). Aki eddig az égre nézett, az most a földet túrja. Ez persze egyáltalán nem baj, sőt: felfogható akár az *ora et labora* szép példájának is. Aki eddig a szivárványos ég alatti oltáron áldozott, az most munkához lát. Munkásoverallra cseréli a liturgikus öltözetet. A baj tehát korántsem a munkavégzésben rejlik, hanem abban, hogy Nőé bort ivott, megrészegeedett (9,21). Sőt részegségében meztelenre vetkőzött a sátrában. Ez már valóban olyan fordulat, amire joggal mondhatjuk: ég és föld... Botrány. Aki a történet elején igaz és feddhetetlen emberként jelent meg, az most részeg disznóként fetreng. Szégyenteljes helyzetben van. Szétfoszlottak a szivárvány színei. Vagy még inkább: megjelent a nyíl abban a bizonyos íjban, és földre terítette Nőét. Ő, aki a szivárványos ég embere volt, a sáros földön találja magát. Az előbb már utaltam rá: az özönvíz utáni állapot tovább tart, mint maga az özönvíz! A víznél is nagyobb veszedelmet rejt a sár, az iszap és a mocsok... A szivárványt a víz és a fény együtthatása hozza létre. A történetnek ezen a pontján a szivárvány eltűnik, és helyette marad a föld és a sötétség.

Nőé egyik fia, Hám szent haraggal szemléli ezt a jelenetet. Meglátja apja szemérmét, és nem tudja türtöztetni

magát. Elmondja ezt testvéreinek. Világgá kürtöli a szégyent. Sém és Jáfet azonban fogják a ruháját, a vállukra terítik, s háttal bemenne, betakarják apjuk szemérmét, *„...de elfordították arcukat, és így nem látták apjuk szemérmét.”* (9,23)

Megbotránkozhatunk a földön fetregő Nóén. Az jellemző rá, amiről majd Ezékiel ír: *„...meztelenre vetkőztél, és mutogattad szemérmedet...”* (Ez 16,36), ugyanakkor őrá is érvényes, amit a vigasztaló Isten ott így mond: *„...rád terítettem ruhám szárnyát, és betakartam meztelen testedet.”* (Ez 16,8)

Kelet-Közép-Európából érkezően lehet némi fogalom arról, mit jelent az előttünk járt nemzedékek tagjainak ez a meztelenség. Az úgynevezett múltfeltárás során – amelyben Magyarországon élen jár az evangélikus egyház – sok csúfságot láthatunk. Ám bármilyen fájdalmas is, meg kell ismernünk a diktatúrák még mindig homályos korszakait, benne emberek küszködését és hitét, helytállását és bukását. Talán érthető a családunk és a megbotránkozásunk is. Hám magatartásából azonban nem fakad áldás. A két másik fiú gesztusára van szükség, vagyis arra, ahogy Sém és Jáfet háttal megy be a sátorba, és betakarják apjuk szemérmét. Hadd idézzem ebben az összefüggésben egy romániai magyar író, Szilágyi Domokos versét. A címe: *Takarjátok be a nagyapát.*

*...a hetesbe nyitván, látá nagyapát, ki meztelen vala;
Talán melege volt,
Talán tisztába akarták tenni, mint a csecsemőt;
Talán csak nem bírta magára húzni a takarót*

*béna kezével;
 És benyitván [...] visszariadott az ő nagyatyjának
 mezítelenségétől,
 És rohant rohanóást a folyosóra, s kiáltoa kiáltott:
 – Kedves nővér, takarja be nagyapát!
 – Takarja be maga!
 – Nővér, drága, takarja be nagyapát!
 – Na és? Magának is hozzá kell egyszer szoknia.
 – Bácsi kérem, takarja be nagyapát!
 – Menjen, leánka, anélkül maga sem volna a világon!
 És rohan a folyosón és könyörög, hogy takarják be
 nagyapát,
 És rohanunk és könyörgünk, hogy takarják le nagyapát,
 Takarják le nagyapát,
 Mert nagyapa már a sáros úton ballag,
 Mert nagyapa már túl sokat tud a jövőről,
 Mert nagyapát le kell takarni,
 LE KELL TAKARNI.*

Térjünk vissza a magunk nagypapájára, Nóéra. A fent említett mítoszokhoz képest egy egészen új motívumra találunk, amikor a hőst a megalázó mezítelenségében látjuk a sátorban. Kiderül róla, hogy ő nagyon is ember marad. Léte: ég és föld. *Simul iustus et peccator*. A szivárványról a földre zuhan. A kegyelem és a megbocsátás palástja azonban betakarja őt. Ezért kívántam hangsúlyozni Nóé sorsának ezt a bizonyos negyedik fázisát. Az első háromban ő feddhetetlen és kiváló férfiúként áll előttünk. Aki valóságos sztár lehet az emberiség hajnalának *reality show*-jában. A nagy túlélő. Tőlem valahogy mégis távol áll ez a sikerember, ez a celeb, ez a Super-

man. Ám amikor a porban fetrengve látom, akkor érzem, hogy ő az én ősapám. Akinek szemérmét be kell takarnunk, de aki bűneivel együtt lehetett hús-vér ember. Kegyelemre szoruló földi lény.

Ezért, mindennek ellenére áldás hordozója lehet Nóé. Érvényes lesz rá az, amit Esterházy Péter – más összefüggésben – ír:

*„Tényleg áldás a gyermek: a földről beszél,
mely nehéz, s ahonnét vétettünk; és az égről beszél,
amely az ígéret földje.” (A halacska csodálatos élete)*

Nóében a nagy ellentétek találkoznak. Sorsa: ég és föld.

Ezért joggal, mégiscsak joggal mondta róla apja, Lámek: *„Ő vigasztal meg bennünket kezünk fáradságos munkájában a termőföldön, amelyet megátkozott az Úr.”* (5,29).

II. BEFOGADÁS

Köztünk élő angyalok

Elhangzott a Sarepta Budai Evangélikus Szeretetotthon új épületének szentelésén, 2015. szeptember 20-án

„A vendégszeretetről meg ne feledkezzetek, mert ezáltal egyesek – tudtukon kívül – angyalokat vendégeltek meg.” (Zsid 13,2)

Ez az ige arra bátorít, hogy legyen életünkben természetes a vendéglátás és a befogadás. A szerző arra a történetre utal, amikor Ábrahám önzetlenül befogadott sátrába három idegent. Vizet hozott, hogy meg tudják mosni lábukat, és egy falat kenyeret adott nekik. Feleségét, Sárát arra kérte, hogy süssön lángost nekik. De még ez sem volt elég: legénye segítségével friss borjúsültet is felszolgált nekik. Érdek nélkül, csakis szeretetből cselekedett. Egyszerűen csak azt látta, hogy a vándorok fáradtak és éhesek. Nem méricskél, nem fukarkodott, hanem bőszegesen adott. És ettől nem ment csódbé. Úgy, ahogy az ott-

honunknak nevet adó Sareptában az özvegy – jóllehet nagyon szegény volt – Isten kegyelméből bőségesen tudott adni Illésnek: a lisztesfazék nem ürült ki és az olajkorsó nem fogyott ki. Ez az asszony és Ábrahám egyaránt példát adott a vendéglátásra és a befogadásra. Egyikük sem számításból cselekedett, de mindkettő bőséges jutalmat kapott ezt követően. Illés visszaadta az özvegy egyetlen fiának életét, Ábrahám és Sára pedig átélhette a gyermekáldás csodáját. Ugyanis a fáradt és elgyötört vándorok valójában angyalok voltak.

A sareptai özvegyhez és Ábrahámhoz hasonlóan Jézus is a befogadás embere volt. Nem a kirekesztésé. Inkluzív egyházat akart, nem exkluzívát.

Amikor „a mennydörgés fiai” tüzet akartak kérni az őket elutasító falvakra, akkor ezt mondta: *„Nem tudjátok, milyen lélek lakik bennetek.”* Jézus elfogadta és befogadta a samáriait, a gyermeket, a nőt, a leprást, a prostituáltat. *„Aki az ilyen kisgyermekek közül egyet is befogad az én nevéért, az engem fogad be”* – mondta (Mk 9,37). Aligha torzítjuk el Jézus szándékát, ha a gyermekek mellett adott esetben a gyengékről, a lenézettekről és a fogyatkozással élőkről is beszélünk.

Amikor megkezdődött a 2015-ös év, magunk sem gondoltuk, hogy az évi ige milyen sokszor szólít meg minket ellentmondást nem tűrően: *„Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket Isten dicsőségére.”* (Róm 15,7) Erre az igére is figyelve az evangélikus diakónia a maga sokféle tevékenységével a befogadást képviseli. A hideg téli napokban felhívtuk gyülekezeteinket és egyházi intézményeinket arra, hogy törődjenek a környezetükben élő hajléktalanokkal és nélkülözőkkel. Kér-

tük, hogy adják meg nekik a túléléshez és az emberi méltóság helyreállításához szükséges tárgyi vagy anyagi segítséget. Az országos egyház központi épületében krízispontot működtettünk, szélesre tárva az ajtót a rászorulóknak, melegedni és jó szóra vágyók előtt.

Ezek alatt a hatalmas sátrak alatt – ahol mi jó szót és ételt-italt kapunk – szólnunk kell azokról, akik példának okáért a Szentföldön menekülttáborban élnek. Vagy meg kell emlékeznünk azokról és imádkoznunk kell azokért, akiknek otthona a chilei földrengés során dőlt romba. Egymillió ember került ott ezekben a napokban az utcára! És természetesen szólnunk kell azokról az Európába igyekvő testvéreinkről, akik jó esetben sátorban, de inkább a kukoricásban, huzatos pályaudvaron, vasúti töltés mellett próbálják álomra hajtani fejüket.

Némelyek azt mondják, hogy ezektől a menekültektől félni kell, és ezért az ország ajtaját be kell reteszelni előttük. Sokan hajlamosak potenciális terroristát látni abban az édesanyjában, akinek a közel-keleti háborúban szétbombázták otthonát, meggyilkolták férjét, és most gyermekeivel menekül egy szabadnak és biztonságosnak vélt világba. Mások erőszakos muzulmán hittérítőnek vélik azt az iraki vagy szíriai férfit, akinek arab N betűvel jelölték meg a házáat, és keresztényként éppen az Iszlám Állam terroristái elől menekül. Nem szeretném, ha a politika most megosztana bennünket, ezért gyorsan hozzáteszem: mindannyiunk érdeke, hogy a valóban veszélyes és fenyegető elemeket a hatóságok ki tudják szűrni. Mert nyilván vannak, akik ártó, démoni, ördögi szándékkal érkeznek. De tudnunk kell, hogy milyen sok esetben érvényes az: ha segítünk nekik, ha befogadjuk

őket, akkor – tudtunkon kívül – angyalokat vendé-
gelünk meg.

Így aztán az ige alapján nem tehetek mást, mint hogy
ezt kérem: A vendégszeretetről meg ne feledkezzetek!
Vegyétek észre a kiszolgáltatott vándorlókat, a gyötrődő-
ket, a szenvedőket! Legyetek irgalmasak! Nyissátok
meg szíveteket, sőt akár otthonaitokat is!

És ehhez nem kell messzire menni. Isten itt, a Sarep-
tában is azt kéri tőlünk, hogy fogadjuk szeretettel az el-
esetteket, a gyengéket és a fogyatékkal élőket. Mert ha
őket befogadjuk, angyalokat vendégelünk meg.

A Sarepta új épületében ötven angyalt szeretnénk
elhelyezni.

Van közöttük néhány olyan angyal, akiknek még az
áldott emlékü Sztehlo Gábor fényesítette a szárnyait.
Évtizedek óta itt élnek közöttünk. Időközben az épületek
változnak, de az ő gyermeki lelkületük ugyanaz.

Itt van közöttünk az az angyal is, akiről – mivel bete-
gen született – szülei lemondtak. A Sarepta közössége
lett a családja, a lakótársak az ő fivérei és a gondozók
az ő nővérei.

Van olyan angyalunk is, aki a maga félénk életében
nem igazán mer szárnyalni. Bezárkózik a maga belső
világába, de akit közel enged magához, ahhoz nagyon
ragaszkodik.

A Sarepta lakói – akik hamarosan átköltöznek ebbe
a gyönyörű, új épületbe – angyalokhoz méltó módon
nagyon szeretnek énekelni, muzsikálni, adott esetben
még táncolni is. Várják a közös áhítatot, az éneklést és
persze a jó szót, az ölelést. Lehet, hogy sok mindenben
mások, mint az emberek többsége, de hol van az megírva,

hogy minden angyalnak egyformának kell lennie? Egyiket talán pelenkázni kell, másiknak csorog a nyála, de kivétel nélkül mindenkinek van szárnya. Hiszen, mondom, ők angyalok. Engedjük szárnyalni őket!

Remélem, Krizsán András testvérünk olyan épületet tervezett, ahol nemcsak az ágyak, az asztalok és a rehabilitációs eszközök férnek el, hanem ahol van hely a szárnyaknak is!

Ezért, testvéreim, a vendégszeretetről, a befogadásról és az irgalmasság gyakorlásáról meg ne feledkezzünk. Mert egyesek – tudtukon kívül – angyalokat vendégelnek meg.

Végül hadd szóljak azokhoz és azokról, akik itt dolgoznak. Akik igen nagy fizikai és lelki terheket vállalnak magukra. Akiknél sokszor összecúszik a nappal és az éjszaka, akik ennek az építkezésnek minden terhét magukra vállalták. Akik itt dolgoztok, ti is angyalok vagytok. *Angelosok*. Akik az *eu-angeliont*,

a jó hírt terjesztitek szóval és cselekedettel. Köszönjük munkátokat, és köszönjük mindazok lelki és anyagi támogatását, akik – itthon vagy külföldön – az új Sarepta felépítését lehetővé tettétek.

Sokaknak kell köszönetet mondanunk, de az apostollal együtt valljuk, hogy minden jó adomány és tökéletes ajándék onnan felülről származik, a világosság Atyjától. Istennek legyünk ezért mindenek fölött hálásak. *„Aki pedig mindent megtehet sokkal bőségesebben, mint ahogy mi kérjük vagy gondoljuk, a bennünk munkálkodó erő szerint: azé a dicsőség az egyházban Krisztus Jézus által nemzedékről nemzedékre, örökkön-örökké. Ámen.”* (Ef 3,20)

Áldás és átok

Elhangzott a roma holokauszt emléknapiján,
2011. augusztus 2-án Budapesten, a Jézus szíve
templomban

„Egy szegény asszonynak tizenhét gyermeke volt. Egyszer betért a házába a szent Isten, és így szólt hozzá: Mutasd meg nekem gyermekeidet, hogy megáldhassam őket! Mivel a szegény asszony nagyon szégyellte, hogy olyan sok gyermeke van, csak tízet mutatott meg közülük az Istennek, a többit elrejtette. Isten megáldotta a tíz gyermeket, ezekből lettek a gazdagok. A hét gyermek pedig, akiket az anyjuk elrejtett Isten áldása elől, sohasem tudott gazdagságot szerezni. Ennek a hét gyermeknek a leszármazottai a cigányok.”

Bari Károly költő jegyezte fel a cigány népnek ezt az eredetmondáját. Megrendítő, hogy egy népcsoport önmagát nemcsak szegénynek tekinti, hanem úgy is érzi, hogy

ők nem részesedhetnek Isten áldásában. Ezzel a vélekedéssel szemben szeretném most a zsolnáros szavát idézni: „Segítsd meg népedet, áldd meg örökségedet, légy pásztora, és gondozd örökké.” (Zsolt 28,9)

Tagadhatatlan persze, hogy áldás helyett mennyiszér átok övezte a cigányságot. Embertelen és istentelen átkoknak voltak elszennvedői, olykor továbbadói és gerjesztői is. Mégsem kell, hogy Isten áldása elől elrejtve legyen bárki is. Isten megtalálja az elrejtetteket, a margóra szorítottakat, és megáldja őket. Ez az áldás valóságos és erős, szembemegy minden átkkal.

Mind a középkorban, mind az újkorban számos durvább és kifinomultabb jele volt az átkokkal való sújtásnak, a megbélyegzésnek és fájdalomkøzésnek. Hol rendeletek születtek a cigányok röghöz kötéséről, hol egyenesen internálásra és razziákra került sor. A hitleri Németországban pontos nevet is adtak az előítéletekre

alapuló kutatásoknak: *Rassenhygienische und Bevölkerungsbiologische Forschungsstelle* működött a Harmadik Birodalomban. Ennek nyomán is történt, hogy a magyar Parlament felsőházában egy fajbiológus professzor német minta alapján követelte a faji törvények alkalmazását. Innen aztán egyenes út vezetett a cigány gettók létesítéséhez, majd a cigány munkaszolgálatos századok felállításához.

Az elmaradt végtisztesség megadása a mi feladatunk is. Ezáltal is megtörhető az átok. Ezen a téren igen nagy az egész nemzet adóssága, de az egyházaké is. Magunk sem hirdettük elég egyértelműen és elég hangosan az emberek közötti megbékélés és az előítéletekkel való szembeszállás szükségességét. A társadalomban és az egyházakban is adódtak ugyan egyes megszólalások, de azok sajnos kevés visszhangra találtak. Kivételnek számítanak a zsidó származású Faludy György 1946-os sorai: „Mennyi veszett oda, máig sem ismeretes, ahogy magyar lapot sem találtam, mely a köztünk élő nép pusztulását említeni érdemesnek ítélte volna – jelezve, hogy évszázados dunavölgyi gyűlölködésünkéből az emberi szolidaritás e minimumáig sem ébredtünk még fel. Így csak magam indulok el a sok more és purdú után, hogy lengyel bárányfelhőkké füstölt testeik, sziléziai vörösrepát dagasztó csontjaik elmaradt végtisztességét megadjam.” (*Végtisztesség a cigányoknak*)

Vagy meg kell említenünk néhai Antall József nevét, aki egy 1957-es – kéziratban maradt – munkájában így fogalmazott: „A magyarországi cigányság súlyos tragédiája az 1944. évi deportálásokkal kapcsolatban még

feldolgozásra vár. Ennek nemcsak statisztikai adatait, hanem pszichikai és politikai következményeit is fel kell tárni." (*A holocaust tragédiája*)

Ám sokáig nyoma sem volt a tisztázás szándékának, pláne nem a bűnbánatnak. Áldás helyett továbbra is az átok maradt érvényben. Az ötvenes években az úgynevezett kóbor cigányok a normáltól eltérő, fekete személyi igazolványt kaptak, és a hatvanas, de még a nyolcvanas években is (!) történtek kényszermosdatások a cigánytelepeken.

Nekünk, akik ismerjük Isten kinyilatkoztatását, tudnunk kell, hogy meg akarja áldani az embert. Minden embert. Minden népcsoportot. Senki sem lehet rejtve előle, senki sem maradhat az ő háta mögött.

Két évvel ezelőtt, a romák elleni sorozatgyilkosság idején megint az átok tűnt erősebbnek. Az esztelen gyűlölség. A sunyi gonoszság. Az előítéletes gondolkodás. Amikor két évvel ezelőtt, éppen a roma holokauszt évfordulóján gyilkos golyók kioltották a kislétai Balogh Mária életét, és életveszélyesen megsebesítették az ő kislányát, akkor nehezen találtam szavakat. Ugyanaz az értelmetlen brutalitás volt ez, mint néhány hónappal korábban Tatárszentgyörgyön, ahol apára és fiára gyújtották rá a házat, és a két menekülőt hátulról lőtték agyon. Tehetetlenségemben Radnóti Miklós volt segítségemre. Akkor ünnepeltük az ugyancsak mártír költő centenáriumát. Egy szubjektív beszélgetéshez kellett verset választanom. Feleségem egy 1932-ben írt Radnóti-versre hívta fel a figyelmemet, amely egy újsághírrel kezdődik: „John Love, fiatal néger költőt New York néger negyedében, St. Vincentben, a King White nevű

moziban, versének elmondása közben a Ku-Klux-Klan emberei agyonverték a pódiumon és testét kidobták a szellőztető ablakon. A tetteseknek nyomuk veszett.” (Férfinapló, 1932. április 24.) Nemcsak ez a felütés vágott mellbe, hanem a tulajdonképpeni vers első három sora is: „John Love, testvérem! / A Tiszán láttalak forogni / a híd alatt ma.” Igen, Kisléta a Tisza mellett van.

Megrendített és ma is megrendít, ahogy Radnóti teljes mértékben osztozik egy tőle távol élt ember sorsában. Versében immár nem a távoli Amerikában látja sorsársát, hanem a Tisza partján.

John Love néger volt, Radnóti Miklós zsidó, Balogh Mária és a többi áldozat cigány. A bomlott agyú gyilkológépeket az előítélet és a gyűlölet vezette. Ők nem törődtek azzal, hogy John Love hogyan szaval, ők nem ismerték – az időközben katolikus hitre tért – Radnóti szerelmes költeményeit vagy a *Nem tudhatom...* című verset, és nem érdekelte őket, hogy Balogh Mária dolgos asszony volt.

Nem hallgathatunk. Szólnunk, kiáltanunk kell. A názáreti Jézus nevében, aki zsidó volt, de lehetett volna néger vagy cigány. Mert ő mindig vállalta a közösséget a szenvedővel, ő mindig osztozott az üldözöttek sorsában.

Ez a Názáreti megtörte az átok erejét, és áldást hozott. Ő maga volt az áldás. Ezért ha róla tanúskodunk, ezt az áldást adjuk tovább. Ámen.

A negyedik szög

Megjelent az *Evangélikus Élet* 2007. február 15-i számában

Egy régi legenda szerint a cigányok elloptak egy szöveget abból a négyből, amellyel a rómaiak Jézust meg akarták feszíteni. Így a Megváltó valamivel kevesebbet szenvedett, hiszen négy helyett csak három szöveget vertek kezébe, lábába.

Kétségbeesett reménnyel fordulok ehhez a legendához.

Még mindig nehezen térünk ugyanis magunkhoz a két héttel ezelőtti veszprémi vérfürdő után. A román Marian Cozmának esélye sem volt a túlélésre, úgy megforgatták 211 centiméteres és 113 kilós testében a kést. Horvát és szerb csapattársa súlyos állapotban került a kórház intenzív osztályára. Az amúgy is nyugtalan magyar társadalmat különösen felzaklatta az a tény, hogy a veszprémi támadók történetesen romák voltak.

Mintha átszakadt volna a gát. Ma már azok is kénytelenek elismerni a cigányok tömeges kriminalizálódását.

nak valóságát, akik korábban – hamis tapintatból – nem engedték, hogy az elkövetők etnikai hovatartozása szerepeljen a hírekben. Egyértelművé vált, hogy azok a súlyos társadalmi gondok, amelyekről a szocializmus idején nem volt szabad beszélni, csak tovább halmozódtak a rendszerváltást követően. Emberek tömegei veszítették el munkájukat, így mind többen lumpenosodtak el. Immár két nemzedék derekas része nem ismeri azt, hogy a felnőttek reggel munkába, a gyerekek iskolába mennek.

Híveink közt járva-elve sokféle reakciót hallhat az ember. Az első az általános félelem. Sokan nem mernek délutáni bibliaórákra elindulni, vagy féltik gyermekeiket, unokáikat.

Mi lehet a hívő emberek válasza?

Egyházként – mindenekelőtt – a megbékélés és a kiegészztelődés hirdetése. Az indulatok megfékezése. Talán jó volna Veszprémben vagy máshol egy ökumenikus istentisztelet megszervezése, ahol Jézus szavát lehetne idézni: *„Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.”* Jó lenne, ha egy ilyen istentiszteleten magyarok és romák, szerbek és románok együtt tudnának részt venni, mintegy megjelenítve Pál apostol hitvallását: *„Krisztusban nincsen sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabad...”*

Gyászoljuk meg a román Marian Cozmát. Imádkozunk a szerb Žarko Šešumért és a horvát Ivan Pešićért, vagyis az áldozatokért. De az elkövetéssel gyanúsítható R. Sándorért és S. Ivánért is, akik történetesen roma származásúak.

Kinek-kinek önvizsgálatot kell tartania. Nekem az egyház, azon belül is az evangélikus közösség nevében kell megszólalnom. Eleget tettünk-e azért, hogy a romák ne az ököljog jegyében nőjenek fel? Tanítjuk-e nekik Jézus szavát? *„Hallottátok, hogy megmondattok: szemet szemért, fogat fogért. [...] Én pedig azt mondom nektek: Szeresétek ellenségeiteket.”* (Mt 5,38kk) Testvérünk-ké fogadtunk-e akár csak egyetlen cigányt is? Örültünk-e annak, hogy néhány hónapja a katolikus egyház megjelentette a cigány nyelvű bibliafordítást? Megbecsüljük-e azok munkáját, akik roma népfőiskolát, közösségi házat, bibliaiskolát szerveznek Sárszentlőrincen, Vanyarcon vagy a fővárosban? Komolyan vesszük-e abból a tényből fakadó felelősségünket, hogy egyházi oktatási intézményeinknek számottevő mennyiségű roma diákja, szeretetothonainknak sok roma dolgozója van? Befogadjuk-e gyülekezeteinkbe a cigány származásúakat? Teszünk-e érdemben azért, hogy legyenek roma lelkészek és általában cigány értelmiségiek? Egyáltalán feladatunknak tekintjük-e a romák pasztorációját?

Anélkül, hogy dramatizálni akarnánk a helyzetet, meg kell állapítani: a társadalmi ellentétek a pattanásig feszültek. Félő, hogy további, az eddiginél is nagyobb tragédiák következnek be. Minden jóakarátú embernek össze kell fognia. Minden rossz tapasztalat ellenére szeretettel és irgalommal kell roma testvéreinkhez fordulni, őket testvéri módon kell menteni és segíteni.

Mára szinte már feledésbe merült a legenda ama negyedik szögről. Bizonyos, hogy sem a veszprémi bűnözők, sem a bosszúért lihegők nem ismerik azt. Mondjuk el egyiknek is, másiknak is.

Falbontás

Elhangzott az Evangélikus Roma Szakkollégium
évnnyitóján, 2011. szeptember 28-án Nyíregy-
házán

*„Mert ő a mi békességünk, aki a két nemzetséget
eggyé tette, és az ő testében lebontotta az elválasztó
falat, az ellenségeskedést.” (Ef 2,14)*

We don't need no education... – ugye ismerősen cseng
a Pink Floyd kultikus filmballadájának ez a sora? Bár-
mennyire is több nemzedék kedves zeneműve ez, egy
egyetemi tanévnyitón alighanem zavarba ejtően han-
goznak ezek a sorok:

*Elég volt az oktatásból
Elég az irányításból
A gúnyolódó tanárokból
Te tanár! Húzzál el hamar!*

A szokatlan hangütést ma egyetlen szempont igazolhatja: a Pink Floyd rebellis műve éppen úgy falakat akar ledönteni, mint ahogyan az Efezusi levélben az elválasztó fal leomlásáról van szó. A célban persze jelentős az eltérés. A zeneműben a lázadás elsősorban a képmutatás és a nyárspolgárság ellen irányul. Az apostol pedig arról ír, hogy a nemzeteket, az etnikumokat elválasztó falak dőlhetnek le.

Történelmi, vallási és kulturális értelemben számos egyéb szomorú példát hozhatunk fel az elválasztó falakra. A második világháború során fallal kerítették el a nagyvárosok gettónak kijelölt részét. A hidegháború idején vasfüggöny szelte ketté Európát, és otromba valószínűként állt a berlini fal. Ma Jeruzsálem arab negyedét határolja csak körülményesen átjárható fal. Számos nagyvárosban a nyomornegyedeket különítik el magas fallal, hogy a szegénység látványa ne zavarja a jómódban élőket. És igen, sok példát ismerünk arra, hogy a cigánynegyedeket is fallal veszik körül.

És akkor nem szóltunk még a romák és a nem romák közötti együttélés jelképes falairól. A közelmúlt romák elleni aljas sorozatgyilkosságai egyfelől, és Marian Cozma világhírű kézilabdázó cigányok általi meggyilkolása másfelől. És lehetne szólni megannyi hétköznapi bűnről: piti tyúklopásoktól kezdve kocsmai verekedéseken át maffiamódszerekig. Ahol sokszor nem mindegy, hogy mi a bőrszíne az elkövetőnek vagy éppen az áldozatnak. Az előítélet és az ellenségeskedés kölcsönös.

Ám az ige is éppen erről szól: ellenségeskedésről. Csak éppen nem úgy, hogy ez a mérgezett és mérgező

folyamat megállíthatatlannak tűnő módon károkat okoz. Pál apostol szerint Krisztus az, aki lebontotta az elválasztó falat, az ellenségeskedést.

Erről kell hogy tanúskodjon az egyház. Ezért van értelmesebb keresztény roma szakkollégiumnak. Arról beszélhetünk és azt élhetjük meg, hogy Krisztus a mi békességünk. Őbenne és őmiatta már nincs ellenségeskedés. Nincsenek falak. Krisztus a két nemzetséget egyggyé tette. Az eredeti összefüggésben ez a zsidókra és a pogányokra vonatkozott. Ezért szól az ige máshol arról, hogy Krisztusban nincs sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabad, sem férfi, sem nő. Krisztusi lelkülettel nyugodtan folytathatjuk ezt a felsorolást: Krisztusban nincs sem magyar, sem cigány. Sem beás, sem oláh. Benne csak ember van. Akit Isten a maga képére teremtett. Akinek ő méltóságot adott.

Krisztusban a két nemzetség egyggyé válik. Őbenne találkozhatunk. A kereszt a metszéspont, a találkozási pont, a középpont.

Egyházként mindenekelőtt a megbékélést és a kiegészztelődést kell hirdetni. Törekedni kell az indulatok megfékezésére. A tatárszentgyörgyi kettős gyilkosság után két nappal istentiszteletet tartottunk a Deák téri templomban „*Ne győzzön le téged a rossz, hanem te győzd le a rosszat jóval*” mottóval (Róm 12,21). A Cozmagyilkosság után Veszprémben is ökumenikus istentiszteletet szerveztek, ahol Jézus szavát idézték: „*Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!*” (Lk 23,34)

Mint egyház is önvizsgálatot kell tartanunk. Hadd utaljak egy evangélikus lelkész példájára. A briliáns

szellemi képességekkel és hatalmas szívvel megáldott, ugyanakkor örök fenegyerekként viselkedő Andorka Eszternek szívügye volt a romák segítése és integrációja. Sokszor és szenvedélyesen szólt arról, hogy le kell dönteni a kirekesztés falait. Egy helyen így írt:

„Jézus Krisztus egyháza nemcsak azért van a világban, hogy saját tagjait támogassa, hanem azért, hogy az egész világnak – s benne a mindenkori legszegényebbeknek – szolgálatára legyen. Nem az evangélikus romák sorsát, az egyházadót fizető fogyasztékosok szenvedéseit fogják számon kérni rajtunk, hanem minden egyes lelket, minden szenvedést. Nem arra kell várunk, hogy ők jöjjenek hozzánk segítségért, nekünk kell megteremtünk az utakat feléjük.”

A folytatásban konkrét programot is felvázolt:

„Iskolarendszerünk lassan kiépült, lehetne benne roma tehetséggondozást végezni. Evangélikus óvodákat nemcsak a nagy gyülekezetek »saját gyermekeiknek« kellene létrehozni, hanem olyan falvakban is, ahol az előregedő evangélikus lakosság a rászoruló cigány népességgel él együtt. Ideje lenne elindítani egy evangélikus nevelőszülői hálózat kiépítését is: sok-sok sérült lelkű, szeretetre éhes cigány gyerek vár befogadó családra.”

Urunk áldja meg egyházunk cigányok között végzett szolgálatát! Ne nyugodjunk bele abba, hogy falak vagy

elválasztó kerítések vannak közöttünk. Működtessük az ő erejével a keresztény roma szakkollégiumi hálózatot. Tanúskodjunk mindig a befogadó, feltétel nélkül szeretni tudó Krisztusról. Mert ő a mi békeségünk, aki a két nemzetséget eggyé tette, és az ő testében lebontotta az elválasztó falat, az ellenségeskedést.

Karácsony a Bárkával

Elhangzott a Magyar Evangélikus Ifjúsági Szövetség (Mevisz) megalakulásának huszonötödik évfordulóján, 2013. december 14-én a Lágymányosi Ökumenikus Központban

„Senki sem szolgálhat két úrnak, mert vagy az egyiket fogja gyűlölni, a másikat pedig szeretni, vagy az egyikhez ragaszkodik majd, a másikat pedig megveti. Nem szolgálhattok Istennek és a mammonnak. Ezért mondom nektek: ne aggódjatok életetekért, hogy mit egyetek, vagy mit igyatok, se testetekért, hogy mibe öltözködjetek. Nem több-e az élet a tápláléknál, és a test a ruházatnál? Nézzétek meg az égi madarakat: nem vetnek, nem is aratnak, csűrbe sem gyűjtenek, és a ti mennyei Atyátok táplálja őket. Nem vagytok-e ti értékesebbek azoknál? Aggódásával pedig ki tudná közületek meghosszabbítani életét csak egy perccel is? Mit aggódtok a ruházatért is? Figyeljétek meg

a mező liliomait, hogyan növekednek: nem fáradoznak, és nem fonnak, de mondom nektek, hogy Salamon teljes dicsőségében sem öltözködött úgy, mint ezek közül akár csak egy is. Ha pedig a mező fűvét, amely ma van, és holnap a kemencébe vetik, így öltözteti Isten, nem sokkal inkább titeket, kicsinyhitűeket? Ne aggódjatok tehát, és ne kérdezzésetek: Mit együnk? – vagy: Mit igyunk? – vagy: Mit öltünk magunkra? Ilyesmikért a pogányok törik magukat; a ti mennyei Atyátok pedig tudja, hogy szükségetek van minderre. Keressétek először Isten országát és az ő igazságát, és mindezek ráadásként megadatnak majd nektek. Ne aggódjatok tehát a holnapért, mert a holnap majd aggódik magáért: elég minden napnak a maga baja.” (Mt 6,24–34)

Kedves meviszesek, szeretett testvéreim a Jézus Krisztusban!

Ahogy belépünk ebbe a terembe, huszonöt széket látunk félkörben elhelyezve. Mindegyiken egy-egy papírlap, rajta azoknak a neve, akik az 1988-as megalakulástól kezdve különböző korokban a Mevisz vezetői voltak. Sajátos, nagyon tanulságos idővonal ez. Örömmel mondom, hogy még sok-sok széket fel lehet majd állítani. Legyen ez reménység arra nézve, hogy nemcsak mögöttünk van huszonöt szék, huszonöt év, hanem előttünk is legalább ugyanennyi. Ahogy vannak mögöttünk emberek, akik elindultak ebben a szolgálatban segítőként, dolgozóként, munkatársként vagy egyszerűen csak bárkásként, meviszesként, úgy a jövőben is lesznek

egyre többen ilyenek. Tíz éve is megkértek az akkori Mevisz-vezetők arra, hogy a tizenöt éves évfordulón prédikáljak. Akkor Budahegyvidéken, a Kék Golyó utcai templomban volt az istentisztelet. Az ige mellé Karinthy Frigyes *Találkozás egy fiatalemberrel* című novelláját választottam, és próbáltam önmagamat is szembesíteni a tizenöt évvel azelőtti önmagammal. 1988-ban hasonszórú fiatal lelkészekkel és egyetemistákkal merészet álmodtunk. Sok-sok küzdelem, sok-sok csalódás, de sok-sok öröm közepette aztán megvalósult ez az álom.

Találkozás egy fiatalemberrel. Ma hajnalban már találkoztunk, nem is eggyel. Lélekben találkoztunk néhány fiatalemberrel, akik egykor közöttünk voltak. Jelenlegi és egykori meviszesek kis csoportja, maroknyi, de annál reménytelibb kis gyülekezet: elmentünk a Farkasréti temetőbe, és megálltunk először Andorka Esztus sírjánál. Találkoztunk övele, felidéztük az ő emlékét. Sokan emlékezhetek a mosolyára, lendületére, munkájára, munkabírására. Álmaira és bátorságára.

Megálltunk a sírnál. Imádkoztunk, fejet hajtottunk, mécesest gyújtottunk, énekeltünk. Nem temetési, hanem feltámadási ének: „Győzelmet vettél, ó, Feltámadott!”

Aztán találoztunk egy másik fiatalemberrel, Bárdossy Györggyel, a Mevisz első elnökével. Ha megnézik azt az első tablót, azt az első feliratot, az első székot, akkor láthatjátok az ő nevét. Rá talán kevesebben emlékeztek, de nagyon jó, ha tudatosítjuk, hogy volt köztünk egy fiatal szociológus, aki ugyancsak nagyokat álmódott, aki ugyancsak merész volt, aki közvetített különböző álláspontok között, és próbálta elérni azt a nagy célt, hogy legyen egy független ifjúsági szövetség. Az ő sírjánál is fejet hajtottunk, ott is gyertyát gyújtottunk, ott is elhelyeztük az emlékezés virágait, és ott is énekeltük: „Győzelmet vettél, ó, Feltámadott!”

És persze megemlékeztünk Kovács Imréről, akinek sírja Vönöckön van, de aki ugyancsak oly sokat tett. Mozgássérülttáborokat szervezett Kemenesmihályfán és máshol, ahol sérültek és épek, rászorulók és segítők együtt lehettek heteken át.

És persze sokakra, sok egykor köztünk volt fiatalemberre kell még emlékeznünk, akik már nem lehetnek itt. Ferenc Lacira és másokra, akiknek most nem említem a nevét, de akik közül egyre többen hiányoznak. Sokszor talán csak egy-egy nyári tábor idején döbbenünk rá, döböntek rá az ő hiányukra. Amikor érkezik egy hívás, hogy „gyere a Bárka-táborba!”, és kiderül, hogy az illető már nem itt táborozik, hanem egy egészen más dimenzióban Isten országában táborozhat.

Karácsonyhoz közeledünk. Ezért a vigasztaló üzenet a Megváltó eljöveteléről legyen mindannyiunk számára

bátorítás. Nem a szomorúság és a gyász jegyében vagyunk együtt, hanem igazi karácsonyra készülő örömben, és így tudunk emlékezni az előttünk jártakra, és így tudunk emlékezni azokra is, akik valahol lemorzsolódtak. Akik valahol talán elakadtak. Akik egykor lendületet vettek, együtt indultak velünk, ám aztán valahol elmaradtak. Történt mindez talán a mi hibánkból is, mert nem figyeltünk rájuk eléggé, nem törődtünk eléggé velük, nem imádkoztunk eleget értük és velük, elmaradtak. Jó, ha őrájuk is gondolunk. És jó, ha velük és mindenkivel kapcsolatban mégiscsak a reménységet tudjuk megfogalmazni, hogy Isten nem esett még kétségbe a világ fölött, és ezért küldte el egyszülött Fiát a világ üdvözítésére.

A mai ige, az *Útmutató* igéje is erről szól, hogy keressetek Isten országát és igazságát, és minden más megadatik nektek. Vagyis Jézus a sorrendiségre, divatos szóval a prioritásra hívja fel a figyelmet. Ő a Hegyi beszédnek ebben a szakaszában arról beszél, hogy mit helyezzünk előre, és mit tudjunk hátrébb sorolni. Arra utal, hogy legyen Isten országának az ügye a legfontosabb. Legyen Isten országának a keresése első számú célunk, és higgyük el, hogy minden más megadatik majd nekünk.

Jézus a Hegyi beszédnek e tanításában nagyon reálisan beszél. Nem idealista módon és idealistákhoz, hanem küzdelmes életű, aggodalmaskodó, gondokkal teli emberekhez szól, akikről tudja, hogy kinek-kinek megvan a maga baja, nyomorúsága, betegsége, szenvedése, esendősége.

Ennek a felolvasott igének az utolsó mondata is mintha a szívünkből szólna: „*Elég minden napnak a maga*

baja.” Ugye milyen sokan érezzük ezt: már egy fölkelés, egy felöltözés, egy útnak indulás, egy célba érés, egy feladat elvégzése mennyi gondot jelent, különösen is segítők nélkül! És milyen jó, hogy mégiscsak le lehet győzni ezeket az akadályokat! Jézus azt mondja, hogy ezért ne aggodalmaskodjatok a jövő felől. Ne aggodalmaskodjatok, hogy mit egyetek, mit igyatok, hogyan öltözködjetek, mit vegyetek föl, mert Isten gondoskodik rólatok, mint ahogyan a mező fűvét is, a mezők liliomait is és az ég madarait is gondozza. És ha őket olyan szépen el tudja látni, akkor benneteket hogy ne látna majd el?

A *Jer, örvendjünk, keresztyének* című könyv egy nagyon kedves tanítást hoz Luthertől ezzel kapcsolatban. Ott a reformátor azt hangsúlyozza, hogy mennyire tanulnunk kell az ég madaraitól:

„Krisztus Urunk példát állít elénk, hogy tanuljunk aggodalmaskodás nélkül bízni Istenben. Mert hiszen a madárcák megszégyenítésünkre röpködnek szemünk előtt, hogy kalaplevéve kelljen mondanunk: – Kedves doktor Úr – mondja a madárkának az ember –, be kell vallanom, hogy te többet tudsz, mint én! Gond nélkül alszod át kis fészkedben az éjszakát, reggel újra felkelsz, és boldogan öröendezel jó dolgodban. Rátelepszel a kis virágra, és dicséretet énekelve adsz hálát Istennek. Azután élelmed után látsz, és meg is találsz. Szégyen rám, vén bolondra, hogy nem ugyan ezt teszem, holott annyi okom volna rá. Ha a madár le tudja tenni gondját, és úgy viselkedik, mint egy eleven szent, holott se szántóföldje, se pajtája, se pénztára, se pincéje, és mégis jókedvű énekekkel dicséri

az Urat, mert tudja, hogy van valakije, aki gondját viseli, a mi mennyei Atyánk. És mi miért nem tesszünk ugyanígy? Kiknek pedig az a kiváltságunk, hogy dolgozhatunk, földet művelhetünk, takarhatunk, szükségletünkre tartalékolhatunk, mégis gondok közepette élünk. Szégyenletes gondjaink közepette.”

Luther így tanít minket Jézusnak a Hegyi beszédben hallott tanítása nyomán: *„Ne aggodalmaskodjatok!”* Nem akarok most görög nyelvleckét adni, de nem baj, ha megtanuljuk, hogy görögül az aggodalmaskodik *merimnaó*. Ez a *merisz* szóból ered, ami azt jelenti, hogy rész. Az aggodalmaskodó ember szétszabdalja, részekre tördeli magát, nem tudja az egységet látni. Nem tekinti egyszerre a mindenséget a maga összefüggéseiben, hanem elvész az apró-cseprő ügyek közepette. Csak a részeket látja, nem a teljességet. Jézus, amikor azt mondja, hogy ne aggodalmaskodjatok, akkor arra is figyelmeztet, hogy ne vesszetek el a részletekben, hanem tekintsetek az egészre. Karácsony ennek az üzenete. Isten az egész világot akarja megváltani. Amikor az angyalok meghirdetik az örömhírt, azt mondja, hogy *„nagy örömet hirdetek nektek, amely az egész nép öröme lesz”* (Lk 2,10). Nemcsak egy résznek, nemcsak egy pártnak, nemcsak egy csoportnak, nemcsak egy felekezetnek, nemcsak a kiváltságosoknak, hanem mindenkinek az öröme lesz. Tekintsetek ezért az egészre. Ne tépjétek, ne szaggassátok magatokat szét, hanem legyetek a teljesség jegyében ennek a teljes örömnak a hordozói. Igen, amikor nem aggodalmaskodunk, akkor az egészre, a teljességre tudunk tekinteni, és így keressük Isten országát.

Isten országáról József Attilának van egy nagyon kedves verse:

*Isten országát hirdetem néktek
Szelíd lehelete megsimogat minket
És a börtönöket elsodorja
Fölméri örök eddigi szenvedésünk
Fájdalmunk végtelen homoksivatagját.
Hiába hullott verítékünkkel
Könnyünkkel vérünkkel gondolatunkkal
Televénnyé forgatja majd
Hogy vig erdők és komoly akadémiák
Hazatrallalázzák bujdosó kedvünket.
Mebékélt nyáját a fegyvereknek
Nyugodt szavával gyárakba tereli
Az irigy gépek szerelemmel magasztalják
S arató kezeit
Alázattal nyalogatják a búzaföldek.
Isten országát hirdetem néktek.
Aki eljön hozzánk: a földre
Aki nagyobb ünnep nálunk
Mert mindnyájunk ünnepe.
(Tanítások 9.)*

Így adjon a mi Urunk igazi karácsonyi ünnepet bárkásoknak, meviszeseknek, mindannyiunknak! Ámen.

Hiszem a test feltámadását

Elhangzott Kovács Imre (1954–2010) evangélikus lelkész ravatalánál, 2010. július 16-án Kemenesmagasiban

„Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket Isten szeretetétől, amely megjelent Krisztus Jézusban, a mi Urunkban.” (Róm 8,38–39)

Egyszer egy beszélgetésben egy József Attila-vers kapcsán a következőket mondta. (Mert ő nagyon szeretett beszélgetni, József Attiláról pedig kiváltképp szeretett beszélgetni.) „Az igazi papnál a szerep nem fojtja meg a személyiséget. Nem azt teszi, mint a József Attila *Engem temetnek* című versében megénekelt pap, hogy a gond-

talán üdvű Istent dicséri, és semmi köze nincs ahhoz, ami tulajdonképpen ott történik.”

*A pap mosolyog és derűsen
gondtalan üdvű istent dicsér.*

Amikor Kovács Imre ezt a verset idézte, akkor gondolt-e erre az órára? Vajon alkalmazta-e magára: „engem temetnek”?

Mert idézni, azt nagyon tudott. Hamvas Bélát és Pilinszkyt, Szabó Lőrincet és Dosztojevszkijt. Vagy még hitelesebben egy kemenesmagasi parasztasszonyt, egy vönöcki öregembert, egy kemenesmihályfai gyermeket. Vagy éppen Arisztotelészt, akinek mondatával József Attila sekélyes papját is szembeesíti: „A katarzishoz hosszú út vezet.”

Hosszú út? Egy élet ötvenöt esztendeje aligha nevezhető olyan hosszúnak. A két és fél éves „menetelés” annál inkább. Ezért nem vagyunk képesek mi sem mosolyogva egy gondtalan üdvű Istent dicsérni. Sokkal inkább együtt vívódunk Pál apostollal, aki az ígénket megelőző szakaszban erőtlenségről, valamint a teremtett világ sóhajtozásáról és vajúdásáról beszél. Hogy ez a földi élet a hiábavalóságnak vettetett alá. Igen, együtt vívódunk Pállal, aki így sikolt: *„Én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg ebből a halálra ítélt testből!”* (Róm 7,24) Majd szembesülünk az apostol másik költői kérdésével: *„Ki választana el minket a Krisztus szeretetétől? Nyomorúság, vagy szorongattatás, vagy üldözés, vagy éhezés, vagy mezítelenség?”* (Róm 8,35)

Sok kérdőjelet használ Pál apostol. Mint ahogy Kovács Imre is szerette a kérdőjeleket. Akár a mások által fellebbezhetetlennek vélt tekintélyek megkérdőjelezését, akár az immanens vagy transzcendens világ törvényszerűségeinek firtatását. Ezért aztán szögezzük le: Imi nem volt könnyű fiú. Sem vitapartnerként, sem teológusként, de olykor talán férjként és apaként sem.

Annál nagyobb dolog, hogy tudván tudjuk: őt megragadta, elemi erővel megragadta Isten szeretete. Amelytől sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el.

Így lehetett a szépreményű, sármos fiatalemberből élete egy pontján teológiai hallgató. Aki jócskán idősebb volt évfolyamtársainál, de aki nem röstellt tanulni. Maga mögött a főiskolai évekkkel, a kőművesek kemény élet-

formájával, a katonaságnál tanúsított megannyi lázadásával új szint hozott a teológiába. És itt sem adta fel lázadásait.

Új szint hozott az egyházba is. Eredeti látásával, de még manírjaival is. Az ő Luther-kabátja a maga palást jellegével egészen más, mint a mienk. A szószéken nem szónokolt, hanem történeteket mesélt. Kis színesekeket, amiket mindenki értett, amikben bárki magára ismerhetett. Olykor egy igehirdetés közben dalra is fakadt, és tiszta hangon énekelt fájdalmas magyar népdalt vagy zsidó dallamot. Halkan bűgő szavára oda kellett figyelni. Nemcsak beszélt egy újfajta, a korábbinál hitesebb egyházképről, hanem a maga területén meg is valósította azt. A férfiakat a demizsonkör keretében tudta bibliaórára hívni és ott megszólaltatni. A nyolcvanas évektől kezdve az elsők között vezetett mozgássérülteknek tábort. És éppen ő, az örök lázadó és merész kísérletező ragaszkodott a hagyományos formákhoz. Mert tudta, milyen ereje van a hagyományoknak. Ennek jegyében biztatta még néhány héttel ezelőtt is konfirmandusait a Jézushoz való hűségre a mi egyházunkban.

„Nem lehetek veletek ezen az ünnepen, ezért így szeretnék néhány gondolattal köszönteni benneteket. Néhány olyan gondolattal, amelyek most a betegségemben is egyre jobban megerősödtek bennem, és ezért szeretném azokat a lelketekre kötni. Minden körülmények között maradjatok hűségesek Istenhez, és szeressétek nagyon Jézust! Sosem fogtok csalódnni benne! Bármerre is visz az életutatok, ő mindig

veletek marad, megígérte és meg is fogja tartani! [...] Szeressétek az egyházat! Az egyház minden időben gyöngye, törékeny és gyarló. De Krisztus mégis hűséges hozzám, ezért bízhatunk abban, hogy Krisztus hozzánk is hű marad, akkor is, ha mi gyengék, törékenyek és gyarlók vagyunk.

Isten segítsen és vezessen Benneteket!

Tisztelendő bácsi"

Kedves Testvérek!

Aki, íme, még halála után is bátorít a „gyöngye, törékeny és gyarló” egyházban való megmaradásra, és főképpen a Jézushoz való ragaszkodásra, arról joggal elmondhatjuk, hogy őt sem élet, sem halál nem választja el Isten szeretetétől.

Az egyház közössége valóban fontos volt neki. A Vas megyei lelkészek fraternitása vagy a lelkészkonferenciák közössége. Vagy a Balatonszárszón, majd Bonyhádön megrendezett Mevisz családös táborok. Elfelejtethetjük-e iszonyatos erejű szerváit a röplabdapályán? A dramatikus ígehírdetéseket? Az éjszakába nyúló beszélgetéseket, amelyek lezárásaképp együtt énekeltük Radnóti Miklós *Éjszaka* című versét?

Isten szeretetét élte meg azokban a közösségekben, amelyekben élt, a Kemenesalja evangélikus hagyományokat ápoló, mára azonban mindinkább elszegényedő falvaiban. „Itt kicsik a házak, legalább nem takarják el az égboltot” – mondta egyszer. Negyedszázadon keresztül itt szolgált feleségével, Mártival együtt. Persze, hogy hívták máshova, nagyobb gyülekezetekbe is. De ők hűek maradtak az itt élőkhez. „A mi hiúságunk, hogy itt mara-

dunk” – vallotta. Egy írásában az ugyancsak Kemenesaljáról származó költőt, Weöres Sándort búcsúztatta. „A Kemenesalja búcsúját írom, a gyermekkor tájait, néhány öregemberét, akik emlékeznek még az úrfira. Erdősélek búcsúznak meg galagonyabokrok, a bölcseséget még őrizők, kapás öregasszonyok, kiknek arcában, ha halványabban is, de még Krisztus-szem világít.” Ugyanezek a tájak, talán ugyanezek az öregemberek – és akik az elmúlt évtizedekben lettek azzá –, ugyanezek az erdősélek most lelkipásztoruktól, Kovács Imrétől búcsúznak. És velük együtt búcsúznak galagonyabokrok, a bölcseséget még őriző, kapás öregasszonyok, kiknek arcában, ha talán halványabban is, de még mindig Krisztus-szem világít...

És búcsúzik a család. Márta, aki mindig arra törekedett, hogy az intellektus mellett az érzelem képezzen egyensúlyt a családban. Máté, aki férfiasan helytállt a betegség idején is, Mártika és Magduska, akiket oly gyengéd szálak fűznek édesapjukhoz.

Sem mélység, sem magasság nem választhatta el Kovács Imrét Isten szeretetétől. Hadd fogalmazzak így: saját gondolatainak mélysége vagy éppen előadásainak magasröptűsége sem választhatta őt el ettől a szeretet-től. Betegsége során egyre formálta őt – és vele együtt mindannyiunkat – az Úristen. Méltósága megőrzésével nézett farkasszemet a kórral. Közben pedig folyamatosan reflektált a benne – lelkében és testében – zajló folyamatokra. E reflexiók részeként írta könyvét, *Pengeélen* címen, *Egy rákbeteg lelkész gondolatai* alcímen. Ebben a pillanatban nem tudhatjuk, mennyi készült el a műből. Egy ilyen kötet talán szükségszerűen torzó kell hogy maradjon...

Az igehirdetés és a szépirodalom kapcsolatáról írt esz-széje a közelmúltban jelent meg a *Credo* folyóiratban. Ugyanígy rendszeresen, a szó szoros értelmében az utolsó fázisig gyűjtötte a *Lelekipásztornak* az igehirdetések elmélyítését, azok asszociációs horizontjának kitágítását szolgáló illusztrációkat. Ki tudja, hány és hány szószéken visszhangozhattak az általa gyűjtött értékes gondolatok! Talán holnap és a következő vasárnapokon is a Kovács Imi jó ízlésének megfelelő szemelvények tarkítják egyikünk-másikunk igehirdetését. Betegségének első diagnosztizálását követően léptünk be az adventi időbe. Tudatosan választott jókívánásait írásban és szóban is kifejezésre juttatta: *„Meglátogat minket a felkelő nap a magasságból; hogy világítson azoknak, akik sötétségben és a halál árnyékában lakoznak, hogy lábunkat a békesség útjára igazítsa.”* (Lk 1,78–79) Mikor, ha nem most van arra életbevágóan szükségünk, hogy valaki lábunkat a békesség útjára igazítsa!

Imit kimondhatatlan testi szenvedéssel látogatta meg az Úristen. *„Csak csont és bőr és fájdalom”*, ahogy Radnóti írta (*Csak csont és bőr és fájdalom. Babits Mihály halálára*). A maga szemérmességével persze rejtegette ezt. Hieronymus Bosch képeit idéző szenvedő arcát csak azok láthatták, akik közvetlenül mellette voltak. Csontjait csak ők tudták volna megszámlálni. De feleségén és gyermekein kívül vele volt, gyakran azonban rejtőzködve, az a Valaki, akit úgy hívunk: *„...fájdalmak férfia, betegség ismerője”* (Ézs 53,3). És amikor utolsót dobbant Imi szíve, akkor nyílt meg igazán ennek a titokzatos Valakinek a szíve, hogy befogadja kimerült gyermekét.

És akkor, abban a percben a fájdalomtól meggyötört arc kisimult, mint egy csecsemőé.

Kovács Imre tanúságtételét hagytam igehirdetésem végére. Jó néhány évvel ezelőtt, szellemi és fizikai ereje teljében vetett papírra egy írást, amelynek ezt a címet adta: *Hiszem a test feltámadását.*

„Hiszem a test feltámadását.

Másképp nem is hinnék.

Hiszem, hogy a szellem által ezerszer megalázott test, az anyag megkapja majd azt a méltóságot, ami megilleti. Az időközön túl, minden földi tülekedés végső elsimításakor, amikor a szolgák a Szolgák Szolgájától elveszik jutalmukat. És mindannyiunk néma rabszolgája, az anyag elsőként részesül majd a kitüntetésben. És dicsősége talán nem is lesz egyéb, mint az, hogy kivétel nélkül mindenki megpillantja, és mindenkor látja kimondhatatlan szépségét, mesterkéletlen, játékos eleganciáját. Ebben hiszek, mert a test feltámadásában hiszem látásunk feltámadását is.

Hiszem, hogy rányílik majd szemünk az Ige által teremtett anyagba kezdettől elrejtett vizsgálatásra.

Hiszem, hogy a teremtés Őrizője megőrizz mindent, ami a keze nyomát őrzi, s amiben valaha is a kedvételte. Ezért hiszem, hogy megmaradnak a fák – mint fák, a kutyák – mint kutyák, a gyerekek – mint gyerekek. Minden, ami a teremtő Ige gyönyörűségében született a mulandóságra. Az Ige nem múlik el. Ezért marad meg minden, ami az Igétől született. Megmarad, mert újjászületik. Megfürödnek, de

önmaguk maradnak. Fehér ruhába öltöznek, és ragyognak majd ámuló szemeink előtt.

Hiszem, hogy a kutyák és a tehenek szemének szomorú barnája lesimíttatik, hogy öröm költözzék a tekintetükbe. Hiszem, hogy szavak nélküli szolgálatuk jutalmául elnyerik ők is azt a könnyű derűt, ami a Történet végén áthatja a mi Urunk és egyetlen, egyetlen boldog reményünk, a feltámadott Krisztus alakját.

Hiszek a test megdicsőülésében. Hogy – mint elvásott ruhát – levetheti majd fájdalmait és erőtelenségeit. Hiszem, hogy a csonkabonkák, a kéz és láb nélküliek angolkeringőt járnak majd az új teremtés örökre maradandó rétjein. És a fűszálak ragyogva egyenesednek fel könnyű lábuk után.

Hiszem, hogy az időnap előtt elpusztultaknak és elpusztítottaknak megadatik mindaz, amiben részük itt nem lehetett. Feltámadott és megdicsőült testük örök jelenében egyszerre élhetik meg a gyermekkor bizalmát – félelmek nélkül; a kamaszkor szabadságát – kíméletlenség nélkül; a felnőttkor munkálkodását – a birtoklás vágya nélkül; az öregkor tűnődését – szomorúság nélkül.

Hiszem, hogy megdicsőült testünkben őrizni fogjuk mi is ráncainkat és sebeinket, ahogyan Krisztus felmagasztalt teste is őrzi a szögek helyét. Úgy fogjuk majd hordani ezeket, mint egy öreg papucgot, amely egyre inkább hozzánk tartozik. Ahogyan a Megváltó viseli örökre szabadításunk emlékeit, úgy hordhatjuk majd mi is szabadulásunk emlékeit.

Hiszek a boldog túlekedésben, amelyben csak mosolygunk a régi kérdésünkön: »de hogyan férünk majd el annyian?« Hiszek a végidők terített asztalában, ahol senki sem kérdezi a szomszédját: »te hogy kerülsz ide?« És hiszem, hogy az asztal gyertyáinak fényében már semmit sem kell kérdeznünk, és minden imádság beszélgetéssé változik majd át.

Hiszem, hogy egyszer majd »fölszúgnak a hamuszín egek, hajnalfele a ravensbrückeri fák. És megérzik a fényt a gyökerek. És szél támad. És fölzeng a világ...«

Hiszem a test feltámadását.”

Gyászoló Gyülekezet! Szeretett Testvéreim! Kovács Imre saját prédikációja lehet a mi vigaszunk a temetésnek ebben az órájában. Sem élet, sem halál, sem magasság, sem mélység nem választhat el minket Isten szeretetétől, amely megjelent az ő Fiában, Jézus Krisztusban. Ámen.

Hol lakik az Úristen?

Elhangzott a Tessedik Sámuel Anyaotthon húsz-
éves ünnepén, 2014. december 20-án Gödöllőn

„Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket Isten dicsőségére.” (Róm 15,7)

Néhány éve a következő szöveggel kaptam karácsonyi SMS-t: „Bocs, hogy zavarlak, de sürgős... Van egy barátom, aki messziről jön. Szállásra és kis törődésre van szüksége. Úgyhogy megadtam neki a te telefonszámodat és laciédet. Kérlek, fogadd be, szeresd őt, megérdemli. Az ő neve: Názáreti Jézus.”

Akkor szellemesnek tartottam ezt az üzenetet, karácsonyi prédikációmban fel is használtam. Ma már kicsit másként látom. Tartok tőle, hogy ez a pár sor jelképesen teszi azt, ami pedig nagyon is konkrét kellene hogy legyen. Természetesen jó, ha Jézust befogadjuk a szívünkbe – csak közben ne hogy elzárkózzunk azok elől, akik, mint egykor a Názáreti, ma kérnek bebocsáttatást.

Nem metaforikusan, hanem valóságosan. Fábri György felügyelővel ezekben a napokban küldjük ki az egyházkerület elnökségének karácsonyi üdvözlőlapját. Rajta nem a szent család, hanem egy roma házaspár látható gyermekükkel. Kérésünkre Román Péter – aki önkéntes munkatársként a *Fedél nélkül* című lapnak is dolgozik – készített fotót egy VIII. kerületi kis lakásban.

A kép mellé ezeket a sorokat írtuk: „Zita, Sándor és kisluk, Milán egy szabolcsi faluból kerültek Budapestre

munkát, megélhetést keresve. Akárcsak sorstársaikét, az ő életüket is munkanélküliség, betegség kíséri, mélyszegénység fenyegeti. A sötétségben felragyogó karácsonyi világosság reménységével gondolunk mindannyiunk közös felelősségére a nélkülözőkért, amikor felidézzük az apostol tanúságtételét Krisztusról: »...gazdag létére szegénnyé lett értetek, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjatok.« (2 Kor 8,9)»

Karácsony fontos üzenete, hogy „az Ige testté lett” (Jn 1,14). A kezdet kezdetén már létezett Isten emberi alakot öltött. Bőre és csontjai lettek, vér folyt az ereiben, kiválasz-

tott a veséje, dobogott a szíve. És fájdalmakat hordozott, megélte az elhagyatottságot. Nem fogadták be. Fejét nem volt hova lehajtania.

Ezért hiszem, hogy a mélyben élők különösen is fogékonyak lehetnek az örömhírré. Azok, akiknek fájnak a hétköznapok és fájnak még a karácsonyok is. Mert ilyen is van, ünnepi szomorúság, karácsonyi fájdalom.

Rab Zsuzsa *Miatyánk*-parafrázisában így perel a „ki vagy a mennyekben” sorral kapcsolatban:

*Ott vagy, igen, de jönnél egyszer le a földre,
lépdelnél végig
Közöttünk, lehelne rád nyirkos kapuboltok
szemétszaga,
Néznél be udvari ablakokon a szobákba, ahol feldöntött
Pálinkásüvegek közt egy pontra merednek
az asszonyok!*

„Közöttünk lakozott!” – Igazi emberismeret és mélységes vigasz rejlik János evangéliumának ebben a sorában.

Van egy furcsa magyar szólás: „Majd megtudod, hogy hol lakik az Úristen!” E mögött az a képzet áll, hogy Isten a magasságban, felséges mennyei palotában lakozik. Hol lakik az Úristen? Az evangéliumok szerint nem palotában, hanem kunyhóban. Állatok között, szalmán, rettenetes higiéniai körülmények között jött a világra. Nem elegáns villában, hanem rongyos istállóban lakott! De sokszor még ott sem, mert hajléktalanná vált. A földön, sőt a porban találjuk őt. Nagyon mélyre szállt. Ezért is írtam, hogy mélységes vigasz rejlik a „lakozott közöttünk” félmondatban.

Ha egy jobb család sarja mélyre süllyed, ezt mondjuk: Hova jutott ez az ember? Hova süllyedt? Isten, akinek a menny a lakhelye, akit az egek egei sem tudnak befogadni, milyen mélyre jutott?

Jézus istállóban született. Giovanni Papini, a 20. század első felének firenzei írója ezt a költői kérdést teszi fel: „Nem roppant istálló-e talán a világ, amiben emberek falnak és rondítanak? Nem változtatják-e talán a legszebb, legistenibb, legtiszteltebb dolgokat valami pokoli alkímia révén meleg trágyává, hogy aztán mindenkori jó pásztoraikat elűzve végignyújtózzanak rajta, és elmerüljenek kedvteléseikben?”

Istállóvá tett világunk érzékletes bemutatása ez. A pásztorok elűzése után emberek csak falnak és rondítanak itt. Erich Fromm *Haben oder sein* – A birtoklás vagy a létezés című munkájából is tudjuk, hogy a birtoklás egyik megjelenési módja a bekebelezés és általában a fogyasztás. A fogyasztói társadalom embere ezt mondja: „Az vagyok, amit birtokolok és elfogyasztok!” A mindenkori hatalom is gyakran törekszik arra, hogy bekebelezze alárendeltjeit és annak intézményeit. E konzumidióta, illetve vélt vagy valós hatalmával hódítani akaró, birtokló magatartás ellentéte a létezés. Képviselői tudják, hogy a „*Vagyok, aki vagyok*” Istenétől kapták életüket.

2014-ben, amikor egyetlen roppant istállóvá vált a világ, választanunk kell a birtoklás és a létezés között. Amikor a szekuláris Európa elűzi mindenkori jó pásztorait, hogy szabadabban fetrengessen a meleg trágyán, ki kell takarítani ezt az istállót, és vissza kell hívni a pásztorokat. A birtoklás és fogyasztás újpogány népé-

nek pedig leginkább arra volna szüksége, aki így mutatkozik be: „*Én vagyok a jó pásztor.*” (Jn 10,11)

A külső körülmények sokszor nem látszanak alkalmasnak az ünneplésre. A durva jászol alkalmas volt?!

„*Az Ige testté lett, közöttünk lakott*” (Jn 1,14) – ez a mondat arra utal, hogy Isten a legnehezebb élethelyzetünkben is ránk talál és velünk marad. Isten elhagyja az ő magaságos lakóhelyét, és lemegy a mélybe. Mindez pedig arra kötelezi az ő egyházát, hogy ugyanígy észrevegye azokat, akik a mélységből kiáltanak. Vagy kiáltani sem tudnak, csak nyögnek és sóhajtanak.

Karácsonykor imádkoznunk kell üldözött keresztény testvéreinkért: azokért, akiket Jézus tanítványaként keresztre feszítenek Szudánban, akiknek diplomáit felgyújtják Nigériában, akiket hitük gyakorlása miatt halálos fenyegetések érnek Szíriában, akiknek házákat az arab N betűvel jelölik meg Irakban. A *naszráni* (nazarénus, keresztény) jelet fenyegető bélyegként kapják: ha nem fizetnek különleges adókat vagy nem térnek át az iszlám hitre, akkor házaikat felgyújtják, és nekik menekülniük kell.

Az üldözöttekért imádkoznunk kell, és alkalomadtán be kell fogadnunk őket.

Az egyházban, gyülekezetek egymást hordozó közösségében vigaszt lehet találni.

A szenvedőknek és elesetteknek hirdethetjük: Isten közöttük akar lakni.

Hívó emberként naponta önvizsgálatot kell tartanunk, hogy észrevesszük-e a bajbajutottat. Utánuk megyünk-e mi is a mélybe úgy, ahogy az Ige lakozott közöttünk? Lelki és szellemi táplálék mellett tudunk-e az emberek

fizikai helyzetén is segíteni, hiszen az Ige is testté lett? Az immár felnőtt Jézus ezt a tanítást adja: „Éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok, meztelen voltam, és felruháztatok, beteg voltam, és meglátogattatok.” (Mt 25,35–36) Ezzel szemben sokszor ilyen mondatok hangozhatnak el velünk kapcsolatban is:

„Éhes voltam, és ti létrehoztatok egy klubot, hogy az humanitárius kérdésekkel foglalkozzék.

Börtönben voltam, és ti titkon elmentetek egy templomba, hogy imádkozzatok értem.

Meztelen voltam, és ti komolyan tanulmányoztátok meztelenségem erkölcsi következményeit.

Beteg voltam, és ti hálát adtatok Istennek a saját jó egészségetekért.

Olyan vallásosnak és Istenhez közelinek láttalak benneteket.

De én még mindig éhezem, egyedül vagyok: meztelenül, betegen, börtönben és hazátlanul.”

Karácsonyi ünneplésünk akkor lehet hiteles, ha észrevesszük a lent élőket. Akik mélyszegénységben élnek. Akik lecsúsztak a társadalom aljára. Akiket fel kell emelnünk. Akiket be kell fogadnunk.

Ez nemcsak az idei karácsony üzenete, hanem bibliaolvasó *Útmutató*nk szerint a 2015-ös esztendő igéje is.

Adjon Isten nekünk áldott ünnepet, majd áldott hét-köznapot!

Befogadó egyház

Elhangzott 2015. február 15-én a varsói evangélikus templomban

„Ezért fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket Isten dicsőségére.” (Róm 15,7)

Szép gyakorlat szerte a világban, hogy a Biblia rendszeres olvasásában a herrnhuti *Losungot* veszik alapul. E szerint a 2015-ös bibliai jelmondat így hangzik: *„Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket Isten dicsőségére.”*

Ahogy Jézus is befogadott minket... Ennek az állításnak már csak azért is nagy a súlya, mert tudjuk, hogy Jézust a világ nem akarta befogadni. János evangéliuma elején azt olvassuk, hogy Jézus, a Logosz az övéi közé jött, *„de az övéi nem fogadták be”* (Jn 1,11). A világosság a sötétben világít, de a sötétség nem fogadta be. A szinoptikus evangéliumokban pedig arról olvasunk, hogy Józsefet és az állapotos Máriát nem fogadták be Betlehem-

ben, így Jézusnak istállóban kellett megszületnie. Később az immár felnőtt Jézust és tanítványait a samáriai falvakba nem fogadják be. A nagypénteki Golgota pedig arról a szomorú tényről tanúskodik, hogy a világ teljesen ki akarta vetni magából Isten fiát. *„Akkor tizenkét órától három óráig sötétség lett az egész földön”* (Lk 23,44) – vagyis úgy tűnt, hogy a Világ Világosságát elnyeli a sötétség. Ám húsvétkor új fény támadt! Egy magyar költő, Pilinszky János így fogalmaz: *„A tények mögül száműzött Isten újra és újra átvérzi a történelem szövetét.”* (*Ars poetica helyett*)

Jézus ezért felkiáltójelként velünk marad. A bibliai példák ma is érvényesek. Ő a kirekesztés helyett a befogadás embere volt – és mi is azok kell hogy legyünk. Amikor *„a mennydörgés fiai”* (Mk 3,17) tüzet akartak kérni Mesterükre és az őket be nem fogadó falvakra, akkor ezt mondta: *„Nem tudjátok, milyen lélek van bennetek.”* (Lk 9,55) Jézus befogadta a samáriait, a gyermeket, a nőt, a leprást, a prostituáltat. *„Aki az ilyen kisgyermekek közül egyet is befogad az én nevemért, az engem fogad be”* (Mk 9,37a) – mondta. Aligha torzítjuk el Jézus szándékát, ha a gyermekek mellett adott esetben a lenézettekéről és a hatalomnélküliekről is beszélünk.

Erről az inkluzivitásról tanúskodik Pál apostol is. Ő aztán igazán a saját bőrén tapasztalta meg ezt: megtérése után őt, a rettegett ellenséget befogadta a damaszuszi gyülekezet. Rómában, ahova az évi ígényt is tartalmazó levelet küldte, zsidók és pogányok együtt alkották a keresztény gyülekezetet. Jómódúak és szegények. Férfiak és nők. Pál közvetlen munkatársai között egy házaspár is volt: Akvilla és az ő felesége, Priscilla.

A levél végén ismét egy nőt, Fébét ajánlja a közösség szeretetébe.

Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket!

Hadd hozzak néhány példát arra, mit jelenthet ma a befogadás! Bő huszonöt évvel ezelőtt, amikor leomlott a berlini fal, és az NDK rettegett pártvezetőjének, Erich Honeckernek le kellett mondania, a gyűlölt diktátornak és feleségének egyszerűen nem volt hová mennie. A kádernegyedben már nem volt kívánatos, börtönbe ekkor még nem zárták, kivándorolni sem tudott még – így aztán az evangélikus egyház adott nekik menedékjogot. Ezzel meg akarták védeni a házaspárt az elkeseredett és mindenre elszánt tömegek bosszújától. Egy Lobetal nevű településen a helyi lelkész, Uwe Holmer fogadta be őket a parókiára, ezeket a szavakat idézve Luthertől: „Ha az ellenségem beteg, akkor ő már nem az ellenségem.”

Vagy hadd mondjak két példát a saját országomból. A Magyarországi Evangélikus Egyház a szegénységet, a gyakori kirekesztést és az esélyegyenlőség hiányát érzékelve tudatosan törekszik arra, hogy hitelesen legyen jelen a rászorulóknak között. Ezekben a hideg, téli napokban – éppen az évi ígére is hivatkozva – felhívtuk gyülekezeteinket és egyházi intézményeinket arra, hogy törődjenek a környezetükben élő hajléktalanokkal és nélkülözőkkel. Kértük, hogy adják meg nekik a túléléshez és az emberi méltóság helyreállításához szükséges tárgyi vagy anyagi segítséget. Javasoltuk, hogy létesítsenek krízisközpontokat, és lehetőség szerint nyissák meg fűtött helyiségeiket a rászorulóknak előtt.

A másik eset Északkelet-Magyarországon, az ország legszegényebb vidékén történt. Egy olyan faluban, ahol már csak romák élnek, ráadásul a legnagyobb nyomorban, a helyi lelkész vezetésével kis kápolnát alakítottak ki a korábbi tejboltból. A szentelési igehirdetés textusát úgy választottam meg, hogy az az épület korábbi funkciójára is utaljon: *„Mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánjátok, hogy azon növekedjete az üdvösségre.”* (1Pt 2,2) Az istentiszteleten rögtön három keresztelőre is sor került.

Beszédem alatt az egyik cigány asszony megszoptatta gyermekét. És látta Isten, hogy ez nagyon jó. És mondta Jézus: *„Fogadjátok be egymást, ahogy én is befogadtalak titeket.”*

Hasonló történet zajlott néhány napja: egy vonaton több száz koszovói menekült próbált – érvényes jeggyel, de hivatalos dokumentumok nélkül – Bécsbe jutni. Köztük sok asszony és kisgyerek. Nem sokkal a határ előtt a hatóságok leszállították őket a vonatról, és hazairányították őket.

Mélységesen szégyelltem magam. Már az Ószövetségben megfogalmazódik a parancs: *„Szeressétek hát a jövevényt, mert ti is jövevények voltatok Egyiptomban!”* (5Móz 10,19) Hiába törekszik egy kormány arra, hogy Isten nevét az alkotmány preambulumban szerepeltesse, hiába hivatkoznak politikusok Jézusra – az ilyen cselekedet minden, csak nem a Názáretihez méltó. Tudom, hogy a második világháború alatt milyen sok lengyel menekültet befogadtak Magyarországon, az 1956-os forradalom után pedig milyen sok magyar menekültet fogadott be a világ. Amikor 1947-ben megalakult

a Lutheránus Világszövetség, minden hatodik evangélikus maga is menekült volt. Már csak ezért is érthető, hogy a szervezet munkája abban az időben igen erősen a menekültek megsegítésére irányult.

Van még mit tanulnunk az apostoltól: *„Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket.”* Hiszem, hogy Jézus is inkluzív, befogadó egyházat akart. A néhány hónappal ezelőtti szinóduson Ferenc pápa veszélyesnek nevezte az önmagába bezárkózó egyházat, hangsúlyozva, hogy ha az egyház elveszíti befogadó-képességét, a hívők párhuzamos utakat keresnek. *„Félünk az újdonságtól. Akkor érezzük magunkat biztonságban, ha mindent ellenőrzés alatt tartunk. Istent is csak egy bizonyos pontig követjük, itt is félünk új utakon indulni, félünk kilépni korlátolt, bezárt, egoista világunkból”* – fogalmazott a pápa az emberre és az egyházra is utalva.

Szeretett testvéreim!

Az apostol szava meghatározza egyházaink útját 2015-ben. Kirekesztés és elzárkózás helyett a befogadásra kell példát adni. Nem exkluzív, hanem inkluzív közösségnek kell lennünk. Fogadjuk be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott minket Isten dicsőségére. Ámen.

Akik belehaltak a reménybe

Elhangzott a Sant'Egidio Közösség imaóráján,
2015. november 22-én Budapesten, a józsef-
városi Szent József-plébániatemplomban

Az utóbbi húsz évben tízezrek fulladtak a Földközi-tengerbe: olyanok, akik háborúk, éhínség, zsarnokság elől menekültek egy emberibb élet vagy egyáltalán élet reményében. Az elmúlt hónapok menekültáradata rettentő sok áldozatot szedett. Kiszolgáltatott emberek tömegét csalták lépre emberkereskedők, gonosz indulattól vagy éppen előítélettől vezérelt emberek szándékosan vagy akaratlanul a méltóságuktól fosztották meg a menekülteket, illetve baleset és betegség következtében is sokan haltak meg útközben. Valamennyi áldozatra kegyelettel és imádságban emlékezünk ebben az órában oly módon, hogy az ő sorsukat különösen is a gyermekek kiszolgáltatottságának és tragédiájának tükrében próbáljuk megérteni.

„Kisgyermeket vittek hozzá, hogy megérintse őket, a tanítványok azonban rájuk szóltak. Amikor ezt Jézus észrevette, megharagudott, és így szólt hozzájuk: Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne akadályozzátok őket, mert ilyeneké az Isten országa. Bizony mondom nektek: aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be oda. Ekkor átölelte és kezét rájuk téve megáldotta őket.” (Mk 10,13–16)

Jézus szava nyomán elsősorban a gyermekekről emlékezünk meg. Azokról, akik a Közel-Keletről, Afrikából vagy a világ bármely tájáról útnak indultak a háború és terror vagy éppen a szegénység és az elviselhetetlen körülmények elől. Az a remény hajtotta őket, hogy valahol, távol új hazát találnak. Az egyiket édesanyja vitte úgy, hogy kicsinyét kendővel erősítette magához. A másikat az apa cipelte a hátán. A századikat a testvére tolt egy rozzant babakocsiban, az ezredik pedig egymaga indult a végtelennek tűnő útnak. Láttuk őket Budapesten, a Keleti pályaudvaron vagy a röskei vágányokon botladozva. Nagy szemeket meresztve néztek ránk az autóbusz vagy a vonat ablakából. Szüleikhez bújva keresték a biztonságot és az oltalmat. Nagy ritkán mosolyogtak és integettek is.

Nekik valóra vált a reményük. Mint ahogy talán megmenekült az a szír kisfiú is, aki az aleppói bombázásokban szenvedett súlyos égési sebeket, és aztán több határon átjutva a Bethesda-kórházban kapott ellátást. És talán célhoz értek azok a kicsik is, akiket szüleik

a kerítés alatt, szögesdrótok között menekítettek át egy olyan világba, amelyre mint az ígéret földjére tekintettek.

És láttuk azoknak a képeit is, akik nem érhettek célhoz, akik belehaltak a reménybe. Soha nem fogunk szabadulni a hároméves Aylan Kurdi kis testének látványától, amint ott fekszik a török tengerparton.

Bátyja és édesanyja is odaveszett, amikor a menekültekkel teli csónak elsüllyedt az Égei-tengeren. Gonoszak voltak az emberkereskedők, közömbösek a hatóságok és talán felelőtlen az apa. A kis Aylannak ebben a korban játszadoxnia kellene egy biztonságos környezetben, vagy felszabadultan szaladgálnia a tengerparton. Ehelyett ő kis arcával lefelé fekszik. Ő már néma csendben van, csak a tenger hullámai morognak vészjóslóan. Aylan derékban felcsúszott piros pólóban, kék nadrágban, barna félcipőben. Mintha csak aludna.

És tudjuk, hogy legalább négy gyerek volt abban a hűtőkocsiban is, amelybe ugyancsak haramia embercsempészek hetvenegy szír és afgán menekültet zsúfoltak be, akiknek esélyük nem volt a túlélésre. Hiába sikoltottak az anyák, sírtak a gyerekek, dörömböltek a férfiak.

Ismerjük jól ezeket a sorsokat. Ilyenekről olvasunk már Jeremiás könyvében is: *„Hangos jajgatás hallatszik Rámában és keserves sírás: Ráhel siratja fiait, nem tud megvigasztalódni, mert nincsenek többé fiai.”* (Jer 31,15) Ráhel azóta is siratja gyermekeit... És ma is halljuk a sareptai özvegy szomorú hangját, amikor így szól: *„Csak egy marék liszt van a fazekamban, és egy kevés olaj a korsómban. Éppen most szedegetek pár darab fát, hogy hazamenvé kisüssem azt magamnak és a fiamnak. Azt most megesszük, azután meghalunk.”* (1Kir 17,12) És halljuk a kánaáni asszony sikolyát: *„Leányomat kegyetlenül gyötri a gonosz lélek!”* (Mt 15,22), vagy a kétségbeesett apa szavát: *„Uram, könyörülj a fiamon!”* (Mt 17,15), vagy a zsinagógai előljáró kérését: *„A leányom most halt meg, de jöjj, tedd rá a kezed, és élni fog.”* (Mt 9,18) A kánaáni asszony, a rémült apa és Jairus, a zsinagógai előljáró egyaránt Jézushoz fordult. Talán már hallottak az ő csodáiról. Csakis benne hittek. Ismerték az ő szavát: *„Engedjétek hozzám jönni a kisgyermeket, és ne akadályozzátok őket, mert ilyeneké az Isten országa.”* (Lk 18,16)

De Jézus mást is mond. Egyik mondata még szelíden cseng: *„Aki befogad egy ilyen kisgyermeket az én nevemben, az engem fogad be”* (Mt 18,5), a következő szava azonban már határozottan figyelmeztet: *„Aki pedig megbotráncoztat egyet e kicsinyek közül, akik hisznek bennem, jobb annak, ha*

malomkövet kötnek a nyakába, és a tenger mélyébe vetik." (Mt 18,6) Uramisten, annyi malomkő nincs a világon, amennyire itt szükség lenne!

Jézus saját tapasztalatból is beszél. Hiszen még csak kisfiú volt, amikor Heródes és pribékjei őt is megbotránkoztatták. A szent családnak is menekülnie kellett a fegyverek és a veszély elől. Migránsok voltak. A Gondviselés tervében az szerepelt, hogy nekik életben kellett maradniuk. De ettől kezdve tudta Jézus, mit jelent a számkivetettség. Hogy a rókáknak barlangjuk van, az égi madaraknak fészük, de az Emberfiának nincs hova fejét lehajtania.

Ennek a Jézusnak a sorsa ismétlődött meg azoknak a szenvedésében, akik az ókorban a keresztényüldözés, a középkorban pogromok közepette éltek. Amikor 1944-ben a koncentrációs tábor elől, 1956-ban a szovjet tankok elől menekült a család. Volt, aki célba ért, de akkor is volt, aki belehalt a reménybe. És nem tudjuk, életben maradt-e az a párizsi fiatalasszony, aki a terroristák elől menekülve egy ablakpárkányon kapaszkodott, és közben sírva mondta: „Gyermekeket várok!” Vajon megmenekült-e ő és magzata?

Ráhel siratja gyermekeit, a sareptai asszony fájdalmasan szedegeti a rózsét, Aylan pedig ott fekszik arccal lefelé a tengerparton.

Hinni szeretnénk, hogy nem halt meg, csak aluszik. Arra gondolok, hogy mielőtt így lefeküdt, egyszerű szavakkal imádkozott: „Én Istenem, jó Istenem, becsukódik már a szemem. De a tied nyitva, Atyám, amíg alszom, vigyázz reám...”

Urunk, fogadd magadhoz a kicsi Aylant! És vigyázz, jobban vigyázz az ő kis testvéreire! Hogy nekik ne kelljen így feküdniük a tengerparton, kiszáradt földön, szögesdrótok alatt, romok között. Hogy ne zuhanjanak le az ablakpárkányról oly módon, hogy az anyai test koporsóvá váljon a számukra. Add, hogy a végtelenül hosszú éjszakában jó szívvel tudjunk így imádkozni: „Mikor a nap újra felkel, csókolhassuk egymást reggel.”

III. A HAJLÉKTALAN JÉZUS

Adnánk-e jó mézecsskét?

Megjelent az *Evangelikus Élet* 2005. december 25-i számában

Nem tudok szabadulni e számomra ismeretlen művész rajzának a hatásától. Első pillanatra olyannak tűnt, mint sok más karácsonyi ábrázolás. A betlehemi istálló a kis Jézussal és a glóriás Máriával. Az állatok békésen kérődznek, a szalmatető legalább némi védelmet nyújt a szent család feje fölött. Ám a képet kicsit figyelmesebben megvizsgálva észre kell vennünk, hogy Jézus nem a jászolban, hanem a puszta földön fekszik. Ez lenne az ő sorsa? Nemhogy a vendégfogadóban, de még az állatok vackán sem jut a számára hely? Az Emberfiának már most nincs hova fejét lehajtania? Hogy is mondja a karácsonyi népdal? „Jézus ágyán nincsen paplan, / Jaj, de fázik az ártatlan...”

Néhány évvel ezelőtt történt. Gyülekezetem ifjúságának tagjaival két nappal karácsony előtt a Kőbányai úti hajléktalanszállón szolgáltunk énekkel, áhítattal és egy rövid kis jelenettel. Még meleg volt a pogácsa, amelyet vittünk. Másnap kora reggel a magyar Parlament épületében tartottam karácsonyi áhítatot országgyűlési képviselőknek. A kontraszt szinte leírhatatlan.

Az utóbbi helyen a Parlament akkori alelnöke előre leadta a nevemet, elegáns meghívó is készült. Elektromos érzékelővel ellátott biztonsági kapun kellett keresztülmennem, a táskámat is átvilágították. A lenyűgöző látványt nyújtó épületben süppedő szőnyegen haladtam a gyönyörű Gobelin-terem felé, a folyosón diszkrét pincerek szolgáltak fel kávé és üdítőt. Ezzel szemben a hajléktalanszállón lepusztult falak között, csótányokon taposva, fázósan toporogtunk. Cigarettazó férfiakkal, félrészes nőkkel, tizenéves fiatalokkal és Mikulás-szakállú öregekkel beszéltünk karácsonyról.

Amint a várandós Máriáról szoltam, tekintetem egy szinte még leánykára esett. Kétség nem fért hozzá: gyermeket vár. A Parlamentben is erről a sorsról beszéltem. A képviselők meglepődtek, de igyekeztek jó képet vágni a nem várt szavakhoz. Ezért aztán rendezettek maradtak az arcvonások. A hajléktalanszálló gyülekezete viszont korántsem volt ilyen fegyelmezett. Ilyen távolságtartó. A szemek csillogtak, a kezek simogatásra lendültek, a szájak megteltek nevetéssel.

Az egyik gyülekezetet ünneplőbe öltözött képviselők, a másikat mosdatlan csövesek alkották. Tudatosan úgy készültem erre a kettős alkalomra, hogy ugyanazt az ígét olvastam fel, szinte szó szerint ugyanazt a prédikációt mondtam el. A Máté írása szerinti evangélium egy szakasza alapján arról a Jézusról szoltam, akinek nem volt hova fejét lehajtania (Mt 8,20). Mindkét helyen elmondtam, hogy egy názáreti család hajléktalan volt. Nemsokára a menekültek sorsában osztoztak. A felnőtt Jézus életére is az állandó üldözöttség, kirekesztettség és úton levés volt jellemző. Itt-ott talán befogadták. Kapott néhány árpakenyeret, kis korsónyi vizet. Máskor alighanem a kutyákat uszították rá. Holtfáradt, kimerült lehetett, hiszen a csónakban is elaludt, hiába háborgott a tenger. Nem volt bejelentett lakóhelye, sem állandó munkája. Csövezett. A munkajogi törvényeket mindig naprakészen ismerő farizeusok és a közbiztonságot aggódó Heródes-pártiak legszívesebben bezárták volna közveszélyes munkakerülésért.

Hogy lehet ilyen mélyre süllyedni?! Egy betlehemi barlangistállóban született, és egy Jeruzsálem melletti sírbarlangban temették el. Egyik sem volt a sajátja. És

ez az ember volt a világ üdvözítője. Hogy lehet ilyen mélyre süllyedni? Igen, ez itt a kérdés. Az Isten süllyedt ilyen mélyre.

Karácsony erről is szól. Hogy Isten így lett emberré. Kiterítve az istálló trágyájában, majd a világ minden szennyének közepette.

A karácsonyi Jézus nemcsak az egyházban van jelen, hanem a világban is. Nemcsak a fűtött templomokban, hanem a huzatos várótermekben is. Nemcsak a fényben, hanem a sötétben is. Nemcsak a szentben, hanem a profánban is.

Petőfi Sándor így ír *Palota és kunyhó* című versében: „Szent a küszöb, melyen beléptem én, / Oh, szent a szalmakunyhók küszöbe! / Mert itt születnek a nagyok, az ég / A megváltókat ide küldi be.” – Palota és kunyhó. Jézus a kunyhót választotta.

A Parlament neogótikus épülete és a hajléktalan-szálló stílus nélküli nyomora. Lazac és lecsókolbász. Nem a közéletben szolgálók ellen lázítok, mert tudom: sokan ott is tisztességgel teszik a dolgukat. Nem is a hajléktalanság apoteózisát kívánom adni, mert tudom, hogy ez a probléma is mennyire összetett. Csak egy rendhagyó betlehemi kép fölött elmélkedtem, és két korábbi emlékképemet hívtam elő.

Ha van fedél a fejünk fölött, ha van családunk, ha van közösségünk, adjunk érte hálát. Amikor életünket Isten színe előtt igyekszünk élni, gondoljunk azokra is, akik – Kányádi Sándor megrendítő verse szerint – Isten háta mögött élnek. Karácsonykor ezért így is imádkozhatunk: „...előrelátó vagy de mégis / nézz uram a hátad

mögé is / ott is lakoznak / s örülnének a mosolyodnak.”
(Isten háta mögött)

Ünnep idején gondoljunk az ünneptelenekre. Ne feledkezzünk meg azokról, akiknek az ágyán nincsen paplan! Akiknek már ágyuk sincsen. Vagyis Jézusról ne feledkezzünk meg. A *Bicskei ének* naiv szerzője jól tudta ezt:

*Idvez légy, kis Jézuska,
idvez légy, ó kisbaba!
Mért fekszel a jászolba,
a hideg istállóba?*

*Hol a fényes palota,
hol a kényes nyoszolya,
hol a lépes mézecske,
vajjal mázolt köcsöge?*

*Ó, ha Magyarországon,
Bicske mezővárosban
jöttél volna világra,
akadnál jobb országra.*

*Mert adnánk jó mézecsskét,
vajjas, édes tejecsskét,
szükségedet megszánánk,
párnácskánkba takarnánk.*

Szolga csak egy van, az Isten

Elhangzott a diakónia napján, 2013. szeptember 25-én Budapesten, a Deák téri templomban

„Ez az én szolgám, akit támogatok, az én választottam, akiben gyönyörködöm. Lelkimmel ajándékoztam meg, törvényt hirdet a népeknek. Nem kiált, nem lármáz, és nem hallatja szavát az utcán. A megrepedt nádszálat nem törí össze, a füstölgő mécsest nem oltja ki, hűen hirdeti a törvényt. Nem alszik ki, és nem törik össze, míg a törvénynek érvényt nem szerez a földön; tanítására várnak a szigetek.” (Ézs 42,1–4)

A megrepedt nádszálat nem törí össze, a füstölgő mécsest, a pislákoló gyertyabelet nem oltja el. Ezek a jól ismert mondatok szerepelnek Ézsaiás próféta könyvének felolvasott szakaszában. A szerző az Ótestamentum evangélistája. Ebben a sok ezer éves szakaszban igazi örömhír, igazi evangélium hallatszik.

„Az én szolgám, akiben gyönyörködöm!” – mutatja be az Úristen az ő választottját. Mondanom sem kell, hogy abban a korban a rabszolgák tárgynak számítottak csupán. Akiket – vagy inkább úgy mondták volna –, amelyeket könnyen váltogatni lehetett. Ez a szolga azonban más, ő egészen különleges. Senkivel fel nem cserélhető személy. Ezt írja róla Ézsaiás; így beszél róla az Úristen: „Nem kiált, nem lármáz, és nem hallatja szavát az utcán.” Az ókorban, de az újabb korokban is látványos procesz-sziók, bevonulások jellemezték újra és újra a hódítókat. Ünnepeket tartottak, nagy bevonulási jeleneteket rendeztek.

Ma is hangos az utcazaj, talán még az istentisztelet áhítatába is beszűrődik egy-egy mentőautó hangja vagy autók dudálása, tülkölése. Decibelben mérhető a környezetszennyezés. Ott van körülöttünk a reklám, a propaganda. József Attilával együtt mondhatjuk: „Fecseg a felszín, hallgat a mély.” (*A Dunánál*) Igen, aki igazán mély gondolatokat tud megszólaltatni, az nem fecseg, az nem kiabál, az nem lármáz, hanem csöndben, halkán tud beszélni. Az Úr szolgája, *Ebed Jahve*, akiről ez az igeszakasz beszél, ilyen halkán szólal meg. Nem lármáz, nem hallatja hangját, nem úgy akarja a vélt vagy valós érdekeit érvényesíteni, hogy mindenkit túl próbál kiabálni. Mert ő biztos magában. Biztos az igazságában, amely nem önigazság, hanem az Úrtól kapott igazság. Isten szolgája halk szavú. Sőt maga az Isten csendes. Egy másik ótestamentumi történetben, amikor Illés megáll a Hóreb-hegyen, szemlélhetjük ezt, hogy mit jelent az Isten csöndje. „Elvonult az Úr, nagy és erős szél szaggatta a hegyeket, és tördelte a sziklákat, de az

„*Úr nem volt ott a szélben*” – olvassuk. „*A szél után földrengés következett; de az Úr nem volt ott a földrengésben. A földrengés után tűz támadt; de az Úr nem volt ott a tűzben. A tűz után halk és szelíd hang hallatszott*”, és az Úr ott volt a halk és szelíd hangban (1Kir 19,11kk). Úgy, ahogyan Ady is írja versében: „*Mikor elhagytak, / Mikor a lelkem roskadozva vittem, / Csöndesen és váratlanul Átölelt az Isten.*” (Az Úr érkezése)

Vagy Karinthy Frigyes – akitől nem az istenkeresést szoktuk meg, akivel kapcsolatban nem azt szoktuk idézni, hogy az ő számára mit jelent az Istennel való személyes közösség – egy helyen így fogalmaz:

„Két dolgot most már biztosan tudok. Az egyik, hogy rajtam kívül van valahol ő, aki tud rólam, aki jobban tudja nálam, ki vagyok. A másik, hogy hiába keresem így – hatalmasabb ő nálam, csak ő találhat meg engem – vakon tapogatózva, ha mindketten keresgélünk, eltévesztjük egymást, elmegyünk egymás mellett. Egyikünknek csendben kell maradni – hadd legyek én az, a gyöngébb és fáradtabb. Várom kell és figyelnem – várnom és figyelnem türelemmel –, és csak mikor közelemben érzem tapogató kezét, szabad immár suttognom halkán: itt vagyok, itt vagyok, itt vagyok, én vagyok az – lám, milyen egyszerű és világos lett minden, jaj, Istenem, én Istenem, én külön Istenem.” (Isten)

Igen, az istenkereső ember csak ilyen suttogva, halkán közeledhet Istenhez, hogy nehogy elvétse a találkozást, mert biztos lehet abban, hogy az az Úristen, aki a csöndet

szereti, aki nem lármáz, nem kiabál, nem hallatja hangját, megtalálja a csöndben várakozó embert. Leoldott saruval, csöndben szabad csak a Szent előtt megállnunk.

Szokták mondani, hogy aki nagyon kiabál, annak nincs igaza. Jézus halk volt. Halk és csöndes volt, amikor a mezők liliomairól szólt. Halk és csöndes volt, amikor az özvegyet vigasztalta. Halk és csöndes volt, amikor a lelkipásztori beszélgetéseit folytatta. Halk és csöndes maradt akkor is, amikor vádlói elé vezették, és halk és csöndes volt a feltámadás csodája. Pilinszky Jánostól egyszer megkérdezték, hogy hisz-e a feltámadásban, és ha igen, akkor miért. „Hiszek a feltámadásban! Mégpedig azért, mert olyan csöndes volt” – csúszott ki a száján. És valójában nem is fogalmazhatta volna meg másként. A feltámadás egyebek mellett éppen csöndességében isteni. Olyan, mint a teremtés hajnala.

Erről a halk szolgáról mondja Isten: „*Őbenne gyönyörködöm.*” Az Újszövetségben valami hasonlót olvasunk Jézus megdicsőülésének történetében, amelyet a Deák téri templom oltárképe is ábrázol.

Amikor Jézus Mózessel és Illéssel találkozik a megdicsőülés hegyén, ruhája hófehéren ragyog, arcán ott tükröződik az istenség. Ekkor egyszer csak megnyílik az ég, és hang hallatszik a mennyből: „*Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm!*” (Mt 17,5) Íme, a szeretett Fiú! Akiről az Ószövetség még azt mondja, hogy „*ő az én szolgám*”, arról az Újszövetségben már így tanúskodik az Atya: „*Te vagy az én fiam, akiben gyönyörködöm.*” Jézusban teljesedett be a prófécia. Mint ahogyan Jézusban teljesedik be az Ószövetség általában. Jézus egyszerre fiú és egyszerre szolga. Pál apostol szavával azt

mondhatjuk, hogy Jézus „Isten formájában lévén nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette önmagát, szolgai formát vett fel” (Fil 2,6–7).

Jézus a szolga. Erről a szószékről és általában az evangélikus szószékekről évtizedeken keresztül azt súlykolták belénk, hogy Jézus a szolga, nekünk pedig szolgáló egyháznak kell lennünk. Csak éppen ezek a mondatok akkor olyan hamisan csengtek. A szolgálat kiszolgálást jelentett, és tulajdonképpen az állam iránti lojalitás fedőneve volt. Nem igazi, szívből jövő szolgálat, hanem az akkori társadalmi rendszer kiszolgálása.

Milyen jó, hogy most már egy szabad országban, szabadon mondhatjuk ezt, mindenféle hátsó gondolat és megalkuvás nélkül! Jézus szolgál, és az egyház akkor hiteles csupán, ha szolgáló egyház tud lenni. Luther megfogalmazása szerint mi nem a *theologia gloriae*-t, a dicsőség teológiáját, hanem a *theologia crucist*, a keresztt teológiáját kell hogy képviseljük. Ez ma is érvényes. Az egyháznak keresztt formájú egyháznak kell lennie. Az egyház akkor hiteles a társadalomban, de saját hívei körében is, ha szolgáló egyház tud maradni. Azért, mert az egyház alapítója, Jézus nem uralkodni, nem hódítani akart. Nem a napfényes oldalon időzött, nem akarta leigázni a lelkeket, nem a hatalomhoz dörgölözött, hanem szolgál, sőt rabszolga tudott lenni és maradni.

A bibliai görögben két szó is használatos a szolgára, az egyik a *dúlosz*, a rabszolga, a másik a *diakonosz*, a szolgáló. Jézus mind a két értelemben szolgál. A mai evangélium szerint Jézus kötényt kötött maga elé, hogy megmossa tanítványai lábát. Ekkor nem csinált mást, mint hogy a szolgák feladatát végezte el. Nem csoda, hogy elképedtek a tanítványok, kézzel-lábbal tiltakozott Péter és a többi: „Az én lábamat nem mosod meg, hiszen te vagy az Úr, és én vagyok a szolga! Hiszen te vagy a házigazda, és én vagyok a vendég. Hogy lehet az, hogy te ilyen munkát akarsz végezni?!”

Ha megfigyeljük azt a képet, amelyet a kiosztott liturgikus lapon is elhelyeztünk, akkor azt láthatjuk, hogy Jézus letérdel, megalázza magát. Letérdel az emberi nyomorúság előtt, és szolgaként megmossa a tanítványok lábát. Ki ez a tanítvány, akinek éppen itt mossa

a lábát? Nem Péter, nem András, nem János, hanem Júdás. Jézus annyira mélyre alázza magát, hogy még Júdás lábát is megmossa. A tanítvány nyakában ott van a pénzes zacskó, szívében pedig az árulás gondolata.

Ott zakatol már benne az, hogy hogyan árulja majd el a Mesterét, és Jézus ezt tudván tudja, és azt mondja mégis: én még téged is szeretlek. Te bitang áruló, én még előtted is letérdelek. Előtted, aki pedig megcsalsz engem. Mert én még téged is szeretlek, aki a társadalom periferiájára szorítottad magad, aki konokságod következtében egészen a pokolig taszítod magad. Ha kell, akkor még a pokol mélyére is utánad megyek, annyira szeretlek. Ezért térdelek le előtted.

Igen, Jézus vállalta a pokolra szállást, vállalta a mélységek mélységét. Én hiszem, hogy még az árulónak, még Júdásnak is utána tudott menni. Hiszem, hogy Jézusnak ez a mélységesen megalázkodó szeretete, amellyel letérdel Júdás előtt, példa lehet mindannyiunk számára. Ő nem uralkodni jött, hanem szolgálni. Kötényes Istenként járt a földön – aztán kötényétől is megfosztva, egyetlen ágyékkötőben feszítették keresztre. Vagyis kiknek a halálát szenvedte el? A rabszolgák halálát.

Jézus azt mondta, hogy róla vegyünk példát. Hozzá hasonlóan mi is mossuk meg egymás lábát. Ő azt mondta, hogy tegyük kezünket lázas homlokokra, ahogyan ő maga is ezt tette, amikor meggyógyította Péter anyósát. Ő azt mondta, hogy irgalmas samaritánusként hajoljunk le a félholt emberhez még akkor is, ha beszennyezzük magunkat. Ő azt mondta, hogy vállaljunk közösséget a kiközösítettel, ahogyan ő is megmentette a képmutató farizeusok által megkövezni akart asszonyt.

Szeretett testvéreim! Lehet, hogy ez nem ünnepi üzenet, nem fennkölt szónoklat, amelyet néhányan hallani szerettek volna. Amit most mondok, az pár nagyon egyszerű szó, de higgyétek el, megharcolt üzenet a szolgává lett Istenről. A kötényes Istenről, aki az egyházától is ezt a szolgálatot várja el. Jézusban szolgává lett az Isten. Egy olyan világban, amely alapvetően a hatalomról szól, amelyben mindenki uralkodni akar, mi egy szolgát követünk. Az éppen száz éve született Weöres Sándor a *Rongyszőnyeg* ciklusban egy verse végén így ír: „...szolga csak egy van: az Isten, / s uraktól nyüzsög a végtelenség.” (13) Ha végiggondoljuk szűkebb és tágabb kör-

nyezetünket, igazat adunk a költőnek: uraktól nyüzszög a végtelenség. Hányan és hányan akarnak uralkodni emberek szívén, lelkén, életén! Ezzel szemben azt mondhatjuk: szolga csak egy van, az Isten. Erről a szolgáról mondja az ige: *„A megrepedt nádszálat nem töri össze, a füstölgő mécsest nem oltja el.”*

A törött nád értéktelen, eldobható kacatnak számított, használhatatlannak, hiszen írni nem lehetett vele, ráadásul megsebezte az ember kezét. A füstölgő mécses sem töltötte be rendeltetését, hiszen csak bosszúságot okozott, és mérgezte a levegőt. A diakóniában dolgozók tudván tudják, hogy milyen sokan érzik és fogalmazzák meg azt, hogy ők fölöslegesnek számítanak a maguk körében. „Én hiábavaló vagyok, csak rontom a levegőt” – mondja valaki. „Én ötödik kerék vagyok” – fogalmaz egy másik. „Nem kellek már senkinek” – mondja a harmadik.

Ám Isten nem dobja el az értéktelennek tűnő nádszálat. Nem tör pálcát emberek fölött. Kettétört életeket is össze tud forrasztani. Lehet, hogy valaki kicsorbult szerszám, de Isten veszi őt kézbe. És Isten nem dob el senkit, mondván, hogy ő értéktelen. Nem dob el senkit, mint mi eldobunk egy használt papír zsebkendőt vagy egy Túró Rudi-papírt. Isten nem dob el senkit, mert neki mindenki fontos. Mindenki értékes. Nem oltja el a füstölgő, pislákoló mécsest sem. Ez az ige arról szól, hogy Jézus számára nincsen értéktelen élet. Ő senkit nem dob el. Nem azért szeret valakit, mert értékes, hanem éppen azzal tesz valakit értékessé, hogy szereti őt. Szereti az idős, magatehetetlen embert, akit már úgy kell forgatni az ágyában. Szereti a hidrokefál gyermeket,

akitől sokan undorodnak. Szereti a családi erőszak elől elmenekült édesanyját. Szereti a hajléktalant, akit mások kitzásítanak. Ezzel méltóságot, emberi méltóságot ad nekik. Mert tudja, hogy ők is Isten képmásai. Tudja, hogy ennek a hidrokefál gyermeknek, ennek a hajléktalannak, ennek az erőszak elől menekülő anyának az arcát is Jézus hordta, mert Jézus megszentelte az emberi arcot. Az inkarnáció csodája, a testté léétel csodája óta minden arcba, a legráncosabb, a legeltorzultabb arcba is úgy tekinthetünk bele, hogy ezt az arcot Jézus hordta. Megszentelte az arcot, megszentelte a sebet, a hegeket, az ütések nyomát. Megszentelte a ráncokat, megszentelte a fájdalmat, megszentelte a szenvedést.

Ezért aztán a mai magyar társadalomban, ha valakinek, akkor az egyházaknak azt kell hirdetniük, hogy az embernek méltósága van. Ha például egy településre fogyatékosokat akarnak költöztetni, hogy ők ott kulturált és emberhez méltó körülmények között éljenek, akkor ne tiltakozzanak az ott élők kézzel-lábbal: „Idehosszák a hülye gyerekeket! Idehosszák a diliseket, akik majd riogatják az egészséges gyermekeket. Mert ez nem szép látvány, mert ők bolondok és aberráltak...” Ha valaki ezt mondja, és ráadásul magát kereszténynek tartja, akkor az nagyon-nagyon távol van a jézusi tanítástól. Mert Jézus nem kizárni, kirekeszteni akart, nem stigmatizálni és megbélyegezni akart, hanem ellenkezőleg: befogadni és átölelni. Ezért a szemléletnek kell megváltoznia, és ti, akik a diakóniában dolgoztok, sokat tehettek ennek érdekében. Ti nem egyszerűen csak az egyház munkatársai vagytok, hanem hiszem, hogy Jézus Krisztusnak,

a diakonosznak, a szolgának vagytok munkatársai. Példát mutathattok. És hiszem, hogy ez a szemlélet kovászként át fogja járni a nagyobb közösségek gondolkodását is.

Egy történettel fejezem be.

Kínában egy vízhordónak volt két agyagedénye, annak a rúdnak a két végén lógtak, amivel a vizet hordta. Az egyik edényen volt egy kis repedés, a másik teljesen ép volt. A vízhordó mindig teletöltötte mind a két edényt. Szállítás alatt a pataktól hazáig azonban az egyik edényből természetesen elcsöpögött a víz, mert az repedt volt. Mindennap így történt, éveken keresztül. Csak egy tele kanna vízzel, illetve a kanna mélyén éppen csak locsogó, kevéske vízzel ért haza. Persze az ép edény büszke volt a teljesítményére. Hiszen ő tökéletesnek számított. De a repedt kanna szomorkodott, mert ő nem tudta teljesíteni azt, amit szeretett volna. Bánkódása után így szólt a vízszállítóhoz: „Szégyellem magam, mert a víz egész úton szivárog hazáig.” De a vízhordó ezt válaszolta: „Nem vetted észre, hogy az útnak azon az oldalán, ahol téged vittelek, pompáznak a virágok, és a másik oldalon nem? Ez azért van, mert amikor láttam a te hiányosságodat, virágmagot vettem az útnak arra a szélére, ahol te vagy, és hazafelé menet te mindennap locsoltad azokat. Éveken keresztül friss virágokat tudok szedni, és azzal díszítem a szobámat. Ha te nem lettél volna olyan, amilyen vagy, ez a gyönyör nem ragyogtatná be az én otthonomat.”

Adjuk át ezt az üzenetet, a vízholdónak ezt a nagyon egyszerű, de szemléletes kis történetét azoknak az embereknek, akik úgy gondolják, hogy ők kicsorbult szerzők, hasznavehetetlen edények. Úgy gondolják, hogy ők megrepedt nádszálak, füstölő és pislákoló gyertyabelek, amelyek semmire sem jók. Adjuk át ezt az üzenetet, hogy ők is tehetnek csodákat a maguk töredékes, de megszentelt eszközeivel. Mondjuk meg nekik: az a tény, hogy ők közöttünk vannak, gazdagít minket. Szükség van rájuk. Ezért becsüljük meg az ő méltóságukat, Isten által teremtett, Istentől kapott arcukat. Mert Isten nem dobja el a megrepedt nádszálat, nem oltja el a füstölő mécsest. Újra egészsé teszi a töredéket, új élettel ajándékozza meg a pusztulás előtt állót.

Szeretett testvéreim, mi is ezt szeretnénk tenni a szeretetszolgálatban, a diakóniában. Ámen.

Az álruhás Jézus

Elhangzott rádiós igehirdetésként 2013. december 25-én a szentendrei evangélikus templomban

„Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és az Ige Isten volt. [...] Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága. A világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be. [...] Az Ige volt az igazi világosság, amely megvilágosít minden embert: ő jött el a világba. A világban volt, és a világ általa lett, de a világ nem ismerte meg őt: a saját világába jött, de az övéi nem fogadták be őt. Akik pedig befogadták, azoknak hatalmat adott arra, hogy Isten gyermekeivé legyenek.”
(Jn 1,1–12)

Karácsonyt ünneplő keresztény gyülekezet itt, a szentendrei evangélikus templomban és bárhol a világban a rádiókészülékek előtt – határokon innen és túl!

A János evangéliumát bevezető ünnepélyes himnusz (amit prólógusnak szoktunk nevezni) legismertebb mondatát sokszor idézzük karácsonykor: „*Az Ige testté lett, közöttünk lakott.*” (Jn 1,14) Ez a szinte diadalmas kijelentés azonban már nem része mai igénknek. Helyette a felolvasott szakasz ilyen keserű mondatokat tartalmaz: „*A világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be. [...] a világ nem ismerte meg őt [...] az övéi közé jött, és az övéi nem fogadták be őt.*” (Jn 1,5–11) E kijelentések súlyát most a narratív igehirdetés eszközeivel szeretném szemléltetni, sőt egészen közel hozni a mai emberhez. A példázatmondó Jézus nyomában magam is történeteket szeretnék most megosztani veletek. Három irodalmi művet: egy tárcát, egy novellát és egy verset hívok segítségül.

Koren Emil evangélikus lelkész még az 1950-es években írt le egy hiteles történetet. Őszintén szólva azért is rezonáltam erre az írásra, mert azon a kőbányai parókián játszódik, ahol tizenhárom éven át magam is lelkészkedtem. Az elbeszélés szerint halkán duruzsoló kályha mellett dolgozik a lelkész egy határidős munkán, amikor váratlanul egy ismeretlen férfi csenget be hozzá. „A vak is látja – írja –, hogy egy kóbor művész, aki bővli képeit kínálja 5-10 forintért, minden ízlés és csín nélkül.” A művészet elleni merénylet látványa elnyomja benne a szükség iránti szánalmat, és határozottan közli vele, hogy nem vesz semmit. Az alkalmi árus azért csak kiteregeri neki a glóriás szentek és rebbenő galambok szörnyű giccseit. Szemmel láthatóan húzza az időt, aztán ki is böki: „Legalább hadd melegedjem föl.” „Kérem, tessék” – válaszolja a lelkész, de visszaül íróasztalához, jelezve,

hogy dolga van. Egy idő után aztán felszedelődzködik a fiatalember, akit a lelkész kikísér a kapuig. Itt adjuk át a szót a szerzőnek:

„Kilépett a ködbe. Már húztam is be a kaput utána, amikor elmenő alakja élesen és mélyen a szemembe rajzolódott: görnyedten ment, s félcipős lábán nem volt harisnya.

A szokott mozdulattal fordítottam a zárra a kulcsot, s megindultam fel a lépcsőn.

Jaj, miért is nem fordultam vissza!

Az alakot élesen láttam. Akkor figyeltem fel rá, hogy kalapja sem volt, s csupán kiskabátban didergett.

Akkor már kettesével vettem a lépcsőfokokat. Rohantam a lakásba, feltéptem a szekrényajtót, egyetlen mozdulattal kisöpörtem a harisnyáimat a polcra, felkaptam a legmelegebbet, s futottam le. Döngve csapódott be utánam a kapu.

Futottam, futottam..., őt azonban akkorra már elnyelte a köd. Lihegve és fáradtan álltam meg a sarkon. Az utcai lámpák fénykörében lágyan hulltak az apró hópelyhek.

A szobameleg még gőzölve párált rólam, s az emberek csodálkozva néztek rám, ahogy ott álltam kipirult arccal, zihálva, kuszált hajjal és felsőkabát nélkül, kezemben a harisnyával.

Csak néztek rám, s nem hallották, hogy bennem bongva harangoznak a szavak: mezítelen voltam és nem ruháztatok fel engem...

...Hosszú, leomló haja volt, rövid, fekete szakálla és mélytüdő, szelíd szeme.”

Itt ér véget Koren Emil tárcája. Hogy is mondja mai igénkben János evangélista? *„A világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be. [...] a világ nem ismerte meg őt: saját világába jött, és az övéi nem fogadták be őt.”*

A kortárs Kossuth-díjas író, Szakonyi Károly *Mindenki siet haza* című novellája egy presszóban játszódik szenteste délutánján. A presszós lány már kikapcsolta a kávéfőzőt, a főnök kasszát csinált, amikor váratlanul bejött egy ember. A pincér azt gondolta, hogy az illető gyorsan iszik valamit, aztán siet haza, akár a többiek.

Miután közölték vele, hogy kávé már nem tudnak főzni, a vendég ezt kérdezte csendesen: „Leülhetek?” „Tessék” – mondták neki nem éppen nyájasan, mire ő letelepedett egy asztalnál, a fűtőtest közelében. Vörösbort rendelt. Itt vegye át a szót a narrátor-pincér:

„Öntöttem a vendégnek. Közben jól megnéztem. Két tenyerét a hóna alá dugva melegedett, szemét lehunyta; majd amikor végeztem, felpillantott, mosolyogva nyúlt a pohárért.

– Innának velem?

Én már mentem vissza a pulthoz, amikor ezt kérdezte. Láttam, a lány kapható lett volna rá, de megelőztem:

– Nem, uram, köszönjük.

Mert észrevettem valamit. Észrevettem, mikor a pohárért nyúlt.

– Szerettem volna, ha... – próbálkozott a pasas bátortalanul.

– Nem, uram, nem! – mondtam határozottan.

Intettem a lánynak, hogy jöjjön közelebb. Áthajolt a pulton.

– Nézd, milyen a keze!

A lány a vállam fölött odapillantott.

– Látod?

– Valami történt vele – mondta meglepetten a lány.

– Na ugye!

Megfordultam; arra számítottam, hogy a pasas ismét a hóna alá szorítja a kezét. Tévedtem.

Egyenesen ült, két öklét az asztalon nyugtatta, igaz, így most nem látszott sem a keze feje, sem a tenyere, csak az összezárt ökle.

– Szerettem volna, ha velem isznak – mondta barátságosan. [...] Az a helyzet, hogy nincs hova mennem.

– Nincs? – kérdezte óvatlanul a lány.

– Senkim sincs. Nem tölthetnénk együtt a mai estét?

– Velem ugyan nem – nevetett fel kurtán a lány.

– Úgy értem, hogy valamennyien. Együtt.

– Maga viccel – mondtam ridegen.”

A novella folytatásában aztán – a vendég ártatlan tekintetét látva – a felbőszült pincér így szólt:

„– Örüljön, hogy nem kérdeztem meg, mitől véres a keze!

Nem lepődött meg. Lassan felemelte a kezét, és széttárta a tenyerét.

– Erre gondol?

A tenyere közepén egy mély seb volt.

A lány felsikoltott.

– Nem firtatom, mitől van. Pedig tehetném – mondta a pincér. – A maga fajtájáról sok mindent föltételez az ember. De csak arra kérem, igya meg a borát és távozzon!

A férfi meg se rezzent, felemelte a másik tenyerét is.

– Azon is van egy seb! – kiáltott fel a lány. Hangjában, noha riadt volt, érezni lehetett a sajnálkozást is. A férfi észre is vette, hálás mosollyal bólintott.

A pincér a türelme határán volt, de fékezte magát.

– Nem érdekelnek a sebei. Megmondtam!

– Pedig érdekelhetnék.”

Az elbeszélés további menetében aztán kiderült, hogy a vendég inge is véres, az oldalánál... A pincér előbb a rendőrségre akart telefonálni, majd így szólt:

„– Menjen innen! [...] Távozzon, mert zárunk!

– Csak emlékeztetni szeretném... – próbálkozott utoljára a vendég.

– Ne szeressen semmit!

– A tenyeremen, az oldalamon és a lábfejemen...

Ezen az estén...

– Örüljön, hogy ezen az estén nem akarunk tudni a maga viselt dolgairól! Örüljön, hogy éppen egy ilyen békés estén... Megértette? Máskor nem úszná meg! Alászolgája!”

Végül a pincér így idézte föl a történeteket:

*„A pasas hátrált, végre leengedte a tenyerét.
Kiszámolta az asztalra a pénzt. Csendben vártunk.
Nem akartam erőszakosan kidobni, pedig már ott
tartottam. Hátrált az ajtóig.*

*Álltunk a pultnál, ő meg mindegyre bámult minket
azzal a szelíd, könyörgő tekintetével. Akkor azt
hittem, szólni fog még valamit, mert meg-megrándult
a szája széle. De szó nélkül kiment.”*

Szakonyi Károly novelláját ugyancsak rímeltetni szeretném mai karácsonyi igénkkel. *„A világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be. [...] a világ nem ismerte meg őt: saját világába jött, és az övéi nem fogadták be őt.”* Mindez arra figyelmeztet minket, hogy karácsonykor önvizsgálatot és bűnbánatot kell tartanunk.

Karácsonyi önvizsgálatunk harmadik részeként Visky András kolozsvári költő – ugyancsak bibliai ihletésű – *Örököljétek az országot* című versét olvasom fel. A némileg zavarba ejtő szöveg egy jól ismert példázatra utal, amelyben Jézus az utolsó ítéletkor mint juhokat a birkáktól különválasztja azokat, akik megcselekedték az ő akaratát és azokat, akik nem. Visky András a bibliai példázatot egészen különös kontextusba állítja: egy hazatérő fogoly, egy kissé zavartnak tűnő öregember szájába adja Jézus szavait – mi több, lényeges pontokon meg is változtatja azokat. Ám látni fogjuk, éppen ezért illeszkedik a vers ebbe a sorozatba: *„A világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be. [...] a világ nem ismerte meg őt: saját világába jött, és az övéi nem fogadták be őt.”*

Következzék akkor Visky András verse:

Leemelték a teherautó platójáról, és egy körüti fának
döntötték, hogy meg tudjon állni a saját lábán.

Olyanná lett, mint aki védekezésből
visszaöregedett a saját gyermekkorába.

Kopasz feje, a messze ragyogó roppant koponya
megállásra kényszerítette az arra járókat.

Levette drótkeretes szemüvegét, fölemelte tekintetét,
és ezt mondta a jobb és bal keze felől állóknak:

Nosza, gyertek, Atyámnak áldottai, örököljétek
az országot,

mert éheztem, és ennem adtatok;

szomjúhoztam, és innom adtatok;

jövevény voltam, és befogadtatok engem;

meztelen voltam, és felruháztatok;

beteg voltam, és meglátogattatok;

fogoly voltam, és eljöttetek hozzám.

A jobb és bal keze felől állók így szóltak hozzá:

Ugyan mikor láttuk, hogy éheztél, és mi tápláltunk
volna?

Vagy szomjúhoztál és innod adtunk volna?

És mikor láttuk, hogy jövevény voltál, és befogadtunk
volna?

Vagy meztelen voltál, és felruháztunk volna?

Mikor láttuk, hogy beteg voltál, és meglátogattunk
volna?

Vagy fogoly voltál, és hozzád mentiünk volna?

Akkor így felelt a fába kapaszkodó, rátarti hazatérő:

Ha megcselekedtétek eggyel az én legkisebb atyámfiái
közül, akik egytől egyig a legkisebbeknél is kisebbek
voltak

*azokban a napokban, bizony én velem cselekedtétek meg.
A jobb és bal keze felől állók erre azt mondták:
Nem, azokban a napokban bizony nem cselekedtük meg
egyetlen eggyel sem a te legkisebb atyádfiai közül,
honnan veszed, hazudós, hogy megcselekedtük volna?
Gyertek, én Atyámnak áldottai, örököljétek az országot,
Makacskodott mindhiába a hazatérő.*

A szenvedő ember, akit leemelnek a teherautóról, természetesen Jézust idézi. Érezhető, hogy milyen bánatalmazások érték, hiszen meg sem tud állni a lábán, úgy kell, hogy nekidöntsék egy körúti fának. Ám éppen ez jelzi, hogy ő hazaérkezett. Az övéi közé. A kopasz fej és a „visszaöregedett saját gyerekkorába” félmondat arra utal, hogy a megalázott öregember az újszülöttel, a csecsemő Jézussal is azonos. Ezért van rejtetten karácsonyi tartalma ennek a versnek. Nem véletlen, hogy a költő kétszer is ismétli Lukács születéstörténetének emlékeztető bevezető szavait: „*azokban a napokban*”. Tudjuk továbbá, hogy a gyermeküket váró Mária és József előtt bezáródtak a betlehemi vendégfogadók ajtói. Jézus az övéi közé jött, de az övéi nem fogadták be. Ő azonban nem áll bosszút, nem viszonzza az elutasítást. Ellenkezőleg: mindenkit meghív az ő országába. Ezen a ponton Visky András verse szándékosan eltér a bibliai példázat menetétől. Máté evangéliumában ugyanis az ítélő király tereli kétfelé, jobbra és balra küldi az embereket, itt viszont azok eleve két táborban helyezkednek el. Adottságnak tűnik, hogy vannak jobb- és vannak baloldalt állók. Talán a mai Magyarország székértáboraira is utal ez a momentum. Önmagunkat és egymást ellentmon-

dást nem tűrően egyik vagy másik csoportba soroljuk be. A megdöbbenő az, hogy a versben mind a jobb, mind a bal oldaliak ezt mondják:

„Mikor láttuk, hogy jövevény voltál, és befogadtunk volna?

Vagy meztelen voltál, és felruháztunk volna?

Mikor láttuk, hogy beteg voltál, és meglátogattunk volna?

Vagy fogoly voltál, és hozzád mentünk volna?”

A fába kapaszkodó főszereplő azonban nem akar belenyugodni ebbe az elutasításba, és makacsul mondja nekik, hogy ha egy valakivel is megcselekedték mindezt, azt övele tették meg. A jobb és a bal oldaliak azonban ezt az újabb esélyt is elutasítják, és hazudósnak nevezik őt. Jézus (hiszen, mondom, róla van szó) még ekkor sem tud belenyugodni ebbe a közönybe, és változatlanul hívja őket: *„Jöjjetek, Atyám áldottai, örököljétek az országot.”* (Mt 25,34) Visky András versének utolsó szava hazatérőnek nevezi ezt a világból újra és újra kitaszított Jézust. Mert igaz, hogy a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be, a világ nem ismerte meg őt, az övéi közé jött, és az övéi nem fogadták be őt, ám ő mégsem hagyta, hogy kitaszítsa őt a világ és megtagadják őt az övéi, hanem újra és újra hazatér.

Szeretett testvéreim, minden karácsony erről szól. Jézust nem lehet kitaszítani a világból. Nem lehet őt orwelli módon kiretusálni a történelmi tablóból. Az övéi nem fogadták be, de ő képes megbocsátani nekik, és felkínálja az új életet és üdvösséget. Talán naponkénti ke-

serű tapasztalatunk, hogy a világ távolodik Istentől, de karácsonykor látjuk az ellentétes mozgást: Isten közeledik, mégiscsak közeledik a világhoz. Megismétlem: lehet, hogy a világ távolodik Istentől, de Isten közeledik a világhoz. Az idén száz éve született Weöres Sándor evangélikus költőnek az énekeskönyvünkben is szereplő egy verssora jut erről eszembe: „Légy közelebb hozzám, ahogy csak lehetsz, / Most és mindörökké: imádságom ez.” (*Evangélikus énekeskönyv* 169,3) És a testté lett Igének, Jézusnak ez a közeledése, hozzánk érkezése visszhangzik Luther diadalmas himnuszában is: „Mennyből jövök most hozzátok, / Jó hírt mondok, jer, halljátok...” (*Evangélikus énekeskönyv* 150,1)

Ünneplő gyülekezet! Három történetet mondtam el. Közös bennük az alkalom elszalasztása. A találkozás megghiúsulása. Az ünnep elrontása. A karácsonytalanság. Az „éheztem, és nem adtatok ennem, a szomjaztam, és nem adtatok innom” szívtelensége. A „jövevény voltam, és nem fogadtatok be” idegengyűlölete. A „mezítelen voltam, és nem ruháztatok fel” konzumkereszténysége. A „beteg voltam, börtönben voltam, és nem látogattatok meg” közönye. Emiatt aztán mindhárom esetben elmaradt az érdemi és sorsfordító találkozás. Nem egyszerűen egy zokni nélküli giccsfestővel, egy külön vendéggel a presszóban vagy egy fának támasztott emberi ronccsal – hanem magával az élő Jézussal. Aki anonim módon, álruhásan itt van közöttünk. És aki szenved attól, hogy nem ismeri őt fel a világ, de még az övéi sem fogadják be.

Kedves Testvérek! Ha itt fejezném be ezt a prédikációt, akkor lényegében evangélium nélkül maradnánk.

Ezért még van szavam hozzátok. Nem a sajátom, hanem János evangélistáé. Ő a testté lett Ige elutasításának szomorú ábrázolása után mintegy nagy levegőt vesz, és ezt mondja: *„Akik pedig befogadták, azoknak hatalmat adott arra, hogy Isten gyermekeivé legyenek.”* (Jn 1,12)

Karácsonyi gyülekezet! Ez a mondat színtiszta evangélium. Ha felismerjük Jézust, akkor az ő gyermekei vagyunk. Annyi zűrzavar után egyszer csak helyükre kerülnek a dolgok. Mert ha Jézust igazán befogadjuk, akkor már nem kérdés, hogy az éhezőn, szomjazón, üldözötteken és kizsájtottakon is segítünk. Ezáltal nem a napfényes oldalon járó, dicsőséges egyház, hanem a kereszt formájú egyház tagjai leszünk, és ott találhatjuk meg feladatainkat. János evangéliumának karácsonyi története erről az alázatról szól. Evangélikusként hadd fejezzem be Ferenc pápa egy mondatával: *„Inkább látnék egy zúzódásokkal teli, szenvedő, piszkos egyházat, amely kint van az utcán, mint egy olyat, amelyik egészségtelen, mert be van zárva, és mert makacsul ragaszkodik a saját biztonságához.”*

Ennek a nyitásnak a jegyében kívánok áldott karácsonyt! Ámen.

Krisztusi tágasság

Elhangzott rádiós igehirdetésként 2015. december 25-én a budahegyvidéki evangélikus templomban

„Történt pedig azokban a napokban, hogy Augusztusz császár rendeletet adott ki: írják össze az egész földet. Ez az első összeírás akkor történt, amikor Szíriában Kvirinius volt a helytartó. Elment tehát mindenki a maga városába, hogy összeírják. Felment József is a galileai Názáretből Júdeába, Dávid városába, amelyet Betlehemnek neveznek, mert Dávid házából és nemzetségéből származott, hogy összeírják jegyesével, Máriával együtt, aki áldott állapotban volt. És történt, hogy amíg ott voltak, eljött születésének ideje, és megszülte elsőszülött fiát. Bepólyálta, és a jászolba fektette, mivel a szálláson nem volt számukra hely. Pásztorok tanyáztak azon a vidéken a szabad ég alatt, és őrködtek éjszaka a nyájuk mellett. És

az Úr angyala megjelent nekik, körülragyogta őket az Úr dicsősége, és nagy félelem vett erőt rajtuk. Az angyal pedig ezt mondta nekik: Ne féljetek, mert íme, nagy örömet hirdetek nektek, amely az egész nép öröme lesz: üdvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában. A jel pedig ez lesz számotokra: találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban. És hirtelen mennyei seregek sokasága jelent meg az angyallal, akik dicsérték az Istent, és ezt mondták: Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.” (Lk 2,1–14)

Mindennapjainkban sok kellemetlenséget okoz, ha az a közlés fogad minket: nincs hely! Kedvenc éttermünkben nem találunk szabad asztalt, a vonatra nem kapunk helyjegyet, a repülőre foglalást. Nincs szabad hely a számítógépes merevlemezen.

Persze némi átszervezéssel azért meg lehet oldani ezeket a helyzeteket.

A gyerekek pedig kifejezetten élvezik azt a játékot, amikor zeneszórá körbe kell járni a székeket, és ha a zene hirtelen elhallgat, egy székre le kell zuttyanni. Mivel azonban eggyel több a játékos, mint a szék, valaki hoppon marad, egynek nem jut hely.

Ezekhez képest már egzisztenciálisan érint valakit, ha ágyhiány miatt nem kerül be a kórházba, helyhiányra hivatkozva nem veszik fel az egyetemre, vagy pláne ha leépítés címén elbocsátják a munkahelyéről. Mennyi szenvedést okozhat egy-egy olyan közlés, hogy „nincsen hely”!

Gyakran találkozunk a „megtelt a hajó” kifejezéssel is, többnyire persze átvitt értelemben. A szóösszetétel arra utal, hogy egy közösségbe, országba vagy kontinensre már nem tudnak vagy nem akarnak új embereket befogadni, mert tartani lehet attól, hogy a többség érdeke szenved sérelmet. Ez a helyzet persze azzal jár, hogy némelyek fikarcnyit sem hajlandók feladni kényelmükből, jómódjukból, vélt vagy valós biztonságukból. A javak jobb elosztása, a szolidaritás tényleges megélése vagy valamilyen belső átrendezés helyett könnyebb a „megtelt!” táblát kitenni. Ez a felirat, ez az elutasítás fogadta a mindenórás Máriát és Józsefet Betlehemben. Észszerűnek tűnő magyarázat bőven adódott: nehogy már itt, a mi szép szállásunkon szüljön meg ez a nő! Ki fizeti majd a takarítási díjat? Ki állja a cechet? Ezek idegenek, jöttmentek, kétes alakok. Éppen elég gondunk, bajunk van ezzel a nyomorult népszámlálással meg általában a rómaiakkal. És persze a magunk szerencsétlen vezetőivel, mint például a kiszámíthatatlan és idióta Heródesssel, és akkor még nem beszéltünk a pocsék időjárásról és a dragma rossz árfolyamáról.

Kívül tágasabb! – ezt jelezték az elutasító hangok és az ajtócsapódások.

Így talált Mária és József odakint, az istállóban menedéket, ezért fektették a megszületett Jézust istállóba. Aki ettől kezdve már tudatosan ezt élte át, később ezt örömmel képviselte. Kívül tágasabb! Őt nem lehetett és nem lehet sablonok közé szorítani, kalodába zárni. Ő vallotta a zsoltárossal együtt: *„Tágas térre állítottad lábamat.”* (Zsolt 31,9) Átélté, hogy *„a rókáknak barlangjuk, az égi madaraknak fészükük van, de az Emberfiának nincs hova*

fejét lehajtania" (Mt 8,20). Ám kívül valóban tágasabb. A természet volt a vánkosa, a csillagos ég a takarója. Nem vált a bennfentesek cinkostársává, hanem a tágasság iskolájába járt, és oda hívta övéit is. Ha a hagyományos körülmények között nincsen számára hely, akkor ő a maga radikális igazságával tölti ki a teret.

Nincs hely Jézus számára – a múlt és a jelen gyakori tapasztalata ez. Amikor – még a hetvenes években – lelkes iskolatársaim kopogtattak osztályunk ajtaján: „Szabad-e ide bejönni betlehemmel?“, öntudatos történelemtanárunk hangja felcsattant: „Nem szabad!” Jézusnak a tanterem ajtaján kívül kellett maradnia. Ugyancsak a hetvenes években egy művészeti boltban valakinek egy keresztet akartam venni. Szinte büszkén szólt az eladónő hangja: „Mi nem tartunk klerikus beállítottságú tárgyakat!” Akkor ideológiai okai voltak mindennek, ma talán a „PC”, a politikai korrektség bűvöletében gondolják némelyek a világ sok pontján, hogy az egyháznak nem lehet köze az oktatáshoz, és a szakralitást szigorúan el kell választani a művészettől.

Nincs hely Jézus számára, mert ő a maga ethoszával és radikális szeretetével csak zavaró tényezőnek számít. Eredeti módon ábrázolja ezt a helyzetet a *Jézus Krisztus szupersztár* című rockoperának az a jelenete, amelyben Heródes hívatja Jézust. „Jézus, végre látlak már! Ez minden pénzt megér! / Népünk rólad mifelénk ódákat regél” – mondja a Názáretinek a zsidó bábkirály, majd cinikusan azt kéri, hogy változtassa át neki is borrá a vizet, és lakassa jól háza népét egyetlen kenyérrel. Majd így provokálja: „Menj, ott a swimming pool! / Kis sétát tegyél fenn a víz tetején!” Aztán amikor látja, hogy Jézus nem

kapható ilyen produkciókra, így fakad ki: „Tűnj el, zsidó király, tűnj el! / Tűnj el! Tűnj innét, zsidó király! / Tűnj el az életemből!”

A rockopera pojáca Heródese a show-elemeket kedvelő világi hatalmat jeleníti meg. Azon talán nem is kéne csodálkozni, hogy az ő életében, az ő köreiben nincsen Jézus számára hely. Ám Dosztojevszkij a *Karamazov testvérek* című regényébe ágyazott nagy inkvizítor epizóddal még tovább megy: ő immár azt ábrázolja, hogy az egyház is ki akarja taszítani magából Jézust. A 17. századi Spanyolországban játszódó cselekmény szerint Jézus ismét megjelent, ám a szent inkvizíció mindenképpen máglyára akarja küldeni őt. Jézus a maga tisztaságával veszedelmes ellenség, aki nem veti alá magát az anyaszentegyház tanításának, ezért aztán pusztulnia kell. Az agg bíboros-inkvizítor ezt vágja Jézus szemébe: „Nincs jogod, hogy változtass. Te mindent átruháztál ránk. Miért jöttél hát vissza?” Majd így vall szint arról, hogy Jézus számára nincsen hely a középkori egyházban: „Te azt mondtad, hogy szabaddá teszed az embereket. Ehelyett azonban mi feltétlen engedelmisséget várunk. [...] Visszatérésseddel megrendítetted az emberek hitét abban, amit a te nevedben tettünk. [...] Nem engedhetjük meg, hogy ismét elmenj az emberekhez. Hogy lerombold azt az egyházat, amit mi építettünk fel.” A jelenet végén a nagy inkvizítor azt szeretné, ha Jézus mondana neki valamit, még ha keserűt, iszonyút is. De ő váratlanul, némán odamegy az aggastyánhoz, és csöndesen megcsókolja kilencvenéves, vértelen ajkát. Ez minden válasz. Az öregember megremeg. Megrándul a szája sarka; az ajtóhoz megy,

kinyitja, és azt mondja neki: „Eredj, és többé ne jöjj ide... egyáltalán ne jöjj... soha, soha!” És kiengedi őt „a városnak sötét tereire”.

Önkritikusan meg kell vallanunk, hogy voltak olyan történelmi korok, amikor nemcsak a kívülállók, a pogányok, az istentelenek taszították el maguktól Jézust, de bizony még az egyház is. Azok, akik órá hivatkoztak, ám nevével csúful visszaéltek. Akik látták mások testi-lelki szenvedését, a gyűlöletet, az elnyomást, de nem emelték fel szavukat a törvénytelenések ellen. Bűnbánattal meg kell állapítanunk, hogy sokszor maga az egyház is ezt mondta Jézusnak: Számodra itt nincs hely! Kívül tágasabb!

Kívül tágasabb! – mintha ezt mondaná a jólétében elkényelmesedő és gyávaságból elvilágiasodó európai kereszténység is Jézusnak. Ő pedig ért a szóból, és inkább Afrikában vagy Ázsiában veri fel a sátrát. Elvégre ott tágasabb. Miközben az öreg kontinens balgátag módon számúzi Jézust a maga civilizációjából, távoli földrészek népei körében mindennél erőteljesebben hódít a kereszténység. Akikhez egykor misszionáriusokat küldtünk, azok ma nekünk tanúskodhatnak élő hitükről és odaszánásukról. Néhány hete Namíbiában járhattam egy teológiai konferencián. Vasárnap egy ottani viszonyok között kicsinek számító gyülekezetben vettem részt istentiszteleten. Hetvenhét gyermeket kereszteltünk meg! Nem csoda, hogy ebben a többségében evangélikus lakosságú országban fogjuk megrendezni a Lutheránus Világszövetség 2017-es nagygyűlését, amikor a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára is emlékezünk majd. Afrika szívé-

ben inkább van hely Jézus számára, mint az elkényelmesedett Európában.

Bódás János versével így foglalhatjuk össze a karácsonyi történetnek ezt a jellemzőjét:

*Nem volt hely! S ma sincs! Lelkünk tele van,
száz indulat zsibongó népe lakja,
s Krisztus bolyong, az Isten hontalan!
(Nem akadt hely)*

Ha szívünk, gondolataink, egész életünk élvhajhász örömeikkel vagy éppen borús gondokkal van tele, akkor Jézusnak ott már nem jut hely. Ha a napi robot kényszerre alatt már most teleírtuk jövő évi határidőnaplónkat, akkor a Jézussal való találkozástól zárkózunk el. Ha az életünkéből, hivatásunkból, szerelmünkéből vagy éppen gyászunkból őt eleve kihagyjuk, akkor miként tapasztalnánk meg többet a puszta létnél? Ha valaki bezárja a szívét és a lelkét, akkor nincs többé hely Isten számára. Bezárt szívvel és elmével az ember nem képes befogadni Jézust és az ő üzenetét.

Nyitni kell, szívet, elmét és ajtót egyaránt nyitni kell. Ferenc pápa most hirdette meg az irgalmasság szent évét: ennek jeleként szélesre tárta a Szent Péter-bazilika kapuszárnnyait. Evangélikusként csatlakozunk ehhez a jelképes mozdulathoz. Jól ki kell szellőztetni a templomokat. Ki kell lépnünk onnan, hogy észrevegyük a nyomorult és irgalomra szorult embert. Hogy megtaláljuk, újra megtaláljuk a száműzött Jézust, akinek nemcsak a szálláson nem volt hely, de gyakran az igehirdetésben és az egyházi gyakorlatban sem.

Egy kanadai művész szobra egy padon fekvő hajléktalant ábrázol. Be van bugyolálva, még az arca is rejtve van, csak a lába lóg ki a takaró alól – és a lábán ott látszik a szögek helye... A hajléktalan, kirekesztett Megváltó szobra ez. Aki számára nem volt hely, pedig értünk jött a világba.

Emberi életsorsok, de általában a történelem azt mutatja, hogy Jézust nem lehet örökre kiszorítani. A „nincs hely!” keménysége egyszer csak megszűnik. Ha megtaláljuk Jézust, akkor találhatjuk meg önmagunkat is. Ő azt mondta, hogy elmegy az Atyához, hogy helyet készítsen nekünk. Egy szép énekünkben azt valljuk, hogy „Isten szívéen megpihelve” élhetünk (*Evangélikus énekeskönyv* 366). Pusztá Sándor *Tékozló fiú* című versével együtt mondhatjuk, mai tékozlók:

*a mindenségben kell lenni egy helynek
ahol még emlékeznek rám
apám szíve az*

*mire várok még
haza megyek*

A magyarországi romák körében az 1990-es évek óta himnuszként terjed egy beás népdal, amely így kezdődik: „Zöld az erdő, zöld a hegy is, / A szerencse jön is, megy is.” Az utolsó két sor így hangzik: „Megátkoztál, meg is vertél / Örök csavargóvá tettél.” Mostanában gyakran találkozom azzal, főleg vallásos romák körében, hogy ezt a két sort így éneklik: „Megáldottál, megváltottál, / Országodba befogadtál.”

Betlehem népe elutasította Jézust. Láttuk, a világ, de sokszor még az egyház sem fogadta be őt. A vendégfogadón kívül, az istállóban született – és a városon kívül, a Golgotán halt meg. Születésekor rongyos ruhákba bugyolálták, halála előtt ruháját is letépték róla. Ahogy nagypénteken megfosztották Jézust mindenétől, ugyanúgy fosztja meg magát Isten karácsonykor a menyeyei dicsőségtől. Emberré lett. Megtestesült. Esendővé vált. A világ aztán majd Krisztusnak ezen a testen örjöngi ki magát. Ő azonban megbocsátja a világ bűnét. Így történik meg a megbékélés. Bár mi nem fogadtuk be őt, ő befogad minket.

Kedves Testvérek!

Igehirdetésemet azzal kezdtem, hogy a szent család számára nem volt hely a betlehemi vendégfogadóban. Majd arra hoztam fel irodalmi és a mindennapi életből vett példákat, hogy ez megismétlődik. Jézus gyakran *persona non grata*, nem kívánatos személy. A rockopera Heródese ezt üvöltötte: „takarodj az életemből”, a nagy inkvizítor nem tűrte Jézust az egyházban, gyakran ki-

zárjuk őt az oktatásból, a művészetből, a mindennapokból, sőt talán az ünnepekből, így karácsonyból is.

Isten azonban ezzel a helyzettel is tud mit kezdeni. Neki van „B terve” a világgal, benne velünk is. Mert ő nem tud, nem akar lemondani rólunk. Nem hajlandó lemondani a találkozásról. Mert annyira szeret. Ezért ő közelít hozzánk, ő fogad be minket.

Lehet, hogy a világ távolodik Istentől. De Isten közeledik a világhoz.

Az ember azt mondja: már nincs hely Isten számára. Isten viszont ezt mondja: gyermekem, nálam van hely a számodra. Mindenki elfér.

Így lehet karácsony a tágasság ünnepe.

A széles betlehemi mezőn nem voltak elválasztó falak vagy bereteszelt ajtók. Ott akadálytalanul terjedt az angyalok szózata az éjszakában: *„Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.”* Ámen.

Csak az egyházat, vagy a világot is?

Megjelent az *Evangélikus Élet* 2016. május 15-i számában

Mert úgy szerette Isten az egyházat, hogy egyszülött fiát különleges feladattal küldte a földre. (Jn 3,16–21 alapján)

A vénember

És ezt mondta az ő egyszülött Fiának: Ha valami Nikodémus nevű főember jön hozzád, akkor légy vele nagyon óvatos. Ő a nagytanács tagja, sokféle érdek vezérelheti. Nem csodálkoznék, ha csak titokban merne felkeresni téged. Ő nem a bátorságáról híres. Ahogy ismerlek téged, te még éjjel is hajlandó vagy fogadni, de azért éreztesd vele, hogy enyhén szólva tapintatlan. Meglátod, számárságokat beszél majd, mert nem tud elvontan gondolkodni, nincs metaforikus érzéke. De ez semmi ahhoz képest, hogy ő szíve szerint a körön kívül akar

maradni, nem vállalja a közösséget a tizenkettővel. Tudod, lelkedre kötöttem, hogy őket időben hívd el, és a legfontosabb dolgokat mindig csak velük egyeztesd. Én hozzájuk küldelek, nem ehhez a vénemberhez.

Ezt mondta volna?

A félpogány fehérnép

És ezt is mondta az ő egyszülött Fiának: Óvakodj az asszonyoktól, különösen is Samáriában. Legjobb volna, ha be se tennéd a lábad arra a félpogány területre. Feltéve, de meg nem engedve, hogy ha mégis arra vetődsz, meglátod, nem fogadnak be azok az istentelenek. Ha tanácsadóid ekkor fel akarják égetni az ő falvaikat, akkor ne habozz, és add ki a tűzparancsot, légióim készen állnak majd. Egy valamire nagyon figyelj. Kerülhetsz olyan helyzetbe, hogy szomjas és fáradt vagy, és történetesen egy asszonyt látsz a kútnál. Mondd ekkor hangosan: Távozz tőlem, nőszemély! Veled nem társaloghatok, tőled nem fogadhatok el egy korty vizet sem, hiszen te rossz hírű vagy. Nem véletlen, hogy ilyenkor jársz a kútra, hiszen félsz, hogy még a gyerekek is nyelvüket öltik rád. Ne feledd, nem az ilyen fehérnéphez küldelek.

Ezt mondta volna?

A gyalázatos

És ezt is mondta az ő egyszülött Fiának: Kerülhetsz olyan helyzetbe, hogy egy parázna nőt állítanak a kör közepére, akit házasságtörésen kaptak. Tudod, mi ilyenkor a dolgod. Az ősi törvények szerint meg kell kövezni őt. Ugye, nem fogsz holmi széplélekként meginogni? Szegény teremtés bizony ott fog elpusztulni, de rendnek

kell lenni. A törvényt be kell tartani. Lehet, hogy egyik-másik férfi keze majd megremeg a dobás előtt, mert eszébe jutnak közös élmények – de ez egy másik történet. Mégis, ezerszer inkább hozzájuk küldelek, mint ahhoz a gyalázatoshoz.

Ezt mondta volna?

A hisztérika

És ezt is mondta az ő egyszülött Fiának: Egy harmadik asszony is a közeledbe tolakszik majd. Erre már szavakat is nehéz lesz találni. Időben szólok: az ajtónállókat kijátszva jelenik majd meg egy vacsorán, amin részt veszel. Nem áttall illatszerekkel elhalmozni téged. Könnyeivel öntözi lábadat, kibontott, hosszú hajával törölget majd. De ne rá hallgass, hanem a megbízható Simon farizeusra. Neked ő a szövetségesed a bűn elleni szent háborúban. Hozzá és a hasonló realitásérzékkel megáldott társaihoz küldelek, nem ehhez a hisztérikához.

Ezt mondta volna?

A címeres gazember

És ezt is mondta az ő egyszülött Fiának: Egy dologról nem akartam szót ejteni, de csak kikívánkozok belőlem. Hol is kezdjem? Nos, arról van szó, hogy kerülhetsz olyan helyzetbe, hogy megfeszítenek, de csak egy kicsit. Vagyis hát... Szóval magam sem tudom. De abban biztos lehetsz, hogy te különb vagy a többieknél. Akik melletted nyögnek és sóhajtoznak a kereszten, azok nagyon nagy bűnösök. Címeres gazemberek. Eszedbe ne jusson valami biztatót mondani nekik. Nem akarok tippeket adni,

de arról szó sem lehet, hogy veled lesznek a paradicsomban. Én nem hozzájuk küldelek.

Ezt mondta volna?

Az okostojás

És ezt is mondta az ő egyszülött Fiának: A tanítványok között is lesznek azért furá alakok. Az egyik majd amolyan okostojásként viselkedik, mindig tudni akarja, honnan jössz, hová mész. Amikor aztán a döntő órában elkésik a találkozásról, akkor még ő szab feltételeket. Hogy látni akar, meg tapintani! Hogy méltóztatnál neki és csak neki is megjelenni. Na, felejtsük el az ilyen alakokat is, én nem hozzájuk küldelek, hanem azokhoz, akik kételkedés nélkül hisznek.

Ezt mondta volna?

Nem azért. Hanem.

Úgy szerette Isten az egyházat, hogy azt meg akarta tisztítani a Nikodémusoktól és a rossz hírű nőktől, a kétkedőktől és a bűnösöktől? Ő csak a tisztákhoz küldte egyszülött Fiát? Isten országába előzetes engedélyt kell szerezni? Regisztrálni kell? Oda csak kötelező alkalmassági vizsga után lehet bejutni? Nem, az evangéliumban nem ezt olvassuk. Hanem így szól az ige: *„Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”* És így: *„Isten nem azért küldte el a Fiút a világba, hogy elítélje a világot, hanem, hogy üdvözüljön a világ általa.”*

Krisztus szamarai

Elhangzott a 10. Szélrózsa országos evangélikus ifjúsági találkozón, 2014. július 18-án Soltvadkerten

„Amikor közeledtek Jeruzsálemhez, és Bétfagéba, az Olajfák hegyéhez értek, Jézus előküldte két tanítványát, és ezt mondta nekik: Menjetek az előtetek lévő faluba, és ott mindjárt találtok egy megkötött szamarat a csikójával együtt. Oldjátok el, és vezessétek hozzám! Ha valaki szólna nektek, mondjátok meg, hogy az Úrnak van szüksége rájuk, és azonnal elengedi azokat.” (Mt 21,1–3)

Szeretett testvéreim a Jézus Krisztusban!

Mai istentiszteletünkön – a Magyarországi Evangélikus Egyház és a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet szerződésének keretében – önkéntes munkatársakat fogunk kibocsátani. Isten most is elhív és elküld embereket a szolgálatba.

Kiragadva a virágvasárnapi történet összefüggéséből, ezt a félmondatot szeretném szívetekre helyezni: az Úrnak van szüksége rátok! Rátok, kedves önkéntes testvérek, akiket elhívott az Isten. Rátok, akik különböző területeken, intézményekben vagy irodában, idősek vagy fogyatékosok között, kerekesszékesek között vagy johannita szolgálatban, a rászorulóknak érdekében tevékenykedtek. Az Úrnak van szüksége rátok! De nemcsak az önkéntesekhez és nemcsak a hivatásosokhoz szól az ige, hanem az egész gyülekezetnek. Az Úrnak van szüksége rátok! Milyen összefüggésben használja Jézus ezt az igét? Máté evangélista szerint ő ezt mondja tanítványainak: a szamarat oldjátok el, és ha bárki kérdezi, hogy miért viszitek el, akkor mondjátok, hogy az Úrnak van szüksége erre a számarra.

Kedves testvérek, ha ti szamarak vagytok, akkor engedjétek a hívásnak. Mert remélem, hogy szamarak vagytok. Mint ahogy én magam is voltam olyan számar, hogy a lelkeszi hivatást választottam. Én magam is voltam és vagyok olyan számar, hogy ebben a hivatásban maradok. Úgy gondolom: a legnagyobb tisztesség, hogy az Úrnak szolgálhatunk. Ez történt a számarral is, amelyet aztán eloldottak, és Jézus kérésére odavittek. Ha tudott volna beszélni (mint egy másik számar, Bálám szamara), akkor elmondhatta volna: az Urat vitte a maga hátán! Így mi sem tehetünk kevesebbet, nekünk is az a tisztesség adódik, hogy Jézust vihetjük az emberek közé. Jézust vihetjük az emberek közé szóval és cselekedettel – és a kettő összhangjával. Mert e kettőt soha ne játsszuk ki egymás ellen, mint ahogy az gyakran megtörténik. Bizony, volt egyházunkban egy olyan korszak,

amikor a diakóniai teológia azért volt olyan karakteres, mert el akarta takarni az igazi szolgálatot. Azért beszéltek a diakóniáról, a szolgálatról, mert legtöbbször hiányzott az igazi diakóniai lelkület. De az is rossz, amikor valaki csak cselekszik, úgy érzi, hogy kötelességtudóan el kell végeznie a munkát, és robotol reggeltől estig, de hiányzik mögüle a *kériügm*a, az Isten evangéliuma, hiányzik mögüle a Krisztusról való tanúságtétel. A kettőt ne játsszuk ki egymás ellen, a kettő nincs ellentétben egymással. Hiszen Jézus életében is megfért az, ahogyan ő tanított a hegyen, prédikált, példázatokot mondott, vagy a tenger partján csónakba ülve, talán ilyen gyönyörű szép alkonyati időben, gyönyörű szép történeteket mondott az övéinek, máskor pedig kötényt kötött maga elé, és szolgált. Elvégezte azt a piszkos munkát, ami a rabszolgák feladata volt.

A kettő a mi életünkben sem lehet ellentétben egymással, ne szégyelljük, inkább örüljünk annak, hogy szamarak lehetünk, Krisztus szamarai. Ha pedig valaki elküld téged, akkor örömmel végezd ezt a szolgálatot. Tedd ezt azzal a tudattal, ami itt az evangéliumban elhangzik, hogy az Úrnak van szüksége rád.

Jeremiás is ezt élte át, pedig kézzel-lábbal tiltakozott: Jaj, Istenem, ne küldj engem, fiatal vagyok, nem vagyok a szavak embere, félek ezektől, ott tornyosulnak előttem, mint a falanx! Hogyan tudom én áttörni ezt a falat? És Isten azt mondta neki: Jeremiás, Jeremiás! „*Ne mondd, hogy fiatal vagy, hanem menj, ahova csak küldelek és hirdesd, amit csak parancsolok, ne félj tőlük, én veled vagyok!*” (Jer 1,7) De a másik próféta, Ézsaiás is félt, ő is meggyáult, ő is odakapott a fejéhez, hogy: Jaj, Istenem! El-

vesztem! És mit mond neki az Isten? Ezt: Menj és hirdesd, ha én küldelek! És ő így tudott válaszolni: „*Itt vagyok, engem küldj!*” (Ézs 6,8) Igen, mert hallotta a hívást, és ezért átélhette a küldést. De érvényes ez a diakónusokra is, akiket Isten az Újszövetségben elhívott a maguk szolgálatából, a maguk főállású munkájából, hogy ott legyenek az asztal körüli szolgálatban, ott legyenek az apostolok közötti segítségben, ott legyenek a tanúságtételben. Gondoljunk bele: a hét diakónus között ott volt egyebek mellett Fülöp, aki prédikált Samáriában, az etióp kincstárnokot térítette meg. Vagy ott volt István, az első keresztény vértanú, mert ez arra is utal, kedves testvéreim, hogy az önkéntesség mindig odaadó szolgálat. Aki vállalja, az az egész életét erre az ügyre kell hogy föltegye. Talán ha az Isten így akarja, akkor csak a földi életében, de ha az Isten úgy akarja, akkor az életnek az odaáldozásával is, mindhalálig, a szó szoros értelmében. Ezért halljuk meg ezt a hívást és ezt a küldést. Az Úrnak van szüksége ránk.

Ismerjük sokan John F. Kennedy elnök elhíresült mondatát: „Ne azt kérdezd, hogy mit tehet érted Amerika, hanem azt kérdezd, hogy mit tehetsz te az Egyesült Államokért!” Fordítsuk le ezt a magunk helyzetére: Ne azt kérdezd, hogy mit tesz érted az egyház, hogy hol segít neked – persze jó, ha segít –, ne azt kérdezd, hogy hol tudsz előrejutni, hol tudsz jobban keresni, hol találsz jobb munkát, hol találsz vonzóbb közösséget. De leginkább azt kérdezd meg, hogy te mit tudsz tenni ezért az egyházért, ezért a közösségért, és te mit tudsz tenni Jézusért. Igen, mert az Úrnak, az Úr Jézus Krisztusnak van szüksége rád.

Én nagyon bízom abban, hogy alkalomról alkalomra megerősödhetél ebben a bizonyosságban, hogy az Úrnak van szüksége rád. Talán abban a gyülekezetben, ahol eddig passzív voltál, fogyasztó voltál, jó esetben megtetted azt a szívességet, hogy elmentél az istentiszteletre. Elmentél az ifibe, mert annyira rágta már a lelkész a füledet. Vagy talán elvégeztél valami szolgálatot, amit kértek tőled. De talán most megerősödtél abban a bizonyosságban, hogy az Úrnak van szüksége rád, és az eddiginél sokkal nagyobb eltökéltséggel, elkötelezettséggel, odaszánással végzed a szolgálatot a gyülekezetben vagy rászorulóknak között, a társadalom perifériájára szorítottak között. Mert nagyon sokan vannak hajléktalanok, kerekesszékesek, a társadalom söpredékének tartott cigányok, megalázottak. Magányos, idős emberek, akik nem merik vagy nem tudják elhagyni otthonukat. Kórházban levők, megbélyegzettek, akiknek senki nem szólt még Jézus szeretetéről, akiknek senki még nem hasogatta fel a fát, hogy legyen mivel fűteni. Akik mellé még senki nem kuporodott oda, hogy végre emberi szóval szólítsa meg őket. Nos, igen sokan vannak ők. Nagyon remélem, hogy ebben az elszánásban megerősödtél, és hogy most is meghallod ezt a hívást, hogy az Úrnak van szüksége rád. Lehet, hogy ez számárság, de az evangéliumban ez a számárság mindig a legdicsőbb szolgálat.

Azzal a képpel fejezem be, amelyet talán sokan ismertek, egy ókori (2–3. századi) falfirka. Rómában találták, ma úgy mondanánk, graffiti, amely Jézust ábrázolja a keresztre feszítve. Ezen a falfirkán a keresztre feszített Jézusnak nem emberfeje, hanem számárfeje

van. Valószínűleg egy büszke római katona, egy pogány firkálta ezt a rajzot a keresztényről, alá is van írva: Alexamenosz imádja az Istenét. Azt sugallja ez a rajz:

szamár az, akit keresztre feszítettek, szamár az, aki egy szabadságot hirdető társadalomban vállalja ezt a megáláztatást, és szamarak az ő követői. Testvéreim, hogyha ők, az első keresztények nem szégyellték ezt a szamárságot, akkor mi se szégyelljük! Hogyha ők az üldöztetés korában is Jézus tanítványai tudtak maradni, akkor mi egy szabad társadalomban, ahol boldogan és fölszabadultan élhetünk, hogyne vállalnánk a szolgálatot! Önmagunkból odaadni minél többet. Hogyne vállalnánk a szamárságot azért, mert tudjuk, hogy az Úrnak van szüksége ránk! Ámen.

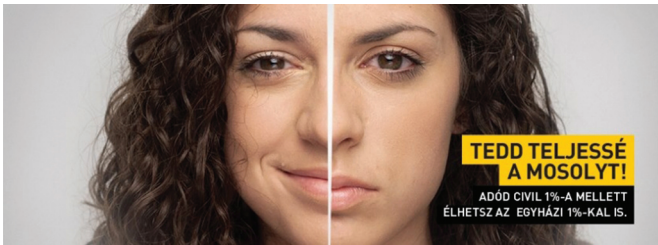
Tedd teljessé a mosolyt!

Elhangzott az 1%-os kampányhoz kapcsolódó ételosztást megelőző istentiszteleten, 2013. március 20-án a szarvasi Ótemplomban

„Jézus pedig tanítványaira nézett, és így szólt: »Boldogok vagytok, ti szegények, mert tiétek az Isten országa. Boldogok vagytok, akik most éheztek, mert majd megelégtettek. Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok.«” (Lk 6,20–21)

„Tedd teljessé a mosolyt!” – olvashatjuk ezen a plakáton, amely néhány hete számos felületen, egyházi és világi kiadványokban, interneten, honlapokon is látható. Bizonyára diakóniai vagy oktatási intézményekben is ki van tűzve ez a plakát, és íme, most megjelenik a szarvasi Ótemplomban is. Tedd teljessé a mosolyt! Evangélikus egyházunk az úgynevezett egyszázalékos kampány idei mondatául választotta ezt. Abból a felismerésből is fakadt mindez, hogy nagyon kevesen élnek aze-

tősséggel, hogy adójuk egy százalékát valamely egyház javára ajánlják föl, jöllehet a másik, úgynevezett civil egy százalékról több mint kétszer annyian rendelkeznek. Szerintünk mindkettőre szükség van, a kettő megfér egymás mellett. Mint ahogy az egészséges ember sem csak a fél arcával mosolyog.

Ne értse félre senki: mindezt nem egyszerűen pénzügyítő akciónak tekintjük. A „Tedd teljessé a mosolyt!” szlogen segítségével egyházunkat szeretnénk bemutatni. Az evangélikusság reménység szerint azt a képet tudja magáról mutatni, hogy mosolygó egyház. Talán fel tudja vidítani a komor embereket is.

Tedd teljessé a mosolyt! Ugye milyen zavaró így ez a plakát? Többen már böngészik is ezeket a furcsa, grimaszos arcokat, amikor a két fél arc látszólag nincs összhangban, mert az egyik fél mosolyog, a másik nem. Egy furcsa, kényszerű vigyor, egy eltorzult arcvo-nás, ami ilyenkor megnyilvánul.

Ezzel szemben vagy ehhez képest, az ilyen – sokszor bizarr, gyötrődő, grimaszos – arcokhoz képest nekünk mosolyt lehet hímezni az emberek arcára. Azt gondolom, hogy Jézus mosolygó ember volt. Mert aki Isten országá-ról beszél, aki az üdvösséget, az örömhírt, a jó hírt hozza

a földre, az nem teheti ezt összeszorított ajakkal, szikrázó szemmel, villámló tekintettel, hanem ezt mosolyogva kellett hogy tegye.

És azt gondolom, hogy Jézus környezetében is mosolygó emberek voltak. Mosolygott a gyermek, akit az ölébe vett és megáldott. Mosolygott az asszony, aki letehetette a bűne terhét, és meghallotta Jézustól azt az üdvözítő mondatot, hogy *„Én sem ítélek el téged, menj el, és mostantól fogva többet ne vétkezz!”* (Jn 8,11) Ez az asszony, akinek addig eltorzult arca volt, attól kezdve mosolyogni tudott, Jézus teljessé tette a mosolyt az ő arcán. És mosolyogtak azok, akik a farizeusok összevont szemöldökével szemben átélték Isten gyermekeinek szabadságát, a Jézushoz tartozás örömét. Mosolyogtak azon, hogy ők megszabadított emberek. Úgy, ahogy a 126. zsoltárban is olvassuk: *„Mikor jóra fordította Sion sorsát az Úr, olyanok voltunk, mint az álmodók. Akkor megtelt a szánk nevetéssel, és örömkialtás volt nyelvünkön.”* (Zsolt 126,1–2) Bárcsak nekünk is megtelne a szánk nevetéssel, teljessé lenne a mosoly az arcunkon, és ezt a nevetést, ezt a mosolyt, ezt a derűt tudnánk képviselni egy komor, mosolytalan és zord világban!

Mert Jézus tudja, hogy a világ sokszor ilyen. Jézus tudja, hogy a világban ott vannak a szegények és az üldözöttek. Ezért a Hegyi beszédben – vagy ahogy Lukácsnál találjuk, a Mezei beszédben – ezt is mondja: *„Boldogok vagytok, szegények, mert tiétek az Isten országa. Boldogok vagytok, akik most éheztek, mert majd megelégtettek.”* (Lk 6,20–21) Feltűnhet, hogy Lukács a Máté evangéliumának spiritualizáló tendenciájával szemben nem lelki éhségről

beszél, hanem valóságos éhségről. Nem metaforikusan mondja, hogy valaki szomjazik az igazságra, hanem tudja, hogy vannak valóban fizikailag szomjazó emberek, ahogyan kórházban, diakóniai otthonokban, árvaházakban vagy a sivatagban nyomorúságos körülmények között bőségesen vannak cserepes ajkú, szenvedő emberek. Gondoljunk ebben az órában is azokra a testvéreinkre, akik küzdenek a gyógyulásért, és akiket Isten kegyelmébe kell helyeznünk! Ha most ők jelennek meg lelki szemeink előtt, akkor bizony nem könnyű mosolyognunk. Ám hiszem, hogy ha itt lennének közöttünk, akkor ők is erre a mosolyra kérnének minket, hogy tegyük teljessé a mosolyt. Ők is azt szeretnék, hogy folytassuk a szarvasi evangélikusok immár hagyományos ételosztását a szegények és rászorulóik között.

Ezért ezen a délutánon, ahogy majd kilépünk a templomkapun, úgy is teljessé szeretnénk tenni a mosolyt, hogy megosztjuk ételünket egymással. Szeretnénk tanúságot tenni arról, hogy nemcsak a szavak egyháza vagyunk, hanem a cselekvő szereteté is.

Északkelet-Magyarországon, Csarodán, egy református templom falán meghökkentő freskók láthatók. A szenteket egészen különleges módon, református templomban különösen is szokatlanul ábrázolja: mosolygva. Ők az úgynevezett mosolygó szentek.

Bárcsak mi is ilyen szentek tudnánk lenni! Nem glóriás szentek az erkölcsi tökéletesség értelmében, hanem úgy, ahogy azt a Biblia eredetileg érti: az Istenhez tartozás örömeiben. Mi Isten szent népe vagyunk, akár püspök, akár lelkész, akár esperes, akár gyülekezeti tag,

akár egyházi intézmény dolgozója, akár egyházi iskola diákja – mi szentek vagyunk. Legyünk mosolygó szentek, és tegyük teljessé a mosolyt!

Az egyik legismertebb mosolygó szent Néri Szent Fülöp. Ha máshonnan nem, a *Legyetek jók, ha tudtok* című filmből ismerhetjük őt. Nos, Néri Szent Fülöpről jegyez-

ték fel, hogy ő azt mondta: „Könnyebb vidám embereket vezetni a lélek útján, mint szomorúakat!” És ő, aki halálát megjövendölte, mégpedig mosolyogva, társa kérdésére, hogy nem fél-e a haláltól, derűsen így fogalmazott: „Isten jó, és ő bizonytalán egy kis elnézéssel lesz az ő ostoba és haszontalan Fülöpe iránt.” Isten jó, ő elnézéssel van az ő ostoba és haszontalan gyermekei, püspökei, esperesei, lelkészei, gyülekezeti tagjai iránt. Ezért legyünk mi is mosolygó szentek, mosolygó egyház, mosolygó gyülekezet, és tudjunk mosolyt hímezni az emberek arcára!

Az imént énekeltük a 455-ös ének 3. versét:

*E földön annyi a könny
És annyi itt a seb,
Mi volna boldogítóbb,
Mi volna édesebb:
Mint a könnyet szárítani,
Habár egy cseppet is,
Mint a sebet kötözni,
Habár csak egyet is.*

Itt, a szarvasi ótemplomi gyülekezetben számos jelét adjuk annak, mennyire fontos a diakónia, a szeretetszolgálat, a könny felszárítása, a seb bekötözése, a test és a lélek gyógyítása. Egész egyházunkban fontos a szeretetszolgálat, a diakónia, hogy a könnyet fölszárítsuk, hogy az emberek arcára mosolyt tudjunk hímezni.

Weöres Sándor rövid versével fejezem be: „Isten rajtad: végtelen könny, Isten benned: végtelen mosoly.”
(*Egysoros vers*)

Azt kívánom, hogy ennek a mosolygó Istennek legyünk a mosolygó tanítványai. Legyünk olyan egyház, amelyről talán ezt mondják: Isten mosolya ebben a világban.

Emberi méltóság és istenképűség

Megjelent az *Evangélikus Élet* 2015. december 20–27-i számában

„Legyenek láthatóvá tetteid szolgáláidon, és méltóságod fiaikon!” (Zsolt 90,16)

A felvételt Balázs Attila, az MTI fotóriportere Nyíregyházán készítette a hatvankét éves Antal Barnabás Józsefről. Egy szemmel láthatóan hajléktalan ember karácsonyeste fehér inget vesz fel. Éppen nyakkendőjét köti. Kartonpapírok közt él, matracon és ócska paplanok között ül, de az ünnepre készül. Amely az övé is. Ez a kép számomra karácsony lényegét sugározza. „Az Ige testté lett, és itt élt közöttünk.” (Jn 1,14) Itt, ezen a földön, ahol Betlehemben bezárultak a vendégfogadók kapui, ezért Józsefnek és Máriának egy istállóba kellett mennie. Ezen a földön élt, ahol a földi hatalmat képviselő Heródes elől menekülni kellett az újszülöttel. Ezen a földön, ahol a leprásnak kolomppal a nyakában kellett járnia,

hogyan elkerülhessék őt az emberek; ahol a bűnösnek kiáltott asszonyt meg akarták kövezni; ahol a gyermekeket el akarták zavarni annak közeléből, aki pedig áldással jött hozzájuk. Pál apostol azt mondja Jézusról, hogy ő „gazdag létére szegénnyé lett értetek, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjatok” (2Kor 8,9).

Hónapok óta ott van asztalunkon ez a fénykép, nem tudok szabadulni tőle. A távirati irodától annyit sikerült megtudnom, hogy Antal Barnabás József szabónak tanult, de pincérként is dolgozott. Élete akkor siklott ki, amikor huszonöt éves fia motorbalesetben meghalt. Feleségével megromlott a viszonya, alkoholista lett. Egy ideig szenvedélybetegek intézményében élt, majd az utcára került. Nyíregyháza belvárosában, üzletek és bérházak közötti részen húzta meg magát. Egyszer elment misére, ahol meggyónt és áldozott. Ismerősei szerint haldoklóként ment oda, és szinte egészségesen tért vissza. No nem az otthonába, hanem a kartonpapírok és ócska matracok közé. De úgy viselkedik, mint egy

szabad ember. A katolikus Caritastól kapott legszebb ruháját veszi fel, hogy abban menjen az éjféli misére. Ahol ezek szerint nemcsak úri dámák és érdekvezérelt urak vannak.

Szerettem volna megismerni Antal Barnabás Józsefet, próbáltam felkutatni őt. Nyíregyházán többen tudtak róla, az evangélikus egyház Oltalom hajléktalanellátóján is nyilvántartásba vették őt. Tavaly karácsonykor még sokan látták őt. Mára azonban eltűnt. Nem tudom, mi lett vele. Talán újra kicsúszott a lába alól a talaj. De az is lehet, hogy éppen ellenkezőleg: sikerült visszakapaszkodnia, és társat talált, saját otthona lett, munkát is talált.

Amíg nem találom meg Antal Barnabás Józsefet, addig marad nekem ez a fotó 2014 karácsonyáról. A kép azt üzeni, hogy minden embernek méltósága van. Ezzel összefüggésben eszembe jut az egyik zsoltár költői kérdése: *„Micsoda a halandó, hogy törödsz vele, és az emberfia, hogy gondod van rá?”* (Zsolt 8,5), amelyre egy másik így válaszol: *„Legyenek láthatóvá tetteid szolgálidon, és méltóságod fiaikon!”* (Zsolt 90,16)

Ez az ember is Isten képmása. Ő is várja az ünnepet. Ha módja van rá, tiszta inget ölt. Még arra is figyel, hogy nyakkendője jól legyen megkötve. Közösségbe szeretne menni. Ha már neki nem lehet otthona, az Isten házába vágyik.

Kérem az olvasót, karácsonykor járjon nyitott szemmel! Hátha felbukkan ez a férfi valamelyik istentiszteleten. Vagy szembejön velünk az utcán. Együtt utazunk a villamoson. Ne küldjük el őt és sorstársait, ne is húzódjunk el tőlük! Inkább vegyük észre az ő emberi méltóságukat és istenképűségüket!

IV. MÉLYSÉGEKBEN

Éjféli istentisztelet

Elhangzott diakóniai konferencián, 2014. május 21-én Révfülöpön

„Éjféltájban Pál és Szilász imádkozott, és énekkel magasztalta az Istent, a foglyok pedig hallgatták őket. Ekkor hirtelen nagy földrengés támadt, úgyhogy megrendültek a börtön alapjai, hirtelen kinyílt minden ajtó, és mindegyikükről lehulltak a bilincsek. Amikor a börtönőr felriadt álmából, és meglátta, hogy nyitva vannak a börtönajtók, kivoonta a kardját, és végezni akart magával, mert azt hitte, hogy megszöktek a foglyok. Pál azonban hangosan rákiáltott: Ne tégy kárt magadban, mert valamennyien itt vagyunk! Ekkor az világosságot kért, berohant, és remegve borult Pál és Szilász elé; majd kivezette őket, és ezt kérdezte: Uraim, mit kell cselekednem, hogy üdvözüljek? Ők pedig így válaszoltak: Higgy az Úr Jézusban, és üdvözülsz mind te, mind a te házad népe. Ekkor

hirdették az Isten igéjét neki és mindazoknak, akik a házában voltak. Ő pedig magához fogadta őket az éjszakának még abban az órájában, kimosta sebeiket, és azonnal megkeresztelkedett egész háza népével együtt. Azután házába vitte őket, asztalt terített nekik, és örvendezett, hogy egész háza népével együtt hisz az Istenben.”
(ApCsel 16,25–34)

A történet elején egy éjszakai istentiszteletbe kapcsolódunk be. Rendkívüli ez az alkalom. Nem különleges hangulatú éjféli mise valamely székesegyházban, ahova elegáns dámák és jól öltözött, polgári kényelmet sugárzó urak mennek, hanem egy börtönben tartott istentisztelet. A gyülekezet mindössze két emberből áll, mindketten rabok. Egyikük Pál, másikuk a munkatársa, Szilász. A helyszín pedig Filippi: az a város, ahová nagy reménységgel, az evangélium terjesztése érdekében érkeztek. Kezdetben még a városkapun kívül tanítottak, és az Úr egy Lídia nevű bíboráros asszony szívét nyitotta meg elsőként. Később aztán úgy tűnt, hogy befellegzett az ígéretesen indult filippi misszióknak. Az apostolok olyat tettek ugyanis, amivel összeütközésbe kerültek meghatározó helyi érdekcsoportokkal. Pál kiűzte a gonosz lelket egy szolgálóleányból, aki jövendőmondó képességével addig nagy hasznot hajtott gazdáinak. A veszteség érzékenyen érintette a vallásipari vállalkozók érdekeit, akiknek verőemberei a főtérre hurcolták Pált és Szilászt. Letépték ruháikat, és megbotozták őket. Vádként természetesen nem az hangzott el ellenük, hogy a feketegazdaság egy prosperáló ágazatát szüntették meg, hanem alsá-

gos módon azt kiabálták, hogy zsidóként felforgatják ezt az ősi római várost, és olyan szokásokat hirdetnek, amiket nekik nem szabad átvenniük. Pál és Szilász talán még örülhetett annak, hogy egy pogrom keretében nem végeztek velük, hanem börtönbe vetették őket.

Itt történt, hogy éjfél tájban imádkoztak és énekeltek. A naponkénti istentisztelet alighanem rendszeres volt náluk: ha folyóparton érte őket az imádság órája, akkor ott magasztalták az Istent, ha börtönben, akkor pedig ott. Sehol sem mondtak le a könyörgésről és a hálaadásról, még a tömlöcben sem. Úgy tettek, mint József Egyiptomban, aki a sötétség házában dicsérte az Urat, és hangosan dicsérte Istent. Itt is hangos dicséretről kellett hogy szó legyen, hiszen imádságukat hallották a fogolytársak is.

Vagy egy másik ószövetségi eset nyomán azt mondhatjuk, hogy ők úgy tettek, mint Dániel Babilóniában, aki idegenben, deportáltként is hű maradt az ő Istenéhez. A próféta ott ezt mondta: *„Ki tud minket szabadítani az izzó tüzes kemencéből. De ha nem tenné is, [...] nem hódolunk az aranyszobor előtt...”* (Dán 3,17–18)

Pál és Szilász rendszeresen, éjfélkor imádkozott. Talán úgy, mint a szerzetesek, amikor elérkezik a hora, az imádság órája. Ha eljön az idő, akkor bizony istentiszteletet kell tartani, legyenek még oly rendkívüliek vagy látszólag alkalmatlanok is a külső körülmények. Erre adott példát keresztapám, Józsa Márton, amikor Kárpátalján szolgált. Amikor a Munkácsra bevonuló orosz katonák lefogták őt, akkor ő szombat este kitaratóan ezt mondta nekik: *„Nekem holnap prédikálnom kell!”* Hogy is inti Pál Timóteust? *„Hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan az idő...”* (2Tim 4,2)

Alkalmatlan idők pedig gyakran lehetnek. Ugyancsak Kárpátalján történt, hogy református lelkészek levelet írtak Sztálin generalisszimuszának, hogy térjen meg. Természetesen börtönbe kerültek. Amikor aztán egyikükkel, a később püspökként szolgáló Gulácsy Lajossal beszéltem, ő derűsen mondta, hogy teológiai szemináriumot végeztek a Gulágon is. Ugyanebben az időben, 1949 karácsonyán a félreállított Ordass Lajos a vele raboskodó katolikus papoknak a szegedi Csillag börtönben mondott prédikációjában úgy fogalmazott: „Most talán hitelesebben prédikálunk, mint amikor még szabadok voltunk...” Munkatársa és barátja, Keken András Deák téri lelkész pedig 1950 nagypéntekén *Magamnak prédikálok* című versében így írt: „Az értem szenvedő / Krisztus vére alatt / Nagypéntek ünnepén / Boldog voltam s szabad!” Ezt a sajátos belső szabadságot élte át a börtönben Csiha Kálmán, későbbi erdélyi püspök is. Immár idős lelkészként egy televíziós portréfilmben felidézte, hogy a magánzárkában nemcsak áhítatokat tartott magának, hanem képzeletében végiglátogatta gyülekezeti tagjait is, és nekik gondolatban házi áhítatokat tartott. „Annyi dolgom volt, alig értem utol magam” – mondta derűsen.

Azt hiszem, ezek az emberek a sajátos filippi börtönistentiszteletből is erőt tudtak meríteni.

Pál és Szilász éjfél tájban is az Istent magasztalta. Még egy történetet elmondok ennek kapcsán. 1949-ben evangélizációt tartottak Fóton. Édesapám is részt vett a szervezésben, és társával kis János-evangéliumokat terjesztettek az utcán. Hamarosan a rendőrségen kötöttek ki. Kiderült, hogy a hatóságoknak nem is annyira a füzetke tartalmával volt gondja, hanem annak származási

helyével. A hátuljára ugyanis apró betűkkel oda volt írva: „Printed in the USA”. Az őrszobán kellett tölteniük az éjszakát. Édesapám még évtizedek elmúltával is csillogó szemmel mondta, hogy Pálhoz és Szilászhoz hasonlóan égnek emelt kézzel imádkoztak és énekeltek. Boldogok voltak, hogy Krisztus ügyéért börtönt kell szenvedniük. Másnap reggel aztán hazaengedték őket, sőt még a traktátusaikat is magukkal viheték. Mielőtt azonban kiléptek volna a rendőrség ajtaján, a parancsnok így szólt hozzájuk: „Fiúk, egy példányt hagyjanak itt! Az asszonynak adnék belőle, ő szeret ilyen dolgokat olvasgatni...”

Pál és Szilász imádságára mintha isteni válasz érkezett volna: nagy földrengés támadt a városban. Ennek következtében leestek bilincseik és megnyíltak a börtönajtók. Ezzel pedig megnyílt előttük a csodálatos szabadulás útja. Ők azonban nem éltek ezzel a lehetőséggel. Ezáltal az elbeszélés nem is egy ilyen csodálatos szabadulással végződik. Sok mindennek kell még történnie az igazi, végső csúcspontig, amely egy másik szabadulás lesz!

Amikor a börtönőr látta, hogy a földrengés következtében tárva-nyitva vannak a börtönajtók, haladéktalanul végezni akart magával. A római jog ugyanis előírja: neki azt a büntetést kell kapnia, ami a szökött fogolynak járna. Ezen a ponton fogoly és börtönőr szerepet cserél: menekülhetne a rab, és halálra készül az őr. Nem mindig az a szabad ember, aki kívül van, és nem mindig az a rab, akire rázárták az ajtót!

Pálék nem szöktek meg – és a börtönőrnek sem kellett meghalnia! Ne tégy kárt magadban! – kiáltja Pál, amikor észleli, hogy az őr kivont kardjával végezni akar magával.

Bizonyos helyeken az ókorban szinte kultusza volt az öngyilkosságnak. Némely dekadens irányzat máig ezt próbálja sugallni. Ám a kiáltás ma is hallható: ne tégy kárt magadban! Érvényes ez az öngyilkosságra, de általában az embernek az önmaga elleni agresszió (önmarcangolás, önvád, önkínzás) helyzetében is. Ha valaki nem becsüli meg az egészségét. Vagy el akarja vetetni magzatát. Vagy bármilyen önsorsrontó szándékot fogalmaz meg. Mindez persze korántsem csak testiekre vonatkozik, hanem lelkiekre is. Ahogy Jézus mondja: *„Mit használ ugyanis az embernek, ha az egész világot megnyeri, de élete veszendőbe megy?”* (Mk 8,36)

A börtönőr erre ezt kérdezte Páltól és Szilásztól: *„Uraim, mit kell cselekednem, hogy üdvözüljek?”* A görög szövegben szereplő *szózdó* ige elsősorban szabadulást jelent, ezért a mondatot így is lehetne fordítani: mit cselekedjek, hogy megszabaduljak? A büszke római rájött ugyanis, hogy ő a fogoly! Szabad emberként is ő volt a megkötözött! Érdekes az is, ahogy ő a mondatot indítja: *„Uraim...”* Görögül *kürioi*. A válasz egyértelmű: *„Higgy az Úr Jézusban!”* Itt nincsenek urak. Csakis egy *küriosz* létezik. Nem mi vagyunk az urak, hanem ő! Mi csak eszközök vagyunk!

A börtönőr kérdése arra irányult továbbá, hogy mit kell cselekednie. Pál erre ezt mondta: *„Higgy az Úr Jézusban!”* Vagyis a hangsúly nem a cselekedeteken, hanem a hiten van.

Minket, mindnyájunkat szólít meg ez az ige. Meg akarsz szabadulni? Rádöbentél arra, hogy megkötözöttként éltél eddig? Valaminek a foglya vagy? Ez a felismerés szabadította meg a börtönőrt, és így lehetünk mi is szaba-

dok. Ő elfogadja Jézust: az mindennél nagyobb és csodálatosabb szabadulás. Ebben a szabadságban lehet nekünk is részünk.

Még ezzel sincs vége a történetnek. A börtönőr ki-mosta a sebeiket. A büszke római a korábban még megvetett zsidók sebeit mossa. A börtönőr mint irgalmas samaritánus!

Ezután a filippi börtönőr magával vitte Pált és Szilászt az otthonába. Ott megkeresztelkedett egész háza népével együtt. Ezt a helyzetet csak egy elcsépett közhellyel tudom jellemezni: Isten útjai kifürkészhetetlenek! Azután házába vitte őket, asztalt terített nekik, és örvendezett, hogy egész háza népével együtt hisz az Istenben.

Hajnalodott. Az asztal körül bizonyára ének is felcsendült. Megszabadított emberek hálaéneke.

Hogy is kezdődött ez a történet? Éjfélkor két fogoly énekelt. És mi a vége? Hajnalban már három szabad ember énekel! Délre talán tízen, estére húszan vannak. És egyre többen.

Mi is bekapcsolódhatunk ebbe a kórusba.

Könyörgés szabadításért

Elhangzott a bajor testvérkapcsolati konzultáción, 2013. szeptember 9-én São Paolóban

„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!” (Zsolt 25,17)

Tanácskozásunk témája az erőszak. Egyének és közösségek sokszor átélik azt a helyzetet, amelyet a zsoltáros megfogalmaz: *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

Újra és újra olvasunk olyan esetekről, hogy kislányokat elrabolnak, és akár évekig fogva tartanak. Miközben a szülők reménye egyre fogy, hogy szerettüket életben visszakapják, gonosz emberek akár évekig bezárva tartják és szexuálisan folyamatosan kihasználják a gyermeket. Közben a szomszédok mit sem sejtene az arról, hogy a lakásban micsoda dráma zajlik. *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

Néhány évvel ezelőtt televíziós interjút készítettem a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet egy munkatársával – egy evangélikus lelkész nő férjével –, akit társával együtt Csecsenföldön raboltak el és tartottak fogva hosszú hónapokon keresztül. Egyikük ujját levágták, hogy ezzel kényszerítsenek ki váltságdíjat. Heteken keresztül egy föld alatti üregben éltek, ahol nem tudtak felegyenesedni, és mozogni is alig voltak képesek. Ott, a bunkerban, miközben szeretteikre gondoltak, talán ilyen fohász tört ki belőlük: *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

Egy sötét éjjelen egy kisteherautó közeledik Budapesthez az autópályán Románia felől. A sofőr már régóta dörmögést hall hátulról, de Ausztriáig nem akar megállni. Az egyezség ugyanis arról szól, hogy a csomagterben rejtőző iraki és afgán férfiakat Bécsig szállítja. Azoknak azonban elfogyott a levegőjük, többen meg is fulladtak. Néhány félholt ember kétségbeesetten adta a vészjelzést: *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

Amszterdam piros lámpás negyedének egyik utcáját nem hivatalosan a kelet-magyarországi városról, Nyíregyházáról nevezték el. Itt ugyanis tömegesen dolgoznak olyan prostituáltak, akik az országnak e legszegényebb régiójából származnak. Legtöbbjüket – köztük sok romát – a könnyű pénzkereset lehetőségével csábítják Nyugat-Európába. Sokan közülük még kiskorúak. Itt aztán gyakran elveszik papírjaikat, és arra kényszerítik őket, hogy pénzért árulják testüket. Nyelvtudás és egyéb lehetőségek híján nem tudnak az otthoniakkal kapcsolatba

lépni, így még suttogva sem mondhatják: *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

Ma is van a világnak számos olyan országa, ahol keresztény hite miatt kerül valaki börtönbe. Észak-Koreában a Biblia birtoklása és terjesztése miatt ül magánzárkában egy fiatalasszony. Szudánban vagy Irakban a kivégzés árnya lebeg egy misszionárius, illetve egy pap fölött. Szomáliában azért került börtönbe egy sokgyerekes családapa, mert elhagyta az iszlámot, és keresztény hitre tért. A világ számos pontján fogalmazódik meg a segélykiáltás: *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

És mindez nemcsak egyénekre, de közösségekre is érvényes. Nemcsak egy gyermeknek vagy felnőttnek, nőnek vagy férfinak a szíve szoronghat, hanem egy nemzeté is. Ahol diktátorok uralkodnak a lelkeken és taposásák lábbal a vélemény- és sajtószabadságot. Ahol paramilitáris csapatok lepik el a falvakat, és követelnek úgynevezett védelmi pénzt az ott élőkötől. Ahol a korrupció fojtja meg a gazdaságot. Hogyan enyhíthető e közösségek szívének szorongása?

Ma is vannak fallal körülvetett települések. A Közel-Keleten a palesztin menekülttáborok, Kelet-Európában a roma települések körül. Latin-Amerika számos városában a gazdagok és a szegények közötti világot választják el jelképes és valóságos kerítések. Szorult helyzetemből szabadíts ki! – mondják a szegények oldalán. Hasonló szabadulásért, a jólétbe záró falak leomlásáért kellene a gazdagoknak könyörögniük. Nekik ki tanítja meg ezt fohászt? *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

Számosan jöttünk olyan országokból, amelyeknek lakói történelmük során sokat küzdöttek a megszabadulásért. Ahogy a zsidó nép a pusztai vándorlás során, más nemzetek a maguk küzdelmei közepette keresték az ígéret földjét, a szabadság világát. Mi, közép-kelet-európaiak tudjuk, mit jelentett a zsidóság üldözése, majd az a bizonyos negyvenéves pusztai vándorlás, amikor át kellett kelni a „Vörös-tengeren”... Egyaránt emlékszünk a körülzárt gettókra, a vasfüggönyre és a berlini falra. Ezekre jelképesen sokan írták fel a mondatot: *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”* Ma a vasfüggöny helyén talán „pénzfüggöny” húzódik, amelyen – a gazdasági különbségek miatt – ugyanolyan nehéz az átjárás.

Végül vessünk egy pillantást egyházainkra, nézzük meg önmagunkat! Nem beszélhetne-e Luther ma is az egyház babiloni fogságáról? Nem mutathatna-e rá a reformátor ma is az egyház túlzott szervezeti jellegére? Nem mondaná-e ki rólunk is, hogy nem élünk helyesen a szentségekkel, és foglyul ejtettük az evangéliumot? Nem zártuk-e be magát Jézust templomainkba, jól megfogalmazott teológiai tézisekbe? Miközben büszkék vagyunk arra, hogy felvilágosult és modern emberként részt veszünk a közéletben, beülünk a tévéstúdiókba, megszólalunk a politika és kultúra ügyeiben, nem kötöttük-e gúzsba magát Jézust? Ha nagyhangú állásfoglalásaink után végre elhallgatunk, halljuk-e a Názáreti szavát, aki így könyörög: *„Enyhítsd szívem szorongását, szorult helyzetemből szabadíts ki!”*

Jól ismerjük azt a közeget, amelyben élünk, és fontos, hogy tapasztalatainkat kicseréljük. Ismerhetjük viszont

azt a Jézust is, aki képes széttörni az adott kereteket. Jó, ha az ővele kapcsolatos megtapasztalásainkról is beszélgetünk itt. Mert ő a maga radikalizmusával nem tűri, hogy emberek és népek egymástól elzárva éljenek. Ő valóban enyhítheti szívünk szorongását, és kiszabadíthat szorult helyzetünkből. Ő egykor megérintette a leprást, átlépett minden határt, amely a samáriai asszony és mások között húzódott. Ő gyógyulást és életújulást kínált. Evangéliumot hirdetett a szegényeknek, szabadulást a foglyoknak és megkínzottaknak, a vakoknak pedig szemük megnyílását.

Engedjük, hogy Jézus meghirdesse az Úr kegyelmének esztendejét, és közben szabadon szóljon és hasson egyházainkban és személyes életünkben! Rajta az Úr Lelke van. Ezzel a Lélekkel tehetünk igazán hitelesen azért is, hogy kevesebb legyen a szabadságától megfosztott gyermek, a kisbuszokban szállított menekült, a testét áruba bocsátó asszony vagy a hite miatt üldözött ember és a szabadságától és önállóságától megfosztott nép a világban.

A tékozló fiúk

Elhangzott 2013. május 22-én Nyíregyházán,
a büntetés-végrehajtási intézetben

„Azután így folytatta: Egy embernek volt két fia. A fiatalabb ezt mondta az apjának: Atyám, add ki nekem a vagyon rám eső részét! Ő pedig megosztotta közöttük a vagyont. Néhány nap múlva a fiatalabb fiú összeszedett mindent, elköltözött egy távoli vidékre, és ott eltékozolta a vagyonát, mert kicsapongó életet élt. Miután elköltötte mindenét, nagy éhínség támadt azon a vidéken, úgyhogy nélkülözni kezdett. Ekkor elment, és elszegődött annak a vidéknek egyik polgárához, aki kiküldte őt a földjeire disznókat legeltetni. Ő pedig szívesen jóllakott volna akár azzal az eleséggel is, amit a disznók ettek, de senki sem adott neki. Ekkor magába szállt, és ezt mondta: Az én apámnak

hány bérese bővelkedik kenyérben, én pedig itt éhen halok! Útra kelek, elmegyek apámhoz, és azt mondom neki: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Nem vagyok többé méltó arra, hogy fiadnak nevezzenek, tégy engem olyaná, mint béreseid közül egy. És útra kelve el is ment az apjához. Még távol volt, amikor apja meglátta őt, megszánta, elébe futott, nyakába borult, és megcsókolta őt. A fiú ekkor így szólt hozzá: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened, és nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezzenek. Az apa viszont ezt mondta szolgálóinak: Hozzátok ki hamar a legszebb ruhát, és adjátok rá, húzzatok gyűrűt az ujjára és sarut a lábára! Hozzátok a hízott borjút, és vágjátok le! Együnk, és vigadjunk, mert ez az én fiam meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott. És vigadozni kezdtek. Az idősebb fiú pedig a mezőn volt, és amikor hazajövet közeledett a házhoz, hallotta a zenét és a táncot. Előhívott egy szolgálót, és megtudakolta tőle, hogy mi történt. A szolgáló így felelt: A testvéred jött meg, és apád levágatta a hízott borjút, mivel egészségben visszakarta őt. Ekkor az megharagudott, és nem akart bemenni. De az apja kijött, és kérlette őt. Ő azonban ezt mondta az apjának: Látod, hány esztendeje szolgállok neked, soha nem szegtem meg parancsodat, de te sohasem adtál nekem még egy kecskegidát sem, hogy mulathassak barátaimmal. Amikor pedig megjött ez a te fiad, aki parázna nőkkel tékozta el vagyionodat, levágattad neki a hízott borjút.

Ő azonban ezt mondta neki: Fiam, te mindig velem vagy, és mindenem a tied. Vigadnod és örülnöd kellene, hogy ez a te testvéred meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott.” (Lk 15,11–32)

Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Színházba hívlak titeket. Ebben a börtönkápolnában egy négyfelvonásos drámát szeretnék megjeleníteni, amelynek ez a címe: *A tékozló fiúk*. Legjobb lenne itt, a börtönkápolnában mindjárt el is játszani ezt a darabot. Ehhez azonban hosszas közös próbák kellenének, meg díszletek és jelmezek. Így jobb híján csak elmondom nektek ennek a darabnak a vázlatát. Hátha színre lehet egyszer vinni. Szereplői ti lehettek. És mi. Fogvartartottak és börtönőrök, mi mindnyájan. Lehet, hogy egyik-másik jelenet kapcsán azt mondjátok: hiszen ezt magam is átéltem! Mintha az én történetem volna ez.

A darab ezzel a mondattal kezdődik: *„Egy embernek volt két fia...”* Sokáig azonban csak az egyik fiú tartózkodik a színpadon, a másikról már-már el is feledkezünk. De a negyedik felvonásban majd ő is szerepelni fog. A színházi életben azt szokták mondani, hogy ha egy revolver van a színpadon, akkor az a darab végéig biztosan elsül. Szóval a végén majd felbukkan a másik fiú is. De most figyeljünk arra, akit úgy szoktunk nevezni, hogy tékozló fiú.

Az első felvonás az *Elszakadás* címet viseli. A fiúnak elege van. Világgá akar menni. Ki akarja próbálni magát. Ehhez persze pénzre van szüksége, így ezt mondja az apjának: *„Add ki nekem a vagyon rám eső részét.”* Persze

biztosan nem ilyen ünnepélyesen hangzott el. Talán csak így: Ide a lóvét! Mindez azért is nagyon durva, mert a korabeli törvények szerint egy fiú csak az apa halála után kaphatta meg az örökségét. Így ő gyakorlatilag ezt mondta: Fater, mikor dobod már föl a talpadat? Mikor fújod már el a gyertyát? Ezzel a hozzáállással nyilván magára haragította az egész családot. Az, hogy elment egy távoli vidékre, nem valami romantikus döntés volt, hanem kényszerűség: otthon már nem lehetett maradása.

A második felvonás a válságot mutatja be. A srác szórta a pénzt. Haverok, buli, Fanta... Aztán amikor elfogyott a zsé, akkor mindenki faképnél hagyta. Egy-maga maradt. Disznópásztor lett belőle. Úgy olvastam, hogy senki sem adott neki semmit. Ez egyrészt azt jelenti, hogy még a moslékból sem ehetett, másrészt azt, hogy lejmolni próbált, de tök sikertelenül. Meg kell még említeni, hogy a zsidó vallásban a disznó tisztátalan állat. Vagyis ez a fiú testileg, lelkileg mocskban volt. Ekkor kezdi végiggondolni az életét. Milyen is volt otthon? De hiszen ott az utolsó csóró szolgának is jobb volt, mint most neki?! Nagy gáz, de ő inkább hazaindul. Hátha visszafogadja az örege. Meg is fogalmaz magában egy jó kis szöveget: *„Vétkeztem az ég ellen és teellened, nem vagyok méltó, hogy fiadnak nevezzenek, tégy engem olyanná, mint béreseid közül egy.”* Mintha azt mondaná: Ezt bebuktam. Rohadt éhes vagyok. Hetek óta nem mosdottam. Adj valami melót.

Itt kezdődik a harmadik felvonás, a hazatérés. A fiú arra számít, hogy otthon majd könyörögnie kell. Talán valahogy kidumálja magát. De benne van a pakliban, hogy az öreg kidobja őt. Így szédeleg hazafelé – és

mintha az apját látná. Nem, ez mégsem lehet ő! Hiszen fut őfelé! Egy jó módú fazonhoz nem illett az ilyen. A hosszú tógájában, amit akkor hordtak a gazdagok, orra is esne. A szolgák már azt hiszik, megbolondult az öreg. Pipaszár lábait szaporán szedi, hogy mielőbb találkozzon a fiával. És megcsókolja! Sarut húz a lábára, vagyis nem kell mezítláb járnia, mint a szolgáknak. Szakadt göncei helyett szép ruhát ad neki. Ujjára gyűrűt húz, ami az öröklési jog jele. És kiadja a parancsot: vágják le a hízott borjút. Nemcsak egy tyúkocskát, hanem a hízott borjút, mint egy esküvőn. Egy bazi nagy lagzi készül... Ezen a ponton kis szünetet tartok az elbeszélésben, és felolvasom mindennek egy verses feldolgozását. Görgey Gábor írta, a címe: *A tékozló fiú hazatérése*.

*Ez az én szerelmetes fiam,
akiben gyönyörködöm,
milyen remek, jólsikerült gyerek ez,
milyen fess, milyen szellemes,
hallottátok, mit mondott tegnap?
ennyi aranyköpés naponta, hihetetlen!
ha kéri, csak adjátok oda neki,
ha mondja, csináljátok meg neki,
nem is tudom, hogyan lehet valaki
ennyire tökéletes,
fejben számol és győz minden tornaversenyen,
nézzétek ezt a kisportolt alakot,
nem csoda, hogy a lányok egytől egyig,
kár, hogy ezen a vidéken nincs tél
és nem műkorcsolyázhat, világbajnok lehetne,
mondhatom, anyukám, remekbeszabtuk ezt a gyereket –*

A csömör egyik megszentelt pillanatában
elszökött a szülői házból,
tetvekkal hált, árokban aludt,
meghempergett a lelki sárban,
koldult vagy lopott, ahogy kedve szottyant,
ha nagyon megéhezett
gyorsan megölt egy gazdag öregasszonyt,
de amikor egyszer félig agyonverték
egy csehóban,
elhatározta, titokban visszatér
a szülői házba,
felvételét kéri a szolgák közé,
hogy ismeretlenül,
de tisztességben élhessen otthon,
úgy elváltozott, hogy senki sem tudja majd, ki ő,
az lesz csak a boldogság, dolgozni otthon,
levesbe kenyeret mártogatni,
este fáradtan aludni térni
az alagsorban –
Hazatért, felvették lóvakarónak.
Egy napon az apja, szerető apja
szeme megakadt a csontsovány lóvakarón,
addig nézte áthatóan,
míg előtte állt az ő fia,
zokogva ölelte át a roncsot,
behurcolta a házba,
megfürdette, felöltöztette,
és nyomban koktélpártit rendezett,
bemutatta a megtért fiút,
aki remekül kiállta a próbát,
aki a sárban és nyomorban is remek volt,

*aki egyáltalán és mindenestül
velejéig remek –
s a vendégek csobogó tapsa közben
a remek fiú motyog magában
„Látod, te marha, kezdődik minden előlről”*

Pedig egy jó fürdés, majd egy ilyen koktélparti nem is lehetett olyan rossz...

Visszatérve az eredeti drámához: az apa mindent oda akart adni. Mert ő igazán visszavárta a fiát. Ahogyan titeket is visszavár édesanyátok, asszonyotok, gyereketek. És otthon lenni nagyon jó. Újra a saját ágyban aludni. Az apa ezt kínálja fel.

És máris a negyedik felvonásnál tartunk. Most bukkan fel a másik fiú. Persze ennek az apának két fia volt. Az a bizonyos revolver a díszletek között. Nos, ez a tesa épp a melóból jön haza. Az szerepel a szövegben, hogy zenét és táncot hall. Ez már a csúrdöngölő. A fickó elképed. Mi van itt? – kérdezi a szolgától. Megjött a testvéred – mondja az. De az apa már jön is kifelé. Mert szeretné, ha mindketten ott lennének a buliban. Ám a srácnál itt elszakad a cérna. A pofám leszakad! – kezdi nagy hangon. Hány éve melózok neked, de soha semmit nem adtál! Most meg, ahogy megjön a testvérem, neki mindent odaadsz! A Biblia szerint azt mondja, hogy parázna nőekkel tékozolta el a vagyont – magyarul elkurvázta a lóvét, amit otthonról vitt el. Azért itt érdemes megállni egy pillanatra: a történetben erről nem volt szó. Csak az, hogy elfogyott a pénze. Lehet, hogy elkártyázta, itt a piros, hol a piroson vagy félkarú rablón bukta el. Ez a nagyobb testvér, aki stréberségből

otthon maradt, most lehazudja a csillagot az égről, csak hogy ártson az öccsének. Nyilván ismertek ilyen arckokat is.

Ám az apát nem lehet becsapni. Ő tudja, hogy mit tesz. Visszavárja a bűnösnek kikiáltott fiát, de még a pedál-medálról sem mond le. Szeretné, ha újra együtt lenne a család. Őt nem lehet félrevezetni. Ő azt mondja: nagyon vártalak. Jó, hogy visszajöttél. Most már mindig együtt leszünk. Kegyetlenül sokáig tartott, de érdemes volt várni. Az én fiam vagy. Én meg mindig az apád maradok.

Kedves Testvéreim! Aki így szeret, azt imádságban meg is szólíthatjuk: *„Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy...”*

Mélységből kiáltó szó

Elhangzott a Szent Borbála-napi bányász-isten-tiszteleten, 2012. december 4-én Budapesten, a Gellért-hegyi sziklakápolnában

„A mélységből kiáltok hozzád, Uram! Uram, halld meg szavamat, füled legyen figyelmes könyörgő szavamra! Ha a bűnöket számon tartod, Uram, Uram, ki marad meg akkor? De nálad van a bocsánat, ezért félnek téged. Várom az Urat, várja a lelkem, és bízom ígéretében. Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt, mint az örök a reggelt. Bízzál, Izráel, az Úrban, mert az Úrnál van a kegyelem, és gazdag ő, meg tud váltani. Meg is váltja Izráelt minden bűnéből.” (Zsolt 130)

Két éve Chilében történt, hogy harminchárom bányász rekedt a föld alatt. Több mint két hónapon át éltek egy 622 méter mélyen fekvő üregben, míg aztán egyenként felszínre nem hozták őket.

Jó néhány éve pedig Magyarországon szorítottunk öt napon át Szilágyi Zsolt bűvárért, akinek nyoma veszett egy cseppkőbarlangban. A hírműsorokban megszólaltak bűvárok, orvosok, családtagok és a mentőcsoport tagjai. Sok mindent láttunk és hallottunk – de természetesen mindig csak fentről, a barlang bejáratától. Gondolataink azonban újra meg újra a mélybe szálltak: mi lehet a sorsa annak a fiatalembernek, akinek elszakadt a mentőkötele, aki egy talpalatnyi helyen tudta csak megvetni lábát, szüntelenül kiszolgáltatva annak a veszélynek, hogy nem bírja tovább ébren, és belezuhan a zavaros vízbe? Hogyan is lehet ezt a helyzetet szavakkal kifejezni? Ugyanígy lélegzet-visszafojtva figyelte a világ, ahogy a hatóságok és a mentőalakulatok a mélységben rekedt bányászokkal tartották a kapcsolatot, számukra élelmet, vizet és biztató szót juttatva.

Ezekbe a helyzetekbe talán csak a 130. zsoltár segítségével tudjuk némiképp beleélni magunkat: *„A mélységből kiáltok hozzád, Uram. Uram, halld meg szavam, füled legyen figyelmes könyörgő szavamra.”*

A mélybe zuhant ember sokszor megpróbál önerőből felkapaszkodni. Tíz körmét a függőleges falba vágja, egyik ingatag követ markolássza a másik után, aztán elgyengül, elfogy az oxigén, és máris alámerül. A másik véglét az, hogy ilyen helyzetben teljesen elhagyja magát, rezignáltnan, végzetként fogadja el sorsát.

A zsoltár – és a chilei bányászok, valamint a magyar bűvár példája is – egy harmadik megoldást kínál. Tud várni: *„Lelkem várja az Urat, jobban, mint az örök a reggelt...”* Ez a várakozás azonban nem tétlenség, mert közben kiáltoz. A mélységből – *de profundis* – kiált. Onnan lentről

csak felfelé lehet tekinteni, csak felfelé száll a hang. A héber nyelvben – amelyen a zsoltárok is íródtak – ugyanaz a szó kiáltást és imádkozást egyaránt jelent. Nem tudom, Szilágyi Zsolt és a bányászok imádkoztak-e szorult helyzetükben. Ám azt tudván tudom, hogy nagyon sokan imádkoztak értük! Az észak-magyarországi esetben nem kellett messze mennem, csak lakásunk gyerekszobájáig, ahol a hétéves Blanka és az ötéves Marci estéről estére imádkozott „a bűvárért a mélyben”. Felhozatala után a fiatalember elmondta, milyen sokat jelentett neki az a tény, hogy egy idő után már hallotta társai hangját, s eljutott füléhez a sziklafúrás robaja is.

Már az is segítséget jelenthet, ha kiáltásunkra-
imádságunkra ilyen zörejek formájában kapunk választ. Az igazi támaszt azonban akkor érezhette, amikor rá is talált egy társa, és tíz órán keresztül mellette ült, nem hagyta magára. Erről egy ifjúsági ének egy sora jut eszembe: „Telepedj mellém, Istenem...”

A megtalálást követően még iszonyú munka várt a mentőalakulatra. Nemzetközi robbantóbrigád érkezett, szép példajaként a határokon átívelő összefogásra. Egy orvos-bűvár is előkerült végre. Valahonnan a zavaros vizet tisztító vegyszert is szereztek. A környező falvak népe forró teával és étellel látta el a munkásokat. Megható összefogás, igazi csapatmunka volt! Csak itt-ott hangzott fel hamis hang a kórusban. Volt, aki megkérdezte, érdemes-e, szabad-e egyetlen ember megmentéséért ennyit áldozni? A választ a Talmudban is meglegyük: „Aki egyetlen emberi életet megment, az a világmindenségét menti meg.” Isten is így keresi az elveszettet. Jónás, az engedetlen próféta visszahozatalára egy egész

óceaánt mozgat meg. A pásztor kilencvenkilenc juhot hátrahagy egyetlen elveszettért. Isten számára soha nem a „mibe kerül?” fontos, hanem az életmentés. Az ember megmentéséért a legnagyobb árat adta: egyszerűlt Fia életét! Egyetlen ember megmentéséért Isten ma is sziklákat tör át, új vájatoskat fúr, és ami még több: csodálatos összhangot teremt emberek között.

Egy bűvár kitartása és egy mentőosztag hősiessége hitet erősítő lehet. Mert mindannyiunkkal megtörténhet, hogy egyszer elszakad a biztosítókötél. Messze kerülünk a társaktól. Igen mélyre jutunk. Körülöttünk a jég hideg víz nagyon zavaros. 622 méter mélyen szinte tapintható a sötétség. Fogódzót alig találunk. Hajszálon múlik, hogy kimerülten a halált jelentő mélységbe zuhanunk-e. Végtelen türelemre és bajtársiasságra volt szükség ahhoz, hogy az alkalmi kapszulában egyenként minden bányász a felszínre jusson.

Ezek a történetek – és a zsoltár szavai – azt sugallják, hogy minden helyzetből lehet felfelé kiáltani. Felfelé mindig megvan a menekülés útja. A bűvárnak tudnia kellett, hogy ő soha nem talál ki a barlangból – de társai rátalálhatnak. A bányászoknak bízniuk kellett a felszínen tartózkodókban.

Rátaláltak az eltévedt bűvárra. Hatvankilenc nap után felszínre hozták minden mélyben rekedt bányászt. Ezek a mondatok számomra nem egyszerűen az újsághírt, hanem a jó hírt jelentik. Más szóval az evangéliumot. Hiszem, hogy Isten is meghallja a mélységből kiáltók szavát.

Ítélet alatt vagyunk

Elhangzott az utóyai tragédia utáni emlékező istentiszteleten, 2011. július 31-én Budapesten, a Bécsi kapu téri templomban

„De most így szól az Úr, a te teremtőd, Jákób, a te formálód, Izráel: Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy! Ha vízen kelsz át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok nem sodornak el. Ha tűzben jársz, nem perzselőd meg, a láng nem éget meg téged. Mert én, az Úr vagyok a te Istened, Izráel Szentje, a te szabadítód! Kárpótlásul adom érted Egyiptomot, Etiópiát és Szebát adom helyetted. Mivel drágának tartalak és becsesnek, és mivel szeretlek, embereket adok helyetted, életedért cserébe nemzeteket. Ne félj, mert én veled vagyok! Napkeletről visszahozom gyermekeidet, és napnyugatról öszszegyűjtelek. Ezt mondom északnak: Add ide! – és délnek: Ne tartsd fogva! Hozd ide fiaimat a

messzeségből, leányaimat a föld széléről, mindenkit, akit rólam neveztek el, akit dicsőségemre teremtettem, formáltam és alkottam.” (Ézs 43,1–7)

„A sokaságnak tehát, amely kiment hozzá, hogy megkeresztelkedjék, ezt mondta: Ti viperafajzatok! Ki figyelmeztetett titeket, hogy meneküljete az eljövendő harag elől? Teremjete hát megtéréshez méltó gyümölcsöket, és ne kezdjete azt mondogatni magatokban: A mi atyánk Ábrahám! Mert mondom nektek, hogy Isten ezekből a kövekből is tud fiakat támasztani Ábrahámnak. A fejsze pedig már a fák gyökerén van: ezért minden fa, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágatik és tűzre vettetik. A sokaság pedig megkérdezte tőle: Akkor hát mit tegyünk? János így válaszolt nekik: Akinek két ruhája van, adjon annak, akinek nincs, és akinek van ennivalója, hasonlóan cselekedjék! Vámszedők is mentek hozzá, hogy keresztelje meg őket. Ezek szintén megkérdezték tőle: Mester, mit tegyünk? Nekik ezt mondta: Semmivel se hajtsatok be többet a megszabottnál! Megkérdezték tőle a katonák is: Mi pedig mit tegyünk? Nekik ezt felelte: Senkit ne bántalmazzatok, senkit meg ne zsaroljatok, hanem elégedjete meg a zsoldotokkal!” (Lk 3,7–14)

Múlt vasárnap az oslói székesegyházban sorra hangoztak el az áldozatok nevei. Többségében fiatal fiúk és lányok. Általában jellegzetes északi hangzású nevek, de távoli vidékekről származó nevek is, jelezve azt, hogy milyen befogadó is egy sokszínű társadalom. Nevek, amelyek

a mi számunkra itt, Magyarországon talán ismeretlenül csengenek, ám amelyek egy családi kis ország közösségében oly sok embernek különlegesen sokat jelentettek. Nevek, amelyeket eddig becézgetve ejtettek ki szülők és suttogva a szerelmesek; nevek, amelyek korábban megjelentek egyetemi értesítőkből, útlevelekből és a Facebookon; nevek, amelyek jelezték, hogy a tragédia és a gyász nem számokban, tömegében mérhető, hanem egyenként, név szerint és személyesen.

Mai igénkben is nevekről, néven szólításról van szó. Itt nem egyik ember ejti ki a másik nevét, hanem az élő Isten szava hangzik: „...neveden szólítottalak, enyém vagy.” Ezt a félmondatot megelőzően pedig így biztat: „Ne félj, mert megváltottalak...” A korunkban is megtapasztalható bűnnel szembe tehát a megváltás bizonyosságát helyezhetjük. Hihetünk továbbá abban, hogy nem a pusztító, diabolikus hatalmak uralma alatt élünk, hanem Isteni vagyunk. Őhöz tartozunk, ő fogja kezünket.

De ott van bennünk a lázadás: igazat mond ez az íge? A szép prófécia ugyanis ezzel az ígérettel folytatódik: „Ha tűzben jársz, nem perzselődés meg, a láng nem ég meg” – de akkor miért lehettek áldozatok a kormányzati negyedben okozott robbantás következtében? Továbbá ilyen szép megfogalmazással találkozunk: „Ha vízen kelsz át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok nem sodornak el” – de akkor miért kellett a vízből élettelen tetemeteket is felszínre hozni, olyan emberek testét, akiket értelmetlenül gyilkolt le egy örült merénylő?

Valós kérdések ezek. Olyan helyen vagyunk együtt – Isten házában –, ahol jogunk van kérdéseket feltenni, akár eget ostromló lázadó módjára. Maga Jézus adott

erre példát, aki a szenvedése mélypontján nem rendelkezett kész válasszal, hanem kérdezni tudott, kérdezni mert. Nem kevesebbet, mint azt, hogy *„én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?”* (Mt 27,46)

Ahogy Jézus sem tudta rögtön a választ, nekünk sem ajánlatos azonnal túl könnyű, akár vallásos válasszokkal mindent lekerekíteni. Mert a dolgok fájdalmasan érdesek. Keresztelő Jánosnak, ennek az ugyancsak érdes hangú, ítéletet hirdető, zord prófétának lenne igaza – az ő szavát is hallottuk a mai evangéliumban –, amikor ő arra hív fel, hogy meneküljete az eljövendő harag elől? Amikor azzal fenyeget, hogy a fejsze pedig már a fák gyökerén van?

Igen, bizonyos, hogy ítélet előtt, sőt még inkább ítélet alatt állunk. Megítéltetik terméketlenségünk, keményszívűségünk és hitetlenségünk.

Megítéltetik az egyes ember, aki nem tud eléggé szeretni. Gyümölcstermés helyett terméketlenség jellemzi őt, ezért a közlő ítélet réme fenyegeti, amit elkerülni nem lehet. Mint ahogy Ámós prófétánál olvassuk: *„Olyan lesz, mint mikor valaki az orozlán elől fut, és medve támad rá, bejut a házba, kezével a falnak támaszkodik, és megmarja egy kígyó.”* (Ám 5,19)

Egy-egy ilyen tragédia esetén szembesülünk azzal, milyen véges is az emberi élet. Azt mondják, hogy egy családias, kis országban, mint amilyen Norvégia, szinte mindenkinek az ismeretségi körében van valaki, aki érintett a tragédiában. Főleg a fiatalok számára megrendítő, hogy ilyen hirtelen vége szakadhat mindennek. Tinédzser fiamtól tudom, nálunk is milyen sok fiatal döntött úgy, hogy a Facebook-profilképén az együttérzés

jeleként elhelyezi a norvég zászlót. Szeretném, ha tudnátok, nagyon sokan szeretnek titeket, éreznek együtt veletek és imádkoznak értetek ebben az országban is.

Az újszövetségi igék és a mögöttünk levő tragédia összefüggésében azt kell mondanunk, hogy megítéltetik az egyház is. Akik Keresztelő Jánoshoz odamentek, azok azt gondolták, hogy ők a kiválasztottak, akiknek nincs szükségük megtérésre. Rossz úton jár az az egyház, amelyik nem az Istennel való személyes közösséget hirdeti meg, hanem csak a látványos szertartásokkal és a külsőségekkel törődik. Önvizsgálatot kell tartanunk, hogy nem adunk-e helyet szélsőségeseknek, akár csak összekacsintva velük. Borzalmas internetes feljegyzéseiben az oslói merénylő is egy olyan egyházzól ír, amely csupán kulturális és szociális közösség, nem pedig a Jézus Krisztusban hívők közössége. Egyházként felelünk kell arra a kérdésre, hogy nem teszünk-e túl sok engedelményt a korszellem javára, okot adva arra, hogy csupán egy immanens, történelmi képződményt lássa-

nak bennünk. Ha valamikor, akkor éppen egy-egy ilyen tragédia esetén mutathatjuk meg, hogy mi valami mást is tudunk mondani, mint politikusok, szociológusok vagy újságírók. Nem hivalkodva, hanem szerényen, de egyértelműen szólnunk kell arról a Jézusról, aki békét és kiengesztelődést hoz, aki kompromisszum nélkül elítélte a bűnt, de kész volt életét is adni a bűnösökért. Aki a bűnös megtérését akarta, és így imádkozott ellenségeiért: *„Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!”* (Lk 23,34)

Megítéltetik a társadalom. Nagyon vékony lett a határvonal a virtuális és a valóságos világ között, és talán emiatt is van, hogy valaki úgy gyilkol le embereket, mintha egy számítógépes játékban tenné azt. Az is döbbenetes, hogy a szabad piacon könnyen be lehet szerezni nagy mennyiségű robbanóanyagot, és abból aztán a pusztító bomba házilag összeszerelhető, akár egy elemes bútor. A szüntelen fenyegetettségnek ebben a helyzetében még inkább érvényes Keresztelő János szava: *„Térjetekek meg...”* Ott, a Jordán folyó partján aztán visszakérdeznak az emberek: *„Mit tegyünk hát?”* Meglepő választ ad Keresztelő János. Akik talán rítust, külsőségeket, ünnepet kerestek, azokat visszaküldi a hétköznapi világba, de azzal, hogy ki-kik ossza meg a javait másokkal. Akinek két ruhája van, adjon annak, akinek nincs. Vagyis a felebaráti szeretet cselekedeteit várja el. Ez tehát a megtérés következménye: az irgalmasság gyakorlása egy irgalmatlan világban is. Egymást hordozó, az idegent továbbra is befogadni képes, a megbékélt sokféleséget képviselő társadalom kell hogy maradjunk, amely a türelem, az összefogás és a szeretet erejé-

vel tudja visszaszorítani a rosszat. Néhány éve motivációját tekintve hasonló tragédiák sora történt nálunk is: alattomos emberek – ugyancsak egy őrült ideológia jegyében – védtelen embereket, romákat gyilkoltak le sorozatban. Egyházunk akkor is felemelte a szavát, és az egyik budapesti templomban akkor is emlékező istentiszteletet tartottunk.

Szeretett testvéreim! Az újszövetségi ige arról szól tehát, hogy ítélet alatt van az egyes ember, az egyház és a társadalom. De semmiképpen sem egy elmeháborodott kezében van az ítélet. Aki azt magához próbálja ragadni, az nem kevesebbet tesz, mint hogy letaszítja Istent a trónjáról. Nem önjelölt ítéletvégrehajtók kezében van a világ. Mivel pedig Isten kezében van az ítélet, bízhatunk abban is, hogy ő azt – Jézus Krisztus érdeméért – kegyelemre tudja fordítani.

Ezért mai istentiszteletünk a békességnek és a szeretetnek erről a reményéről kell hogy szóljon. Ahogy egy héttel ezelőtt fogalmazott valaki Oslóban: Ha egyetlen ember gyűlölete ekkora pusztítást tud okozni, akkor mire lehet képes sokak szeretete?

Az elveszített életeket semmi sem pótolja. Őket az irgalmas Isten szeretetébe kell átengednünk, aki ezt mondja: *„Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy.”* És az ézsaiási ige folytatásában mond olyat is, ami ebben az órában az örökkévalóság távlatai között jelenthet vigasztalást: *„Napkeletről visszahozom gyermekeidet, és napnyugatról összegyűjtelek; hozd ide fiaimat a messzeségből, leányaimat a föld széléről.”* Ámen.

Szendrói meditáció

Elhangzott a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet árvízi összefogás utáni hálaadó istentiszteletén, 2010. október 27-én a szendrői református templomban

*„...csend lett a mennyben mintegy fél óráig. [...] és jégeső támadt, és tűz vérrel keverve, és lehullott a földre: megégett a föld harmada, és megégett a zöld fű is mind. [...] és valami tűzzel égő nagy hegy zuhant a tengerbe, és a tenger harmada vérré lett: elpusztult a tenger teremtményeinek harmada, amiben csak élet volt [...] és az égből egy nagy égő csillag hullott le, mint egy lámpás, és ráesett a folyók harmadára és a vizek forrásaira.”
(Jel 8,1.7.8.10)*

I. Cunami

Katasztrófák idején mindig átéli az ember az élet végeségét. Megrendül, ami addig biztosnak tűnt. Szavakkal szinte ki sem lehet fejezni a fenyegetettséget és a kiszolgáltatottságot. 2004. december 26-án Indonéziában a 9-es erősségű tengerrengés a világtörténelem egyik legnagyobb katasztrófáját okozta. A délkelet-ázsiai térségben háromszázezer ember vesztette életét a cunami következtében. A bibliai Jelenések könyve ismeri az ilyen helyzeteket, és azóta minden kor embere idézi a könyv próféciáit. Az apokalipszis azonban korántsem csak pusztulásról, hanem új reménységről is szól. Isten egykor majd új eget és új földet teremt. Azt ígéri, hogy ő velünk lakik majd, mi az ő népe leszünk. *„Letöröl minden könnyet a szemünkről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé.”* Amíg viszont van fájdalom, halál és könnyhullajtás, addig részt kell vállalnunk a szenvedés enyhítésében. Ezt teszik az egyházak hazánkban és szerte a világban, erre törekszik az evangélikus diakónia, és ezért kapcsolódunk be készséggel a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet munkájába.

*Kiszabadult a szél az ő tárházaiból,
szökőár borította el a thaiföldi Phuket szigetét.
„Itt a cunami!” – kiáltották az emberek,
és a föld minden lakosa jajveszékelt.
Örvény örvénynek kiáltott.
Csak az állatok menekültek el időben.
Hét angyalnak adaték a harag hét pohara.*

*Amint az egyik kiöntötte a poharat a földre,
olyan földrengés támadt,
amilyet szem soha nem látott.
Amikor a másik kiöntötte a poharat a tengerbe,
az olyanná lett, mint a halott vére.
És a többi angyal is készült,
hogy kiöntse a harag poharát.
Morajlott a mély tenger,
magasra emelkedtek partjai,
iszapot és sarat kavartak hullámai.
Ötcsillagos szállodák és nyomorúságos viskók
kerültek a víz alá.
Az emberek reménysége semmivé vált.
Szétmállottak a hegyek, mint viasz a tűztől.
Meghasadoztak a völgyek, mint lejtő a lezúduló víztől.
Megrendült a föld,
megnyíltak az ég csatornái,
vizet ontottak a fellegek.
Remegtek a hegyek az Úr orcája előtt.
És láttam és hallottam az égnek közepette egy sas-
keselyűt repülni,
amint ezt mondja nagy szóval:
Jaj, jaj, jaj a föld lakosainak az angyalok trombitájának szavai miatt,
akik még ezután fognak trombitálni!
Napkelet felől nagy zúgás hallatszott,
napnyugat felől jött a fürgeteg.
Az óceán ellen gerjedt-e fel az Úr?
Vajon a folyókra haragudott-e,
vagy a tengerek ellen bősziült föl?
Ürömmé lett a vizek harmada,*

és sok ember meghalt a vizektől, mert
azok keserűvé váltak.
Járványok ütik fel a fejüket.
Orvosok és önkéntes segítők indulnak útnak.
A hullám elszakított egymástól barátot és testvért,
apát és gyermeket.
Rájuk zúdult a mélység árja,
Elborították őket a nagy vizek.
Hozzád imádkozzék minden hívő,
ha nagy vizek áradnak is.
Hozzád kiáltok, Uram,
kegyelmedben hallgass meg!
Mentsd ki őket az iszaptól, hogy el ne süllyedjenek,
mentsd ki őket a feneketlen vizekből!
Ne borítsa el őket a víznek árja,
ne nyelje el őket az örvény!
A veremnek szája ne záruljon be fölöttük!
Bukj föl az árból hirtelen,
ne rántsa el őket a semmi sodra!
Azért hozzád fohászkodjék minden hívő,
Hisz bűneink árja, mint a tenger,
hullámaival elfödött.
Nyújtsd le kezedet a magasból,
ragadj ki és ments meg minket a nagy vizekből!

II. Észak-Magyarország

2010 nyarán heteken át szakadt Magyarországon az eső. Az ország számos térségében katasztrófahelyzet állt elő. Előbb a kisebb folyók – a Szinva, a Hernád, a Bódva – léptek ki medrükből, és öntötték el sokak pin-

céjét, sőt házát, majd a Tisza és a Duna vízállása is vézesen emelkedett. Mindenki aggódva kérdezte: meddig bírják a homokzsákok? Az átázott töltések? És meddig bírják az emberek, akik éjjel-nappal a gátakon fáradoznak, talán azzal a rettenetes tudattal, hogy közben gyümölcsfáik is tönkrementek, és veszélybe került a megélhetésük?

*Veszedelmes szélvész, pusztító fergeteg jött,
Mint erős vizeknek özönlő áradása.
Szabadíts meg engem, Istenem,
Mert nyakamig érnek a vizek!
Feneketlen iszapba süllyedtem, nincs hol megállnom.
Örvénylő vizekbe estem, elsodort az ár.
Belefáradtam a kiáltozásba, kiszáradt a torkom,
szemem elhomályosodott.
Vigyázzatok, legyetek ébren,
mert nem tudjátok, mikor jön el az az idő!
Aki teheti, meneküljön a hegyekbe!*

A bibliai özönvíz elbeszélésére emlékeztetett mindez, amikor Isten negyvennapos esőt bocsátott a világra. Oka is volt ennek, amin érdemes elgondolkodnunk: megromlott a föld, mert minden ember rossz útra tért, és megtelt a föld erőszakossággal – olvassuk Mózes első könyvében.

A zsoldáros sikolya minden korban érvényes lehet:

*„Segíts meg, Istenem,
mert nyakamig érnek a vizek!
[...] nincs hol megállnom.*

Örvénylő vizekbe estem,
elsodort az ár." (Zsolt 69,2–3)

Hasonló élethelyzetnek ad hangot az *Evangelikus énekeskönyv* egy jól ismert éneke: „Bűneim árja, mint a tenger, / Hullámaival elfödött.”

Az özönvíz történetében arról is értesülünk, hogy akadt egy ember, Nóé, aki azt a feladatot kapta az Úrtól, hogy bárkát építsen.

Nincs új a nap alatt: már a Szentírás legelején olvasunk ökológiai katasztrófáról – de arról is, hogy Isten végső célja nem a büntetés, hanem a megmentés. Ő nem a pusztulást, hanem az új életet akarja.

A mai árvizek felől ama első özönvízre tekintve azt a reményünket fogalmazhatjuk meg: van valaki, aki ácsolja a bárkát, hogy az megmentsen miket.

III. Vörösizap

Ám ugyanezen év októberében súlyos ökológiai katasztrófa történt a Dunántúlon: egy Veszprém megyei timföldgyár tározójánál gátszakadás történt, és hihetetlen mennyiségű mérgező vörösizap árasztotta el Kolontárt, Devecsert és más településeket. Kilenc halottról, számos súlyos sebesültről és sok eltűntről szólnak a tudósítások.

„Derékig, helyenként nyakig ért az ár, félelmetes volt!” „Embermagasságban hömpölygött a vörös folyam, olyan volt, mintha láva lett volna!” „Láttam, amint egy édesanya karjából elsodorja az ár a kisgyermeket!” Ilyen és ezekhez hasonló jelentéseket hallhattunk, olvashattunk napokon keresztül. A megrendítő beszámolókat hallva megint a zsoltáros segélykiáltása juthatott

eszünkbe: *„Segíts meg, Istenem, mert nyakamig érnek a vizek! Feneketlen iszapba süllyedtem, nincs hol megállnom. Örvénylő vizekbe estem, elsodort az ár.”* Sokan a háztetőkre menekültek, többen megvakultak, a megszáradó iszap pedig por formájában az emberek torkát marta. Ezt a helyzetet vetíti előre döbbenetes erővel a 69. zsoltár: *„Belefáradtam a kiáltozásba, kiszáradt a torkom, szemem elhomályosodott, míg Istenemre vártam.”*

Volt olyan szemtanú, akinek a vérvörös áradatot látva az Egyiptomból való menekülés jutott eszébe, ahol a víz vérré vált. A kiszolgáltatottak menekülését látva újszövetségi igék is eszünkbe juthatnak: *„Aki a ház tetején lesz, ne szálljon le és ne menjen be, hogy kihozzon valamit a házából, és aki a mezőn lesz, ne térjen vissza, hogy elhozza ruháját. Jaj a terhes és a szoptató anyáknak azokban a napokban!”* Autókat és játék mackókat, háztartási berendezéseket és könyveket sodort magával a szennyes és mérgező áradat. Hamarosan megteltek a kórházak. Volt, aki onnan azért nem mehetett haza, mert házat lakhatatlanná tette a vörösiszap. A Marcal folyó szinte teljes élővilága kipusztult. Ez talán még rosszabb, mint amiről a Jelenések könyvének komor próféciája szól: *„...elpusztult a tenger teremtményeinek harmada, amiben csak élet volt [...] üdömmé lett a vizek harmada...”* A szarvas ivott a mérgezett folyóból, és azonnal elpusztult. Hova lett kedves zsoltárunk idilli szépsége? *„Ahogyan a szarvas kívánczik a folyóvízhez, úgy kívánczik a lelkem hozzád, Istenem!”*

A száz éve született Faludy György prófétikus erejű versében így fogalmaz:

*Tanuld meg ezt a versemet,
s mondd el, mikor kiöntenek
a lúgtól poshadt tengerek,
s az ipar hányadéka már
beborít minden talpalat
földet, akár a csiganyál,
ha megölték a tavakat,
s mankóval jön a pusztulás,
ha fáján rohad a levél,
a forrás dögvészt gurguláz
s ciánt hoz rád az esti szél:
ha a gázmaszkot felteszed,
elmondhatod e versemet.
(Tanuld meg ezt a versemet)*

Nyomorúság idején különösen is Istenhez kell kiáltanunk. Úgy, ahogy a zsoltár folytatásában is olvassuk: „De én hozzád imádkozom, Uram, a kegyelem idején, Istenem. Nagy szeretettel hallgass meg, hűségesen segíts meg! Húzz ki a sárból, hogy el ne süllyedjek. [...] Ne sodorhasson el a víz árja, ne nyeljen el a mélység, ne záruljon be fölöttem a kút szája! Hallgass meg, Uram, jóságos szeretetteddel, nagy irgalommal fordulj hozzám!”

*Áldott legyen az Úr, hogy megkönyörült az ő népén.
Hála néki, hogy segítőkész emberek az ő eszközei
lehettek.
Magasztaltassék mindörökké az az Úr, aki felkelvén,
megdorgálta a szeleket és a tengert,
és nagy csendesség lett.
Az emberek pedig elcsodálkoztak, mondván:*

*Kicsoda ez, hogy mind a szelek, mind a tenger
engednek neki?
Ha nem lett volna velünk az Úr,
elevenen nyeltek volna el minket a habok.
Elsodortak volna a felbőszült vizek,
átcsapott volna rajtunk a tajtékzó áradat.
Ha vízen mégy át, én veled vagyok,
És ha folyókon, azok el nem borítanak.
Ha tűzben jársz, nem égsz meg,
és a láng meg nem perzsel téged, ezt mondja az Úr.
Ezután láttam új eget és új földet,
mert az első ég és az első föld elmúlt,
és a tenger sincs többé.
És letöröl az ő szemükről minden könnyet,
és halál nem lesz többé,
sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé,
mert az elsők elmúltak.
A trónuson ülő ezt mondta:
Íme, újjáteremtek mindent!*

Nekünk együtt kell a mennybe menni

Elhangzott a Lutheránus Világszövetség tanácsülésén, 2013. június 13-án Genfben (Svájc)

„Adjatok hálát az Úrnak, mert jó, mert örökké tart szeretete! Így szóljanak az Úr megváltottai, akiket megváltott az ellenség kezéből, és összegyűjtött a különböző országokból; keletről, nyugatról, északról és délről. Vannak, akik bolyongtak a pusztában, úttalan utakon, nem találtak lakott várost. Éheztek is, szomjaztak is, elcsüggedt a lelkük. De az Úrhoz kiáltottak nyomorúságukban, és ő kimentette őket szorult helyzetükből. A helyes útra vezette őket, hogy lakott városba jussanak. Adjanak most hálát az Úrnak szeretetéért, az emberekkel tett csodáiért, mert megitta a szomjazókat, és jól tartotta az éhezőket.”
(Zsolt 107,1–9)

Kedves Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Ránk, a Lutheránus Világszövetség tanácsülésének tagjaira is jellemző, amit a zsoltáros ír. Összegyűjtött különböző országokból: keletről, nyugatról, északról és délről. Ezt a tényt, hogy sokfelől így egybegyülekezhettünk, jó volna azzal az érzéssel együtt megélni, amire ugyancsak felhív a szerző: *„Adjatok hálát az Úrnak, mert jó, mert örökké tart szeretete!”* (Zsolt 107,1) Van miért hálát adnunk. Amikor az idő végességében élünk – tanú erre mindannyiunk sűrű naptára –, akkor legalább most, az istentiszteleten adjuk át magunkat annak, aki fölötté áll az időn, és akinek szeretete örökké tart. Amikor óráinkat vizsgálgatva azt számolgatjuk, hogy családuktól és munkatársainktól hány időzóna választ el bennünket, akkor gondoljunk arra is, hogy mindannyian az idő fölött álló Úr szeretetében lehetünk. Már most, az üléseinket megelőzően is hadd kérjem: bármilyen feszes lesz is a napirend, bármennyire sűrű lesz is a programunk, ne feledkezzünk meg az Úr szeretetének örökkévalóságáról. Miközben tárgyalásaink és beszélgetéseink során keletre és nyugatra, északra és délre tekintünk (törekedve arra, hogy figyelmünk valamennyi irányra arányosan kiterjedjen), akkor ne feledkezzünk el arról, hogy a legfontosabb a felfelé tekintés, hiszen Jakabbal együtt vallhatjuk: *„Minden jó adomány és tökéletes ajándék onnan felülről, a világoosság Atyjától származik...”* (Jak 1,17)

A 107. zsoltár, ez a hálaadó zsoltár nemcsak e nyitó istentisztelet alapigéje, hanem a következő napok biblia-tanulmányai alapjául is fog szolgálni. Benne négy élethelyzetet ismerünk meg olyan emberekkel kapcsolatban, akik a pusztában bolyonganak, akik a sötétségben és

a halál árnyékában élnek, akik lakott városban élnek, és akik tengereken utaznak. Mindegyik élethelyzetben, amit ez a zsoltár felsorol, felhangzik az aggodalmakkal, a veszélyekkel és a nyomorúsággal dacoló refrén: *„...az Úrhoz kiáltottak nyomorúságukban, és ő kimentette őket szorult helyzetükből.”*

Figyelmünk tehát ma azokra irányul, akik úttalan utakon bolyongtak a pusztában. Mindez nyilván utal a választott nép pusztai vándorlására. Tudjuk, hogy milyen próbatételeknek voltak kitéve. Miként buktak el kísértések között. Ám azt is tudjuk, hogy éppen e vándorlás közepette élhették át Uruk csodálatos gondoskodását. Igaz, hogy éheztek és szomjaztak, de aztán kaptak fürjeket és mannat. Mózes pedig a kősziklából is tudott nekik vizet fakasztani. Legfőképpen pedig itt kapták a Tízparancsolatot. Bukdácsolásaik közepette, bűneiket felismerve az Úrhoz kiáltottak, aki kimentette őket szorult helyzetükből. A pusztta ezért nemcsak a nélkülözés, hanem a csodák színtere is volt. A bolyongás végén pedig célhoz értek: lakott várost találtak, bemehettek az ígéret földjére.

A zsoltár azonban nemcsak a választott nép pusztai vándorlására utal, hanem minden bolyongóra. Az 1989–90-es politikai változások idején gyakran használtam azt a metaforát, hogy a magunk posztkommunista helyzetében a negyvenéves pusztai vándorlás után vagyunk. Rámutathattam arra, mit jelentett ez a szolgaság és persze az, hogy át kellett kelniünk a „Vörös-tengeren”. Szólhattam aztán megannyi aranyborjú-történetről és a nép egyéb engedetlenségeiről. Akkori fiataloként talán még attól sem riadtam vissza, hogy az elaggott Mózesek-

kel szemben az új nemzedék Józsué-szerepét hangsúlyozzam. Nos, azóta eltelt bő két évtized, és meg kell valánom nektek, hogy a Kánaánt éppenséggel nem értük el. Ezért nekünk is folyamatosan kell tanulnunk a leckét, hogy mit is jelent a nyomorúságban az Úrhoz kiáltani.

Ez a szakasz minden bolyongó zsoldára lehet. Azoké, aki ma is úttalan utakon járnak. Mert sokan vannak ilyenek. Irányvesztettség, járhatatlan utak, zsákutcák jellemzik sokak életét. Az éhezés és a szomjazás. Az elmúlt napokban két híres magyar hegymászó pusztult el egy 8586 méter magas hegy megmászása után. Egyikük Eröss Zsolt, aki balesete óta múltábal mászott, valószínű hős volt a mi országunkban. Ő nem a pusztaság, hanem a végtelen hófalak függőleges útjain próbált célba érni. Most azonban nem ért le a csúcscról. A rádióban történt utolsó bejelentkezéséből társa arról értesült, hogy – mivel a kimerültségtől és a víz hiányától megvakult – végképp elhagyta az ereje. Utolsó lehetetével talán az Úrhoz kiáltott, de Isten őt nem mentette ki szorult helyzetéből. Ugyanígy elpusztult fiatalabb társa, aki segítségére próbált sietni. Őszintén meg kell vallani: olyan is van, hogy az Úr nem ment ki valakit szorult helyzetéből.

A 107. zsoldár figyelmes olvasása arra kötelez minket, hogy észrevegyük azokat és segítsünk azoknak, akik ma bolyonganak a maguk pusztájában, úttalan utakon, és nem találnak lakott várost. Afrika és Ázsia országútjain ma is hömpölyög a menekültáradat. Emberek tömegei vándorolnak egyik országból a másikba, és jó esetben menekülttáborban képesek letelepedni. Éheznek és szomjaznak. Elcsügged a lelkük. Azok tömegeiről is

tudunk, akik Kubából vagy Guatemalából próbálnak mindenáron az Egyesült Államokba vagy az arab országokból Dél-Európába jutni. Sokan közülük a tengerbe vesznek, vagy elpusztulnak a fárasztó úton. És Közép-Európában is gyakran találkozunk azzal, hogy levegőtlen furgonokba zsúfolva próbálnak embereket más országba csempészni a gyakran lelketlen közvetítők.

Szólnunk kell e nyomorultakért és nyomorultakhoz. Fel kell emelnünk szavunkat az ő érdekükben. És azoknak a gyereklányoknak az érdekében, akiket a maguk pusztai bolyongása keretében más országokba cipelnek, hogy ott szabadságuktól és irataiktól megfosztva prostitúcióra kényszerítsék őket.

Az ilyen pusztában bolyongókért végzett tevékenységünk a diakónia területe. Ott kell lennünk a katasztrófák áldozatai között vagy árvíz idején. A jogtiprást elszenvedettek körében. Menekültek között. Halmozottan fogycékosok között. Befogadva a brutális férj miatt otthonról menekülő fiatalasszonyt és gyermekeit. Cigányok vagy hajléktalanok között. Vagyis mindazok mellett, akik a pusztában bolyonganak, úttalan utakon.

Észre kell vennünk, hogy a mai szekuláris társadalmakban is milyen sokan bolyonganak úttalan utakon. Rájuk talán nem érvényes a fizikai éhezés és szomjazás, annál inkább a lelki ínség. Az teljesedik be rajtuk, amiről Ámós prófétált: *„Azon a napon elepednek a szomjúságtól a szép szüzek és az ifjak...”* (8,13) *„Nem kenyérre fognak éhezni, és nem vízre fognak szomjazni...”* (8,11) *„Támolyognak majd tengertől tengerig és északtól keletig. Bolyonganak, és keresik az Úr igéjét, de nem találják.”* (8,12) Ezen a ponton kíméletlen őszinteséggel meg kell magunkat kérdezni:

hirdetjük körükben kellő erővel és hitelességgel Isten igéjét? Mert ha igaz, hogy nem kenyérré fognak éhezni és nem vízre fognak szomjazni, hanem az Úr igéjének hallgatására (8,11), akkor ez óriási felelősséget ró ránk. Azt tudniillik, hogy – evangélikusként, az ige egyháza-ként különösen is – tanúságot tegyünk körükben Isten igéjéről, annak életet, új életet teremtő erejéről. Ehhez persze nekünk is az igéből kell naponta élnünk. Ha kell, helyettük, ha lehet, velük, de nekünk is mindig az Úrhoz kell kiáltanunk azzal a hittel, hogy ő ma is képes kimenteni az embert szorult helyzetéből. Vagyis az ige mellett az imádság a másik eszközünk, amellyel élnünk kell.

A zsoltárban amolyan imameghallgatásként szerepel ez a mondat: „egyenes útra vezette őket”. Ennek első jelentése nyilván az, hogy a pusztai vándorlás girbe-gurbái, a bolyongás kitérői után az ember végre megtalálja a kivezető utat. Célegyenesbe ér. Fontosnak érzem, hogy az ige „egyenes” utcáról beszél. Az egyenesség a beszédben és a magatartásban jellemző kell hogy legyen ránk. Szilágyi Domokos magyar költő szellemesen így fogalmaz: „Két ember között legrövidebb út az egyenes beszéd.” Az „egyenes út” fordulatot jelképesnek is érzem. Amikor Pál a damaszkuszi úton megtér, akkor Anániásnak egy bizonyos Egyenes utcába kell érte mennie (ApCsel 9,11). A megtérés és az új élet a korábbi kitérők és kanyarok után az egyenes utat jelenti. Egyházaink életét és a mi koinóniánkat is ez az egyenesség kell hogy jellemezze.

A zsoltárban feltáruló narratíva azzal zárul, hogy az Úr meghallgatja a pusztában bolyongók kiáltását, az

egyenes útra vezeti őket, hogy lakott városba jussanak. Nem egy kihalt vidékre vagy szellemvárosba, hanem lakott településre. Nem a pusztulás utáni Pompejibe vagy a majmok bolygója sivárságába, hanem lakott városba. Nem az atomtámadás által elpusztított Hirosimába vagy a tornádó által letarolt Oklahoma Citybe, hanem lakott városba. (Persze csodálatos dolog, hogy ezeket az így vagy úgy elpusztított városokat is újjá lehet építeni.)

Talán nem foglalkozási ártalom, hogy a lakott városról nekem az ökumené, a lakott föld jut eszembe. Nem baj, vállalom. Mert azt a reményemet szeretném még megosztani veletek, hogy bár különféle utakon – a magunk pusztaságából – érkezünk, de összetalálkozhatunk ebben az ökumenében, lakott városban. Ahol mindannyian otthont találunk. Szomszédolhatunk is, vagyis rendszeresen meglátogatjuk egymást. Mert örülünk annak, hogy ugyanannak a városnak az egyenrangú polgárai, ugyanannak a közösségnek a teljes jogú tagjai lehetünk. És együtt is akarunk maradni. Nemcsak itt, a magunk földi városában, hanem így akarunk a mennybe is jutni. Híres *Invocavit*-prédikációit Luther a wittenbergi közösség válságos időszakában tartotta. Távollétében az emberek eltérő módon értelmezték az evangéliumot és a törvényt. Nem tudtak megmaradni a békés viták szintjén, hanem háborúskodás támadt közöttük. Ezért otthagya Wartburg várát, Luther közjük sietett, és nyolc napon át prédikált nekik. Egyebek mellett ezt mondta: „Ugyanúgy kell tennünk testvérünkkel is, türelmet gyakorolni vele egy ideig, eltűrni gyengeségeit, és segíteni neki azokat elhordozni. [...] Nem egyedül vagyunk hivatottak a mennybe jutni, hanem azokat a testvéreinket

is magunkkal kell vinnünk, akiket most nem tartunk barátainknak.”

Ugye értitek, LVSZ-tanácsstagok? Luther nyomán nem kevesebbet mondhatunk, mint hogy nekünk együtt kell a mennybe jutni! Lehetnek, kell is, hogy legyenek vitáink, de nekünk együtt kell a mennybe jutni.

Szeretett testvéreim! Bizony sokszor még nem találtuk meg a célba vezető utat. Talán még mindig a pusztában bolyongunk, és olykor elcsügged a lelkünk. De nyomorúságunkban az Úrhoz kiáltunk, aki kiment minket szorult helyzetünkből.

Adjunk ezért hálát az Úrnak, mert jó, mert örökké tart szeretete! Ámen.

A múltat be kell vallani

Elhangzott a Wallenberg-év zárásaként Budapesten, az Erzsébet híd pesti hídfőjénél 2012. december 11-én

„Könyörülj rajtam kegyelmeddel, Istenem, töröld el hűtlenségemet nagy irgalmaddal! Teljesen mosd le rólam bűnömet, és vétkeimtől tisztíts meg engem! Mert tudom, hogy hűtlen voltam, és vétkeim mindig előttem van.” (Zsolt 51,3–5)

Itt, a Duna partján, ahol nemcsak a hajók méltóságteljes úszását látjuk, ahol nemcsak szerelmespárok sétálnak egymásba karolva, ahol nemcsak kavicsot dobáló kislányok játszanak, hanem emlékeznünk kell arra a szörnyű korra is, amikor ártatlan embereket lőttek bele ebbe a folyóba. Soha nem tudjuk kitörölni emlékezetünkéből a parton hagyott cipők látványát, vagy azt, ahogy a vér vöröse összevegyült a folyó szennyével, és fülünkben még hallanunk kell az itt maradt árvák sikolyát.

A költő, aki egykor „a rakodópart alsó kövén ülve” szemlélte a folyót, azt mondja, hogy „a múltat be kell vallani”.

Urunk, ezért itt, a Dunánál megvalljuk és bevalljuk, hogy nem szerettünk téged mindennél jobban.

Megvalljuk és bevalljuk, hogy tanúságtételünk nem volt elég meggyőző, és félelemből vagy számításból gyakran tettünk vétkes engedményeket.

Dietrich Bonhoefferrel együtt megvalljuk és bevalljuk a nehézségek alóli kibúvásainkat, kereszténységünk veszedelmes engedményeit. Hogy gyakran megtagadtuk őrállói és vigasztalói feladatunkat. Szóltunk, amikor hallgatnunk kellett volna, és némák maradtunk, amikor kiáltanunk kellett volna, mert az ártatlanok vére az égre kiáltott. Nem találtuk meg az igaz szót a megfelelő módon, a kellő időben.

Megvalljuk és bevalljuk, hogy gyengék voltunk arra, hogy az erőszakot megfékezzük.

Megvalljuk és bevalljuk, hogy inkább kerestük a hatalmon levők rokonszenvét ahelyett, hogy prófétai szóval rámutattunk volna ártatlanok szenvedésére.

Ugyanakkor hálát adunk neked azokért az emberekért, akik mégis példát tudtak mutatni. Szerzetesként vagy politikusként, lelkészként vagy diplomataként. Akik számára ott és akkor nem saját biztonságuk, hanem a másik megsegítése volt a cél. Tudjuk, hogy „aki megment egyetlen zsidó életet, mintha az egész világ életét mentené meg”. Ezért köszönjük neked, Urunk, az ő embert mentő tevékenységüket. Add, hogy példájukból meríteni tudjunk!

Végül kérünk, hogy óvj meg minket a mai helyzetben attól, hogy bármely felebarátunkkal szemben szeretetlenek és gyűlölködők legyünk. Add, hogy a politikusok, a gazdasági élet és a média szereplői ne gerjessenek gonosz indulatokat, hanem a megbékélést és együttműködést szolgálják. Adj hiteles egyházi jelenléteket a társadalomban és a közéletben!

Itt, a Dunánál imádkozunk azért, hogy a harcot, melyet őseink vívtak, oldja békévé az emlékezés. Ámen.

V. ÁLDÁS

Ne zárkózz el testvéred elől...

Elhangzott a diakónia napján, 2015. szeptember 25-én Budapesten, a Deák téri templomban

„Nekem az olyan böjt tetszik, amikor leoldod a jogtalanul felrakott bilincseket, kibontod a járom köteleit, szabadon bocsátod az elnyomottakat, és összetörsz minden jármot! Oszd meg kenyeredet az éhezővel, vidd be házádba a szegény hajléktalant, ha meztelen embert látsz, ruházd fel, és ne zárkózz el testvéred elől!” (Ézs 58,6–7)

„Tiszta és szeplőtlen kegyesség az Isten és Atya előtt ez: meglátogatni az árvoákat és az özvegyeket nyomorúságukban...” (Jak 1,27)

Ünneplő gyülekezet, szeretett testvéreim a Jézus Krisztusban!

2015 Magyarországon, 2015 Európájában szíven ütnek ezek az igék. Példa arra, hogy Isten üzenete évszáza-

dok, évezredek távlatából is élő és ható. Nem mondhatjuk háritással azt, hogy ez nem a mi szavunk, ez nem a nekünk szóló üzenet. Istennek ezt a szavát nagyon komolyan kell vennünk.

Dietrich Bonhoeffer, a mártírrá lett német teológus ezt mondta: „Csak aki a zsidókért jajszót kiált, az énekelhet gregorián dalokat.” Mi is nagyon szeretjük a gregorián dallamokat, a graduált, a liturgikus formákat. Évek óta ennek jegyében tartjuk ezeket a diakóniai istentiszteleteket. Ha Bonhoeffert komolyan vesszük, akkor ma azt kell mondanunk, hogy csak az énekelhet gregoriánt, csak az mondhat rezponzórikus zsoltárokat, csak az ülhet itt, a Deák téri templomban, csak az vállalhat diakóniai szolgálatot, aki szót emel az igazságért és az üldözöttekért, aki valóban megteszi a tőle telhetőt a szenvedőkért, a hajléktalanokért, az üldözöttekért és a menekültekért. Istentiszteleteink kritikája, egész egyházunk, egyházi életünk kritikája ez, amit az Ószövetség és az Újszövetség egybehangzóan megfogalmaz.

Lehet azt mondani, hogy persze, ezek olyan távoli problémák, amikről itt a próféta beszél. A bűnösen fölra-kott bilincsek levétele? Az elnyomottak szabadon bocsátása? A járom leoldása? Mondhatjuk, hogy legyen ez a politikusok gondja és feladata, oldják meg ezt a gazdasági szakemberek, foglalkozzon mindezzel Brüsszel, New York, Moszkva, ez az ő dolguk. De van nekünk is dolgunk, egészen személyesen, hiszen az ige folytatása ez: *„Oszd meg kenyeredet az éhezővel, vidd be házádba a szegény hajléktalant, ha meztelen embert látsz, ruházd fel.”* Itt már nem kell, nem szabad a politikusokra várni, itt már nekünk kell lépniünk. Itt már nekünk van feladatunk.

Jövőre lesz Tours-i Szent Márton születésének évfordulója, s Magyarországon is Szent Márton-élmékévet tartanak. Ismerjük jól azt a legendás, de nyilván nem véletlenül hagyományozódott elbeszélést, amikor

Tours-i Szent Márton lovon ülve észrevett egy vacogó koldust. S mit tett? Katonaköpenyét egy nagy kardmozdulattal kettévágta, és ráterítette a vacogó koldusra. Ezzel pedig példát adott. Még olyan áron is segített a szegényeken, hogy saját egyenruháját megcsorbította. Ez nyilván ellenkezett a szabállyal, de ott és akkor nem ez volt a fontos. Egy, a fázó koldusra leterített katonaköpeny példa volt az irgalomra, a krisztusi szeretetre.

Mikszáth Kálmán novelláját talán sokan ismerik: *Az a pogány Filcsik*. Ebben egy pogány, istentelen ember, aki átkozódó, kemény életet élt, egyszer csak irgalomra indul egy vacogó szegény koldusasszony iránt. Bundáját,

amelyre pedig annyira büszke volt, amelyet olyan peccesen tudott hordani, amelyért annyira irigyelték, nos, azt a bundáját ráterítette a szegény asszonyra. Igen, pedig ő pogány volt. De sokszor keresztényeket megszegyentítő módon tudnak cselekedni hitetlen emberek is.

Vagy egy harmadik ilyen köpenytörténetet hadd idézzek föl, amelyet mindannyian ismerünk, hiszen ma is megállunk majd Sztehlo Gábor szobránál. Milyen szép

jelkép az, hogy az evangélikus lelkész köntöse, Lutherkabátja alatt ott vannak az általa védett gyermekek! Ahogy Tours-i Szent Márton katonaköpenye ráborul a koldusra, a pogány Filcsiknek a bundája ráterül az

özvegyasszonyra, úgy Sztehlo Gábor evangélikus lelkész Luther-kabátja is védelmet jelent sok-sok üldözöttnek.

S mit tudunk mi tenni? Hogy tudunk mi részt vállalni ebből a szolgálatból? Sokszor keresztény emberként valami rendkívülit várunk. Pedig talán csak észre kellene vennünk a mindennapi lehetőséget és csodákat.

Ma olyan „mesélős kedvem” van, hadd idézzek fel egy történetet, amelyet Tolsztoj örökített meg Panov apóról. Ismeritek talán ezt az elbeszélést erről az egyszerű kis suszterről, kis kerek szemüvegével, amint özvegyen él az otthonában, begyújt a kályhába, kávéfőző magának, vagy elkészíti az egyszerű ebédet, s karácsony táján azt mondogatja magában: „De szép is lenne, ha Jézussal találkoznék, odaadnám neki a legszebbet, a legkülönlegesebbet!” Aztán el is határozza, hogy mit. Van már régóta egy kis cipőcske, amelyet készített, egy kicsi gyerekcipő. „Ha a kis Jézussal találkoznék, azt odaadnám neki.” S várja-várja, hogy eljön majd hozzá a kis Jézus, és ő odaadja neki. Egyszer csak betoppan csatakosan, mert szakad az eső, betoppan egy utcaseprő, hogy megmelegedne, s ő, mivel jószívű, megkínálja kávéval, elbeszélget vele. Aztán betoppan egy egyszerű asszony egy kicsiny gyermekkel, s mondja, hogy még hat kilométeres út vár rájuk, hiszen messze laknak innen, s a kislánynak nincsen cipője. S Panov apó odaadja a cipőt, nem is gondolkodik, csak utána döbben rá, hogy hiszen ő ezt Jézusnak tartogatta! Akkor a történet végén Tolsztoj így ír:

„Két hatalmas könnycsepp gyűlt össze a szeme sarkában, és legördült az arcán. Hirtelen úgy tűnt,

*mintha valaki lett volna a szobában. Panov apó könnyein keresztül egy sor embert látott áthaladni a kis szobán. Ott volt az utcaseprő, az asszony a kisgyermekével – mindenki, akit látott vagy akivel beszélgetett aznap. Ahogyan elhaladtak mellette, suttogva ezt kérdezték: »Nem láttál engem, Panov apó, nem láttál?«. »Ki vagy?« – kiáltott fel az öreg suszter, és nehézkesen felállt a székből. »Ki vagy? Kérlek, mondd meg!« Azután ugyanazt a hangot hallotta, mint előző este, bár hogy honnan jött, nem tudta volna megmondani. »Éheztem, és ennem adtál, szomjúhoztam, és innom adtál, jövevény voltam, és befogadtál. S miközben ezeken az embereken segíté-
tél, velem tetted ezt« – majd megint teljes csend lett. A könnyek felszáradtak az öregember szeméből. »Bizony, bizony!« – mondta lassan Panov apó, ősz bajuszát pödörgetve. »Hát mégiscsak eljött!« – mondta. Elgondolkodva bólogatott. Majd elmosolyodott, és szeme újra ragyogott kis kerek szemüvege mögött.”*

Szeretett testvéreim, ez az egyszerű, szelíd történet arra emlékeztet, hogy nem tudjuk, mikor találkozunk Jézussal. Talán egy szolgán, egy utcaseprőn, egy egyszerű asszonyon és az ő gyermekén keresztül. Mert Jézus itt van közöttünk. Rászoruló emberek, fogyatékosok, betegek, idősek, özvegyek, árvák, menekültek alakjában itt van. Ha pedig őrajtuk segítünk, akkor hiszem, hogy Jézuson segítünk.

De jaj nekünk, ha Jézus az ellenkezőjét tapasztalja! S akkor már hiába mondjuk azt, ahogyan Máté evangéliumában is mondják az emberek, hogy mikor láttunk

téged, hát nem tudtuk, hogy te vagy az... Ha figyelemzetett volna minket valaki, hogy az te vagy, akkor persze, hogy megtettük volna... Na de egy utcaseprővel, egy szegénnyel, egy idegennel, egy nyomorékkal, hát hogy tehetnénk azt meg?! Igen, egy idegennel, egy nyomorékkal, egy özvegyel, egy árvával kell megtenni mindezt, akiben így Jézussal találkozunk.

Végül hadd utaljak még Móra Ferenc gyerekkorunkból jól ismert novellájára, *A másik csaló* címűre. Egy kisfiúról szól, aki, amikor kiosztják az ingyen tejet, az iskolából egyszer csak eltűnik a bögrével. Az összes osztálytársa boldogan felhörpinti a tejet, ő viszont titokzatos útvjáról mindig csak néhány perc múltával jön vissza. A tanár elkezd gyanakodni rá. Azt gondolja, hogy biztos nem szereti a tejet, ezért titokban kiönti valahol az ereszcatornába vagy a földre. Ezért aztán utána megy, hogy megnézzé, mit csinál ez a gyerek. Szeretné leleplezni, lebuktatni őt. Itt átadom Móra Ferencnek a szót:

„Mire a tanító utolérte, Pétör már ott térdelt a kapusarokban, és öntögette befelé a tejet egy nagykendőbe. Beható vizsgálat kiderítette, hogy a nagykendő alul két kis lábacszában, felül pedig egy gémberegett kis arcszában végződött.

– Ki ez, Pétör? – kérdezte a tanító úr. Pétör – szégyen, nem szégyen – nagyon megijedt, reszketett a szája széle.

– Marika.

– Húgod?

– Az – mondta Pétör, és férfiasan sírásra fakadt.

– *Mindig el szokott kísérni – mondta Pétör –, oszt itt várja mög, amíg hozom a tejet. Már akkor sírt Marika is, és a tanító úr addig tiltotta kettejüknek a sírást, míg az ő könnye is ki nem csordult.*

– *Hány nap csaltál meg, Pétör? – kérdezte a fiút.*

– *Öt – mutatta Pétör az ujjain, mert szólni még nem tudott a sírástól.*

Öt nagy csatát nyert meg Pétör az éhes kis gyomra ellen.

Ha én Isten volnék, nekem nagyobb örömöm volna ebben a teremtésben, mint a vészteljes és végzetteljes világháború összes nagy hadvezérében.”

Legyen ez a kisgyermek, ez a kis Pétör a maga bátorságával, a maga bátor csalásával példa mindannyiunk számára. Mert ő megosztotta mással, a még nála is éhezőbbel azt, amit kapott. A testvérszeretetet indította erre. Mi tudunk-e ilyenek lenni? Megvan-e bennünk a testvérszeretet? Tudunk-e ilyen gesztusokat felmutatni?

Szeretett testvéreim, ezekkel a történetekkel, ezekkel az illusztrációkkal arra szeretném magunkat emlékeztetni 2015 Magyarországon, 2015 Európájában, hogy akkor hiteles a mi keresztény életünk, akkor hiteles az istentiszteletünk, hogy ha az cselekvő szeretettel, igazi diakóniával, testvérszeretettel és emberszeretettel párosul.

Befejezésül, az igehirdetés végén egy olyan imádságot mondok, amelyet Sylvia Bukowski német református lelkész nő fogalmazott meg a menekültek világnapján, 2015 júniusában azokra a menekültekre gondolva, akik azóta itt, a mi országunkban is ismertté lettek, akikért

sokan nehéz szívvel tudnak csak imádkozni. Ám ők éppen a jézusi irgalom jegyében kaphatnak tőlünk segítséget, szeretetet, vigasztalást és jó szót. Értük imádkozunk most:

*Irgalom Istene, aki
népedet átvezetted a pusztán,
s a kivonuláskor pásztoroltad őket,
hozzád kiáltunk
milliónyi menekültért,
akik a bizonytalanságba
indultak,
és szegénység,
üldözés, erőszak a kísérőjük.
Te légy a vezetőjük és oltalmazójuk, Urunk!
Könyörgünk a családokért,
akik minden megtakarított pénzüket
odaadják fiaik és leányaik megmeneküléséért,
s azt remélik, hogy az idegenben
majd otthonra és megértésre találhatnak.
Uram, hallgasd meg az otthon maradók
és a nagy útra indulók imáit,
amikor szembesülnek azzal,
hogy Európában és másutt
más emberek élnek, mint hitték!
Könyörgünk az asszonyokért,
akiket menekülésük közben megerősokolnak,
és a férfiakért, akik emberi méltóságukban
annyi megaláztatást szenvednek el,
a csempészbandák lélektiprását kell hogy elviseljék
szótlanul –*

*Uram, hallgasd meg imádságukat!
Könyörgünk hozzád, Urunk, sok gyermekért,
akiknek nem lehet gyermekkoruk, csak félelmeik,
akiknek a sorstalanság a kenyerük.
Állj mellettük, amikor elveszítik szüleiket,
és nincs, aki felkarolja őket –
Uram, hallgasd meg az érettük mondott imákat
és gyermeki könyörgésüket,
légy figyelmes könnyeikre, Urunk!
És légy könyörületes hozzánk is, hogy ne váljunk
cinikussá,
közömbössé, ellenségessé menekült testvéreink láttán!
Adj bölcsességet és irgalmasságot szívünkbe,
felelősséget a felelősöknek,
nagyobb felelősséget sorsuk iránt
itt, Európában és más kontinensen is.
Uram, hallgasd meg teremtményeid könyörgését
akárhol a nagyvilágban,
bármely nyelven is kiáltanak hozzád
a menekültekért, hontalanokért, elűzöttekért
vagy az áldozatok, vesztesek hozzátartozóiért.
Te maradj mellettük, ha már az emberek
el is pártoltak tőlük.
Urunk, hallgasd meg imáinkat értük és érettünk!
Ámen.*

Az alétheia az fix!

Megjelent a *Híd* magazin 2016/II. számában

Bódi Emese, az Evangélikus Hittudományi Egyetem méltán népszerű oktatója hívott fel a minap. Elmondta, hogy édesanyja súlyos betegen kórházban fekszik, alig van magánál. Kérte, hogy imádkozzam érte. Személyesen ugyan csak néhányszor találkoztam dr. Bódi Istvánné Vécsey Judittal, de sokat hallottam róla és arról, hogy milyen sokat tett családjáért. Közel húsz évvel ezelőtti megözvegyüléséig férjéért is, illetve folyamatosan leányáért. Aki szinte egyáltalán nem lát, ám óriási akaraterővel diplomát szerzett, latintanárként és művelődéstörténetészként dolgozik. Ahogy befejeztük a telefonbeszélgetést, úgy tettem, ahogy Esterházy Péter egy általa leírt hasonló helyzetben: mint egy zugárus, imádkozni kezdtem.

Néhány nappal később felhívtam Emesét, aki sírva mondta el, hogy édesanyja már nincs magánál. Másnap aztán ő keresett: anyuka meghalt. Aztán elmondta az utolsó napok – és közben egy hosszú élet – történéseit.

A mama már napok óta nem beszélt, csak feküdt szerdes arccal, ám egy péntek délután megszólalt: Az *alétheia* az fix! Az *alétheia* az igazságot jelöli, és egyebek mellett Jn 14,6-ban fordul elő, amikor Jézus ezt mondja: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet.*” Emese anyukája eredetileg nem tudott latinul vagy görögül, de tanulmányában szívósan segítette leányát. Az egyetemi évek alatt ő kérdezte ki tőle a szavakat és a ragozásokat, így sok fordulatot óhatatlanul maga is megtanult. Emese közben nem egyszerűen egyetemi oktató, de az intézmény meghatározó arca is lett. Az elmúlt években már egy számítógépes szoftver is segíti munkáját, amely a leírt szöveget hanggá alakítja át. A munkájához szükséges sok-sok szkennelésben édesanyja volt mindig segítségére. A beteg asszony a kórházi ágyon egyre csak a zsebkendőjét szorongatta, és mondta, hogy kijelöli az oldalszámot. Miután így egyre csak „szkennelt”, mondta ezt a mondatot: Az *alétheia* az fix! Nem fogta fel, hogy hol fekszik, már nem érzékelte, hogy van-e cipő a lábán, de azt tudta, hogy az *alétheia* az fix. Lankadó tudatában talán még megjelentek leánya tanulmányainak állomásai. Homályosan latin és görög szövegeket látott. Felderengett benne több tízezer elolvasott magyar és idegen nyelvű oldal immár halványuló emléke. Egyre lassabban, de még zakatoltak benne az igék szótári alakjai. Aztán ki-mondott egy olyan mondatot, amivel az orvosok és az ápolók nem tudtak mit kezdeni, ám leánya annál jobban értett, hiszen az ő nyelvén volt megfogalmazva: Az *alétheia* az fix! Szíve szerinti volt ez a szinte titkos nyelven megfogalmazott mondat, hiszen 1976-ban Benczúr László angyalföldi lelkész ezzel a jézusi igével áldotta

meg kedves konfirmandusát: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet.*” Emese azóta tudja, hogy tuti a hodosz, frankó a dzóé és persze fix az *alétheia*.

Azon a kórházi ágyon még valamit mondott az édesanya. Talán egy régi görög memoriter tört fel tudata felszínére, amikor ezt a négy szót formázta immár cserepes ajka: *Erhomai prosz ton pathera*. Emese természetesen tudta, hogy ez a mondat is János evangéliumára utal. Jézus búcsúbeszédében olvassuk: „*elmegyek az Atyához.*” (Jn 16,17)

Ezután már nem volt szükség szavakra.

Az orvosok később megengedték, hogy Emese bemegyen a patológiára. Ott elmondta, hogy nem lát, így megsimogathatta édesanyja arcát. A szenvedéstől korábban még eltorzult arc ott újra kisimult. Nyugodt és békés volt. Emese így fogalmaz: szép márványasszony. És elmondja: engem úgy neveltek, hogy szembe kell nézni a szenvedéssel és a halállal. Tudom, mi a kín és mi a meghalás. De azt is tudom, mit jelent az Atyához menni.

Beszélgetésünk elején még azt hittem, én fogom vigasztalni Emesét. Ám hamar megtapasztaltam, hogy hitvalló lényével ő erősít engem és minket, sokakat.

Ezért írom le az ő hozzájárulásával mindezt. A csodát szeretném érzékeltetni. Nem az a csoda, hogy a már napokon keresztül kábán fekvő beteg egyszer csak megszólalt és görögül idézett a Bibliából, hanem az a csoda, hogy az Atya kezében vagyunk életünkben és halálunkban. Ezért aztán így tudunk tanúskodni, nemzedékeken keresztül: Az *alétheia* az fix!

Kötényben, felövezett derékkal

Elhangzott a diakónia napján, 2012. szeptember 25-én Budapesten, a Deák téri templomban

„Legyen derekatok felövezve, és lámpásotok meggyújtva. Ti pedig legyetek hasonlók az olyan emberekhez, akik várják, mikor tér vissza uruk a menyegzőről, hogy amikor megérkezik és zörget, azonnal ajtót nyithassanak neki. Boldogok azok a szolgák, akiket ébren talál az uruk, amikor megérkezik. Bizony mondom nektek, hogy felövezi magát, asztalhoz ülteti őket, odamegy, és felszolgál nekik. És ha éjfélkor vagy ha éjfél után érkezik is meg, és virrasztva találja őket: boldogok azok a szolgák! Gondoljatok arra, ha tudná a ház ura, hogy melyik órában jön a tolvaj, nem hagyná, hogy betörjön a házába. Ti is legyetek készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amelyikben nem is gondoljátok!” (Lk 12,35–40)

Igénk a reményről és a reményteljes várakozásról szól. Jézus példázata a szolgák tevékenységét mutatja be. Adódhattak olyan helyzetek, hogy a ház ura huzamosabb ideig távol volt, például egy menyegzőben. Egy ilyen lakodalom akár több napig is eltarthatott, így a szolgák is hosszabb ideig voltak közvetlen felügyelet nélkül. Ilyenkor is kötelességük volt vigyázni a rájuk bízott javakra és az adott feladatot elvégezni. A „*legyen derekatok felövezve, és lámpásotok meggyújtva*” fordulat éppen erre utal. A felövezésre azért volt szükség, mert a Keleten használt bő ruha sokféle tevékenységben akadályt jelenthetett. Férfiak munkavégzés és útnak indulás esetén övezték fel magukat. Utóbbira utal Jézus Péternek mondott szava: „*Amikor fiatalabb voltál, felövezted magad, és oda mentél, ahova akartál...*” (Jn 21,18) A mózesi törvények (2Móz 12,11) értelmében a páskavacsorát is felövezve és bottal a kézben kellett elkölteni, hiszen az egész szertartás arra emlékeztetett, hogy az egyiptomi fogságból is sietve kellett elindulni. Készenléti helyzet, a szó szoros értelmében vett *standby* állapot volt ez. Valahogy így van a szülésre készülő kismama, akinek össze van már csomagolva minden: ha eljön a szülés ideje, indulni kell a kórházba. Ennél barátságtalanabb az a helyzet, amikor emberek háború idején ülnek szinte a csomagjainkon, hogy adott esetben azonnal menekülni tudjanak.

A példázatban aztán el is érkezik az a pillanat, amikor a ház ura hazaér. Elvárásának megfelelően virrasztva találja szolgálait. Ezt követően azonban, megdöbbenő módon, nem a várakozásnak megfelelő módon cselekszik. A szolgáknak nem az ő csizmáját kell lehúzniuk vagy lábát megmosniuk, még csak nem is finom falato-

kat és jó bort hozat maga elé a ház ura, hanem elképesztő módon ő övezi fel magát, a szolgák pedig asztalhoz ülnek. Annyira extravagáns ez a helyzet, hogy elképzelni is nehéz. Képtelen kép. A mai iskolai világban kétségtelenül hagyománya van a fordított napnak, és általában az április 1-jei bolondozásoknak – de az ókor hierarchikusan tagolt világában ez elképzelhetetlen volt.

Ám Jézus a legkomolyabban gondolja ezt. Ő rejtőzik ugyanis a példázat váratlanul hazatérő urában, és ő valóban a szolgák szolgája. Talán mégiscsak bolondok napja van – vagy inkább egyes számban: egyetlen bolond napja. Az ő magatartása előrevetíti a kereszt botrányát és a keresztről szóló beszéd bolondságát (1Kor 1,18–20).

Az ókori Keleten despotikus uraké volt a hatalom. Ők alig álltak szóba a szolgákkal. Elképzelhetetlen volt, hogy a szolgák urukkal együtt üljenek asztalhoz. Az pedig végképp a mese kategóriája volt, hogy ők a díszvendégek. Az uraság éjnek évadján felszolgál a szolgáknak... Álmodik a nyomor!

Ez a hazatérő úr azonban úgy szolgál, hogy ő nem törődik sem a konvenciókkal, sem saját méltóságával. A drága, menyegzőkben viselt öltözéke elé egyszerű kötényt köt, és most ő szolgál fel.

Nem fér hozzá kétség, hogy Jézus a példázatban önmagáról beszél. Így ebben az elbeszélésben a kötényes Jézus van előttünk. Sőt, ő a kötényes Isten. Az inkarnáció, a testet öltés jelképe is lehetne az a mozdulat, ahogy az úr felölti a szolgák durva kötényét.

Mindez képszerű megjelenítése annak, amit Pál apostol ír ugyanerről a Jézusról: „Ő Isten formájában lévén

nem tekintette zsákmánynak, hogy egyenlő Istennel, hanem megüresítette magát, szolgáló formát vett fel, emberekhez hasonlóvá lett, és emberként élt.” (Fil 2,6–7)

Immár nemcsak a példázatban, hanem a való életben is kötényt köt maga elé Jézus az utolsó vacsorán, amikor azok legnagyobb elképedésére megmossa a tanítványai lábát.

Sajátos szerepcsere ez. A hazatérő úr hellyel kínálja szolgálóit, és bőséges vacsorát szervíroz nekik. Az úr mossa meg a szolgáló lábát. Ez az áldott csere jellemzi a Golgotát is: Jézus, a bűntelen szenvedett ott a mi bűneinkért és megváltásunkra. Ő bűnhődött, hogy nekünk életünk és üdvösségünk legyen.

Jézus cselekszik. Isten szolgál. Nem véletlenül *Gottesdienst* az istentisztelet német neve: vagyis ő, az Úr szolgál nekünk. Érdemes ezért önvizsgálatot tartanunk: mit tett értünk az Isten? Mennyiben tapasztaltuk meg, hogy szolgált nekünk Jézus?

Mezey Katalin író, költő így fogalmaz e példázat kapcsán az *Egy csepp emberség esték* című kötetben:

„Vágyódás fogja el az embert, ha ezt a példabeszédet olvassa, képzeletben átéli a megtiszteltetés örömét, maga előtt látja az Urat, aki [...] poharakat tesz az asztalra meg egy üveg bort, és ezt mondja: ha már eddig virrasztottatok miattam, üljetek le egy kicsit velem. Lássuk ezt a borocskát, megágyazunk vele a sonkának, amit barátoktól kaptam kóstolóba, van paradicsom, hagyma, paprika is, és tányérokat, kést, kenyeret tesz az asztalra, és maga tölt mindenkinek.”

Az újszövetségi példázatnak megvan a maga etikai tanulsága. Ha úgy tetszik, diakóniai feladatainkat is kijelöli Jézus. A kötényes Isten kötényes tanítványai lehetünk. Az egyháztörténetből is fel tudunk idézni ilyen kötényes jeleneteket. Gondoljunk csak Árpád-házi Szent Erzsébetre, akinek nevéhez fűződik a legenda: kötényében kenyeret vitt a szegényeknek, ám amikor keményszívű sógora számon kérte, hogy mit visz ott, akkor ő azt állította, hogy rózsát. És megtörtént a csoda: a kenyerek a kötényben rózsává váltak. Erzsébet azóta is megragadó példája a betegeken való segítségnek, hiszen ő folyamatosan látogatta a leprásokat, tisztította a fekélyeket, táplálta a koldusokat.

Az igazi szeretet mindig szolgálni akar, míg az önző ember azt várja, hogy őt kiszolgálják. Mennyire igaza van Weöres Sándornak, amikor a *Rongyszőnyeg* ciklus 13. szakaszában így ír:

*Valaha én is úr akartam lenni;
ó bár szolga lehetnék!
De jaj, szolga csak egy van: az Isten,
s uraktól nyüzsög a végtelenség.*

Az a gesztus, amellyel a hazatérő úr asztalhoz ülteti a szolgálkat, az asztalközösséget is kifejezi. Jézus az ő asztalához hív minket. Meg is botránkoznak ezen a farizeusok: „*Ez bűnösöket fogad magához, és együtt eszik velük!*” (Lk 15,2) – mondják. Említett vallomásában Mezey Katalin azt is írja, hogy az Úr baráti gesztust tesz, amikor asztalához invitál bennünket. Majd így folytatja:

„Mégis csak ritkán ülünk le mellé. Talán mert attól tartunk, hogy számon kéri rajtunk, továbbadjuk-e a szeretetet, amit tőle kaptunk.”

Itt egyszerű asztalközösségnél is többről van szó. Jézus implicit utalást tesz az úrvacsorára is. Az igazi megajándékozottságot ott élhetjük át. Az Úr szolgál nekünk – nemcsak kenyérrel és borral, hanem testével és vérével. Önmagát adja nekünk. Bűneink terhét lerakhatjuk ott, és könnyű szívvel mehetünk tovább.

Végül ez az asztalközösség előrevetíti a mennyei lakoma képét is. *„Boldog az, aki Isten országának vendége.”* (Lk 14,15) Bengel szerint Isten legnagyobb ígérete, hogy a visszatérő Úr asztalhoz ülteti Isten országának vendégeit, és szolgál nekik. Ez azt jelenti, hogy a szolgáló Jézus nemcsak a múlté, hanem a jövőé is. Az túl sematikus lenne, hogy egykor szolgaként jött el, de a második adventban majd ítélő bíró lesz. A példázat megengedi azt a feltételezést, hogy Jézus dicsőséges visszajövelekor is szolgál majd. Akkor lesz igazán egyértelmű, hogy a kötény számára nem jelmez volt, hanem az ő örök attribútuma.

Igen, az utolsó idők Jézusa, az örökkévalóság Ura is szolgál! Az ő asztalának vendégei lehetünk!

Urunk asztalához ülhetünk ma és egykor majd az örök mennyei lakomán. Ezért imádkozhatunk Pilinszky János szavaival:

„Add, Istenem, hogy a világ kisimuljon és elcsendesedjen bennem és mindenki benn. Hogy [...] asztalodhoz

ülhessek, ahhoz az asztalhoz, ami mellől senki se hiányozhat. [...] Add meg előlegként azt a csendet, azt az asztalt, ahol minden civódás, félreértés és megkülönböztetés megszűnik végre, ahol mindenki helyet kap, a maga helyét, s a legkisebb féltékenység is leveti csúf álarcát, s színét vesztve elpárolog. [...] Nevezz minket valódi nevünkön, mivel valamennyien szenvedünk attól, hogy álnéven élünk. [...] Ennél az asztalnál – Jézus isteni ígérete szerint – nem lesz többé se ellenség, se barát, se vér szerinti rokonság, se szülő, se feleség. Mindenki mindenkije lesz mindenkinek, áthatva az Atya, a Fiú és a Szentlélek egyetemesen beteljesült ígéretétől. Ennél az asztalnál mindenkinek akad egy szék, s mindenki a maga eleve kijelölt, ezerszer áldott helyére kerül – anyyi vita, helycsere és zűrzavar után.”

Ámen.

Csenyéte példája, avagy vágyódás a hamisítatlan lelki tejre

Megjelent az evangelikus.hu-n 2014. október 1-jén

„Levetve tehát minden gonoszságot, minden álnokságot, képmutatást, irigységet és minden rágalmazást, mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánjátok, hogy azon növekedjete az üdvösségre, mivel megízleltétek, hogy jóságos az Úr.” (1Pt 2,1–3)

Sokat szerepel a híradásokban az Abaúj megyei Csenyéte neve. Sokak szerint ez az ország legszegényebb települése. A falu mintegy ötszáz lakosa kivétel nélkül roma, és legtöbbszörnek nincs munkája. Az emberek alapvetően segélyből vagy alkalmi munkából élnek. Az elmúlt években több televízió is forgatott Csenyétén, és szinte minden tudósítás azt sugallta, hogy az itt élő emberek végtelenül primitívek, akik csak rongálják környezetüket

és rettegésben tartják az embereket, vagy adott esetben vad ösztönökre hallgatva vetik rá magukat a segélyszállítmányokra. Tény és való, hogy a szegénységnek van demoralizáló hatása. Az is igaz, hogy a lakosság egy részét uzsorások tartják hatalmukban. Azt sem lehet elvitatni, hogy a település egykori református temploma pusztulásnak indult oly módon, hogy a kövek és faanyagok nagy részét az emberek hordták szét. Hasonlóképpen leépült, lerombolódott a görögkatolikusok által épített kápolna. Isten azonban a reménység Istene. Ennek jegyében kezdte meg – igaz, szerény körülmények között – hitépítő és szociális munkáját az evangélikus egyház. Amikor Domokos Tibor fancsali lelkész először kiment a faluba, akkor a helyi romák útdíjat akartak szedni tőle. Aztán egyikük, benézve az autóba, így szólt a többieknek: „Ezt a faszit én ismerem a börtönből! Rendes gyerek, engedjük át!” Mivel a nevezett lelkész már valóban bizonyított a nyíregyházi fogvatartottak között, bemehetett Csenyétére.

Ezt követően gyorsan peregtek az események. Hamarosan, 2014 tavaszán evangélizációra is sor került a helyiek körében. Az egyház és a falu közötti reményteljes együttműködést megalapozta az a tény is, hogy Csenyétén tanít Németh Andrásné, Márta, a fancsali gyülekezet presbitere. Ő évek óta odaadó szolgálattal van jelen a roma közösség gyermekei között.

Domokos Tibor beosztott lelkész irányításával nagy munkára vállalkoztak a csenyéteiek. A település régóta bezárt tejcsarnokát társadalmi munkában kápolnává alakították át. A brigádot Kótai Győző helyi lakos fogta össze. A székeket a budavári gyülekezettől kapták, a szó-

széket járólapokból a beosztott lelkész felesége, Domokos Adél tervezte.

2014. szeptember 28-án, vasárnap szenteltem fel az épületet a helyi lelkész, valamint Buday Barnabás esperes jelenlétében. A szentelési igehirdetés textusát úgy választottam meg, hogy az az épület korábbi funkciójára is utaljon: *„...mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánjátok, hogy azon növekedjete az üdvösségre.”* (1Pt 2,2) Az istentiszteleten a gyermekek szolgáltak, és rögtön három keresztelőre is sor került.

Beszédem alatt az egyik cigány asszony megszoptatta gyermekét. Jól volt ez így. Hiszem, hogy a helyiek vágyakoznak arra a hamisítatlan lelki tejre is, amiről a fenti igében Péter apostol beszél. Abban bizonyosak lehetünk, hogy jóságos az Úr.

Romák és nem romák közös szolgálatán is múlik, hogy a helyiek – levetve minden gonoszságot, minden álnokságot, képmutatást, irigységet és minden rágalmazást – mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánják.

S ha ez így lesz, akkor Csenyéte példája tovább sugározhat.

A sareptai özvegy

Elhangzott a Sarepta Budai Evangélikus Szeretetotthon alapkövetétele alkalmából, 2013. április 21-én

„Ekkor így szólt hozzá az Úr igéje: Kelj föl, és menj el a Szidónhoz tartozó Sareptába, és maradj ott! Én megparancsoltam ott egy özvegyasszonynak, hogy gondoskodjék rólad. Fölkelt tehát, és elment Sareptába. Amikor a város bejáratához érkezett, éppen ott volt egy özvegyasszony, aki fát szedegetett. Odakiáltott neki, és ezt mondta: Hozz nekem egy kis vizet valamilyen edényben, hadd igyam! Amikor az elment, hogy vizet hozzon, utánakiáltott, és ezt mondta: Hozz nekem egy falat kenyeret is magaddal! De az asszony így felelt: A te Istenedre, az élő Úrra mondom, hogy nincs miből. Csak egy marék liszt van a fazekamban, és egy kevés olaj a korsóban. Éppen most szedegetek pár darab fát, hogy hazamenne

kisüssem azt magamnak és a fiamnak. Azt most megesszük, azután meghalunk. Illés azonban ezt mondta neki: Ne félj, csak menj, és tégy úgy, ahogyan mondtad; de előbb készíts belőle egy kis lepényt, és hozd ki nekem! Magadnak és a fiadnak csak azután készíts! Mert így szól az Úr, Izráel Istene: A lisztesfazék nem ürül ki, és az olajoskorsó nem fogy ki addig, amíg az Úr esőt nem bocsát a földre. Az asszony elment, és Illés szavai szerint járt el. És evett ő is meg az asszony és a háza népe is mindennap. A lisztesfazék nem ürült ki, az olajoskorsó sem fogyott ki az Úr ígérete szerint, ahogy igéjében, Illés által, megmondta az Úr.” (1Kir 17,8–16)

„Én azért jöttem, hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek.” (Jn 10,10b)

Letesszük az új Sarepta-otthon alapkövét. A több évtizedes múltra visszatekintő diakóniai intézményben már eddig is kilencvenkilenc idős és hetvenhét súlyos fogyatékkal élő ember, köztük sok kisgyermek él. A Sareptát az a Sztchlo Gábor alapította, aki a vészidőszakban evangélikus lelkészként előbb több ezer zsidó gyermeket mentett meg, majd az úgynevezett B-listázások (a kommunisták számára nem megfelelő személyek jogfosztása és üldözése) idején azokat gyűjtötte össze a maga Gaudiopolisában, akiknek szüleit bebörtönözték. Amikor a kommunista állam elvette tőle az Öröm városát, akkor fordult figyelme a fogyatékkal élők felé, és szervezte meg az evangélikus egyház diakóniai munkáját.

Beszédes név a Sarepta. Arra az ószövetségi történetre utal, amelyben Illés próféta Sarepta városának szélén egy özvegyasszonytól kért ennivalót. Ő azonban ezt mondta neki: *„...nincs miből. Csak egy marék liszt van a fazekamban, és egy kevés olaj a korsómban. Éppen most szedgetek pár darab fát, hogy hazamenve kisüssem azt magamnak és a fiannak. Azt most megesszük, azután meghalunk.”*

A próféta azonban így válaszolt neki: *„Ne félj, csak menj, és tégy úgy, ahogyan mondtad; de előbb készíts belőle egy kis lepényt, és hozd ki nekem! Magadnak és a fiadnak csak azután készíts! Mert így szól az Úr, Izráel Istene: A lisztesfazék nem ürül ki, és az olajoskorsó nem fogy ki...”* És Sareptában megtörténik a csoda: mivel az asszony előbb a másíknak ad, és csak azt követően maguknak, mindenkinek jut. A lisztesfazék nem ürül ki, és az olajoskorsó nem fogy ki.

Azóta Sarepta a vigasz és a remény jelképe. Vigaszt jelent azoknak, akik nélkülözések közepette élnek, és úgy gondolják, hogy rajtuk már senki és semmi sem segíthet. Akik úgy érzik, hogy körülményeik miatt halálra vannak ítélve. Ám egyszer csak megtörténhet a csoda: minden emberi tapasztalatra rációfolva nem ürül ki a lisztesfazék és nem fogy ki az olajoskorsó. Mint ahogy az újszövetségi történetben Jézus öt árpakenyérrel és két hallal jóllakatott ötezer embert. Csak törte és adta a kenyeret – az nem fogyott el soha. Miért? Mert önmagát adta oda. Mindenkinek jutott, sőt még tizenkét tele kosárral is maradt. A sareptai özvegy története arra tanít, hogy bele lehet kapaszkodni a földi realitásokra rációfoló reménybe. Senkinek az életéről sem szabad lemondani, minden ember sorsa fontos. Van értelme az özvegy és

fia életének. A vakénak és a csonkabonkáénak. Tartalommal lehet megtölteni a kerekesszékesek vagy súlyos fogyatékkal élők életét. Ők nem emberi roncsok, hanem Isten képmásai. Szépek és értékesek.

A mai alapközetételre hivatkozó meghívón egy olyan újszövetségi ige olvasható, amely továbbviszi Illés és a sareptai özvegy történetének üzenetét: *„Én azért jöttem, hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek”* – mondja Jézus (Jn 10,10b). Az ószövetségi elbeszélésben Isten nem akarta az asszony és fia halálát – itt, az Újszövetségben is az életről, életben maradásról van szó. Jézus még tovább is megy a prófétai igénél. Ő már nem egyszerűen az életmentő csipetnyi lisztről és pár cseppnyi olajról beszél, hanem kifejezett bőségről. Mint ahogy a kovász példázatában szereplő „három mérce liszt” egy fél falu megetetésére alkalmas. Vagy ahogy a tékozló fiú példázatában az apa nem egy tyúkocskát vág le hazatérő fiának, hanem rögtön a hízott borjút. Isten országa túlradó bőségéről szólnak ezek a példázatok. Jézus azért jött, hogy az övéinek élete legyen, sőt bőségben éljenek. Ez az ige most a Sarepta jelenlegi és eljövendő tagjainak szól. Ők nem állnak folyton a halál révén, hanem az élet lehet az osztályrészük. Nem a fogyatkozásuk vagy fogyatékoságuk határozza meg sorsukat, hanem a bővölködés, a kegyelem és irgalom bősége.

Miközben az ő életükön próbálunk segíteni, azért gyakran érezzük, hogy szűkösek a források. Sokba kerül a méltó – és még az Európai Unió elvárásainak is megfelelő – körülmények megteremtése. Ám ma is átélhetjük a csodát: a lisztesfazék nem ürül ki, és az olajkorsó nem fogy ki. Életük lesz – jobb körülmények

közötti földi, valamint bizonyos mennyei életük, sőt bőségben élhetnek. Mindehhez persze az kell, hogy a sareptai özvegyhez hasonlóan hallgassunk a prófétai szóra. Ő előbb máson segített, és csak utána törődött önmagával. Cselekedetét a hit és a bizalom határozta meg. Ha ránk is ez jellemző, akkor ismételten megtörténhet a csoda: a lisztesfazék nem ürül ki, és az olajoskorsó nem fogy ki. Életük lehet, sőt bőségben élhetnek.

Száz év szolgálat

Elhangzott Endreffy Mária diakonissza testvér századik születésnapján, 2016. július 28-án Budapesten, a Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület kápolnájában

„Mint Istennek szent és szeretett választottai, öltsetek magatokra könyörületes szívet, jóságot, alázatot, szelídséget, türelmet.” (Kol 3,12)

Isten szent és szeretett választottai – milyen szép Pál apostolnak ez a megszólítása az *Útmutató* mai igéjében! Mi sem fogalmazhatnánk szebben. Hiszen Isten választottai, mégpedig szent és szeretett választottai vagytok ti, akik egykor magatokra öltöttétek a Fébé diakonissza-közösségnek az egyenruháját.

Úgy mondja most Isten igéje, hogy öltsetek magatokra a könyörületes szívet, a jóságot, az alázatot, a szelídséget és a türelmet. És ezt ti mégsem ruhaként öltitek magatokra, hanem úgy, mint Isten szeretetének jelét és

palástját, amely betakar benneteket, amely véd és óv titeket. Ahogyan a 103. zsoltár szavaival hálaadással mondhatjuk: „Áldjad, lelkem, az Urat, és ne feledd el, mennyi jót tett veled!”

Igen, ha visszatekintünk erre a hosszú életpályára, egy évszázadra, akkor meg kell állapítanunk, hogy van miért hálát adni. A nyíregyházi lelki közösségért, azért a közösségért, amely oly sok hívő embert küldött egyházunk különböző szolgálati területeire lelkésznek, tanítónak, tanárnak vagy éppen diakonisszának. Az a lelki közösség meghatározó volt Mária testvér életében is. Ahogyan egyszer egy interjúban elmondta, gyerekkorában, fiatalkorában sokat hallotta ezt az éneket: „Miért nem jössz közelebb, miért nem kell a béke neked?” Sőt saját maga is énekelte ezt az éneket, amely tanúság arról, hogy Isten hív. Jézus szeretné, ha közelebb kerülne hozzá az ő tanítványa.

És Mária testvér szeretett volna közelebb kerülni Jézushoz. Az érlelődő elhívás, a szolgálatkészség azt fogalmazta meg benne, hogy szeretne diakonissza lenni. A szülők, mint sok más esetben is, elleneztek ezt. Azt mondták: „Azért neveltünk mi téged, hogy bevonulj egy kolostorba?!”

Tudjuk jól, akik ismerjük – ki mélyebben, ki felületebben – a Fébé Diakonisszaegyesület történetét, hogy ez nem kolostorba vonulás volt, hanem nagyon is szolgálatszándék. Akár egészségügyben, akár oktatási területen, akár a gyülekezetek megelevenedésében, fiatalok vagy éppen idősek körében, igazi szolgálatvállalás.

És amikor Mária testvér kitartóan megmaradt ebben az elhívásban, a szülei sem tudták már többé ellenezni

ezt, így 1937. május 1-jén mint növendék megkezdte szolgálatát. Megkezdődött ez a szolgálat, ahol először tanulni kellett görög, latin és héber nyelvet csakúgy, mint a lelkipásztorképzésben. Fel kellett készülni a gyülekezeti és egészségügyi munkára is azért, hogy egészségesek és betegek között tudjon majd szolgálni.

Aztán jöttek a tornyosuló gondok: először a háború, majd a diakonisszaszolgálat kényszerű, brutális megszüntetése. Akkor Mária testvér Gyónon szolgált, Ruttkay Miklián Géza lelkész környezetében. Ott érte a hívás Zulauf Henriktől, az akkori Fébé-lelkésztől, hogy a búcsú-istentiszteletre kell jönniük, de immár civilben. És nem volt: a diakonissza testvéreknek nem volt civil ruhájuk. Hiszen ők letették a civil ruhát, és magukra öltötték – ahogy az igében olvastuk – ezt a krisztusi ruhát, ezt a palástot. Úgy kellett a lelkész feleségének segítségével blúzt és szoknyát vásárolni, és

immár erre a fájdalmas, könnyáztatta búcsú-istentiszteletre civilben eljönni.

De a szolgálat folytatódott. Mária testvér úgy is fogalmazott egy helyen: „Én lélekben mindig diakonissza maradtam.” Igen, akkor is, amikor a nyíregyházi gyülekezet szolgáló közössége visszavárta, és idősoththonban kezdett el szolgálni. Egy olyan otthonban, amelyet eredetileg árva gyerekeknek hoztak létre. De ez is jellemző erre az egyházellenes és emberellenes korszakra, hogy nem engedték az egyháznak, hogy gyermekekkel foglalkozzon, még árva gyerekekkel sem, ezért idősoththont hoztak létre ebből az otthonból. És hűségesen szolgált itt Mária testvér.

Itt találkozott Endreffy János lelkésszel, aki immár megözvegyülve szolgált Nyíregyházán, s akinek aztán húsz évig hűséges házastársa volt.

Amikor újraindult a Fébé munkája, Mária testvér – akkor már özvegyen – meghallotta a hívást, és édesapám, Fabiny Tibor, valamint Madocsai Miklós hívására itt, az anyaházban újra szolgálatba állt. De nemcsak az anyaházban, hanem budapesti kórházakban is. A János-kórház idegosztályán, a Margit-kórház belgyógyászatán szolgált hűséggel Vilma testvérrel és másokkal.

Milyen szép, példaadó munka ez! Hogy valaki nyolcvan fölött nem magával törődik, hanem másokkal, a nála elesettebekkel és nála gyengébbekkel. Valahányszor találkozom Mária testvérrel vagy Erzsébet testvérrel, mindig sokat jelent nekem az ő fürgeségük, a mosolyuk, a kedvességük. Milyen jó, hogy nemcsak múltja van az ő életüknek – százestendős vagy kilencvenhárom esztendős múltja –, hanem sugárzó jelene is van!

Most a Szélrózsa ifjúsági találkozóról jöttem, és oda is megyek vissza. „Áldás leszel” – e bibliai mottó jegyében vagyunk sokan együtt. És amikor visszaérek, el fogom mondani, hogy egy százéves és egy kilencvenhárom éves testvért köszöntöttünk, akik áldások lehettek az ő életükkel és az ő szolgálatukkal. És a tizenöt éveseknek, húszéveseknek, huszonöt éveseknek el fogom mondani, hogy voltak és vannak közöttünk, akik hűségesen, nehéz történelmi és egyháztörténeti korokban is helyálltak, példát adtak és szolgáltak. És akik egész mostani életükkel is tanúságot tesznek arról az Úrról, aki a szeretet Istene, aki megtartotta őket, és akik által sokakat megtartott az élet és halál Ura.

Végül hadd utaljak egy bibliai történetre: Mária és Márta történetére. A diakonisszaszolgálat kapcsán is sokszor idézzük, hogy Mária volt az, aki a jobb részt választotta. Természetesen nem akarom ezt most ilyen formában Endreffy Mária személyére alkalmazni. Mégis hadd mondjam azt, hogy ő és Erzsébet testvér is egyszerre tudott Mária- és Márta-szolgálatot végezni. Mert becsüljük meg a Márták szolgálatát is! A tevékenységet, a kézzel, lábbal, szívvel végzett szolgálatot, a diakóniát.

És becsüljük meg a Mária-szolgálatot, a Jézusra való odafigyelést, az ő szavára való hallgatást, az ő követését. A kettő, ha jól értjük, kiegészíti egymást. Mária és Márta jól megfér együtt Jézus közelében. Ezért legyen ez a mai istentiszteletünk hálaadás a szolgálat lehetőségéért, és reményteljes előretekintés, hogy amíg Isten nektek, szeretett testvéreim, erőt ad, addig szolgálhattok; ha mással nem, az imádság kitartó szolgálatával. Sokunknak

jelent ez erőforrást itt, a Fébé közösségében, egyházunk diakóniai szolgálatában és egész életében.

Isten áldja a ti további életeteket, szeretteitek életét, ennek a közösségnek a lakóit és dolgozóit. És Isten békesége, amely minden értelmet meghalad, meg fogja őrizni szíveteket és gondolataitokat a Krisztus Jézusban. Ámen.

A Krisztus-arcú egyház

Megjelent a *Híd* magazin 2015/II. számában

„A barbárok nem mindennapi emberséget tanúsítottak irántunk, mert tüzet raktak, és a ránk zúduló eső és a hideg miatt mindnyájunkat befogadtak.” (ApCsel 28,2)

Krisztus-arcú egyház – ez a mai missziói nap témája. Ma újra és újra meg kell magunkat kérdezni: megvan-e, megvan-e még ez a Krisztus-arcunk? Tartok azonban tőle, hogy legelőször azt kell megkérdeznünk: megőriztük-e emberarcunkat? A költő Nagy László nem sokkal halála előtt emlékezetes interjút adott a televízióban. Arra a kérdésre, hogy mit üzen a következő századnak, valahogy így felelt: „Ha lesz még emberi arcuk, akkor csókolom őket.”

Milyen arcunk van?

Szakemberek mára már különleges arcfelismerő szoftvereket fejlesztettek, amelyek a jellegzetes ismertető-

jegyeket kezdik vizsgálni. Ha bekapcsolunk bizonyos számítógépeket vagy telefonokat, nem kell jelszót vagy PIN-kódot beütnünk, hanem elég a monitorra mosolyognunk, amely intelligensen felismeri az arcunkat. E szoftver állítólag 97%-os pontossággal felismeri az emberi arcot. Az élő szervezet szemé ezt ugyan 97,5%-os pontossággal végzi el, ám amíg az ember néhány száz, maximum néhány ezer arcot képes felismerni, addig a számítógép a Facebook 1,4 milliárd (!) felhasználójának arcát tárolja... Ez a technika persze az üzlet szolgáltatában is áll, hiszen a gép felismeri az aktuális felhasználó korát és nemét, hogy aztán annak megfelelő reklámokat sugározhasson. Rémisztő távlatai vannak ennek a biztonságra terén, hiszen bárhol járunk, az arcfelismerő szoftverrel kiegészített biztonsági kamerák felismernek minket, és adott esetben kitiltanak egy városrészből vagy akár országból. Nem véletlen, hogy sokan úgynevezett „antipaparazzo” szemüveggel járnak: a csúcstechnológiás okuláré által kibocsátott fény összezavarja a kamerát.

Milyen arcunk van?

Lehet, hogy a technika forradalmian új, maga a tanítás nagyon régi.

Isten a maga képmására teremtette az embert. Ám a bűn következtében talán egészen mélyre került bennünk ez az Isten-arc, amelyet így – Reményik Sándor módjára – a fölébe tornyosuló ezer rétegtől meg kell szabadítani, hogy ismét reneszánsza legyen (*Istenarc*).

Hiszem, hogy Isten minden arcfelismerő szoftvernél külön módon megismer minket. Tudja, hogy mégis-

csak az ő arcát viseljük, és így hozzá tartozunk. Ezért persze elrejtőzni sem tudunk.

Jézus megszentelte az emberarcot. A csecsemő arcát is hordta Jézus. A koldus arcát is, ahogy Dsida Jenő írja: „Megfürdettem egy öreg koldust, / akinek Krisztus-arc volt az arca.” (*Békés mederben*)

Missziói napunkon arról volt szó, hogy egy Krisztus-arcú egyház tagjai lehetünk. A plakáton síkban, kinyomtatva szerepel az egyetlen Krisztus-portrét formázó sok száz emberi arc. A valóságban hús-vér módon nekünk kell ezt megvalósítani. Ha ránk néznek, látják-e Krisztus vonásait? Ráismernek-e? Nem hozunk-e szégyent Urunkra?

Ezekre a kérdésekre három történet segítségével keressük a választ.

Az első elbeszélés a Krisztus utáni első századból való. Az Apostolok cselekedeteiről szóló könyv vége felé arról értesülünk, hogy Pált és társait fogolyként, hajón viszik Itáliába. A tengerészek ellenségesen viselkednek az utasokkal, akik több százan zsúfolódnak össze a hajón. Már hetek óta nem ettek semmit. Egyszer csak hajótörést szenvednek, és a katonák meg akarják ölni a foglyokat. Aztán nagy nehezen – ki úszva, ki deszkákba kapaszkodva – partra evickélnek Málta szigeténél. Ami pedig ezután történt, arról szóljon Lukács, a könyv szerzője: „A barbárok nem mindennapi emberséget tanúsítottak irántunk, mert tüzet raktak, és a ránk zúduló eső és a hideg miatt mindnyájunkat befogadtak.” (ApCsel 28,2) Értitek, testvéreim? Még a barbárok is képesek az irgalom ilyen megnyilvánulására! Tudják,

hogy „Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni, / Hogy melegednének az emberek” (József Attila: *Tél*). Ők még nem olvasták évi igeként az *Útmutatój*ukban, hogy „*Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket...*” (Róm 15,7) – de aszerint cselekedtek. Mert egy Isten-arc volt eltemetve bennük, befogadták a Földközi-tenger hajótörötteit.

A második elbeszélést a nyíregyházi gimnazisták néhány órája jelenítették meg itt, a debreceni Nagytemplomban. A 17. század vége felé a protestáns prédikátorokat és tanítómestereket – ama negyven prédikátort – ugyancsak a Földközi-tenger hajóira vitték. Gályán senyvedtek, mivel nem voltak hajlandók áttérni a pápista hitre, illetve nem tagadták meg lelkészi hivatásukat. Nápolyba érve már csak harmincketten maradtak életben. Szervedésüknek egész Európában, főleg annak protestáns többségű országaiban híre ment. Egy holland admirális, Michael de Ruyter aztán nemcsak szánakozott rajtuk, hanem cselekedett is kiszabadításukért. Kifizette a személyenként száztalléros váltságdíjat. Néhány hónappal később Szicília partjainál ágyúgolyó sebesítette meg az admirálist, aki aztán belehalt a fertőzésbe. Láttuk a színdarabban azt is, hogy milyen csodálatos európai összefogás gondoskodott aztán a gályarabok további sorsáról. A kontinens számos közössége, egyeteme és gyülekezete befogadta őket.

A harmadik történet a 21. században, napjainkban játszódik, ugyancsak a Földközi-tengeren. A híradások naponta elének hozzák azoknak a szenvedését, akik Afrikából és a Közel-Keletről menekülve ugyancsak hajón érkeznek Európa partjaira. Kétségtelen, hogy gonosz

szívű és kalmárszellemű embercsempészek szállítják őket. Vitatható, hogy sokan kalandvagyból vagy éppen ártó szándékkal érkeznek kontinensünkre. Azt azonban nem lehet vitatni, hogy a többség végső kétségbeesésében fizeti ki a csillagászati összegű viteldíjat. Jönnek aggastyánok, nők és gyermekek és persze életerős férfiak, akik dolgozni szeretnének. Hogy családjukat el tudják tartani, vagy az összeg egy részét hazaküldjék a nélkülözőknek. Keresztények, akiket hazájukban üldöznek. Muzulmánok, akiknek általában semmi közüik a fanatizmushoz.

Mit tesz ebben a helyzetben az európai ember? Hogyan viselkedik az ember, akit az Isten a maga képére teremtett? Megszólal-e és cselekszik-e a Krisztus-arcú egyház?

Ároni áldás

Elhangzott finn–magyar diakóniai szeminárium keretében 2012. június 6-án Espoóban (Finnország)

*„Áldjon meg téged az Úr, és őrizzen meg téged!
Ragyogtassa rád orcáját az Úr, és könyörüljön rajtad!
Fordítsa feléd orcáját az Úr, és adjon neked
békességet!” (4Móz 6,24–26)*

Már gyerekkoromban is szerettem az ároni áldást. Tudtam, hogy az istentiszteleten háromszor kell felállni – az oltári ige, majd a prédikáció textusának felolvasása alatt, valamint a záró áldáskor –, és ez a harmadik a legjobb, mert ekkor már majdnem vége az istentiszteletnek... Továbbá azért szerettem az ároni áldást, mert lelkész édesapám néha énekelte az oltárnál. Akkor még nem tudtam, hogy mindez semmi ahhoz képest, ahogy a szlovák lelkészek tudják – hangjukat kieresztve – énekelni az ároni áldást.

Némileg immár érettebb fejjel is szeretem ezt a három párhuzamos mondatból álló áldást, és teológiailag is igyekszem reflektálni rá. Az első tagmondat a megőrzésről szól. Benne ott érzem Jézus szavát, amelyet – miután megtanította az *agapé*-leckét – így intéz Péterhez: „*Őrizd az én juhaimat!*” Vagyis hogy a bukdácsolások ellenére is pásztori feladatot kapunk a pásztorok pásztorától.

A második tagmondat végén ezt mondja Áron: könnyörüljön rajtad az Úr! A *Septuaginta* szövege szerint: *eleészai sze*. Ennek tudatában azt mondhatjuk, hogy az istentiszteletet egy sajátos inklúzió jellemzi. Az elején ezt mondjuk: *kyrie eleison*, Uram, irgalmazz, a végén pedig a lelkész szava mintegy áldássá pecsételi ezt a mondatot.

A harmadik tagmondat pedig ezt mondja: „Az Úr ... *adjon neked békességet!*” Ez pedig a *pax* gesztusa, amely a gyónás és a feloldozás után az istentisztelet legszebb részei közé tartozik: megoszthatjuk egymással ezt a békességet.

Mindhárom kérés releváns a diakóniában is. Először is esendő testvéreinket arra az Istenre bízhatjuk, akit a zsoltares Izrael őrizőjének nevez. (Érdekes, hogy a magyar egészségügyben őrzőnek hívjuk azt a helyet, ahol a betegek különleges figyelmet kell hogy kapjanak.) Másodsor az *eleészai sze* az irgalom kérése. Az irgalmas samaritánus példázatában azt olvassuk, hogy míg a pap és a lévita elkerüli a félholtra vert embert, addig a samaritánus irgalmas hozzá. Ugyanígy a tékozló fiú példázatának végén arról van szó, hogy az apa irgalomra indult, amikor meglátta hazafelé vánszorgó fiát. Immár példázattól függetlenül is így beszél az evangélium Jézusról:

megszánta a sokaságot, vagyis megkönyörült rajta, mintegy betöltve az ároni áldás *eleészai sze* kérését. Harmadszor: milyen jó érzés azt látni, amikor testvéreink arcán a szenvedés vonásait eltörli a békesség megnyilvánulása!

Az ároni áldás csúcsának azt a félmondatot érzem: „*Fordítsa feléd orcáját az Úr...*” Mózes szerette volna Istent színről színre látni, de csak hátulról szemlélhette őt. Általában kellemetlen, ha valakinek „csak a hátát” láthatjuk. Amikor a futballban – vagy nálatok talán inkább a jégkorong példáját kell hoznom – a védők az ellenfél támadójának csak a hátát láthatják, akkor alighanem nagy gólt kap a csapat. Az 1970-es években sajnos még a Teológián is elvárták, hogy megemlékezzünk november 7-ről, a bolsevik forradalomról. Egyik társam azt találta ki, hogy a műsört úgy adjuk elő, hogy a közönségnek a hátunkat mutatjuk. Mondhatom, jó kis botrány lett belőle. Vagy képes magazinok ismételten olyan fotóval érzékeltetik a házassági válságot, hogy az ágyban a férfi és a nő hátat fordít egymásnak.

Mózes ennél sokkal nagyobb fájdalmat élt át: Istennek csak a hátát láthatta. Luther vaskosan fogalmaz: Isten a hátsó felét mutatta a prófétának. Ez pedig több mint fájdalmas.

Az evangéliumban egy vérfolyásos asszonyról olvassunk, aki csak félve merte Jézust megközelíteni, és hátulról érintette őt meg. Mit tett erre Jézus? Megfordult! Megfordult, és ezt mondta: „*Bízzál, leányom, a te hited megtartott téged!*” (Mt 9,22) És az asszony meggyógyult még abban az órában. Jézus Krisztusban megfordul az Isten. Nem engedi, hogy bárki is a háta mögött maradjon.

János evangéliumának proológusa is vallja, hogy „Istent soha senki sem látta” (Jn 1,18), ezért is jelent sokat a páli megfogalmazás: Jézus „a láthatatlan Isten képe” (Kol 1,15).

Az ároni áldásban azt kérjük, hogy az Úr fordítsa felénk az ő arcát. Az Újszövetség fényében nyugodtan mondhatjuk úgy is ezt az áldást, hogy „fordítsa felé az ő Krisztusát”. És Jézus megfordul, ahogy egykor megfordult a beteg asszony érintésére. Megfordul, és ránk tekint. Engedi, hogy lássuk az arcát. Jézusban tehát arcot kap az Isten, sőt hadd fogalmazzam így: Jézus Isten mosolygó arca.

Végül arra kérlek titeket, hogy gondolatban még egy lépést tegyünk együtt. Ahogy Isten arca feltárul Krisztusban, úgy Krisztus arca is megmutatkozhat az emberben.

Nyíró József erdélyi költő *Uz Bence* című novella-füzére a havasokban játszódik. Az egyik elbeszélésben a főhős a nagypénteki istentiszteletre készíti elő a kis hegyi kápolnát. Egyebek mellett azt a koporsót is elő kell vennie, amelybe jelképesen majd Krisztus testét kell beleraknia. Váratlanul betoppan hozzá egy teljesen legyengült, immár haldokló szerzetes, aki utolsó erejével szinte meggyónja neki, hogy bizony meglopta az egyházat, mert a koldulásból összegyűjtött pénzt nem az eredeti célra, egy oltár felállítására fordította. *Uz Bence* kérdésére elmondja, hogy a pénzt egy szegény családnak adta, ahol éhezett a sok gyermek. E vallomást követően meghalt a kolduló szerzetes. Ezen a ponton kapcsolódjunk be a novellába:

„[Uz Bence] egész délelőtt haragudott a barátira, de becsületesen kimosdatta a szenvedésből, s mire

elkészült vele, a barát arca egyszer csak mosolyogni kezdett... Bence maga is elmosolyodott. Hirtelen felölelte a szegény barát testét, beletette a Krisztus gyönyörű koporsójába, elhelyezte a szent sírban, és körülrakta gyertyákkal, ahogy szokás. [...] A barát csendesen feküdt a koporsóban Krisztus képében.”

Krisztus Isten mosolygó arca. Ezért mosolyoghatott legalább halálában a szegényeken segítő, diakóniát végző barát, Krisztus koporsójában. A szeretetszolgálat lényege, hogy a szenvedő, nyomorult emberen meglátom Krisztus arcát.

*Áldjon meg téged az Úr, és őrizzen meg téged.
Ragyogtassa rád orcáját az Úr, és könyörüljön rajtad.
Fordítsa feléd orcáját – az ő Krisztusát – az Úr,
és adjon neked békességet. Ámen.*

Az igehirdetések textusai

Ószövetség

4Móz 6,24–26	296	Lk 6,20–21	192
1Kir 17,8–16	281	Lk 10,25–37	46
Zsolt 25,17	210	Lk 12,35–40	270
Zsolt 51,3–5	251	Lk 15,11–32	217
Zsolt 90,16	198	Jn 1,1–12	160
Zsolt 107,1–9	243	Jn 3,16–21 alapján	182
Zsolt 130	223	Jn 10,10b	281
Ézs 42,1–4	148	ApCsel 16,25–34	204
Ézs 43,1–7	228	ApCsel 28,2	291
Ézs 58,6–7	257	Róm 8,38–39	114
Ézs 66,13	11	Róm 15,7	124, 130

Újszövetség

Mt 6,24–34	107	Ef 2,14	101
Mt 21,1–3	186	Kol 3,12	285
Lk 2,1–14	173	Kol 4,14	33
Lk 3,7–14	228	Zsid 13,2	87
		Jak 1,27	257
		1Pt 2,1–3	277
		Jel 8,1.7.8.10	234

A fényképeket készítették:

Kiss Tamás (52. oldal)
Szeverényi János (56. oldal)
Mevisz (71. oldal)
Gáncs Kristóf (85. oldal)
Horváth-Bolla Zsuzsanna (91. oldal)
Fabiny Tamás (94. oldal)
Rosta Izabella (108. oldal)
Kovács Magdaléna (115. oldal)
Román Péter (125. oldal)
Kornseé Mária (141. oldal)
Balázs Attila/MTI (199. oldal)
Horváth-Hegyi Áron (231. oldal)
Kovács István (255. oldal)
Soós Dániel/Budai Polgár (287. oldal)
Balicza Máté (borítófül)

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója
Budapest, 2016
www.lutherkiado.hu

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter

Olvasó- és tördelőszerkesztő: Ecsedi Klára
Szöveggondozó: Miklósné Székács Judit

A borítót Ecsedi Klára tervezte.

Nyomdai kivitelezés: Mondat Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Nagy László

ISBN 978-963-380-087-4